Suttantapiṭake Khuddakanikāye

Apadānapāḷiyā saṁvaṇṇanābhūtā

Porāṇikena kenaci therena viracitā

Visuddhajanavilāsinī nāma

APADĀNAṬṬHAKATHĀ

(Dutiyo bhāgo)

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1959

Aṭṭhakathā Series 33

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀḶI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a　　အာ ā　　ဣ i　　ဤ ī　　ဥ u　　ဦ ū　　ဧ e　　ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka　　ခ kha　　ဂ ga　　ဃ gha　　င ṅa

စ ca　　ဆ cha　　ဇ ja　　ဈ jha　　ဉ ña

ဋ ṭa　　ဌ ṭha　　ဍ ḍa　　ဎ ḍha　　ဏ ṇa

တ ta　　ထ tha　　ဒ da　　ဓ dha　　န na

ပ pa　　ဖ pha　　ဗ ba　　ဘ bha　　မ ma

ယ ya　　ရ ra　　လ la　　ဝ va　　သ sa　　ဟ ha　　ဠ ḷa　　ံ ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ာ ါ = ā　　ိ = i　　ီ = ī　　ု ု = u　　ူ ူ = ū　　ေ = e　　ော ေါ = o

က ka　　ကာ kā　　ကိ ki　　ကီ kī　　ကု ku　　ကူ kū　　ကေ ke　　ကော ko

ခ kha　　ခါ khā　　ခိ khi　　ခီ khī　　ခု khu　　ခူ khū　　ခေ khe　　ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က္က kka	င်္ဃ ṅgha	ဏ္ဌ ṇṭha	ဓျ dhya	ပ္လ pla	လ္လ lla
က္ခ kkha	စ္စ cca	ဏ္ဍ ṇḍa	ဓွ dhva	ပ္ဗ pba	လျ lya
ကျ kya	စ္ဆ ccha	ဏ္ဏ ṇṇa	န္တ nta	ဗ္ဘ bbha	လှ lha
ကြိ kri	ဇ္ဇ jja	ဏှ ṇha	န္တွ ntva	ဗျ bya	ဝှ vha
က္လ kla	ဇ္ဈ jjha	တ္တ tta	န္ထ ntha	ဗြ bra	သ္တ sta
ကွ kva	ည ñña	တ္ထ ttha	န္ဒ nda	မ္ပ mpa	သ္တြ stra
ချ khya	ဉှ ñha	တွ tva	န္ဒြ ndra	မ္ဖ mpha	သ္န sna
ခွ khva	ဉ္စ ñca	တျ tya	န္ဓ ndha	မ္ဗ mba	သျ sya
ဂ္ဂ gga	ဉ္ဆ ñcha	တြ tra	န္န nna	မ္ဘ mbha	ဿ ssa
ဂ္ဃ ggha	ဉ္ဇ ñja	ဒ္ဒ dda	နျ nya	မ္မ mma	သ္မ sma
ဂျ gya	ဉ္ဈ ñjha	ဒ္ဓ ddha	နှ nha	မျ mya	သွ sva
ဂြ gra	ဋ္ဋ ṭṭa	ဒျ dya	ပ္ပ ppa	မှ mha	ဟ္မ hma
င်္က ṅka	ဋ္ဌ ṭṭha	ဒြ dra	ပ္ဖ ppha	ယျ yya	ဟွ hva
င်္ခ ṅkha	ဍ္ဍ ḍḍa	ဒွ dva	ပျ pya	ယှ yha	ဠှ ḷha
င်္ဂ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Apadānaṭṭhakathā

Dutiyabhāga

Mātikā | Piṭṭhaṅka

Therāpadāna

2. Sīhāsaniyavagga

3. Subhūtivagga

7. Sakacintaniyavagga

8. Nāgasamālavagga

17. Supāricariyavagga

18. Kumudavagga

Mātikā Piṭṭhaṅka

40. Pilindavacchavagga

41. Metteyyavagga

Mātikā Piṭṭhaṅka

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge mātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Apadānaṭṭhakathā

(Dutiyo bhāgo)

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Therāpadāna

2. Sīhāsaniyavagga

1. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Sīhāsanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne saddhāsampanne ekasmiṁ kule nibbatto, dharamāne Bhagavati devaloke vasitvā nibbute Bhagavati uppannattā viññutaṁ patto Bhagavato sārīrikacetiyaṁ disvā "aho me alābhā, Bhagavato dharamāne kāle asampatto"ti cintetvā cetiye cittaṁ pasādetvā somanassajāto sabbaratanamayaṁ devatānimmitasadisaṁ dhammāsane sīhāsanaṁ kāretvā jīvamānakabuddhassa viya pūjesi. Tassupari gehampi dibbavimānamiva kāresi, pādaṭṭhapanapādapīṭhampi kāresi. Evaṁ yāvajīvaṁ dīpadhūpapupphagandhādīhi anekavidhaṁ pūjaṁ katvā tato cuto devaloke nibbatto cha kāmasagge aparāparaṁ dibbasampattiṁ anubhavitvā manussesu

cakkavattisampattiṁ anekakkhattuṁ anubhavitvā saṅkhyātikkantaṁ padesarajjasampattiñca anubhavitvā Kassapassa Bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṁ katvā etthantare devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṁ gahetvā ghaṭento vāyamanto na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

1. Evaṁ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassaṁ uppādetvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Tattha lokassa Nātho padhānoti Lokanātho, lokattayasāmīti attho. Lokanāthe Siddhatthamhi nibbuteti sambandho. **Vitthārite pāvacane**ti pāvacane piṭakattaye vitthārite patthaṭe pākaṭeti attho. **Bāhujaññamhi sāsane**ti sikkhattayasaṅgahite Buddhasāsane anekasatasahassakoṭikhīṇāsavasaṅkhātehi bahujanehi ñāte adhigateti attho.

2-3. **Pasannacitto sumano**ti tadā ahaṁ Buddhassa dharamānakāle asampatto nibbute tasmiṁ devalokā cavitvā manussalokaṁ upapanno tassa Bhagavato sārīrikadhātucetiyaṁ disvā pasannacitto saddhāsampayuttamano sundaramano "aho mamāgamanaṁ svāgamanan"ti sañjātapasādabahumāno "mayā nibbānādhigamāya ekaṁ puññaṁ kātuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā Bhagavato cetiyasamīpe Bhagavantaṁ uddissa hirañña-suvaṇṇaratanādīhi alaṅkaritvāva sīhāsanaṁ akāsi. Tatra nisinnassa pādaṭṭhapanatthāya pādapīṭhañca kāresi. Sīhāsanassa atemanatthāya tassupari gharañca kāresi. Tena vuttaṁ **"sīhāsanamakāsahaṁ -pa- gharaṁ tattha akāsahan"**ti. **Tena cittappasādenā**ti dharamānassa viya Bhagavato sīhāsanaṁ mayā kataṁ, tena cittappasādena. **Tusitaṁ upapajjahan**ti Tusitabhavane upapajjinti attho.

4. **Āyāmena catubbīsā**ti tatrupapannassa devabhūtassa sato mayhaṁ sukataṁ puññena nibbattitaṁ pātubhūtaṁ āyāmena uccato catubbīsayojanaṁ **vitthārena** tiriyato catuddasayojanaṁ tāvadeva nibbattikkhaṇeyeva **āsi** ahosīti attho. Sesaṁ suviññeyyameva.

9. **Catunnavute ito kappe**ti ito kappato catunavute kappe yaṁ kammaṁ **akariṁ** akāsiṁ, tadā tato paṭṭhāya puññabalena kañci duggatiṁ nābhijānāmi, na anubhūtapubbā kāci duggatīti attho.

10. **Tesattatimhito kappe**ti ito kappato tesattatikappe. **Indanāmā tayo janā**ti Indanāmakā tayo cakkavattirājāno ekasmiṁ kappe tīsu jātīsu Indo nāma cakkavattī rājā ahosinti attho. **Dvesattatimhito kappe**ti ito dvesattatikappe. Sumananāmakā tayo janā tikkhattuṁ cakkavattirājāno ahesuṁ.

11. **Samasattatito kappe**ti ito kappato anūnādhike sattatime kappe **Varuṇanāmakā** Varuṇo cakkavattīti evaṁnāmakā tayo **cakkavattirājāno** cakkaratanasampannā catudīpamhi issarā ahesunti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sīhāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Ekatthambhīkatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Ekatthambhadāyakatherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vanakammiko hutvā ekasmiṁ vibhavasampanne kule nibbatto. Tasmiṁ samaye sabbe saddhā pasannā upāsakā ekacchandā "Bhagavato upaṭṭhānasālaṁ karomā"ti dabbasambhāratthāya vanaṁ pavisitvā taṁ upāsakaṁ disvā "amhākaṁ ekaṁ thambhaṁ dethā"ti yāciṁsu. So taṁ pavattiṁ sutvā "tumhe mā cintayitthā"ti te sabbe uyyojetvā ekaṁ sāramayaṁ thambhaṁ gahetvā Satthu dassetvā tesaṁyeva adāsi. So teneva somanassajāto tadeva mūlaṁ katvā aññāni dānādīni puññāni katvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṁ chasu kāmāvacaresu dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca aggacakkavattisampattiṁ anekavāraṁ anubhavitvā asaṅkhyeyyaṁ padesarajjasampattiñca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde saddhāsampanne

ekasmiṁ kule nibbatto mātāpitūhi saddhiṁ Bhagavato santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṁ gahetvā manasikaronto na cirasseva arahā ahosi.

13. So evaṁ patta-arahatto attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassā**ti-ādimāha. Tattha Siddhatthassa **Bhagavato** bhagyasampannassa Sammāsambuddhassa. **Mahāpūgagaṇo**ti mahā-upāsakasamūho **ahu** ahosīti attho. **Saraṇaṁ gatā ca te Buddhan**ti "Buddhaṁ saraṇan"ti gatā bhajiṁsu jāniṁsu vā te upāsakā. **Tathāgataṁ saddahanti** Buddhaguṇaṁ attano cittasantāne ṭhapentīti attho.

14. **Sabbe saṅgamma mantetvā**ti sabbe samāgamma sannipatitvā mantetvā aññamaññaṁ saññāpetvā ekacchandā hutvā **māḷaṁ** upaṭṭhānasālaṁ Satthuno atthāya **kubbanti** karontīti attho. Dabbasambhāresu ekatthambhaṁ alabhantā **brahāvane** Mahāvane vicinantīti sambandho.

15. **Tehaṁ araññe disvānā**ti ahaṁ te upāsake araññe disvāna **gaṇaṁ** samūhaṁ **upagamma** samīpaṁ gantvā **añjaliṁ paggahetvāna** dasaṅgulisamodhānaṁ añjaliṁ sirasi katvā ahaṁ **gaṇaṁ** upāsakasamūhaṁ "tumhe imaṁ vanaṁ kimatthaṁ āgatatthā"ti **tadā** tasmiṁ kāle paripucchinti sambandho.

16. **Te** sīlavanto upāsakā **me** mayā puṭṭhā "māḷaṁ mayaṁ kattukāmā hutvā ekatthambho amhāhi na labbhatī"ti **viyākaṁsu** visesena kathayiṁsūti sambandho.

17. **Mamaṁ** mayhaṁ ekatthambhaṁ detha, ahaṁ taṁ dassāmi Satthuno santikaṁ ahaṁ thambhaṁ āharissāmi, **te** bhavanto thambhaharaṇe **appossukkā** ussāharahitā bhavantūti sambandho.

24. **Yaṁ yaṁ yonu'papajjāmī**ti yaṁ yaṁ yoniṁ devattaṁ atha mānusaṁ upagacchāmīti attho. Bhummatthe vā upayogavacanaṁ, yasmiṁ yasmiṁ devaloke vā manussaloke vāti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Ekatthambhikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Nandatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Nandattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare ekasmiṁ kule nibbattitvā viññutaṁ patto Bhagavato santike dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ indriyesu guttadvārānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayaṁ taṁ ṭhānantaraṁ patthento Bhagavato bhikkhusaṁghassa ca pūjāsakkārabahulaṁ mahādānaṁ pavattetvā "ahaṁ bhante anāgate tumhādisassa Buddhassa evarūpo sāvako bhaveyyan"ti paṇidhānaṁ akāsi.

So tato paṭṭhāya devamanussesu saṁsaranto Atthadassissa Bhagavato kāle Dhammatāya[1] nāma nadiyā mahanto kacchapo hutvā nibbatto ekadivasaṁ Satthāraṁ nadiṁ tarituṁ tīre ṭhitaṁ disvā sayaṁ Bhagavantaṁ tāretukāmo Satthu pādamūle nipajji. Satthā tassa ajjhāsayaṁ ñatvā piṭṭhiṁ abhiruhi. So haṭṭhatuṭṭho vegena sotaṁ chindanto sīghataraṁ paratīraṁ pāpesi. Bhagavā tassa anumodanaṁ vadanto bhāviniṁ sampattiṁ kathetvā pakkāmi.

So tena puññakammena sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Kapilavatthusmiṁ Suddhodanamahārājassa aggamahesiyā Mahāpajāpatigotamiyā kucchimhi nibbatto, tassa nāmaggahaṇadivase ñātisaṅghaṁ nandayanto jātoti **"Nando"**tveva nāmaṁ akaṁsu. Tassa vayappattakāle Bhagavā pavattitavaradhammacakko lokānuggahaṁ karonto anukkamena Kapilavatthuṁ gantvā ñātisamāgame pokkharavassaṁ aṭṭhuppattiṁ katvā Vessantarajātakaṁ[2] kathetvā dutiyadivase piṇḍāya paviṭṭho "uttiṭṭhe nappamajjeyyā"ti[3] gāthāya pitaraṁ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā nivesanaṁ gantvā "dhammañcare sucaritan"ti[4] gāthāya Mahāpajāpatiṁ sotāpattiphale rājānaṁ sakadāgāmiphale patiṭṭhāpetvā tatiyadivase Nandakumārassa abhisekagehapavesana-āvāhamaṅgalesu vattamānesu piṇḍāya pāvisi. Satthā Nandakumārassa hatthe pattaṁ datvā maṅgalaṁ vatvā tassa hatthato pattaṁ aggahetvāva vihāraṁ

---

1. Vinatāya (Theragāthā-Ṭṭha 1. 351 piṭṭhe.)
2. Khu 6. 312 piṭṭhe.
3. Khu 1. 38 piṭṭhe Dhammapade.
4. Khu 1. 39 piṭṭhe Dhammapade.

gato, taṁ pattahatthaṁ vihāraṁ āgataṁ anicchamānaṁyeva pabbājetvā tathāpabbājitattāyeva anabhiratiyā pīḷitaṁ ñatvā upāyena tassa taṁ anabhiratiṁ vinodesi. So yoniso paṭisaṅkhāya vipassanaṁ paṭṭhapetvā nacirasseva arahattaṁ pāpuṇi. Thero puna divase Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā evamāha "yaṁ me bhante Bhagavā pāṭibhogo pañcannaṁ accharāsatānaṁ paṭilābhāya kakuṭapādānaṁ, muñcāmahaṁ bhante Bhagavantaṁ etasmā paṭissavā"ti. Bhagavāpi "yadeva te Nanda anupādāya āsavehi cittaṁ vimuttaṁ, tadāhaṁ mutto etasmā paṭissavā"ti āha. Athassa Bhagavā savisesaṁ indriyesu guttadvārataṁ ñatvā taṁ guṇaṁ vibhāvento "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ indriyesu guttadvārānaṁ yadidaṁ Nando"ti[1] indriyesu guttadvārabhāvena naṁ etadagge ṭhapesi. Thero hi "indriyāsaṁvaraṁ nissāya imaṁ vippakāraṁ patto, tamahaṁ suṭṭhu niggaṇhissāmī"ti ussāhajāto balavahirottappo tattha ca katādhikārattā indriyasaṁvare ukkaṁsapāramiṁ agamāsi.

27. Evaṁ so etadaggaṭṭhānaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Vatthaṁ khomaṁ mayā dinnan**ti Khomaraṭṭhe jātaṁ vatthaṁ Bhagavati cittappasādena gāravabahumānena mayā paramasukhumaṁ khomavatthaṁ dinnanti attho. **Sayambhussā**ti sayameva bhūtassa jātassa ariyāya jātiyā nibbattassa. **Mahesino**ti mahante sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanakkhandhe esi gavesīti Mahesi, tassa Mahesino sayambhussa cīvaratthāya khomavatthaṁ mayā dinnanti sambandho.

28. **Taṁ me Buddho viyākāsī**ti ettha **tan**ti sāmyatthe upayogavacanaṁ, tassa vatthadāyakassa me dānaphalaṁ visesena akāsi kathesi Buddhoti attho. **Jalajuttamanāmako**ti Padumuttaranāmako. "Jalaruttamanāyako"tipi pāṭho, tassa Jalamānānaṁ devabrahmānaṁ uttamanāyako padhānoti attho. **Iminā vatthadānenā**ti iminā vatthadānassa nissandena tvaṁ anāgate **hemavaṇṇo** suvaṇṇavaṇṇo bhavissasi.

1. Aṁ 1. 26 piṭṭhe.

29. **Dve sampattiṁ anubhotvā**ti dibbamanussasaṅkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Kusalamūlehi codito**ti kusalāvayavehi kusalakoṭṭhāsehi codito pesito, "tvaṁ iminā puññena Satthu kulaṁ pasavāhī"ti[1] pesito viyāti attho. "Gotamassa Bhagavato kaniṭṭho tvaṁ bhavissasī"ti byākāsīti sambandho.

30. **Rāgaratto sukhasīlo**ti kilesakāmehi ratto allīno kāyasukhacittasukhānubhavanasabhāvo. **Kāmesu gedhamāyuto**ti vatthukāmesu gedhasaṅkhātāya taṇhāya āyuto yojitoti attho. **Buddhena codito santo, tadā tvan**ti yasmā kāmesu gedhito, **tadā**[2] tasmā tvaṁ attano bhātukena Gotamabuddhena codito pabbajjāya uyyojito tassa santike pabbajissasīti sambandho.

31. **Pabbajitvāna tvaṁ tatthā**ti tasmiṁ Gotamassa Bhagavato sāsane tvaṁ pabbajitvā **kusalamūlena** mūlabhūtena puññasambhārena **codito** bhāvanāyaṁ niyojito **sabbāsave** sakalāsave **pariññāya** jānitvā pajahitvā anāmayo niddukkho **nibbāyissasi** adassanaṁ pāpessasi, apaṇṇattikabhāvaṁ gamissasīti attho.

32. **Satakappasahassamhī**ti ito kappato pubbe satakappādhike sahassame kappamhi Ceḷanāmakā cattāro cakkavattirājāno ahesunti attho. **Saṭṭhi kappasahassānī**ti kappasahassāni saṭṭhi ca atikkamitvā heṭṭhā ekasmiṁ kappe cattāro janā Upaceḷā nāma cakkavattirājāno catūsu jātīsu ahesunti attho.

33. **Pañcakappasahassamhī**ti pañcakappādhike sahassame kappamhi Ceḷā nāma cattāro janā cakkavattirājāno sattahi ratanehi sampannā samaṅgībhūtā Jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehadīpasaṅkhāte **catudīpamhi issarā** padhānā visuṁ ahesunti attho. Sesaṁ vuttanayamevāti.

Nandatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Pabhavāhīti (I, Ka)   2. Tato (Sī, I)

4. Cūḷapanthakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Cūḷapanthakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle yadettha aṭṭhuppattivasena vattabbaṁ, taṁ Aṭṭhakanipāte Mahāpanthakavatthusmiṁ[1] vuttameva. Ayaṁ pana viseso— Mahāpanthakatthero arahattaṁ patvā phalasamāpattisukhena vītināmento cintesi "kathaṁ nu kho sakkā Cūḷapanthakampi imasmiṁ sukhe patiṭṭhāpetun"ti. So attano ayyakaṁ dhanaseṭṭhiṁ upasaṅkamitvā āha "sace mahāseṭṭhi anujānātha, ahaṁ Cūḷapanthakaṁ pabbājeyyan"ti. Pabbājetha bhanteti. Thero taṁ pabbājesi. So dasasu sīlesu patiṭṭhito bhātu santike—

"Padumaṁ yathā kokanadaṁ sugandhaṁ,
Pāto siyā phullamavītagandhaṁ.
Aṅgīrasaṁ passa virocamānaṁ,
Tapantamādiccamivantalikkhe"ti[2]—

gāthaṁ uggaṇhanto catūhi māsehi uggahetuṁ nāsakkhi, gahitampi hadaye na tiṭṭhati. Atha naṁ Mahāpanthako "Cūḷapanthaka tvaṁ imasmiṁ sāsane abhabbo, catūhi māsehi ekaṁ gāthampi gahetuṁ na sakkosi, pabbajitakiccaṁ pana tvaṁ kathaṁ matthakaṁ pāpessasi, nikkhama ito"ti so therena paṇāmito dvārakoṭṭhakasamīpe rodamāno aṭṭhāsi.

Tena ca samayena Satthā Jīvakambavane viharati. Atha Jīvako purisaṁ pesesi "gaccha pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ Satthāraṁ nimantehī"ti. Tena ca samayena āyasmā Mahāpanthako bhattuddesako hoti. So "pañcannaṁ bhikkhusatānaṁ bhikkhaṁ paṭicchathā"ti vutto "Cūḷapanthakaṁ ṭhapetvā sesānaṁ paṭicchāmī"ti āha. Taṁ sutvā Cūḷapanthako bhiyyoso mattāya domanassappatto ahosi. Satthā tassa cittakkhedaṁ ñatvā "Cūḷapanthako mayā katena upāyena bujjhissatī"ti tassa avidūraṭṭhāne attānaṁ dassetvā "kiṁ Panthaka rodasī"ti pucchi. "Bhātā maṁ bhante paṇāmetī"ti āha. "Panthaka mā cintayi, mama

1. Khu 2. 296 piṭṭhe Theragāthāyaṁ.
2. Saṁ 1. 81; Aṁ 2. 209 piṭṭhesu.

sāsane tuyhaṁ pabbajjā, ehi imaṁ gahetvā 'rajoharaṇaṁ, rajoharaṇan'ti manasi karohī"ti iddhiyā[1] suddhaṁ coḷakkhaṇḍaṁ abhisaṅkharitvā adāsi. So Satthārā dinnaṁ coḷakkhaṇḍaṁ "rajoharaṇaṁ, rajoharaṇan"ti hatthena parimajjanto nisīdi. Tassa taṁ parimajjantassa kiliṭṭhadhātukaṁ jātaṁ, puna parimajjantassa ukkhaliparipuñchanasadisaṁ jātaṁ. So ñāṇaparipākattā evaṁ cintesi "idaṁ coḷakkhaṇḍaṁ pakatiyā parisuddhaṁ, imaṁ upādiṇṇakasarīraṁ nissāya kiliṭṭhaṁ aññathā jātaṁ, tasmā aniccaṁ yathāpetaṁ, evaṁ cittampī"ti khayavayaṁ paṭṭhapetvā tasmiṁyeva nimitte jhānāni nibbattetvā jhānapādakaṁ katvā vipassanaṁ paṭṭhapetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi. Arahattapattassevassa Tepiṭakaṁ pañcābhiññā ca āgamiṁsu.

Satthā ekūnehi pañcabhikkhusatehi saddhiṁ gantvā Jīvakassa nivesane paññatte āsane nisīdi. Cūḷapanthako pana attano bhikkhāya appaṭicchitattā eva na gato. Jīvako yāguṁ dātuṁ ārabhi. Satthā hatthena pattaṁ pidahi. "Kasmā bhante na gaṇhathā"ti vutte vihāre eko bhikkhu atthi Jīvakāti. So purisaṁ pesesi "gaccha bhaṇe vihāre nisinnaṁ ayyaṁ gahetvā ehī"ti. Cūḷapanthakattheropi rūpena kiriyāya ca ekampi ekena asadisaṁ bhikkhusahassaṁ nimminitvā nisīdi. So puriso vihāre bhikkhūnaṁ bahubhāvaṁ disvā gantvā Jīvakassa kathesi "imasmā bhikkhusaṁghā vihāre bhikkhusaṁgho bahutaro, pakkositabbaṁ ayyaṁ na jānāmī"ti. Jīvako Satthāraṁ pucchi "ko nāmo bhante vihāre nisinno bhikkhū"ti. Cūḷapanthako nāma Jīvakāti. Gaccha bhaṇe "Cūḷapanthako nāma kataro"ti pucchitvā taṁ ānehīti. So vihāraṁ gantvā "Cūḷapanthako nāma kataro bhante"ti pucchi. "Ahaṁ Cūḷapanthako, ahaṁ Cūḷapanthako"ti ekappahārena bhikkhusahassampi kathesi. So punāgantvā taṁ pavattiṁ Jīvakassa ārocesi Jīvako paṭividdhasaccattā "iddhimā maññe ayyo"ti nayato ñatvā "gaccha bhaṇe paṭhamaṁ kathentaṁ ayyameva 'tumhe Satthā pakkosatī'ti vatvā cīvarakaṇṇe gaṇhāhī"ti āha. So vihāraṁ gantvā tathā akāsi. Tāvadeva nimmitabhikkhū antaradhāyiṁsu. So theraṁ gahetvā agamāsi.

---

1. Iddhimayaṁ (Ka)

Satthā tasmiṁ khaṇe yāguñca khajjakādibhedañca paṭiggaṇhi. Katabhattakicco Bhagavā āyasmantaṁ Cūḷapanthakaṁ āṇāpesi "anumodanaṁ karohī"ti. So pabhinnapaṭisambhido Sineruṁ gahetvā mahāsamuddaṁ manthento viya Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ saṅkhobhento Satthu ajjhāsayaṁ gaṇhanto anumodanaṁ akāsi. Dasabale bhattakiccaṁ katvā vihāraṁ gate dhammasabhāyaṁ kathā udapādi 'aho Buddhānaṁ ānubhāvo, yatra hi nāma cattāro māse ekagāthaṁ gahetuṁ asakkontampi lahukena khaṇeneva evaṁ mahiddhikaṁ akaṁsū'ti, tathā hi Jīvakassa nivesane nisinno Bhagavā 'evaṁ Cūḷapanthakassa cittaṁ samāhitaṁ, vīthipaṭipannā vipassanā'ti ñatvā yathānisinnoyeva attānaṁ dassetvā 'Panthaka nevāyaṁ pilotikā kiliṭṭhā rajānukiṇṇā, ito pana aññopi ariyassa vinaye saṁkileso rajo'ti dassento—

'Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati,
Rāgassetaṁ adhivacanaṁ rajoti.
Etaṁ rajaṁ vippajahitvā bhikkhavo,
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Doso rajo -pa- vigatarajassa sāsane.

Moho rajo -pa- vigatarajassa sāsane'ti[1]—

imā tisso gāthāyo abhāsi. Gāthāpariyosāne Cūḷapanthako sahapaṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇīti. Satthā tesaṁ bhikkhūnaṁ kathāsallāpaṁ sutvā āgantvā Buddhāsane nisīditvā "kiṁ vadetha bhikkhave"ti pucchitvā "imaṁ nāma bhante"ti vutte "bhikkhave Cūḷapanthakena idāni mayhaṁ ovāde ṭhatvā lokuttaradāyajjaṁ laddhaṁ, pubbe pana lokiyadāyajjaṁ laddhan"ti vatvā tehi yācito Cūḷaseṭṭhijātakaṁ[2] kathesi. Aparabhāge naṁ Satthā ariyagaṇaparivuto dhammāsane nisinno manomayaṁ kāyaṁ abhinimminantānaṁ bhikkhunaṁ cetovivaṭṭakusalānañca aggaṭṭhāne ṭhapesi.

35. Evaṁ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā pītisomanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Tattha purimapadadvayaṁ vuttatthameva. **Gaṇamhā**

---

1. Khu 7. 406; Khu 8. 154 piṭṭhesu. 2. Khu 5. 2 piṭṭhe.

vūpakaṭṭho soti so Padumuttaro nāma Satthā gaṇamhā mahatā[1] bhikkhusamūhato vūpakaṭṭho visuṁ bhūto vivekaṁ upagato. **Tadā** mama tāpasakāle **Himavante** Himālayapabbatasamīpe **vasi** vāsaṁ kappesi, catūhi iriyāpathehi vihāsīti attho.

36. **Ahampi -pa- tadā**ti yadā so Bhagavā Himavantaṁ upagantvā vasi, tadā ahampi Himavantasamīpe kata-assame **ā** samantato kāyacittapīḷāsaṅkhātā parissayā samanti etthāti **assamo**ti laddhanāme araññāvāse vasāmīti sambandho. **Acirāgataṁ mahāvīran**ti aciraṁ āgataṁ mahāvīriyavantaṁ **Lokanāyakaṁ** padhānaṁ taṁ Bhagavantaṁ upesinti sambandho, āgatakkhaṇeyeva upāgaminti attho.

37. **Pupphacchattaṁ gahetvānā**ti evaṁ upagacchanto ca padumuppalapupphādīhi chāditaṁ pupphamayaṁ chattaṁ gahetvā **Narāsabhaṁ** narānaṁ seṭṭhaṁ Bhagavantaṁ chādento **upagacchiṁ** samīpaṁ gatosmīti attho. **Samādhiṁ samāpajjantan**ti rūpāvacarasamādhijjhānaṁ samāpajjantaṁ appetvā nisinnassa antarāyaṁ ahaṁ akāsinti sambandho.

38. **Ubho hatthehi paggayhā**ti taṁ susajjitaṁ pupphacchattaṁ dvīhi hatthehi ukkhipitvā ahaṁ Bhagavato adāsinti sambandho. **Paṭiggahesī**ti taṁ mayā dinnaṁ pupphacchattaṁ Padumuttaro Bhagavā sampaṭicchi, sādaraṁ[2] sādiyīti attho.

41. **Satapattachattaṁ paggayhā**ti ekekasmiṁ padumapupphe satasatapattānaṁ vasena satapattehi padumapupphehi chāditaṁ pupphacchattaṁ pakārena ādarena gahetvā tāpaso mama adāsīti attho. **Tamahaṁ kittayissāmī**ti taṁ tāpasaṁ ahaṁ kittayissāmi pākaṭaṁ karissāmīti attho. Mama **bhāsato** bhāsamānassa vacanaṁ suṇotha manasi karotha.

42. **Pañcavīsatikappānī**ti iminā pupphacchattadānena pañcavīsativāre Tāvatiṁsabhavane Sakko hutvā devarajjaṁ karissatīti sambandho. **Catuttiṁsatikkhattuñcā**ti catuttiṁsativāre manussaloke cakkavattī rājā bhavissati.

---

1. Mahā... (Sī, I) 2. Chādanaṁ (Ka)

43. **Yaṁ yaṁ yonin**ti manussayoni-ādīsu yaṁ yaṁ jātiṁ **saṁsarati** gacchati upapajjati. Tattha tattha yoniyaṁ **abbhokāse** suññaṭṭhāne **patiṭṭhantaṁ** nisinnaṁ ṭhitaṁ vā padumaṁ **dhārayissati** upari chādayissatīti attho.

45. **Pakāsite pāvacane**ti tena Bhagavatā sakalapiṭakattaye pakāsite dīpite **manussattaṁ** manussajātiṁ **labhissati** upapajjissati. **Manomayamhi kāyamhī**ti manena jhānacittena nibbattoti manomayo, yathā cittaṁ pavattati, tathā kāyaṁ pavatteti cittagatikaṁ karotīti attho. Tamhi manomaye kāyamhi so tāpaso Cūḷapanthako nāma hutvā uttamo aggo bhavissatīti attho. Sesaṁ heṭṭhā vuttattā uttānattā ca suviññeyyameva.

52. **Sariṁ kokanadaṁ ahan**ti ahaṁ Bhagavato nimmitacoḷakaṁ parimajjanto kokanadaṁ padumaṁ sarinti attho. **Tattha cittaṁ vimucci me**ti tasmiṁ kokanade padume mayhaṁ cittaṁ adhimucci allīno, tato ahaṁ arahattaṁ pāpuṇinti sambandho.

53. Ahaṁ manomayesu cittagatikesu kāyesu **sabbattha** sabbesu **pāramiṁ** pariyosānaṁ **gato** pattoti sambandho. Sesaṁ vuttanayamevāti.

Cūḷapanthakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Pilindavacchattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare mahābhogakule nibbatto heṭṭhā vuttanayena Satthu santike dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ devatānaṁ piyamanāpabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā taṁ ṭhānantaraṁ patthetvā yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā tato cuto devamanussesu saṁsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto. Parinibbute Bhagavati tassa thūpaṁ pūjetvā saṁghassa mahādānaṁ pavattetvā tato cavitvā devamanussesuṁ

ubhayasampattiyo anubhavitvā anuppanne Buddhe cakkavattī rājā hutvā mahājanaṁ pañcasīlesu patiṭṭhāpetvā saggaparāyanaṁ akāsi. So anuppanneyeva amhākaṁ Bhagavati Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbatti, **Pilindo**tissa nāmaṁ akaṁsu. **Vaccho**ti gottaṁ. So aparabhāge **Pilindavaccho**ti paññāyittha. Saṁsāre pana[1] saṁvegabahulatāya paribbājakapabbajjaṁ pabbajitvā Cūḷagandhāraṁ nāma vijjaṁ sādhetvā tāya vijjāya ākāsacārī paracittavidū ca hutvā Rājagahe lābhaggayasaggapatto paṭivasati.

Atha amhākaṁ Bhagavā abhisambuddho hutvā anukkamena Rājagahaṁ upagato. Tato paṭṭhāya Buddhānubhāvena tassa sā vijjā na sampajjati, attano kiccaṁ na sādheti. So cintesi "sutaṁ kho panetaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yattha Mahāgandhāravijjā dharati, tattha Cūḷagandhāravijjā na sampajjatī'ti samaṇassa pana Gotamassa āgatakālato paṭṭhāya nāyaṁ mama vijjā sampajjati, nissaṁsayaṁ samaṇo Gotamo Mahāgandhāravijjaṁ jānāti, yannūnāhaṁ taṁ payirupāsitvā tassa santike taṁ vijjaṁ pariyāpuṇeyyan"ti. So Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā etadavoca "ahaṁ mahāsamaṇa tava santike ekaṁ vijjaṁ pariyāpuṇitukāmo, okāsaṁ me karohī"ti. "Tena hi mama santike pabbajāhī"ti āha. So "vijjāya parikammaṁ pabbajjā"ti maññamāno pabbaji. Tassa Bhagavā dhammaṁ kathetvā caritānukūlaṁ kammaṭṭhānaṁ adāsi. So upanissayasampannatāya nacirasseva vipassanaṁ paṭṭhapetvā arahattaṁ pāpuṇi.

55. Yā pana purimajātiyaṁ tassovāde ṭhatvā sagge nibbattā devatā, tā kataññutaṁ nissāya tasmiṁ sañjātabahumānā sāyaṁ pātaṁ theraṁ payirupāsitvā gacchanti. Tasmā naṁ Bhagavā devatānaṁ ativiya piyamanāpabhāvena aggabhāve ṭhapesi "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ devatānaṁ piyamanāpānaṁ yadidaṁ Pilindavaccho"ti[2]. Evaṁ so patta-aggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ anussaritvā pītisomanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha.

---

1. Saṁsaraṇena (Sī, I) 2. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

Tattha kāmarūpārūpalokassa Nātho padhānoti **Lokanātho.** Medhā vuccanti sabbaññutaññāṇa-anāvaraṇañāṇādayo, sundarā, pasaṭṭhā vā medhā yassa so **Sumedho,** aggo ca so puggalo cāti **aggapuggalo**, tasmiṁ Sumedhe Lokanāyake aggapuggale khandhaparinibbānena nibbute satīti sambandho. **Pasannacitto sumano**ti saddhāya pasāditacitto somanassena sundaramano ahaṁ tassa Sumedhassa Bhagavato **thūpapūjaṁ** cetiyapūjaṁ akāsinti attho.

56. **Ye ca khīṇāsavā tatthā**ti tasmiṁ samāgame ye ca khīṇāsavā pahīnakilesā **chaḷabhiññā** chahi abhiññāhi samannāgatā **mahiddhikā** mahantehi iddhīhi samannāgatā santi, **te** sabbe khīṇāsave ahaṁ tattha **samānetvā** suṭṭhu ādarena ānetvā **saṁghabhattaṁ** sakalasaṁghassa dātabbabhattaṁ **akāsiṁ** tesaṁ bhojesinti attho.

57. **Upaṭṭhāko tadā ahū**ti tadā mama saṁghabhattadānakāle Sumedhassa Bhagavato nāmena Sumedho nāma upaṭṭhākasāvako ahu ahosīti attho. So sāvako mayhaṁ pūjāsakkāraṁ **anumodittha** anumodito ānisaṁsaṁ kathesīti attho.

58. **Tena cittappasādenā**ti tena thūpapūjākaraṇavasena uppannena cittappasādena devaloke dibbavimānaṁ **upapajjaṁ** upagato asmīti attho, tattha nibbattomhīti vuttaṁ hoti. **Chaḷāsītisahassānī**ti tasmiṁ vimāne cha asītisahassāni devaccharāyo **me** mayhaṁ cittaṁ **ramiṁsu** ramāpesunti sambandho.

59. **Mameva anuvattantī**ti **tā** accharāyo **sabbakāmehi** dibbehi rūpādivatthukāmehi upaṭṭhahantiyo mamaṁ eva anuvattanti mama vacanaṁ anukaronti **sadā** niccakālanti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Rāhulatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṁ ayasmato Rāhulattherassa apadānaṁ. Ayampi āyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ sikkhākāmānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento senāsanavisodhanavijjotanādikaṁ uḷāraṁ puññaṁ katvā paṇidhānaṁ akāsi. So tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde amhākaṁ bodhisattaṁ paṭicca Yasodharāya deviyā kucchimhi nibbattitvā **Rāhulo**ti laddhanāmo mahatā khattiyaparivārena vaḍḍhi. Tassa pabbajjāvidhānaṁ Khandhake[1] āgatameva. So pabbajitvā Satthu santike anekehi suttapadehi suladdhovādo paripakkañāṇo vipassanaṁ ussukkāpetvā arahattaṁ pāpuṇi. Arahā pana hutvā attano paṭipattiṁ paccavekkhitvā aññaṁ byākaronto—

"Ubhayeneva sampanno, Rāhulabhaddoti maṁ vidū.
Yañcamhi putto Buddhassa, yañca dhammesu cakkhumā.

Yañca me āsavā khīṇā, yañca natthi punabbhavo.
Arahā dakkhiṇeyyomhi, tevijjo amataddaso.

Kāmandhā jālapacchannā[2], taṇhāchadanachāditā.
Pamattabandhunā bandhā, macchāva kuminā mukhe.

Taṁ kāmaṁ ahamujjhitvā, chetvā mārassa bandhanaṁ.
Samūlaṁ taṇhamabbuyha, sītibhūtosmi nibbuto"ti[3].

Catasso gāthā abhāsi. Tattha **ubhayeneva sampanno**ti jātisampadā paṭipattisampadāti ubhayasampattiyāpi sampanno samannāgato. **Rāhulabhaddoti maṁ vidū**ti "Rāhulabhaddo"ti maṁ sabrahmacārino sañjānanti. Tassa hi jātasāsanaṁ sutvā bodhisattena "rāhu jāto, bandhanaṁ jātan"ti vuttavacanaṁ upādāya Suddhodanamahārājā "Rāhulo"ti

1. Vi 3. 115 piṭṭhe.
2. Jālasañchannā (I) Khu 1. 172 piṭṭhepi.
3. Khu 2. 271. 2 piṭṭhe.

nāmaṁ gaṇhi. Tattha ādito pitarā vuttapariyāyameva gahetvā āha "Rāhulabhaddoti maṁ vidū"ti. **Bhaddo**ti pasaṁsāvacanameva. Aparabhāge Satthā taṁ sikkhākāmabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapesi "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ sikkhākāmānaṁ yadidaṁ Rāhulo"ti[1].

68. Evaṁ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Sattabhūmimhi pāsāde**ti pasādaṁ somanassaṁ janetīti pāsādo. Uparūpari ṭhitā satta bhūmiyo yasmiṁ pāsāde soyaṁ sattabhūmi, tasmiṁ sattabhūmimhi pāsāde. **Ādāsaṁ santhariṁ ahan**ti ādāsatalaṁ nipphādetvā Lokajeṭṭhassa Bhagavato tādino ahaṁ santharaṁ adāsiṁ, santharitā pūjesinti attho.

69. **Khīṇāsavasahassehī**ti arahantasahassehi parikiṇṇo parivuto. **Dvipadindo** dvipadānaṁ indo sāmi Narāsabho Mahāmuni Gandhakuṭiṁ tehi saha **upāgami** pāvisīti attho.

70. **Virocento Gandhakuṭin**ti taṁ Gandhakuṭiṁ sobhayamāno devānaṁ devo **devadevo** narānaṁ āsabho **Narāsabho** jeṭṭho Satthā bhikkhusaṁghamajjhe nisīditvā imā byākaraṇagāthāyo **abhāsatha** kathesīti sambandho.

71. **Yenāyaṁ jotitā seyyā**ti yena upāsakena ayaṁ pāsādasaṅkhātā seyyā jotitā pabhāsitā pajjalitā. **Ādāsova** kaṁsalohamayaṁ ādāsatalaṁ iva suṭṭhu samaṁ katvā santhatā. **Taṁ** upāsakaṁ **kittayissāmi** pākaṭaṁ karissāmīti attho. Sesaṁ suviññeyyameva.

81. **Aṭṭhānametaṁ yaṁ tādī**ti yaṁ yena kāraṇena tādī iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvattā tādī **agāre** gharāvāse **ratiṁ** allīnabhāvaṁ **ajjhagā** pāpuṇi, **etaṁ** kāraṇaṁ aṭṭhānaṁ akāraṇanti attho.

---

1. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.

82. **Nikkhamitvā agārasmā**ti gharāvāsato nikkhamitvā taṁ tiṇadalamiva pariccajitvā **subbato** susikkhito pabbajissati. **Rāhulo nāma nāmenā**ti Suddhodanamahārājena pesitaṁ kumārassa jātasāsanaṁ sutvā pitarā Siddhatthena "rāhu jāto, bandhanaṁ jātan"ti vuttanāmattā Rāhulo nāmāti attho. "Yathā candasūriyānaṁ vimānapabhāya kiliṭṭhakaraṇena rāhu asurindo upeti gacchati, evamevāyaṁ mama abhinikkhamanapabbajjādīnaṁ antarāyaṁ karontoriva jāto"ti adhippāyena "rāhu jātoti āhā"ti daṭṭhabbaṁ. **Arahā so bhavissatī**ti so tādiso upanissayasampanno vipassanāyaṁ yuttappayutto arahā khīṇāsavo bhavissatīti attho.

83. **Kikīva aṇḍaṁ rakkheyyā**ti aṇḍaṁ bījaṁ rakkhamānā kikī sakuṇī iva appamatto sīlaṁ rakkheyya, **cāmarī viya vāladhin**ti vālaṁ rakkhamānā kaṇḍakesu vāle laggante bhindanabhayena[1] anākaḍḍhitvā maramānā cāmarī viya jīvitampi pariccajitvā sīlaṁ abhinditvā rakkheyya. **Nipako sīlasampanno**ti nepakkaṁ vuccati paññā, tena nepakkena samannāgato nipako khaṇḍachiddādibhāvaṁ apāpetvā rakkhaṇato sīlasampanno bhavissatīti evaṁ so Bhagavā byākaraṇamakāsi. So evaṁ patta-arahattaphalo ekadivasaṁ vivekaṭṭhāne nisinno somanassavasena **evaṁ rakkhiṁ Mahāmunī**ti-ādimāha. Taṁ suviññeyyamevāti.

Rāhulatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaraṁ Bhagavantanti-ādikaṁ āyasmato Upasenavaṅgantaputtattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbattitvā vayappatto Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ samantapāsādikānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā Satthu adhikārakammaṁ katvā taṁ ṭhānantaraṁ patthetvā yāvajīvaṁ kusalaṁ

---

1. Chindanabhayena (Sī, Ka)

katvā devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Nālakagāme Rūpasārī brāhmaṇiyā kucchimhi nibbatti, **Upaseno**tissa nāmaṁ ahosi. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā Satthu santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampadāya ekavassiko "ariyagabbhaṁ[1] vaḍḍhemī"ti ekaṁ kulaputtaṁ attano santike upasampādetvā tena saddhiṁ Satthu santitaṁ gato. Satthārā cassa tassa avassikassa bhikkhuno saddhivihārikabhāvaṁ sutvā "atilahuṁ kho tvaṁ moghapurisa bāhullāya āvatto"ti[2] garahito "idānāhaṁ yadi parisaṁ nissāya Satthārā garahito, parisaṁyeva pana nissāya Satthu pasādaṁ karissāmī"ti vipassanāya kammaṁ karonto nacirasseva arahattaṁ pāpuṇi. Arahā pana hutvā sayampi sabbe dhutaṅgadhamme samādāya vattati, aññepi tadatthāya samādapesi, tena naṁ Bhagavā samantapāsādikānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi. So aparena samayena Kosambiyaṁ kalahe uppanne bhikkhusaṁghe ca dvidhābhūte ekena bhikkhunā taṁ kalahaṁ parivajjitukāmena "etarahi kho kalaho uppanno, bhikkhusaṁgho ca dvidhābhūto, kathaṁ nu kho mayā paṭipajjitabban"ti puṭṭho vivekavāsato paṭṭhāya tassa paṭipattiṁ kathesi. Evaṁ thero tassa bhikkhuno ovādadānāpadesena attano tathā paṭipannabhāvaṁ dīpento aññaṁ byākāsi.

86. So evaṁ patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaraṁ Bhagavantan**ti-ādimāha. **Pabbhāramhi nisīdantan**ti purato bhāraṁ namitaṁ onamitanti pabbhāraṁ vivekakāmaṁ vanamajjhe sayaṁjātapabbatapabbhāre nisinnaṁ **naruttamaṁ** Bhagavantaṁ ahaṁ **upagacchiṁ** samīpaṁ gatoti attho.

87. **Kaṇikārapuppha disvā**ti tathā upagacchanto tasmiṁ padese supupphitaṁ kaṇikāraṁ disvā. **Vaṇṭe chetvāna'haṁ tadā**ti tasmiṁ Tathāgatassa diṭṭhakāle taṁ pupphaṁ vaṇṭe vaṇṭasmiṁ chetvāna chinditvāna. **Alaṅkaritvā chattamhī**ti tena pupphena chattaṁ chādetvā[3]. **Buddhassa abhiropayin**ti pabbhāre nisinnassa buddhassa muddhani akāsinti attho.

---

1. Ācariyagabbhaṁ (Sī) 2. Vi 3. 74 piṭṭhe. 3. Sādhetvā (Sī)

88. **Piṇḍapātañca pādāsin**ti tasmiṁyeva nisinnassa Bhagavato piṇḍapātaṁ pakārena adāsiṁ bhojesinti attho. **Paramannaṁ subhojanan**ti sundarabhojanasaṅkhātaṁ paramannaṁ uttamāhāraṁ. **Buddhena navame tatthā**ti tasmiṁ vivekaṭṭhāne Buddhena saha navame aṭṭha **samaṇe** samitapāpe khīṇāsavabhikkhū bhojesinti attho.

Yaṁ vadanti Sumedhoti yaṁ Gotamasammāsambuddhaṁ **bhūripaññaṁ** pathavisamānaṁ paññaṁ **Sumedhaṁ** sundaraṁ sabbaññutādipaññavantaṁ. Sumedho iti sundarapañño iti vadanti paṇḍitā ito kappato satasahasse kappe eso Gotamo Sammāsambuddho bhavissatīti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Raṭṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Raṭṭhapālattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato uppattito puretarameva Haṁsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse patiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṁ aparimāṇaṁ vaṁsānugataṁ dhanaṁ disvā “imaṁ ettakaṁ dhanarāsiṁ mayhaṁ pitu-ayyakapayyakādayo attanā saddhiṁ gahetvā gantuṁ nāsakkhiṁsu, mayā pana gahetvā gantuṁ vaṭṭatī”ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṁ mahādānaṁ adāsi. So abhiññālābhiṁ ekaṁ tāpasaṁ upasaṅkamitvā tena devalokādhipacce niyojito yāvajīvaṁ puññāni katvā tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattiṁ anubhavanto tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṁ raṭṭhaṁ sandhāretuṁ samatthassa kulassa ekaputtako hutvā nibbatti. Tena samayena Padumuttaro Bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyyasatte nibbānamahānagarasaṅkhātaṁ khemantabhūmiṁ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṁ patto ekadivasaṁ upāsakehi saddhiṁ vihāraṁ gantvā Satthāraṁ dhammaṁ desentaṁ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena kho pana samayena Satthā ekaṁ bhikkhuṁ saddhāpabbajitānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi. So taṁ disvā pasannamānaso satasahassabhikkhuparivutassa[1] Bhagavato sattāhaṁ mahādānaṁ datvā taṁ ṭhānaṁ patthesi. Satthā anantarāyena samijjhanabhāvaṁ disvā "ayaṁ anāgate Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṁ aggo bhavissatī"ti byākāsi. So Satthāraṁ bhikkhusaṁghañca vanditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. So yāvatāyukaṁ puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto ito dvenavute kappe Phussassa Bhagavato kāle Satthu vemātikesu tīsu rājaputtesu Satthāraṁ upaṭṭhahantesu tesaṁ puññakiriyāsu sahāyakiccaṁ akāsi. Evaṁ tattha tattha bhave bahuṁ kusalaṁ upacinitvā sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Kururaṭṭhe Thullakoṭṭhikanigame Raṭṭhapālaseṭṭhino gehe nibbatti, tassa bhinnaṁ raṭṭhaṁ sandhāretuṁ samatthakule nibbattattā **Raṭṭhapālo**ti vaṁsānugatameva nāmaṁ ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanappatto mātāpitūhi patirūpena dārena saṁyojito mahante ca yase patiṭṭhāpito dibbasampattisadisasampattiṁ paccanubhoti.

Atha Bhagavā Kururaṭṭhe janapadacārikaṁ caranto Thullakoṭṭhikaṁ anupāpuṇi. Taṁ sutvā Raṭṭhapālo kulaputto Satthāraṁ upasaṅkamitvā Satthu santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitukāmo sattāhaṁ bhattacchedaṁ katvā kicchena kasirena mātāpitaro anujānāpetvā Satthāraṁ upasaṅkamitvā pabbajjaṁ yācitvā Satthu āṇattiyā aññatarassa santike pabbajitvā yonisomanasikārena kammaṁ karonto vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. Arahattaṁ pana patvā Satthāraṁ anujānāpetvā mātāpitaro passituṁ Thullakoṭṭhikaṁ gantvā tattha sapadānaṁ piṇḍāya caranto pitu nivesane ābhidosikaṁ kummāsaṁ labhitvā taṁ amataṁ viya paribhuñjanto pitarā nimantito svātanāya adhivāsetvā dutiyadivase pitu nivesane piṇḍapātaṁ paribhuñjitvā alaṅkatapaṭiyatte itthāgārajane upagantvā "kīdisā nāma tā ayyaputta accharāyo, yāsaṁ tvaṁ hetu brahmacariyaṁ carasī"ti-ādīni[2] vatvā palobhanakammaṁ kātuṁ āraddhe tassādhippāyaṁ viparivattetvā aniccatādipaṭisaṁyuttaṁ dhammaṁ kathento—

1. Parivārassa (I, Ka)

2. Ma 2. 252 piṭṭhe.

"Passa cittakataṁ bimbaṁ, arukāyaṁ samussitaṁ.
Āturaṁ bahusaṅkappaṁ, yassa natthi dhuvaṁ ṭhiti.

Passa cittakataṁ rūpaṁ, maṇinā kuṇḍalena ca.
Aṭṭhiṁ tacena onaddhaṁ, saha vatthehi sobhati.

Alattakakatā pādā, mukhaṁ cuṇṇakamakkhitaṁ.
Alaṁ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Aṭṭhāpadakatā kesā, nettā añjanamakkhitā.
Alaṁ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Añjanīva navā[1] cittā, pūtikāyo alaṅkato.
Alaṁ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Odahi migavo pāsaṁ, nāsadā vāguraṁ migo.
Bhutvā nivāpaṁ gacchāma, kandante migabandhake.

Chinno pāso migavassa, nāsadā vāguraṁ migo.
Bhutvā nivāpaṁ gacchāma, socante migaluddake"ti[2].

Imā gāthāyo abhāsi. Imā gāthā vatvā vehāsaṁ abbhuggantvā rañño Korabyassa Migājinavanuyyāne[3] maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi. Therassa kira pitā sattasu dvārakoṭṭhakesu aggaḷaṁ dāpetvā malle āṇāpesi "nikkhamituṁ mā detha, kāsāyāni apanetvā setakāni nivāsāpethā"ti. Tasmā thero ākāsena agamāsi. Atha rājā Korabyo therassa tattha nisinnabhāvaṁ sutvā taṁ upasaṅkamitvā sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā "idha bho Raṭṭhapāla pabbajanto byādhipārijuññaṁ vā jarābhogañātipārijuññaṁ vā patto pabbajati, tvaṁ pana kiñcipi pārijuññaṁ anupagato eva kasmā pabbajasī"ti pucchi. Athassa thero "upaniyyati loko addhuvo, atāṇo loko anabhissaro, asaraṇo loko sabbaṁ pahāya gamanīyaṁ, ūno loko atitto taṇhādāso"ti[4] imesaṁ catunnaṁ dhammuddesānaṁ attanā viditabhāvaṁ kathetvā tassā desanāya anugīti[5] kathento—

1. Añjanīvaṇṇavā (Ma 2. 253 piṭṭhe.)
2. Ma 2. 253; Khu 2. 325 piṭṭhesu.
3. Migācīra... (Sī)
4. Ma 2. 256 piṭṭhe Raṭṭhapālasutte vitthāro.
5. Anuthutiṁ (Ka)

“Passāmi loke sadhane manusse,
Laddhāna vittaṁ na dadanti mohā.
Luddhā dhanaṁ sannicayaṁ karonti,
Bhiyyova kāme abhipatthayanti.

Rājā pasayhappathaviṁ vijetvā,
Sasāgarantaṁ mahimāvasanto.
Oraṁ samuddassa atittarūpo,
Pāraṁ samuddassapi patthayetha.

Rājā ca aññe ca bahū manussā,
Avītataṇhā maraṇaṁ upenti.
Ūnāva hutvāna jahanti dehaṁ,
Kāmehi lokamhi na ha’tthi titti.

Kandanti naṁ ñātī pakiriya kese,
‘Aho vatā no amarā’ti cāhu.
Vatthena naṁ pārutaṁ nīharitvā,
Citaṁ samodhāya tato ḍahanti.

So ḍayhati sūlehi tujjamāno,
Ekena vatthena pahāya bhoge.
Na mīyamānassa bhavanti tāṇā,
Ñātī ca mittā atha vā sahāyā.

Dāyādakā tassa dhanaṁ haranti,
Satto pana gacchati yena kammaṁ.
Na mīyamānaṁ dhanamanveti kiñci,
Puttā ca dārā ca dhanañca raṭṭhaṁ.

Na dīghamāyuṁ labhate dhanena,
Na cāpi vittena jaraṁ vihanti.
Appaṁ hidaṁ jīvitamāhu dhīrā,
Asassataṁ vippariṇāmadhammaṁ.

Aḍḍhā daliddā ca phusanti phassaṁ,
Bālo ca dhīro ca tatheva phuṭṭho.
Bālo hi bālyā vadhitova seti,
Dhīro ca no vedhati phassaphuṭṭho.

Tasmā hi paññāva dhanena seyyā,
Yāya vosāna'midhā'dhigacchati.
Abyositattā hi bhavābhavesu,
Pāpāni kammāni karoti mohā.

Upeti gabbhañca parañca lokaṁ,
Saṁsāramāpajjaparamparāya.
Tassa'ppapañño abhisaddahanto,
Upeti gabbhañca parañca lokaṁ.

Coro yathā sandhimukhe gahīto,
Sakammunā haññati pāpadhammo.
Evaṁ pajā pecca paramhi loke,
Sakammunā haññati pāpadhammo.

Kāmā hi citrā madhurā manoramā,
Virūparūpena mathenti cittaṁ.
Ādīnavaṁ kāmaguṇesu disvā,
Tasmā ahaṁ pabbajitomhi rāja.

Dumapphanīva patanti māṇavā,
Daharā ca vuḍḍhā ca sarīrabhedā.
Etampi disvāna pabbajitomhi rāja,
Apaṇṇakaṁ sāmaññameva seyyo.

Saddhāyāhaṁ pabbajito, upeto jinasāsane.
Avañjhā mayhaṁ pabbajjā, anaṇo bhuñjāmi bhojanaṁ.

Kāme ādittato disvā, jātarūpāni satthato.
Gabbhāvokkantito dukkhaṁ, nirayesu mahabbhayaṁ.

Etamādīnavaṁ ñatvā, saṁvegaṁ alabhiṁ tadā.
Sohaṁ viddho tadā santo, sampatto āsavakkhayaṁ.

Pariciṇṇo mayā Satthā, kataṁ Buddhassa sāsanaṁ.
Ohito garuko bhāro, bhavanetti samūhatā.

Yassa'tthāya pabbajito, agārasmā'nagāriyaṁ.
So me attho anuppatto, sabbasaṁyojanakkhayo"ti[1]—

Imā gāthā avoca. Evaṁ thero rañño Korabyassa dhammaṁ desetvā Satthu santikameva gato. Satthā ca aparabhāge ariyagaṇamajjhe nisinno theraṁ saddhāpabbajitānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

97-8. Evaṁ so thero patta-etadaggaṭṭhāno pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Varanāgo mayā dinno**ti tassa Bhagavato rūpakāye pasīditvā varo uttamo seṭṭho **īsādanto** rathīsāsadisadanto urūḷhavā bhāravaho[2] rājāraho vā. **Setacchattopasobhito**ti hatthikkhandhe ussāpitasetacchattena upasevito sobhamāno. Punapi kiṁvisiṭṭho varanāgo? **Sakappano** hatthālaṅkārasahito. **Saṁghārāmaṁ** Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa vasanatthāya ārāmaṁ vihāraṁ **akārayiṁ** kāresiṁ.

99. **Catupaññāsasahassānī**ti tasmiṁ kārāpite vihārabbhantare catupaññāsasahassāni pāsādāni ca ahaṁ akārayiṁ kāresinti attho. **Mahoghadānaṁ karitvānā**ti sabbaparikkhārasahitaṁ mahoghasadisaṁ mahādānaṁ sajjetvā **Mahesino** Munino niyyādesinti attho.

100. **Anumodi mahāvīro**ti caturāsaṅkhyeyyasatasahassesu kappesu abbocchinna-ussāhasaṅkhātena vīriyena mahāvīro **sayambhū** sayameva bhūto jāto laddhasabbaññutaññāṇo aggo seṭṭho puggalo **anumodi** vihārānumodanaṁ akāsi. **Sabbe jane hāsayanto**ti sakalānantāparimāṇe devamanusse hāsayanto

---

1. Khu 2. 325 piṭṭhādīsu.
2. Sāravaho (I)

santuṭṭhe **kurumāno** amatanibbānapaṭisaṁyuttaṁ catusaccadhammadesanaṁ **desesi** pakāsesi vivari vibhaji uttānī akāsīti attho.

101. **Taṁ me viyākāsī**ti taṁ mayhaṁ katapuññaṁ balaṁ visesena pākaṭaṁ akāsi. **Jalajuttamanāmako**ti jale jātaṁ jalajaṁ padumaṁ, Padumuttaranāmakoti attho. "Jalanuttamanāyako"tipi pāṭho. Tattha attano pabhāya jalantīti jalanā, candimasūriyadevabrahmāno, tesaṁ jalanānaṁ uttamoti jalanuttamo. Sabbasattānaṁ nāyako uttamoti nāyako, sambhāravante satte nibbānaṁ neti pāpetīti vā nāyako, jalanuttamo ca so nāyako cāti **Jalanuttamanāyako. Bhikkhusaṁghe nisīditvā**ti bhikkhusaṁghassa majjhe nisinno **imā gāthā abhāsatha** pākaṭaṁ katvā kathesīti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Raṭṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Sopākatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbhāraṁ sodhayantassāti-ādikaṁ āyasmato Sopākattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle aññatarassa kuṭambikassa putto hutvā nibbatti. Ekadivasaṁ Satthāraṁ disvā bījapūraphalāni Satthu upanesi, paribhuñji Bhagavā tassānukampaṁ upādāya. So bhikkhu Satthari saṁghe ca abhippasanno salākabhattaṁ paṭṭhapetvā saṁghuddesavasena tiṇṇaṁ bhikkhūnaṁ yāvatāyukaṁ khīrabhattaṁ adāsi. So tehi puññehi aparāparaṁ devamanussesu sampattiyo anubhavanto ekadā manussayoniyaṁ nibbatto ekassa Paccekabuddhassa khīrabhattaṁ adāsi.

Evaṁ tattha tattha puññāni katvā sugatīsuyeva paribbhamanto imasmiṁ Buddhappāde purimakammanissandena Sāvatthiyaṁ aññatarāya duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṁ gaṇhi. Sā taṁ dasamāse kucchinā pariharitvā paripakke gabbhe vijāyanakāle vijāyituṁ asakkontī mucchaṁ āpajjitvā bahuvelaṁ matā viya nipajji. Ñātakā "matā"ti saññāya susānaṁ netvā citakaṁ

āropetvā devatānubhāvena vātavuṭṭhiyā uṭṭhitāya aggiṁ adatvā pakkamiṁsu. Dārako pacchimabhavikattā devatānubhāveneva arogo hutvā mātukucchito nikkhami. Mātā pana kālamakāsi. Devatā manussarūpenupagamma taṁ gahetvā susānagopakassa gehe ṭhapetvā katipāhaṁ kālaṁ patirūpena āhārena posesi. Tato paraṁ susānagopako attano puttaṁ katvā vaḍḍhesi. So tathā vaḍḍhento tassa puttena Suppiyena nāma dārakena saddhiṁ kīḷanto vicari. Tassa susāne jātasaṁvaḍḍhabhāvato **Sopāko**ti samaññā ahosi.

Athekadivasaṁ sattavassikaṁ taṁ Bhagavā paccūsavelāyaṁ ñāṇajālaṁ pattharitvā veneyyabandhave olokento ñāṇajālassa antogataṁ[1] disvā susānaṭṭhānaṁ agamāsi. Dārako pubbahetunā codiyamāno pasannamānaso Satthāraṁ upasaṅkamitvā vanditvā aṭṭhāsi. Satthā tassa dhammaṁ kathesi. So dhammaṁ sutvā pabbajjaṁ yācitvā pitarā "anuññātosī"ti vutto pitaraṁ Satthu santikaṁ ānesi. Tassa pitā Satthāraṁ vanditvā "imaṁ dārakaṁ pabbājetha bhante"ti anujāni, taṁ pabbājetvā Bhagavā mettābhāvanāya niyojesi. So mettākammaṭṭhānaṁ gahetvā susāne viharanto nacirasseva mettājhānaṁ pādakaṁ katvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ sacchākāsi. Arahā hutvāpi aññesaṁ sosānikabhikkhūnaṁ mettābhāvanāvidhiṁ dassento **"yathāpi ekaputtasmin"**ti[2] gāthaṁ abhāsi. Idaṁ vuttaṁ hoti—yathā ekaputtake piye manāpe mātā pitā ca kusalī ekantahitesī bhaveyya, evaṁ puratthimādibhedāsu sabbāsu disāsu kāmabhavādibhedesu vā sabbesu bhavesu daharādibhedāsu sabbāsu avatthāsupi ṭhitesu sabbesu sattesu ekantahitesitāya kusalī bhaveyya "mitto, udāsino, paccatthiko"ti sīmaṁ akatvā sīmāya sambhedavasena sabbattha ekarasaṁ mettaṁ bhāveyyāti imaṁ pana gāthaṁ vatvā "sace tumhe āyasmanto evaṁ mettaṁ bhāveyyātha, ye te Bhagavatā 'sukhaṁ supatī'ti-ādinā[3] ekādasa mettānisaṁsā ca vuttā, ekaṁsena tesaṁ bhāgino bhavathā"ti ovādaṁ adāsi.

---

1. Antogadhaṁ (Ka)
2. Khu 2. 227 piṭṭhe.
3. Aṁ 3. 542; Vi 5. 249; Khu 11. 195 piṭṭhesu.

112. Evaṁ so pattaphalādhigamo attano katapuññaṁ paccavekkhitvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ dassento **pabbhāraṁ sodhayantassā**ti-ādimāha. Tattha **pabbhāran**ti silāpabbatassa vivekaṭṭhānaṁ, taṁ pabbajitānurūpattā iṭṭhakapākāraṁ katvā dvārakavāṭaṁ yojetvā bhikkhūnaṁ vasanatthāya adāsi, pakārena bharo patthetabboti pabbhāro, taṁ sodhayantassa mama santikaṁ Siddhattho nāma Bhagavā **āgacchi** pāpuṇi.

113. **Buddhaṁ upagataṁ disvā**ti evaṁ mama santikaṁ āgataṁ disvā **tādino** iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvattā tādiguṇayuttassa **Lokajeṭṭhassa** Buddhassa **santharaṁ** tiṇapaṇṇādisantharaṁ kaṭṭhattharaṁ **paññāpetvā** niṭṭhāpetvā **pupphāsanaṁ** pupphamayaṁ āsanaṁ ahaṁ adāsiṁ.

114. **Pupphāsane nisīditvā**ti tasmiṁ paññatte pupphāsane nisīditvā Lokanāyako Siddhattho Bhagavā. **Mamañca gatimaññāyā**ti mayhaṁ gatiṁ āyatiṁ uppattiṭṭhānaṁ aññāya jānitvā **aniccataṁ** aniccabhāvaṁ **udāhari** kathesi.

115. **Aniccā vata saṅkhārā**ti vata ekantena saṅkhārā paccayehi samecca samāgantvā karīyamānā sabbe sappaccayadhammā hutvā abhāvaṭṭhena aniccā. **Uppādavayadhammino**ti uppajjitvā vinassanasabhāvā **uppajjitvā** pātubhavitvā ete saṅkhārā **nirujjhanti** vinassantīti attho. **Tesaṁ vūpasamo sukho**ti tesaṁ saṅkhārānaṁ visesena upasamo sukho, tesaṁ vūpasamakaraṁ nibbānameva ekantasukhanti attho.

116. **Idaṁ vatvāna sabbaññū**ti sabbadhammajānanako Bhagavā lokānaṁ jeṭṭho vuḍḍho narānaṁ āsabho padhāno vīro idaṁ aniccapaṭisaṁyuttaṁ dhammadesanaṁ **vatvāna** kathetvā **ambare** ākāse haṁsarājā iva **nabhaṁ** ākāsaṁ abbhuggamīti sambandho.

117. **Sakaṁ diṭṭhiṁ** attano laddhiṁ khantiṁ ruciṁ ajjhāsayaṁ **jahitvāna** pahāya. **Bhāvayā'niccasaññahan**ti anicce aniccanti pavattasaññaṁ ahaṁ bhāvayiṁ vaḍḍhesiṁ manasi akāsiṁ. **Tattha kālaṁ kato ahan**ti tattha tissaṁ jātiyaṁ tato jātito ahaṁ kālaṁ kato mato.

118. **Dve sampattī anubhotvā**ti manussasampattidibbasampattisaṅkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Sukkamūlena codito**ti purāṇakusalamūlena, mūlabhūtena kusalena vā codito sañcodito. **Pacchime bhave sampatte**ti pariyosāne bhave sampatte pāpuṇite. **Sapākayonu'pāgamin**ti sakaṁ pacitabhattaṁ sapākaṁ yoniṁ upāgamiṁ. Yassa kulassa attano pacitabhattaṁ aññehi abhuñjanīyaṁ, tasmiṁ caṇḍālakule nibbattosmīti attho. Atha vā sā vuccati sunakho, sunakhocchiṭṭhabhattabhuñjanakacaṇḍālakule jātoti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sopākatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā

Āhutiṁ yiṭṭhukāmoti-ādikaṁ āyasmato Sumaṅgalattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ekadivasaṁ Satthāraṁ nhatvā ekacīvaraṁ ṭhitaṁ disvā somanassappatto apphoṭesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyā avidūre aññatarasmiṁ gāmake tādisena kammanissandena daliddakule nibbatti, tassa **Sumaṅgalo**ti nāmaṁ ahosi. So vayappatto khujjakāsita[1] naṅgalakuddālaparikkhāro hutvā kasiyā jīvikaṁ kappesi. So ekadivasaṁ raññā Pasenadinā Kosalena Bhagavato bhikkhusaṁghassa ca mahādāne pavattiyamāne dānūpakaraṇāni gahetvā āgacchantehi manussehi saddhiṁ dadhighaṭaṁ gahetvā āgato bhikkhūnaṁ sakkārasammānaṁ disvā "ime samaṇā Sakyaputtiyā sukhumavatthanivatthā subhojanāni bhuñjitvā nivātesu senāsanesu viharanti, yannūnāhampi pabbajeyyan"ti cintetvā aññataraṁ mahātheraṁ upasaṅkamitvā attano pabbajādhippāyaṁ nivedesi. So taṁ karuṇāyanto pabbājetvā kammaṭṭhānaṁ ācikkhi. So

---

1. Uddākāsita (Ka)

araññe viharanto ekakavihāre nibbinno ukkaṇṭhito hutvā vibbhamitukāmo ñātigāmaṁ gacchanto antarāmagge kacchaṁ bandhitvā khettaṁ kasante kiliṭṭhavatthanivatthe samantato rajokiṇṇasarīre vātātapena sussante khettaṁ kassake manusse disvā "mahantaṁ vatime sattā jīvikanimittaṁ dukkhaṁ paccanubhavantī"ti saṁvegaṁ paṭilabhi. Ñāṇassa paripākagatattā cassa yathāgahitaṁ kammaṭṭhānaṁ upaṭṭhāsi. So aññataraṁ rukkhamūlaṁ upagantvā vivekaṁ labhitvā yonisomanasikaronto vipassanaṁ vaḍḍhetvā maggapaṭipāṭiyā arahattaṁ pāpuṇi.

124. Evaṁ so patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **āhutiṁ yiṭṭhukāmohan**ti-ādimāha. Tattha **āhutin**ti annapānādi-anekavidhaṁ pūjāsakkārūpakaraṇaṁ. **Yiṭṭhukāmo**ti yajitukāmo, dānaṁ dātukāmo ahaṁ. **Paṭiyādetvāna bhojanan**ti āhāraṁ paṭiyādetvā nipphādetvā. **Brāhmaṇe paṭimānento**ti paṭiggāhake suddhapabbajite pariyesanto. **Visāle māḷake ṭhito**ti parisuddhapaṇḍarapulinatalābhirāme vipule māḷake ṭhito.

125-7. **Athaddasāsiṁ sambuddhan**ti-ādīsu **mahāyasaṁ** mahāparivāraṁ **sabbalokaṁ** sakalasattalokaṁ **vinetāraṁ** visesena netāraṁ nibbānasampāpakaṁ **sayambhuṁ** sayameva bhūtaṁ anācariyakaṁ **aggapuggalaṁ** seṭṭhapuggalaṁ Bhagavantaṁ Bhagyavantādiguṇayuttaṁ **jutimantaṁ** nīlapītādipabhāsampannaṁ sāvakehi **purakkhataṁ** parivāritaṁ **ādiccamiva** sūriyamiva **rocantaṁ** sobhamānaṁ **rathiyaṁ** vīthiyaṁ paṭipannakaṁ gacchantaṁ Piyadassiṁ nāma **Sambuddhaṁ** addasinti sambandho. **Añjaliṁ paggahetvānā**ti baddhañjalipuṭaṁ[1] sirasi katvā **sakaṁ cittaṁ** attano cittaṁ **pasādayiṁ** itthambhūtassa Bhagavato guṇe pasādesiṁ pasannamakāsinti attho. **Manasāva nimantesin**ti cittena pavāresiṁ. **Āgacchatu Mahāmunī**ti mahito pūjāraho Muni Bhagavā mama nivesanaṁ āgacchatu.

128. **Mama saṅkappamaññāyā**ti mayhaṁ cittasaṅkappaṁ ñatvā **loke** sattaloke **anuttaro** uttaravirahito Satthā **khīṇāsavasahassehi**

---

1. Baddhaṅguliputaṁ (Ka)

arahantasahassehi parivuto **mama dvāraṁ** mayhaṁ gehadvāraṁ **upāgami** sampāpuṇi.

129. Tassa sampattassa Satthuno evaṁ namakkāramakāsiṁ. **Purisājañña** purisānaṁ ājañña seṭṭha mama namakkāro **te** tuyhaṁ **atthu** bhavatu. **Purisuttama** purisānaṁ uttama adhikaguṇavisiṭṭha **te** tuyhaṁ mama namakkāro atthu. **Pāsādaṁ** pasādajanakaṁ mama nivesanaṁ abhiruhitvā **sīhāsane** uttamāsane nisīdatanti āyācinti attho.

130. **Danto dantaparivāro**ti sayaṁ dvārattayena danto tathā dantāhi bhikkhubhikkhunī-upāsaka-upāsikāsaṅkhātāhi catūhi parisāhi parivārito. **Tiṇṇo tārayataṁ varo**ti sayaṁ tiṇṇo saṁsārato uttiṇṇo nikkhanto tārayataṁ tārayantānaṁ visiṭṭhapuggalānaṁ varo uttamo Bhagavā mamārādhanena pāsādaṁ abhiruhitvā **pavarāsane** uttamāsane **nisīdi** nisajjaṁ kappesi.

131. **Yaṁ me atthi sake gehe**ti attano gehe yaṁ āmisaṁ **paccupaṭṭhitaṁ** sampāditaṁ rāsikataṁ atthi. **Tāhaṁ Buddhassa pādāsin**ti Buddhassa Buddhappamukhassa saṁghassa taṁ āmisaṁ pādāsiṁ pakārena ādarena vā adāsinti attho. **Pasanno sehi pāṇibhī**ti attano dvīhi hatthehi pasannacitto gahetvā pādāsinti attho.

132. **Pasannacitto** pasāditamanasaṅkappo sumano sundaramano. **Vedajāto** jātavedo uppannasomanasso **katañjalī** sirasi ṭhapita-añjalipuṭo **Buddhaseṭṭhaṁ namassāmi** seṭṭhassa Buddhassa paṇāmaṁ karomīti attho. **Aho Buddhassaḷāratā**ti paṭividdhacatusaccassa Satthuno uḷāratā mahantabhāvo aho acchariyanti attho.

133. **Aṭṭhannaṁ payirūpāsatan**ti payirupāsantānaṁ **bhuñjaṁ** bhuñjantānaṁ aṭṭhannaṁ ariyapuggalānaṁ antare **khīṇāsavā** arahantova bahūti attho. **Tuyheveso ānubhāvo**ti eso ākāsacaraṇa-ummujjananimujjanādi-ānubhāvo tuyheva tuyhaṁ eva ānubhāvo, nāññesaṁ. **Saraṇaṁ taṁ upemahan**ti taṁ itthambhūtaṁ tuvaṁ saraṇaṁ tāṇaṁ leṇaṁ parāyananti upemi gacchami jānāmi vāti attho.

134. Lokajeṭṭho Narāsabho Piyadassī Bhagavā bhikkhusaṁghamajjhe nisīditvā imā byākaraṇagāthā abhāsatha kathesīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dutiyassa sīhāsanavaggassa vaṇṇanā samattā.

---

3. Subhūtivagga

1. Subhūtitthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Subhūtittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto ito kappasatasahassamatthake anuppanneyeva Padumuttare Bhagavati Lokanāthe Haṁsavatīnagare aññatarassa brāhmaṇamahāsālassa ekaputtako hutvā nibbatti, tassa **Nandamāṇavo**ti nāmaṁ akaṁsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṁ apassanto attano parivārabhūtehi catucattālīsāya māṇavasahassehi saddhiṁ pabbatapāde isipabbajjaṁ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo pañcābhiññāyo ca nibbattesi. Antevāsikānampi kammaṭṭhānaṁ ācikkhi. Tepi nacirasseva jhānalābhino ahesuṁ.

Tena ca samayena Padumuttaro Bhagavā loke uppajjitvā Haṁsavatīnagaraṁ upanissāya viharanto ekadivasaṁ paccūsasamaye lokaṁ volokento Nandatāpasassa antevāsikajaṭilānaṁ arahattūpanissayaṁ, Nandatāpasassa ca dvīhaṅgehi samannāgatassa sāvakaṭṭhānantarassa patthanaṁ disvā pātova sarīrapaṭijagganaṁ katvā pubbaṇhasamaye pattacīvaramādāya aññaṁ kañci anāmantetvā sīho viya ekacaro Nandatāpasassa antevāsikesu phalāphalatthāya gatesu "Buddhabhāvaṁ me jānātū"ti passantasseva Nandatāpasassa ākāsato otaritvā pathaviyaṁ patiṭṭhāsi. Nandatāpaso Buddhānubhāvañceva lakkhaṇapāripūriṁ ca disvā lakkhaṇamante sammasitvā "imehi lakkhaṇehi samannāgato nāma agāraṁ ajjhāvasanto rājā hoti cakkavattī, pabbajanto loke

vivaṭacchedo sabbaññū Buddho hoti, ayaṁ purisājānīyo nissaṁsayaṁ Buddho"ti ñatvā paccuggamanaṁ katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā āsanaṁ paññāpetvā adāsi. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Nandatāpasopi attano anucchavikaṁ āsanaṁ gahetvā ekamantaṁ[1] nisīdi. Tasmiṁ samaye catucattālīsasahassajaṭilā paṇītapaṇītāni ojavantāni phalāphalāni gahetvā ācariyassa santikaṁ sampattā Buddhānañceva ācariyassa ca nisinnākāraṁ oloketvā āhaṁsu "ācariya mayaṁ 'imasmiṁ loke tumhehi mahantataro natthī'ti vicarāma, ayaṁ pana puriso tumhehi mahantataro maññe"ti. Nandatāpaso "tātā kiṁ vadetha, tumhe sāsapena saddhiṁ aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedhaṁ Sineruṁ upametuṁ icchatha, Sabbaññubuddhena saddhiṁ mā maṁ upamitthā"ti āha. Atha te tāpasā "sace ayaṁ orako abhavissa, na amhākaṁ ācariyo evaṁ upamaṁ āhareyya. Yāva mahāvatāyaṁ purisājānīyo"ti pādesu nipatitvā sirasā vandiṁsu. Atha te ācariyo āha "tātā amhākaṁ Buddhānaṁ anucchaviko deyyadhammo natthi, Bhagavā ca bhikkhācāravelāyaṁ idhāgato, tasmā mayaṁ yathābalaṁ deyyadhammaṁ dassāma, tumhehi yaṁ yaṁ paṇītaṁ phalāphalaṁ ābhataṁ, taṁ taṁ āharathā"ti āharāpetvā sahattheneva dhovitvā sayaṁ tathāgatassa patte patiṭṭhāpesi. Satthārā phalāphale paṭiggahitamatte devatā dibbojaṁ pakkhipiṁsu. Tāpaso udakampi sayameva parissāvetvā adāsi. Tato bhojanakiccaṁ niṭṭhāpetvā nisinne Satthari sabbe antevāsike pakkositvā Satthu santike sāraṇīyaṁ kathaṁ kathento nisīdi. Satthā "bhikkhusaṁgho āgacchatū"ti cintesi. Satthu cittaṁ ñatvā satasahassamattā khīṇāsavā āgantvā Satthāraṁ vanditvā aṭṭhaṁsu.

Atha Nandatāpaso antevāsike āmantesi "tātā Buddhānaṁ nisinnāsanampi nīcaṁ, samaṇasatasahassassapi āsanaṁ natthi. Tumhehi ajja uḷāraṁ Bhagavato bhikkhusaṁghassa ca sakkāraṁ kātuṁ vaṭṭati, pabbatapādato vaṇṇagandhasampannāni pupphāni āharathā"ti āha, acinteyyattā iddhivisayassa te muhutteneva vaṇṇagandharasasampannāni pupphāni āharitvā Buddhānaṁ yojanappamāṇaṁ pupphāsanaṁ paññāpesuṁ. Aggasāvakānaṁ tigāvutaṁ,

1. Ekamante (Sī)

sesabhikkhūnaṁ aḍḍhayojanādibhedaṁ, saṁghanavakassa usabhamattaṁ paññāpesuṁ. Evaṁ paññattesu āsanesu Nandatāpaso Tathāgatassa purato añjaliṁ paggayha ṭhito "bhante amhākaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya imaṁ pupphāsanaṁ āruyha nisīdathā"ti āha. Nisīdi Bhagavā pupphāsane. Evaṁ nisinne Satthari Satthu ākāraṁ ñatvā bhikkhū attano attano pattāsane nisīdiṁsu. Nandatāpaso mahantaṁ pupphacchattaṁ gahetvā Tathāgatassa matthake dhārento aṭṭhāsi. Satthā "tāpasānaṁ ayaṁ sakkāro mahapphalo hotū"ti nirodhasamāpattiṁ samāpajji. Satthu samāpannabhāvaṁ ñatvā bhikkhūpi samāpattiṁ samāpajjiṁsu. Tathāgate sattāhaṁ nirodhaṁ samāpajjitvā nisinne antevāsikā bhikkhācārakāle sampatte vanamūlaphalāphalaṁ paribhuñjitvā sesakāle Buddhānaṁ añjaliṁ paggayha aṭṭhaṁsu. Nandatāpaso pana bhikkhācārampi agantvā pupphacchattaṁ dhārentoyeva sattāhaṁ pītisukheneva vītināmesi.

Satthā nirodhato vuṭṭhāya araṇavihāri-aṅgena dakkhiṇeyyaṅgena cāti dvīhi aṅgehi samannāgataṁ ekaṁ sāvakaṁ "isigaṇassa pupphāsanānumodanaṁ karohī"ti āṇāpesi. So cakkavattirañño santikā paṭiladdhamahālābho mahāyodho viya tuṭṭhamānaso attano visaye ṭhatvā Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ sammasitvā anumodanamakāsi. Tassa desanāvasāne Satthā sayaṁ dhammaṁ desesi. Satthu desanāvasāne sabbepi catucattālīsasahassatāpasā arahattaṁ pāpuṇiṁsu. Satthā "etha bhikkhavo"ti hatthaṁ pasāresi. Tesaṁ tāvadeva kesamassū antaradhāyiṁsu. Aṭṭha parikkhārā sarīre paṭimukkāva ahesuṁ. Te saṭṭhivassikattherā viya Satthāraṁ parivārayiṁsu. Nandatāpaso pana vikkhittacittatāya visesaṁ nādhigañchi. Tassa kira Araṇavihārittherassa dhammaṁ sotuṁ āraddhakālato paṭṭhāya "aho vatāhampi anāgate ekassa Buddhassa sāsane iminā sāvakena laddhaguṇaṁ labheyyan"ti cittaṁ udapādi. So tena vitakkena maggaphalapaṭivedhaṁ kātuṁ nāsakkhi. Tathāgataṁ pana vanditvā añjaliṁ paggayha sammukhe ṭhito evamāha "bhante yena bhikkhunā isigaṇassa pupphāsanānumodanā katā, ko nāmāyaṁ tumhākaṁ sāsane"ti. Araṇavihāri-aṅgena ca dakkhiṇeyyaṅgena ca etadaggaṭṭhānaṁ patto eso bhikkhūti. "Bhante yvāyaṁ mayā sattāhaṁ pupphacchattaṁ

dhārentena sakkāro kato, tena adhikārena aññaṁ sampattiṁ na patthemi, anāgate pana ekassa Buddhassa sāsane ayaṁ thero viya dvīhaṅgehi samannāgato sāvako bhaveyyan"ti patthanaṁ akāsi.

Satthā "samijjhissati nu kho imassa tāpasassa patthanā"ti anāgataṁ sañāṇaṁ pesetvā olokento kappasatasahassaṁ atikkamitvā samijjhanakabhāvaṁdisvā "tāpasa na te ayaṁ patthanā moghaṁ bhavissati, anāgate kappasatasahassaṁ atikkamitvā Gotamo nāma Buddho uppajjissati, tassa santike samijjhissatī"ti dhammakathaṁ kathetvā bhikkhusaṁghaparivuto ākāsaṁ pakkhandi. Nandatāpaso yāva cakkhupathaṁ na samatikkamati, tāva Satthu bhikkhusaṁghassa ca añjaliṁ paggahetvā aṭṭhāsi. So aparabhāge kālena kālaṁ Satthāraṁ upasaṅkamitvā dhammaṁ suṇitvā aparihīnajjhānova kālaṁ katvā brahmaloke nibbatto. Tato pana cuto aparānipi pañca jātisatāni pabbajitvā āraññakova ahosi, Kassapasammāsambuddhakālepi pabbajitvā āraññako hutvā gatapaccāgatavattaṁ pūresi. Etaṁ kira vattaṁ aparipūretvā mahāsāvakabhāvaṁ pāpuṇantā nāma natthi, gatapaccāgatavattaṁ pana Āgamaṭṭhakathāsu[1] vuttanayeneva veditabbaṁ. So vīsabhivassasahassāni gatapaccāgatavattaṁ pūretvā kālaṁ katvā Tāvatiṁsadevaloke nibbatti.

Evaṁ so Tāvatiṁsabhavane aparāparaṁ uppajjanavasena dibbasampattiṁ anubhavitvā tato cuto manussaloke anekasatakkhattuṁ cakkavattirājā padesarājā ca hutvā uḷāraṁ manussasampattiṁ anubhavitvā amhākaṁ Bhagavato uppannakāle Sāvatthiyaṁ Sumanaseṭṭhissa gehe Anāthapiṇḍikassa kaniṭṭho hutvā nibbatti, **Subhūtī**tissa nāmaṁ ahosi.

Tena ca samayena amhākaṁ Bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko anupubbena Rājagahaṁ gantvā tattha Veḷuvanapaṭiggahaṇādinā lokānuggahaṁ karonto Rājagahaṁ upanissāya Sītavane vihāsi. Tadā Anāthapiṇḍiko seṭṭhi Sāvatthiyaṁ uṭṭhānakaṁ bhaṇḍaṁ gahetvā attano sahāyassa rājagahaseṭṭhino gehaṁ gantvā Buddhuppādaṁ sutvā Satthāraṁ Sītavane viharantaṁ upasaṅkamitvā paṭhamadassaneneva sotāpattiphale

1. Dī-Ṭṭha 1. 167; Ma-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhādīsu.

patiṭṭhaya Satthāraṁ Sāvattiṁ āgamanatthāya yācitvā tato pañcacattālīsayojane magge yojane yojane satasahassapariccāgena vihāre patiṭṭhāpetvā Sāvatthiyaṁ aṭṭhakarīsappamāṇaṁ Jetassa kumārassa uyyānabhūmiṁ koṭisanthārena kiṇitvā tattha Bhagavato vihāraṁ kāretvā adāsi. Vihāramahadivase ayaṁ Subhūtikuṭumbiko Anāthapiṇḍikaseṭṭhinā saddhiṁ gantvā dhammaṁ suṇanto saddhaṁ paṭilabhitvā pabbaji. So upasampanno dve mātikā paguṇā katvā kammaṭṭhānaṁ kathāpetvā araññe samaṇadhammaṁ karonto mettājhānaṁ nibbattetvā taṁ pādakaṁ katvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi.

So dhammaṁ desento yasmā Satthārā desitaniyāmena anodissakaṁ katvā deseti, tasmā araṇavihārīnaṁ aggo nāma jāto. Yasmā ca piṇḍāya caranto ghare ghare mettājhānaṁ samāpajjitvā vuṭṭhāya bhikkhaṁ paṭiggaṇhāti "evaṁ dāyakānaṁ mahapphalaṁ bhavissatī"ti, tasmā dakkhiṇeyyānaṁ aggo nāma jāto. Tena naṁ Bhagavā "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ araṇavihārīnaṁ dakkhiṇeyyānañca yadidaṁ Subhūtī"ti[1] dvayaṅgasamannāgate aggaṭṭhāne ṭhapesi. Evamayaṁ mahāthero attanā pūritapāramīnaṁ phalassa matthakaṁ arahattaṁ patvā loke abhiññāto abhilakkhito hutvā bahujanahitāya janapadacārikaṁ caranto anupubbena Rājagahaṁ agamāsi.

Rā Jābimbisāro therassa āgamanaṁ sutvā upasaṅkamitvā vanditvā "idheva bhante vasatha, vasanaṭṭhānaṁ vo karissāmī"ti vatvā[2] pakkanto vissari. Thero senāsanaṁ alabhanto abbhokāse vītināmesi. Therassānubhāvena devo na vassati. Manussā avuṭṭhitāya upaddutā rañño nivesanadvāre ukkuṭṭhiṁ akaṁsu. Rājā "kena nu kho kāraṇena devo na vassatī"ti vīmaṁsanto "therassa abbhokāsavāsena maññe na vassatī"ti cintetvā tassa paṇṇakuṭiṁ kārāpetvā "imissaṁ bhante paṇṇakuṭiyaṁ vasathā"ti vatvā vanditvā pakkāmi. Thero kuṭiṁ pavisitvā tiṇasanthārake pallaṅkena nisīdi. Tadā devo thokaṁ thokaṁ phusāyati, na sammādhāraṁ anupavecchati. Atha thero lokassa avuṭṭhikabhayaṁ

1. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.
2. "Idheva bhante vasathā"ti vatvā "nivāsanaṭṭhānaṁ karissāmī"ti (Thera-Ṭṭha 1. 28 piṭṭhe.)

vidhamitukāmo attano ajjhattikabāhiravatthukassa parissayassa abhāvaṁ pavedento "channā me kuṭikā"ti[1] gāthāmāha. Tassattho Theragāthāyaṁ vuttoyeva.

Kasmā panete mahātherā attano guṇe pakāsentīti? Iminā dīghena addhunā anadhigatapubbaṁ paramagambhīraṁ ativiya santaṁ paṇītaṁ attanā adhigatalokuttaradhammaṁ paccavekkhitvā pitivegasamussāhita-udānadīpanatthaṁ sāsanassa niyyānikabhāvavibhāvanatthañca paramappicchā ariyā attano guṇe pakāsenti. Yathā taṁ Lokanātho bodhaneyyānaṁ ajjhāsayavasena "Dasabalasamannāgato bhikkhave Tathāgato catuvesārajjavisārado"ti-ādinā[2] attano guṇe pakāseti. Evamayaṁ therassa aññābyākaraṇagāthāpi ahosīti.

1. Evaṁ so patta-arahattaphalo patta-etadaggaṭṭhāno ca attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Tattha **Himavantassā**ti Himālayapabbatassa **avidūre** āsanne samīpe pabbatapāde manussānaṁ gamanāgamanasampanne sañcaraṇaṭṭhāneti attho. **Nisabho nāma pabbato**ti pabbatānaṁ jeṭṭhattā nāmena Nisabho nāma selamayapabbato ahosīti sambandho. **Assamo sukato mayhan**ti tattha pabbate mayhaṁ vasanatthāya assamo araññāvāso suṭṭhu kato. Kuṭirattiṭṭhānadivāṭṭhānavatiparikkhepādivasena sundarākārena katoti attho. **Paṇṇasālā sumāpitā**ti paṇṇehi chāditā sālā mayhaṁ nivāsanatthāya suṭṭhu māpitā niṭṭhāpitāti attho.

2. **Kosiyo nāma nāmenā**ti mātāpitūhi katanāmadheyyena Kosiyo nāma. **Uggatāpano** pākaṭatapo ghoratapo. **Ekākiyo** aññesaṁ abhāvā ahaṁ eva eko. **Adutiyo** dutiyatāpasarahito **jaṭilo** jaṭādhārī tāpaso **tadā** tasmiṁ kāle **nisabhe** pabbate **vasāmi** viharāmīti sambandho.

3. **Phalaṁ mūlañca paṇṇañca, na bhuñjāmi ahaṁ tadā**ti tadā tasmiṁ nisabhapabbate vasanakāle tiṇḍukādiphalaṁ muḷālādimūlaṁ, kārapaṇṇādipaṇṇañca

---

1. Khu 2. 219 piṭṭhe.
2. Aṁ 3. 283; Ma 1. 99 piṭṭhesu atthato samānaṁ.

rukkhato ocinitvā na bhuñjāmīti attho. Evaṁ sati kathaṁ jīvatīti taṁ dassento **pavattaṁva supātāhan**ti āha. Tattha **pavattaṁ** sayameva jātaṁ **supātaṁ** attano dhammatāya patitaṁ paṇṇādikaṁ nissāya āhāraṁ katvā ahaṁ **tāvade** tasmiṁ kāle **jīvāmi** jīvikaṁ kappemīti sambandho. "Pavattapaṇḍupaṇṇānī"ti vā pāṭho, tassa sayameva patitāni **paṇḍupaṇṇāni rukkhapattāni** upanissāya jīvāmīti attho.

4. **Nāhaṁ kopemi ājīvan**ti ahaṁ jīvitaṁ cajamānopi pariccāgaṁ kurumānopi taṇhāvasena phalamūlādi-āhārapariyesanāya sammā ājīvaṁ na kopemi na nāsemīti sambandho. **Ārodhemi sakaṁ cittan**ti sakaṁ cittaṁ attano manaṁ appicchatāya santuṭṭhiyā ca ārādhemi pasādemi. **Vivajjemi anesanan**ti vejjakammadūtakammādivasena anesanaṁ ayuttapariyesanaṁ vivajjemi dūraṁ karomi.

5. **Rāgūpasaṁhitaṁ cittan**ti yadā yasmiṁ kāle mama rāgena sampayuttaṁ cittaṁ uppajjati, tadā sayameva attanāyeva paccavekkhāmi ñāṇena paṭivekkhitvā vinodemi. **Ekaggo taṁ damemahan**ti ahaṁ ekasmiṁ kammaṭṭhānārammaṇe aggo samāhito taṁ rāgacittaṁ damemi damanaṁ karomi.

6. **Rajjase**[1] **rajjanīye cā**ti rajjanīye allīyitabbe rūpārammaṇādivatthusmiṁ rajjase allīno asi bhavasi. **Dussanīye ca dussase**ti dūsitabbe dosakaraṇavatthusmiṁ dūsako asi. **Muyhase mohanīye cā**ti mohitabbe mohakaraṇavatthusmiṁ moyhasi mūḷho asi bhavasi. Tasmā tuvaṁ **vanā** vanato araññavāsato **nikkhamassu** apagacchāhīti evaṁ attānaṁ damemīti sambandho.

24. **Timbarūsakavaṇṇābho**ti suvaṇṇatimbarūsakavaṇṇābho, jambonadasuvaṇṇavaṇṇoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Subhūtitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Rañjasi (Sī)

2. Upavānatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Upavānattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle daliddakule nibbattitvā viññutaṁ patto Bhagavati parinibbute tassa dhātuṁ gahetvā manussadevanāgagaruḷakumbhaṇḍayakkhagandhabbehi sattaratanamaye sattayojanike thūpe kate tattha sudhotaṁ attano uttarasāṭakaṁ veḷagge laggetvā ābandhitvā dhajaṁ katvā pūjaṁ akāsi. Taṁ gahetvā Abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇatthaṁ ṭhapito adissamānakāyo taṁ ākāse dhārento cetiyaṁ tikkhattuṁ padakkhiṇaṁ akāsi. So taṁ disvā bhiyyoso mattāya pasannamānaso hutvā tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbattitvā **Upavāno**ti laddhanāmo vayappatto Jetavanapaṭiggahaṇe Buddhānubhāvaṁ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṁ karonto arahattaṁ patvā chaḷabhiñño ahosi. Yadā Bhagavato aphāsu ahosi, tadā thero uṇhodakaṁ tathārūpaṁ pānakañca bhesajjaṁ Bhagavato upanāmesi. Tenassa Satthuno rogo vūpasami. Tassa Bhagavā anumodanaṁ akāsi.

52. Evaṁ so patta-arahattaphalo adhigata-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Tattha sabbesaṁ lokiyalokuttaradhammānaṁ **pāragū** pariyosānaṁ nibbānaṁ gato patto **Padumuttaro nāma Jino** jitapañcamāro Bhagavā aggikkhandho iva chabbaṇṇā Buddharaṁsiyo **jalitvā** sabbalokaṁ dhammapajjotena obhāsetvā **Sambuddho** suṭṭhu Buddho avijjāniddūpagatāya pajāya savāsanāya kilesaniddāya paṭibuddho vikasitanettapaṅkajo **parinibbuto** khandhaparinibbānena nibbuto adassanaṁ gatoti sambandho.

57. **Jaṅghā**ti cetiyakaraṇakāle upacinitabbānaṁ iṭṭhakānaṁ ṭhapanatthāya, nibandhiyamānasopānapanti[1].

---

1. Pāsāṇapanti (I, Ka)

88. **Sudhotaṁ rajakenāhan**ti vatthadhovakena purisena suṭṭhu dhovitaṁ suvisuddhakataṁ, **uttareyyapaṭaṁ mama** uttarasāṭakaṁ ahaṁ veḷagge laggitvā dhajaṁ katvā ukkhipiṁ, **ambare** ākāse ussāpesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Upavānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṁ āyasmato Tisaraṇagamaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Bandhumatīnagare kulagehe nibbattitvā andhamātāpitaro upaṭṭhāsi. So ekadivasaṁ cintesi "ahaṁ mātāpitaro upaṭṭhahanto pabbajituṁ na labhāmi, yannūnāhaṁ tīṇi saraṇāni gaṇhissāmi, evaṁ duggatito mocessāmī"ti Nisabhaṁ nāma Vipassissa Bhagavato aggasāvakaṁ upasaṅkamitvā tīṇi saraṇāni gaṇhi. So tāni vassasatasahassāni rakkhitvā teneva kammena Tāvatiṁsabhavane nibbatto, tato paraṁ devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthinagare mahāsālakule nibbatto viññutaṁ patto sattavassikova dārakehi parivuto ekaṁ saṁghārāmaṁ agamāsi. Tattha eko khīṇāsavatthero tassa dhammaṁ desetvā saraṇāni adāsi. So tāni gahetvā pubbe attano rakkhitāni saraṇāni saritvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. Taṁ arahattappattaṁ Bhagavā upasampādesi.

106. So arahattappatto upasampanno hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nagare Bandhumatiyā**ti-ādimāha. Tattha **mātu upaṭṭhāko ahun**ti ahaṁ mātāpitūnaṁ upaṭṭhāko bharako[1] Bandhumatīnagare ahosinti sambandho.

---

1. Saraṇo (I)

108. **Tamandhakārapihitā**ti mohandhakārena pihitā chāditā. **Tividhaggīhi ḍayhare**ti rāgaggidosaggimohaggisaṅkhātehi tīhi aggīhi ḍayhare ḍayhanti sabbe sattāti sambandho.

114. **Aṭṭha hetū labhāmahan**ti aṭṭha kāraṇāni sukhassa paccayabhūtāni kāraṇāni labhāmi ahanti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Candavatiyāti-ādikaṁ āyasmato Pañcasīlasamādāniyattherasa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto purimabhave katākusalakammānurūpena daliddo hutvā appannapānabhojano paresaṁ bhatiṁ katvā jīvanto saṁsāre ādīnavaṁ ñatvā pabbajitukāmopi pabbajjaṁ alabhamāno Anomadassissa Bhagavato sāvakassa Nisabhattherassa santike pañca sikkhāpadāni samādiyi. Dīghāyukakāle uppannattā vassasatasahassāni sīlaṁ paripālesi. Tena kammena so devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Vesāliyaṁ mahābhogakule nibbatto. Mātāpitaro sīlaṁ samādiyante disvā attano sīlaṁ saritvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ patvā pabbaji.

134. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto udānavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nagare Candavatiyā**ti-ādimāha. **Bhatako āsahaṁ tadā**ti tadā mama puññakaraṇakāle ahaṁ bhatako bhatiyā kammakārako āsiṁ ahosiṁ. **Parakammāyane yutto**ti bhatiyā paresaṁ kammakaraṇe āyutto yojito okāsābhāvena saṁsārato muccanatthāya ahaṁ pabbajjaṁ na labhāmi.

135. **Mahandhakārapihitā**ti mahantehi kilesandhakārehi pihitā saṁvutā thakitā. **Tividhaggīhi ḍayhare**ti narakaggipetaggisaṁsāraggisaṅkhātehī[2]

tīhi aggīhi ḍayhanti. Ahaṁ pana kena upāyena kena kāraṇena visaṁyutto bhaveyyanti attho.

136. **Deyyadhammo** annapānādidātabbayuttakaṁ vatthu mayhaṁ natthi, tassābhāvena ahaṁ **varāko** dukkhito **bhatako** bhatiyā jīvanako **yannūnāhaṁ pañcasīlaṁ rakkheyyaṁ paripūrayan**ti pañcasīlaṁ samādiyitvā paripūrento yannūna rakkheyyaṁ sādhukaṁ bhaddakaṁ sundaraṁ katvā paripāleyyanti attho.

148. **Svāhaṁ yasamanubhavin**ti so ahaṁ devamanussesu mahantaṁ yasaṁ anubhaviṁ tesaṁ sīlānaṁ vāhasā ānubhāvenāti attho. Kappakoṭimpi tesaṁ sīlānaṁ phalaṁ kittento ekakoṭṭhāsameva **kittaye** pākaṭaṁ kareyyanti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Annasaṁsāvakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Annasaṁsāvakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto piṇḍāya carantaṁ dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇabyāmappabhāmaṇḍalopasobhitaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso Bhagavantaṁ nimantetvā gehaṁ netvā vara-annapānena[1] santappetvā sampavāretvā bhojesi. So teneva cittappasādena tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattiṁ anubhavitvā tato cavitvā manussaloke nibbattitvā manussasampattiṁ anubhavitvā tato aparāparaṁ devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. So pubbe katapuññanāmavasena **Annasaṁsāvakatthero**ti pākaṭanāmo ahosi.

---

1. Madhura-annapānena (I)

155-6. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto “evaṁ mayā iminā puññasambhārānubhāvena pattaṁ arahattan”ti attano pubbacaritāpadānaṁ udānavasena pakāsento **suvaṇṇavaṇṇan**ti-ādimāha. Tattha suvaṇṇassa vaṇṇo viya vaṇṇo yassa Bhagavato soyaṁ suvaṇṇavaṇṇo, taṁ **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhaṁ** Siddhatthanti attho. **Gacchantaṁ antarāpaṇe**ti vessānaṁ āpaṇapantīnaṁ antaravīthiyaṁ gacchamānaṁ. **Kañcanagghiyasaṁkāsan**ti suvaṇṇatoraṇasadisaṁ **bāttiṁsavaralakkhaṇaṁ** dvattiṁsavaralakkhaṇehi sampannaṁ **lokapajjotaṁ** sakalalokadīpabhūtaṁ **appameyyaṁ** pamāṇavirahitaṁ **anopamaṁ** upamāvirahitaṁ **jutindharaṁ** pabhādhāraṁ nīlapītādichabbaṇṇabuddharaṁsiyo dhārakaṁ Siddhatthaṁ disvā **paramaṁ** uttamaṁ pītiṁ **alatthaṁ** alabhinti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Annasaṁsāvakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Dhūpadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Dhūpadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto Siddhatthe Bhagavati cittaṁ pasādetvā tassa Bhagavato Gandhakuṭiyaṁ candanāgarukāḷānusāri-ādinā katehi anekehi dhūpehi dhūpapūjaṁ akāsi. So tena puññena devesu ca manussesu ca ubhayasampattiyo anubhavanto nibbattanibbattabhave pūjanīyo hutvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto puññasambhārānubhāvena sāsane pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ patvā katadhūpapūjāpuññattā nāmena **Dhūpadāyakatthero**ti sabbattha pākaṭo. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ dassento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. Siddho paripuṇṇo sabbaññutaññāṇādiguṇasaṅkhāto attho payojanaṁ yassa Bhagavato soyaṁ Siddhattho, tassa **Siddhatthassa Bhagavato** Byagyādiguṇavantassa Lokajeṭṭhassa sakalalokuttamassa **tādino**

iṭṭhāniṭṭhesu tādisassa acalasabhāvassāti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Dhūpadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Pulinapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Pulinapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto sāsane pasannacitto cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇesu purāṇavālukaṁ apanetvā navaṁ muttādalasadisapaṇḍarapulinaṁ okiritvā māḷakaṁ alaṅkari. Tena kammena so devaloke nibbatto tattha dibbehi ratanehi vijjotamāne anekayojane kanakavimāne dibbasampattiṁ anubhavitvā tato cuto manussaloke sattaratanasampanno cakkavattī rājā hutvā manussasampattiṁ anubhavitvā aparāparaṁ saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. So attano katapuññanāmasadisena nāmena **Pulinapūjakatthero**ti pākaṭo.

165. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ dassento **Vipassissa Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha vividhaṁ passatīti vipassī, vivicca passatīti vā vipassī, vividhe attatthaparatthādibhede atthe passatīti vā vipassī, vividhe vohāraparamatthādibhede passatīti vā vipassī, tassa **Vipassissa bodhiyā pādaputtame** uttame Bodhirukkhamaṇḍalamāḷake **purāṇapulinaṁ** vālukaṁ chaḍḍetvā suddhaṁ paṇḍaraṁ pulinaṁ **ākiriṁ** santhariṁ. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Pulinapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Uttiyatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadītīreti ādikaṁ āyasmato Uttiya[1]ttherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle Candabhāgānadiyaṁ Susumāro hutvā nibbatto nadītīraṁ upagataṁ Bhagavantaṁ disvā pasannacitto pāraṁ netukāmo tīrasamīpeyeva nipajji. Bhagavā tassa anukampāya piṭṭhiyaṁ pāde ṭhapesi. So tuṭṭho udaggo pītivegena mahussāho hutvā sotaṁ chindanto sīghena javena Bhagavantaṁ paratīraṁ nesi. Bhagavā tassa cittappasādaṁ ñatvā "ayaṁ ito cuto devaloke nibbattissati, tato paṭṭhāya sugatīsuyeva saṁsaranto ito catunnavutikappe amataṁ pāpuṇissatī"ti byākaritvā pakkāmi.

So tathā sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, **Uttiyo**tissa nāmaṁ akaṁsu. So vayappatto "amataṁ pariyesissāmī"ti paribbājako hutvā ekadivasaṁ Bhagavantaṁ disvā upasaṅkamitvā vanditvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho hutvā sāsane pabbajitvā sīladiṭṭhīnaṁ avisodhitattā visesaṁ nibbattetuṁ asakkonto aññaṁ bhikkhuṁ visesaṁ nibbattetvā aññaṁ byākarontaṁ disvā Satthāraṁ upasaṅkamitvā saṅkhepena ovādaṁ yāci. Satthāpi tassa "tasmātiha tvaṁ Uttiya ādimeva visodhehī"ti-ādinā[2] saṅkhepeneva ovādaṁ adāsi. So Satthu ovāde ṭhatvā vipassanaṁ ārabhi. Tassa āraddhavipassakassa ābādho uppajji. Uppanne ābādhe jātasaṁvego vīriyārambhavatthuṁ ñatvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi.

169. Evaṁ so katasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Candabhāgānadītīre**ti-ādimāha. Tattha **Candabhāgānadītīre**ti parisuddhapaṇḍarapulinatalehi ca pabhāsampannapasannamadhurodakaparipuṇṇatāya ca candappabhākiraṇasassirīkābhā nadamānā saddaṁ kurumānā gacchatīti Candabhāgānadī, tassā Candabhāgānadiyā tīre susumāro ahosinti sambandho.

---

1. Uttariya (Sī) 2. Saṁ 3. 144 piṭṭhe.

tattha **susumāro**ti khuddakamacchagumbe khaṇḍākhaṇḍikaṁ karonto māretīti susumāro, caṇḍamaccho kumbhīloti attho. **Sabhojanapasutohan**ti ahaṁ sabhojane sakagocare pasuto byāvaṭo. **Nadītitthaṁ agacchahan**ti Bhagavato āgamanakāle ahaṁ nadītitthaṁ agacchiṁ pattomhi.

170. **Siddhattho tamhisamaye**ti tasmiṁ mama titthagamanakāle Siddhattho Bhagavā aggapuggalo sabbasattesu jeṭṭho seṭṭho **sayambhū** sayameva bhūto jāto Buddhabhūto so Bhagavā nadiṁ taritukāmo nadītīraṁ upāgami.

172. **Pettikaṁ visayaṁ mayhan**ti mayhaṁ pitupitāmahādīhi paramparānītaṁ, yadidaṁ sampattasampattamahānubhāvānaṁ taraṇanti attho.

173. **Mama uggajjanaṁ sutvā**ti mayhaṁ uggajjanaṁ ārādhanaṁ sutvā Mahāmuni Bhagavā abhiruhīti sambandho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Uttiyattherapadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Ekañjalikatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇanti-ādikaṁ āyasmato Ekañjalikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanisāyāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasanno piṇḍāya carantaṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso añjaliṁ paggahetvā aṭṭhāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto sabbattha pūjanīyo hutvā ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbattitvā sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahatte patiṭṭhāsi. Pubbe katapuññavasena **Ekañjalikatthero**ti pākaṭo.

180. So attano pubbakammaṁ saritvā taṁ hatthatale āmalakaṁ viya disvā udānavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇan**ti-ādimāha. **Vipassiṁ satthavāhaggan**ti vāṇije kantārā vahati tāretīti

satthavāho. Vāḷakantārā coḷakantārā dubbhikkhakantārā nirudakakantārā yakkhakantārā appabhakkhakantārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti khemantabhūmiṁ pāpetīti attho. Ko so? Vāṇijajeṭṭhako. Satthavāhasadisattā ayampi Bhagavā satthavāho. Tathā hi so tividhaṁ bodhiṁ patthayante katapuññasambhāre satte jātikantārā jarākantārā byādhikantārā maraṇakantārā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsakantārā ca sabbasmā saṁsārakantārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti nibbānathalaṁ pāpetīti attho. Satthavāho ca so aggo seṭṭho padhāno cāti satthavāhaggo, taṁ **satthavāhaggaṁ** Vipassiṁ Sambuddhanti sambandho. **Naravaraṁ vināyakan**ti narānaṁ antare asithilaparakkamoti naravīro, taṁ. Visesena katapuññasambhāre satte neti nibbānapuraṁ pāpetīti vināyako, taṁ.

181. **Adantadamanaṁ tādin**ti rāgadosamohādikilesasampayuttattā kāyavacīmanodvārehi adante satte dametīti adantadamano, taṁ. Iṭṭhāniṭṭhesu akampiyatādiguṇayuttoti tādī, taṁ. **Mahāvādiṁ mahāmatin**ti sakasamayaparasamayavādīnaṁ antare attanā samadhikapuggalavirahitattā mahāvādī, mahatī pathavisamānā merusamānā ca mati yassa so mahāmati, taṁ **mahāvādiṁ mahāmatiṁ** Sambuddhanti iminā tulyādhikaraṇaṁ. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Ekañjalikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Khomadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṁ āyasmato Khomadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vayappatto sāsane abhippasanno ratanattayamāmako Vipassissa Bhagavato santike dhammaṁ sutvā pasannamānaso khomadussena pūjaṁ akāsi. So tadeva mūlaṁ katvā yāvajīvaṁ puññāni katvā tato devaloke nibbatto. Chasu devesu aparāpaṁraṁ

dibbasukhaṁ anubhavitvā tato cavitvā manussaloke cakkavatti-ādi-anekavidhamanussasampattiṁ anubhavitvā paripākagate puññasambhāre imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vayappatto Satthu santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi. Katapuññanāmena **Khomadāyakatthero**ti pākaṭo.

184. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ dassento **nagare Bandhumatiyā**ti-ādimāha. Tattha bandhu vuccati ñātako, te bandhū yasmiṁ nagare aññamaññaṁ saṁghaṭitā vasanti, taṁ nagaraṁ "Bandhumatī"ti vuccati. **Ropemi bījasampadan**ti dānasīlādipuññabījasampattiṁ ropemi paṭṭhapemīti attho.

Khomadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Tatiyassa subhūtivaggassa vaṇṇanā samattā.

Catubhāṇavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

4. Kuṇḍadhānavagga

1. Kuṇḍadhānatthera-apadānavaṇṇanā

Sattāhaṁ paṭisallīnanti-ādikaṁ āyasmato Kuṇḍadhānattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbatto vuttanayena Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ paṭhamaṁ salākaṁ gaṇhantānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā taṁ ṭhānantaraṁ patthetvā tadanurūpaṁ puññaṁ karonto vicari. So ekadivasaṁ Padumuttarassa Bhagavato nirodhasamāpattito vuṭṭhāya nisinnassa manosilācuṇṇapiñjaraṁ mahantaṁ kadaliphalakaṇṇikaṁ upanesi, taṁ Bhagavā paṭiggahetvā paribhuñji. So tena puññakammena ekādasakkhattuṁ devesu devarajjaṁ kāresi. Catuvīsativāre ca rājā ahosi cakkavattī.

So evaṁ aparāparaṁ puññāni katvā devamanussesu saṁsaranto Kassapabuddhakāle bhummadevatā hutvā nibbatti. Dīghāyukabuddhānañca nāma na anvaddhamāsiko uposatho hoti. Tathā hi Vipassissa Bhagavato chabbassantare chabbassantare uposatho ahosi, Kassapadasabalo pana chaṭṭhe chaṭṭhe māse pātimokkhaṁ osāresi, tassa pātimokkhassa osāraṇakāle disāvāsikā dve sahāyakā bhikkhū "uposathaṁ karissāmā"ti gacchanti. Ayaṁ bhummadevatā cintesi "imesaṁ dvinnaṁ bhikkhūnaṁ metti ativiya daḷhā, kiṁ nu kho bhedake sati bhijjeyya, na bhijjeyyā"ti. Tesaṁ okāsaṁ olokayamānā tesaṁ avidūre gacchati.

Atheko thero ekassa hatthe pattacīvaraṁ datvā sarīravaḷañjanatthaṁ udakaphāsukaṭṭhānaṁ gantvā dhotahatthapādo hutvā gumbasamīpato[1] nikkhamati. Bhummadevatā tassa therassa pacchato pacchato[2] uttamarūpā itthī hutvā kese vidhunitvā saṁvidhāya bandhantī viya piṭṭhiyaṁ paṁsuṁ puñchamānā viya sāṭakaṁ saṁvidhāya nivāsayamānā viya ca hutvā therassa padānupadikā hutvā gumbato nikkhantā. Ekamante ṭhito sahāyakatthero taṁ kāraṇaṁ disvāva domanassajāto "naṭṭho dāni me iminā bhikkhunā saddhiṁ dīgharattānugato sineho, sacāhaṁ evaṁvidhabhāvaṁ[3] jāneyyaṁ, ettakaṁ kālaṁ iminā saddhiṁ vissāsaṁ na kareyyan"ti cintetvā āgacchantaṁyeva naṁ[4] "gaṇhāhāvuso tuyhaṁ pattacīvaraṁ, tādisena pāpena saddhiṁ ekamaggena na gacchāmī"ti āha. Taṁ kathaṁ sutvā tassa lajjibhikkhuno hadayaṁ tikhiṇasattiṁ gahetvā viddhaṁ viya ahosi. Tato naṁ āha "āvuso kinnāmetaṁ vadasi, ahaṁ ettakaṁ kālaṁ dukkaṭamattampi āpattiṁ na jānāmi, tvaṁ pana maṁ ajja 'pāpo'ti vadasi, kiṁ te diṭṭhan"ti. Kiṁ aññena diṭṭhena, kiṁ tvaṁ evaṁvidhena alaṅkatapaṭiyattena mātugāmena saddhiṁ ekaṭṭhāne hutvā nikkhantoti. "Natthetaṁ āvuso mayhaṁ, nāhaṁ evarūpaṁ mātugāmaṁ passāmī"ti tassa yāvatatiyaṁ kathentassāpi itaro thero kathaṁ asaddahitvā attanā diṭṭhakāraṇaṁyeva bhūtattaṁ katvā gaṇhanto tena saddhiṁ ekamaggena agantvā aññena maggena Satthu santikaṁ gato. Itaropi bhikkhu aññena maggena Satthu santikaṁyeva gato.

1. Gumbassa bhāgato (Ka)
2. Pacchato pacchato gacchantī (Sī)
3. Evaṁ visabhāgaṁ (Ka), evaṁ viraddhabhāvaṁ (Ka)
4. Āgacchantassevassa (Aṁ-Ṭṭha 1. 204 piṭṭhe)

Tato bhikkhusaṁghassa uposathāgāraṁ pavisanavelāya so bhikkhu taṁ bhikkhuṁ uposathagge disvā sañjānitvā "imasmiṁ uposathagge evarūpo nāma pāpabhikkhu atthi, nāhaṁ tena saddhiṁ uposathaṁ karissāmī"ti nikkhamitvā bahi aṭṭhāsi. Atha bhummadevatā "bhāriyaṁ mayā kammaṁ katan"ti mahallaka-upāsakavaṇṇena tassa santikaṁ gantvā "kasmā bhante ayyo imasmiṁ ṭhāne ṭhito"ti āha. "Upāsaka imaṁ uposathaggaṁ eko pāpabhikkhu paviṭṭho, ahaṁ tena saddhiṁ uposathaṁ na karomī"ti bahi ṭhitomhīti. Bhante mā evaṁ gaṇhatha, parisuddhasīlo esa bhikkhu, tumhehi diṭṭhamātugāmo nāma ahaṁ. Mayā tumhākaṁ vīmaṁsanatthāya "daḷhā nu kho imesaṁ therānaṁ metti, no daḷhā"ti bhijjanābhijjanabhāvaṁ[1] olokentena taṁ kammaṁ katanti. Ko pana tvaṁ sappurisāti. Ahaṁ ekā bhummadevatā bhanteti. Devaputto kathentoyeva dibbānubhāvena ṭhatvā therassa pādamūle patitvā "mayhaṁ bhante khamatha, therassa eso doso natthi[2], uposathaṁ karothā"ti theraṁ yācitvā uposathaggaṁ pavesesi. So thero uposathaṁ tāva ekaṭṭhāne akāsi. Mittasanthavavasena pana puna tena saddhiṁ na ekaṭṭhāne vasi. Imassa therassa dosaṁ na kathesi[3]. Aparabhāge Cuditakatthero pana vipassanāya kammaṁ karonto arahattaṁ pāpuṇi.

Bhummadevatā tassa kammassa nissandena ekaṁ Buddhantaraṁ apāyato na muccittha. Sace pana kālena kālaṁ manussatthaṁ āgacchati, aññena yena kenaci kato doso tasseva upari patati. So amhākaṁ Bhagavato uppannakāle Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbatti, **Dhānamāṇavo**tissa nāmaṁ akaṁsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā mahallakakāle Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho sāsane pabbaji. Tassa upasampannadivasato paṭṭhāya ekā alaṅkatapaṭiyattā itthī tasmiṁ gāmaṁ pavisante saddhiṁ yeva pavisati, nikkhamante nikkhamati, vihāraṁ pavisantepi saddhiṁ pavisati, tiṭṭhantepi tiṭṭhatīti evaṁ niccānubandhā paññāyati. Thero taṁ na passati. Tassa pana purimakammassa nissandena sā aññesaṁ upaṭṭhāsi.

---

1. Lajji-alajjibhāvaṁ (Aṁ-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)
2. Etaṁ dosaṁ thero na jānāti (Aṁ-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)
3. Kammaṁ kathiyati (Aṁ-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)

Gāme yāgubhikkhaṁ dadamānā itthiyo "bhante ayaṁ eko yāgu-uḷuṅko tumhākaṁ, eko imissā amhākaṁ sahāyikāyā"ti parihāsaṁ karonti. Therassa mahatī vihesā hoti. Vihāragatampi naṁ sāmaṇerā ceva daharabhikkhū ca parivāretvā "dhāno koṇḍo jāto"ti parihāsaṁ karonti. Athassa teneva kāraṇena **Kuṇḍadhāno thero**ti nāmaṁ jātaṁ. So uṭṭhāya samuṭṭhāya tehi kariyāmānaṁ keḷiṁ sahituṁ asakkonto ummādaṁ gahetvā "tumhe koṇḍā, tumhākaṁ upajjhāyo koṇḍo, ācariyo koṇḍo"ti vadati. Atha naṁ Satthu ārocesuṁ "Kuṇḍadhāno bhante daharasāmaṇerehi saddhiṁ evaṁ pharusavācaṁ vadatī"ti. Satthā taṁ pakkosāpetvā "saccaṁ kira tvaṁ dhāna daharasāmaṇerehi saddhiṁ pharusavācaṁ vadasī"ti pucchi. Tena "saccaṁ Bhagavā"ti vutte "kasmā evaṁ vadasī"ti āha. Bhante nibaddhaṁ vihesaṁ sahituṁ asakkonto evaṁ kathemīti. "Tvaṁ pubbe katakammaṁ yāvajjadivasā jīrāpetuṁ na sakkosi, puna evaṁ pharusavācaṁ mā vada bhikkhū"ti vatvā āha—

"Māvoca pharusaṁ kañci, vuttā paṭivadeyyu taṁ.
Dukkhā hi sārambhakathā, paṭidaṇḍā phuseyyu taṁ.

Sace neresi attānaṁ, kaṁso upahato yathā.
Esa pattosi nibbānaṁ, sārambho te na vijjatī"ti[1]—

imañca pana tassa therassa mātugāmena saddhiṁ vicaraṇabhāvaṁ Kosalaraññopi kathayiṁsu. Rājā "gacchatha bhaṇe, naṁ vīmaṁsathā"ti pesetvā sayampi mandeneva parivārena saddhiṁ therassa santikaṁ gantvā ekamante olokento aṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe thero sūcikammaṁ karonto nisinno hoti. Sāpi itthī avidūre ṭhāne ṭhitā viya paññāyati.

Rājā taṁ disvā "atthi taṁ kāraṇan"ti tassā ṭhitaṭṭhānaṁ agamāsi. Sā tasmiṁ āgacchante therassa vasanapaṇṇasālaṁ paviṭṭhā viya ahosi. Rājāpi tāya saddhiṁ eva paṇṇasālāyaṁ pavisitvā sabbattha olokento adisvā "nāyaṁ mātugāmo, therassa eko kammavipāko"ti saññaṁ katvā paṭhamaṁ therassa samīpena gacchantopi theraṁ avanditvā tassa kāraṇassa abhūtabhāvaṁ ñatvā paṇṇasālato nikkhamitvā theraṁ vanditvā

1. Khu 1. 33 piṭṭhe Dhammapade.

ekamante nisinno “kacci bhante piṇḍakena na kilamathā”ti pucchi. Thero “vaṭṭati mahārājā”ti āha. “Jānāmahaṁ bhante ayyassa kathaṁ, evarūpenupakkilesena saddhiṁ carantānaṁ tumhākaṁ ke nāma pasīdissanti, ito paṭṭhāya vo katthaci gamanakiccaṁ natthi. Ahaṁ catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmi, tumhe yonisomanasikāre mā pamajjitthā”ti vatvā nibaddhabhikkhaṁ paṭṭhapesi. Thero rājānaṁ upatthambhakaṁ labhitvā bhojanasappāyena ekaggacitto hutvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. Tato paṭṭhāya sā itthī antaradhāyi.

Tadā Mahāsubhaddā Ugganagare micchādiṭṭhikule vasamānā “Satthā maṁ anukampatū”ti uposathaṅgaṁ adhiṭṭhāya nirāmagandhā hutvā uparipāsādatale ṭhitā “imāni pupphāni antare aṭṭhatvā Dasabalassa matthake vitānaṁ hutvā tiṭṭhantu, Dasabalo imāya saññāya sve pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ mayhaṁ bhikkhaṁ gaṇhatū”ti saccakiriyaṁ katvā aṭṭha sumanapupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā dhammadesanāvelāya Satthu matthake vitānaṁ hutvā aṭṭhaṁsu. Satthā taṁ sumanapupphavitānaṁ disvā citteneva Subhaddāya bhikkhaṁ adhivāsetvā punadivase aruṇe uṭṭhite Ānandattheraṁ āha “Ānanda mayaṁ ajja dūraṁ bhikkhācāraṁ gamissāma, puthujjanānaṁ adatvā ariyānaṁyeva salākaṁ dehī”ti. Thero bhikkhūnaṁ ārocesi “āvuso Satthā ajja dūraṁ bhikkhācāraṁ gamissati. Puthujjanā mā gaṇhantu, ariyāva salākaṁ gaṇhantū”ti. Kuṇḍadhānatthero “āharāvuso salākan”ti paṭhamaṁyeva hatthaṁ pasāresi. Ānando “Satthā tādisānaṁ bhikkhūnaṁ salākaṁ na dāpeti ariyānaṁyeva dāpetī”ti vitakkaṁ uppādetvā gantā Satthu ārocesi. Satthā “āharāpentassa salākaṁ dehī”ti āha. Thero cintesi “sace kuṇḍadhānassa salākā dātuṁ na yuttā, atha Satthā paṭibāheyya, bhavissati ettha kāraṇan”ti “Kuṇḍadhānassa salākaṁ dassāmī”ti gamanaṁ abhinīhari. Kuṇḍadhāno tassa purāgamanā eva abhiññāpādakaṁ catutthajjhānaṁ samāpajjitvā iddhiyā ākāse ṭhatvā “āharāvuso Ānanda Satthā maṁ jānāti, mādisaṁ bhikkhuṁ paṭhamaṁ salākaṁ gaṇhantaṁ na Satthā vāretī”ti hatthaṁ pasāretvā salākaṁ gaṇhi. Satthā taṁ aṭṭhuppattiṁ katvā theraṁ imasmiṁ sāsane paṭhamaṁ salākaṁ gaṇhantānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

Yasmā ayaṁ thero rājānaṁ upatthambhaṁ labhitvā sappāyāhārapaṭilābhena samāhitacitto vipassanāya kammaṁ karonto upanissayasampannatāya chaḷabhiñño ahosi. Evaṁbhūtassapi imassa therassa guṇe ajānantā ye puthujjanā bhikkhū "ayaṁ paṭhamaṁ salākaṁ gaṇhati, kiṁ nu kho etan"ti vimatiṁ uppādenti. Tesaṁ taṁ vimatividhamanatthaṁ thero ākāsaṁ abbhuggantvā iddhipāṭihāriyaṁ dassetvā aññāpadesena aññaṁ byākaronto "pañca chinde"ti gāthaṁ abhāsi.

1. Evaṁ so pūritapuññasambhārānurūpena arahā hutvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **sattāhaṁ paṭisallīnan**ti-ādimāha. Tattha sattāhaṁ sattadivasaṁ nirodhasamāpattivihārena paṭisallīnaṁ vivekabhūtanti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Kuṇḍadhānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Sāgatatthera-apadānavaṇṇanā

Sobhito nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Sāgatattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṁ patto nāmena **Sobhito** nāma hutvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū sanighaṇḍukeṭubhānaṁ sākkharappabhedānaṁ itihāsapañcamānaṁ padako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo. So ekadivasaṁ Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇasiriyā sobhamānaṁ uyyānadvārena gacchantaṁ disvā atīva pasannamānaso anekehi upāyehi anekehi guṇavaṇṇehi thomanaṁ akāsi. Bhagavā tassa thomanaṁ sutvā "anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane Sāgato nāma sāvako bhavissatī"ti byākaraṇaṁ adāsi. So tato paṭṭhāya puññāni karonto yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto. Kappasatasahassadevamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto. Tassa

mātāpitaro somanassaṁ vaḍḍhento sujāto āgatoti **Sāgato**ti nāmaṁ kariṁsu. So sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ patto.

17. Evaṁ so puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sobhito nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha tadā puññasambhārassa paripūraṇasamaye nāmena Sobhito nāma brāhmaṇo ahosinti sambandho.

21. **Vipathā uddharitvānā**ti viruddhapathā kumaggā, uppathā vā uddharitvā apanetvā. **Pathaṁ ācikkhase**ti bhante sabbaññu tuvaṁ pathaṁ sappurisamaggaṁ nibbānādhigamanupāyaṁ ācikkhase kathesi desesi vibhaji uttāniṁ akāsīti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sāgatatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Mahākaccānatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaranāthassāti-ādikaṁ āyasmato Kaccānattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatimahāsālakulagehe nibbattetvā vuddhippatto ekadivasaṁ Satthu santike dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ vibhajantānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento dānādīni puññāni katvā devamanussesu saṁsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāsena gacchanto Satthāraṁ ekasmiṁ vanasaṇḍe nisinnaṁ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphehi pūjaṁ akāsi.

So tena puññakammena aparāparaṁ sugatīsuyeva parivattetvā Kassapadasabalassa kāle Bārāṇasiyaṁ kulaghare nibbattitvā parinibbute Bhagavati suvaṇṇacetiyakaraṇaṭṭhānaṁ dasasahassagghanikāya suvaṇṇiṭṭhakāya pūjaṁ katvā "Bhagavā mayhaṁ nibbattanibbattaṭṭhāne sarīraṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ hotū"ti patthanaṁ akāsi. Tato yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā ekaṁ Buddhantaraṁ

devamanussesu saṁsaritvā imasmiṁ Buddhuppāde Ujjeniyaṁ rañño Caṇḍapajjotassa purohitassa gehe nibbatti, tassa nāmaggahaṇadivase mātāpitaro "amhākaṁ putto suvaṇṇavaṇṇo attano nāmaṁ gahetvā āgato"ti **Kañcanamāṇavo**tveva nāmaṁ kariṁsu. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṁ labhi. So gottavasena **Kaccāno**ti paññāyittha.

Rājā Caṇḍapajjoto Buddhuppādaṁ sutvā "ācariya tvaṁ tattha gantvā Satthāraṁ idhānehī"ti pesesi. So attaṭṭhamo Satthu santikaṁ upagato. Tassa Satthā dhammaṁ desesi. Desanāpariyosāne so sattahi janehi saddhiṁ sahapaṭisambhidāhi arahatte patiṭṭhāsi. Atha Satthā "etha bhikkhavo"ti hatthaṁ pasāresi. Te tāvadeva dvaṅgulamattakesamassukā iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṁ. Evaṁ thero sadatthaṁ nipphādetvā "bhante rājā Pajjoto tumhākaṁ pāde vandituṁ dhammañca sotuṁ icchatī"ti Satthu ārocesi. Satthā "tvaṁyeva bhikkhu tattha gaccha, tayi gatepi rājā pasīdissatī"ti āha. Thero attaṭṭhamo tattha gantvā rājānaṁ pasādetvā avantīsu sāsanaṁ patiṭṭhāpetvā puna Satthu santikameva gato.

31. Evaṁ so patta-arahattaphalo "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ vibhajantānaṁ yadidaṁ Mahākaccāno"ti[1] etadaggaṭṭhānaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaranāthassā**ti-ādimāha. Tattha **padumaṁ nāma cetiyan**ti padumehi chāditattā vā padumākārehi katattā vā Bhagavato vasanagandhakuṭivihārova pūjanīyabhāvena cetiyaṁ, yathā "Gotamakacetiyaṁ, Āḷavakacetiyan"ti vutte tesaṁ yakkhānaṁ nivasanaṭṭhānaṁ pūjanīyaṭṭhānattā cetiyanti vuccati, evamidaṁ Bhagavato vasanaṭṭhānaṁ cetiyanti vuccati, na dhātunidhāyakacetiyanti veditabbaṁ. Na hi aparinibbutassa Bhagavato sarīradhātūnaṁ abhāvā dhātucetiyaṁ akari. **Silāsanaṁ kārayitvā**ti tassā padumanāmikāya Gandhakuṭiyā pupphādhāratthāya heṭṭhā phalikamayaṁ silāsanaṁ kāretvā. **Suvaṇṇenā'bhilepayin**ti taṁ silāsanaṁ jambonadasuvaṇṇena abhivisesena lepayiṁ chādesinti attho.

---

1. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.

32. **Ratanāmayaṁ** sattahi ratanehi kataṁ chattaṁ **paggayha** muddhani dhāretvā vāḷabījaniñca setapavaracāmariñca paggayha Buddhassa abhiropayiṁ. **Lokabandhussa tādino**ti sakalalokabandhusadisassa tādiguṇasamaṅgissa Buddhassa dhāresinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Mahākaccānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Kāḷudāyittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbatto Satthu dhammadesanaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ kulappasādakānaṁ bhikkhūnaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā tajjaṁ[1] abhinīhāraṁ katvā taṁ ṭhānantaraṁ patthesi.

So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ bodhisattassa mātukucchiyaṁ paṭisandhiggahaṇadivase Kapilavatthusmiṁyeva amaccagehe paṭisandhiṁ gaṇhi, bodhisattena saddhiṁ ekadivasaṁyeva jātoti taṁ divasaṁyeva naṁ dukūlacumbaṭake[2] nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānatthāya nayiṁsu. Bodhisattena hi saddhiṁ Bodhirukkho, Rāhulamātā, cattāro nidhī, Ārohanahatthī, Assakaṇḍako, Ānando, Channo, Kāḷudāyīti ime satta ekadivase jātattā sahajātā nāma ahesuṁ. Athassa nāmaggahaṇadivase sakalanagarassa udaggacittadivase jātattā **Udāyi**tveva nāmaṁ akaṁsu. Thokaṁ kāḷadhātukattā pana **Kāḷudāyī**ti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṁ kumārakīḷaṁ kīḷanto vuddhiṁ agamāsi.

Aparabhāge Lokanāthe mahābhinikkhamanaṁ nikkhamitvā anukkamena sabbaññutaṁ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṁ upanissāya Veḷuvane viharante Suddhodanamahārājā taṁ pavattiṁ sutvā purisasahassaparivāraṁ

---

1. Tādisaṁ (Ka)
2. Dukūlacambuṭake (Aṁ-Ṭṭha 1. 234 piṭṭhe.)

ekaṁ amaccaṁ "puttaṁ me idhānehī"ti pesesi. So dhammadesanāvelāyaṁ Satthu santikaṁ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṁ sutvā saparivāro arahattaṁ pāpuṇi. Atha ne Satthā "etha bhikkhavo"ti hatthaṁ pasāresi. Sabbe taṅkhaṇaññeva iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṁ. Arahattappattito paṭṭhāya pana ariyā majjhattāva honti. Tasmā raññā pahitasāsanaṁ Dasabalassa na kathesi. Rājā "neva gato āgacchati, na sāsanaṁ suyyatī"ti aparaṁ amaccaṁ purisasahassehi pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparampi pesesīti evaṁ navahi purisasahassehi saddhiṁ nava amacce pesesi. Sabbe arahattaṁ patvā tuṇhī ahesuṁ.

Atha rājā cintesi "ettakā janā mayi sinehābhāvena Dasabalassa idhāgamanatthāya na kiñci kathayiṁsu, ayaṁ kho Udāyi Dasabalena samavayo, sahapaṁsukīḷiko, mayi ca sineho atthi[1], imaṁ pesessāmī"ti taṁ pakkosāpetvā "tāta tvaṁ purisasahassaparivāro Rājagahaṁ gantvā Dasabalaṁ idhānehī"ti vatvā pesesi. So pana gacchanto "sacāhaṁ deva pabbajituṁ labhissāmi, evāhaṁ Bhagavantaṁ idhānessāmī"ti vatvā "yaṁ kiñci katvā mama puttaṁ dassehī"ti vutto Rājagahaṁ gantvā Satthu dhammadesanavelāyaṁ parisapariyante ṭhito dhammaṁ sutvā saparivāro arahattaṁ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi. Arahattaṁ pana patvā "na tāvāyaṁ Dasabalassa kulanagaraṁ gantuṁ kālo, vasante pana upagate pupphite vanasaṇḍe haritatiṇasañchannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissatī"ti kālaṁ paṭimānento vasante sampatte Satthu kulanagaraṁ gantuṁ gamanamaggavaṇṇaṁ saṁvaṇṇento—

"Aṅgārino dāni dumā bhadante,
Phalesino chadanaṁ vippahāya.
Te accimantova pabhāsayanti,
Samayo mahāvīra bhāgī rathānaṁ.

Dumāni phullāni manoramāni,
Samantato sabbadisā pavanti.
Pattaṁ pahāya phalamāsasānā,
Kālo ito pakkamanāya vīra.

---

1. Sinehavā (Sī)

Nevā'tisītaṁ na panā'ti-uṇhaṁ,
Sukhā utu addhaniyā bhadante.
Passantu taṁ sākiyā koḷiyā ca,
Pacchāmukhaṁ rohiniyaṁ tarantaṁ.

Āsāya kasate khettaṁ, bījaṁ āsāya vappati.
Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṁ dhanahārakā.
Yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu.

[1]Nā'tisītaṁ nā'ti-uṇhaṁ, nātidubbhikkhachātakaṁ.
Saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni[1].

Punappunaṁ ceva vapanti. bījaṁ,
Punappunaṁ vassati devarājā.
Punappunaṁ khettaṁ kasanti kassakā,
Punappunā dhaññamupeti raṭṭhaṁ.

Punappunaṁ yācanakā caranti,
Punappunaṁ dānappatī dadanti.
Punappunaṁ dānappatī daditvā,
Punappunaṁ saggamupenti ṭhānaṁ.

Vīro have sattayugaṁ puneti,
Yasmiṁ kule jāyati bhūripañño.
Maññāmahaṁ sakkati devadevo,
Tayā hi jāto Muni saccanāmo.

Suddhodano nāma pitā Mahesino,
Buddhassa mātā pana Māyanāmā.
Yā bodhisattaṁ parihariya kucchinā,
Kāyassa bhedā tidivamhi modati.

Sā Gotamī kālakatā ito cutā,
Dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā.
Sā modati kāmaguṇehi pañcahi,
Parivāritā devagaṇehi tehī"ti[2].

---

1. Ayaṁ gāthā Theragāthāyaṁ natthi, Aṁ-Ṭṭha 1. 235 piṭṭhe pana atthi.
2. Khu 2. 300 piṭṭhādīsu.

Imā gāthā abhāsi. Tattha **aṅgārino**ti aṅgārāni viyāti aṅgārāni. Aṅgārāni rattapavāḷavaṇṇāni rukkhānaṁ pupphaphalāni, tāni etesaṁ santīti aṅgārino, abhilohitakusumakisalayehi aṅgāravuṭṭhisamparikiṇṇā viyāti attho. **Dānī**ti imasmiṁ kāle. **Dumā**ti rukkhā. **Bhadanten**ti bhaddaṁ ante etassāti "bhadante"ti ekassa dakārassa lopaṁ katvā vuccati. Guṇavisesayutto, guṇavisesayuttānañca aggabhūto Satthā. Tasmā bhadanteti Satthu ālapanameva, paccattavacanañcetaṁ ekārantaṁ "sugate paṭikamme sukhe dukkhe jīve"ti-ādīsu viya. Idha pana sambodhanaṭṭhe daṭṭhabbaṁ. Tena vuttaṁ "bhadanteti ālapanan"ti. "Bhaddasaddena samānatthaṁ padantaramekan"ti keci. Phalāni esantīti **phalesino.** Acetanepi hi sacetanakiriyaṁ[1] āha. Evaṁ therena yācito Bhagavā tattha gamane bahūnaṁ visesādhigamanaṁ disvā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto Rājagahato aturitacārikāvasena Kapilavatthugāmimaggaṁ paṭipajji. Thero iddhiyā Kapilavatthuṁ gantvā rañño purato ākāse ṭhitova adiṭṭhapubbavesaṁ disvā raññā "kosi tvan"ti pucchito "amaccaputtaṁ tayā Bhagavato santikaṁ pesitaṁ maṁ na jānāsi, tvaṁ evaṁ pana jānāhī"ti dassento—

"Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
Aṅgīrasassa'ppaṭimassa tādino.
Pitupitā mayhaṁ tuvaṁ'si sakka,
Dhammena me Gotama ayyakosī"ti[2]—

gāthamāha.

Tattha **Buddhassa puttomhī**ti Sabbaññubuddhassa orassa putto amhi. **Asayhasāhino**ti abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṁ aññehi sahituṁ vahituṁ asakkuṇeyyattā asayhassa sakalassa bodhisambhārassa mahākāruṇikādhikārassa ca sahanato vahanato, tato parampi aññehi sahituṁ abhibhavituṁ asakkuṇeyyattā asayhānaṁ pañcannaṁ mārānaṁ sahanato abhibhavanato, āsayānusaya-caritādhimutti-ādivibhāgāvabodhanena yathārahaṁ veneyyānaṁ diṭṭhadhammika-samparāyikaparamatthehi anusāsanīsaṅkhātassa aññehi asayhassa

1. Sacetanākāraṁ (I)
2. Khu 2. 301 piṭṭhādīsu.

Buddhakiccassa sahanato, tattha vā sādhukāribhāvato asayhasāhino. **Aṅgīrasassā**ti aṅgīkatasīlādisampattikassa. Aṅgamaṅgehi niccharaṇaka-obhāsassāti apare. Keci pana "aṅgīraso, Siddhatthoti dve nāmāni pitarāyeva gahitānī"ti vadanti. **Appaṭimassā**ti anūpamassa. Iṭṭhāniṭṭhesu tādilakkhaṇappattiyā **tādino. Pitupitā mayhaṁ tuvaṁ sī**ti ariyajātivasena mayhaṁ pitu Sammāsambuddhassa lokavohārena tvaṁ pitā asi. **Sakkā**ti jātivasena rājānaṁ ālapati. **Dhammenā**ti sabhāvena ariyajāti lokiyajātīti dvinnaṁ jātīnaṁ sabhāvasamodhānena. **Gotamā**ti rājānaṁ gottena ālapati. **Ayyakosī**ti pitāmaho asi. Ettha ca "Buddhassa puttomhī"ti-ādiṁ vadanto thero aññaṁ byākāsi.

Evaṁ pana attānaṁ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṁ pūretvā dinne gamanākāraṁ dassesi. "Kasmā bhante gantukāmattha, bhuñjathā"ti ca vutte Satthu santikaṁ gantvā bhuñjissāmīti. Kahaṁ pana Satthāti. Vīsatisahassabhikkhuparivāro tumhākaṁ dassanatthāya maggaṁ paṭipannoti. "Tumhe imaṁ piṇḍapātaṁ bhuñjatha, aññaṁ Bhagavato harissatha. Yāva ca mama putto imaṁ nagaraṁ sampāpuṇāti, tāvassa ito piṇḍapātaṁ harathā"ti vutte thero bhattakiccaṁ katvā rañño parisāya ca dhammaṁ kathetvā Satthu āgamanato puretarameva sakalarājanivesanaṁ ratanattaye abhippasannaṁ karonto sabbesaṁ passantānaṁyeva Satthu āharitabbabhattapuṇṇaṁ pattaṁ ākāse vissajjetvā sayampi vehāsaṁ abbhuggantvā piṇḍapātaṁ upanāmetvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthā taṁ piṇḍapātaṁ paribhuñji. Evaṁ saṭṭhiyojanamagge divase divase yojanaṁ gacchantassa Bhagavato Rājagehatoyeva piṇḍapātaṁ āharitvā adāsi. Atha naṁ Bhagavā "ayaṁ mayhaṁ pituno sakalanivesanaṁ pasādetī"ti "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ kulappasādakānaṁ bhikkhūnaṁ yadidaṁ Kāḷudāyī"ti[1] kulappasādakānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

48-9. Evaṁ so katapuññasambhārānurūpena arahattaṁ patvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Buddhassā**ti-ādimāha. **Addhānaṁ paṭipannassā**ti aparaṭṭhaṁ gamanatthāya dūramaggaṁ paṭipajjantassa. **Carato cārikaṁ tadā**ti antomaṇḍalaṁ majjhemaṇḍalaṁ bahimaṇḍalanti tīṇi maṇḍalāni tadā cārikaṁ carato carantassa **Padumuttarabuddhassa** Bhagavato **suphullaṁ** suṭṭhu phullaṁ pabodhitaṁ **gayha** gahetvā na kevalameva padumaṁ, uppalañca **mallikaṁ** vikasitaṁ ahaṁ gayha ubhohi hatthehi gahetvā pūresinti sambandho. **Paramannaṁ gahetvānā**ti paramaṁ uttamaṁ seṭṭhaṁ madhuraṁ sabbasupakkaṁ sāli-odanaṁ gahetvā Satthuno **adāsiṁ** bhojesinti attho.

57. **Sakyānaṁ nandijanano**ti Sakyarājakulānaṁ Bhagavato ñātīnaṁ ārohapariṇāharūpayobbanavacanālapanasampattiyā nandaṁ tuṭṭhiṁ janento uppādento. **Ñātibandhu bhavissatī**ti ñāto pākaṭo bandhu bhavissati. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Mogharājatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassī tu Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Mogharājattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto ekadivasaṁ Satthu santike dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ lūkhacīvaradharānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā taṁ ṭhānantaraṁ ākaṅkhanto paṇidhānaṁ katvā tattha tattha bhave puññāni karonto Atthadassissa Bhagavato kāle puna brāhmaṇakule nibbattitvā brāhmaṇānaṁ vijjāsippesu nipphattiṁ gato ekadivasaṁ Atthadassiṁ Bhagavantaṁ bhikkhusaṁghaparivutaṁ rathiyaṁ gacchantaṁ disvā pasannamānaso pañcapatiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṁ katvā "yāvatā rūpino Satthā"ti-ādīhi chahi gāthāhi abhitthavitvā bhājanaṁ pūretvā madhuṁ upanesi. Satthā taṁ paṭiggahetvā anumodanaṁ akāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto Kassapabhagavato kāle Kaṭṭhavāhanassa nāma rañño amacco hutvā nibbatto tena Satthu

ānayanatthāya pesito Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vīsativassasahassāni samaṇadhammaṁ katvā tato cuto ekaṁ Buddhantaraṁ sugatīsuyeva parivattento imasmiṁ Buddhuppāde brāhmaṇakule nibbattitvā **Mogharājā**ti laddhanāmo Bāvarīyabrāhmaṇassa santike uggahitasippo saṁvegajāto tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā tāpasasahassaparivāro Ajitādīhi saddhiṁ Satthu santikaṁ pesito tesaṁ pannarasamo hutvā pañhaṁ pucchitvā vissajjanapariyosāne arahattaṁ pāpuṇi. Arahattaṁ pana patvā satthalūkhaṁ suttalūkhaṁ[1] rajanalūkhanti visesena tividhenapi lūkhena samannāgataṁ paṁsukūlaṁ dhāresi. Tena naṁ Satthā lūkhacīvaradharānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

64. Evaṁ so paṇidhānānurūpena arahattaphalaṁ patvā attano pubbasambhāraṁ disvā pubbakammapadānaṁ pakāsento **Atthadassī tu Bhagavā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthameva.

73. **Puṭakaṁ pūrayitvānā**ti puṭakaṁ vuccati vārakaṁ, ghaṭaṁ vā. **Aneḷakaṁ** niddosaṁ makkhikaṇḍavirahitaṁ khuddamadhunā ghaṭaṁ pūretvā taṁ ubhohi hatthehi **paggayha** pakārena ādarena gahetvā **Mahesino** Bhagavato upanesinti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Mogharājatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Adhimuttatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Adhimuttattherassa apadānaṁ[2]. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissasāni puññāni upacinanto Atthadassimhi Lokanāthe parinibbute ekasmiṁ kulagehe nibbatto ratanattaye pasanno bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā ucchūhi maṇḍapaṁ kāretvā mahādānaṁ pavattetvā pariyosāne santipadaṁ paṇidhesi. So tato cuto devesu ca manussesu ca ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto sāsane pasīditvā saddhāya patiṭṭhitattā **Adhimuttatthero**ti pākaṭo.

---

1. Vatthalūkhaṁ sibbanalūkhaṁ (Ka)
2. Idaṁ vatthu Theragāthā-Ṭṭha 2. 264 piṭṭhepi āgataṁ, thokaṁ visadisaṁ.

84. Evaṁ katalambhāravasena arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Adhimuttatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Lasuṇadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Lasuṇadāyakattherassa apadānaṁ. Esopāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto gharāvāse ādīnavaṁ disvā gehaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantaṁ nissāya vane vasanto bahūni lasuṇāni ropetvā tadeva vanamūlaphalañca khādanto vihāsi. So bahūni lasuṇāni kājenādāya manussapathaṁ āharitvā pasanno dānaṁ datvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa bhesajjatthāya datvā gacchati. Evaṁ so yāvajīvaṁ puññāni katvā teneva puññabalena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiṁ anubhavitvā kamena imasmiṁ Buddhuppāde uppanno paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ patto pubbakammavasena **Lasuṇadāyakatthero**ti pākaṭo.

89. Attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Tattha himālayapabbatassa pariyosāne manussānaṁ sañcaraṇaṭṭhāne yadā Vipassī Bhagavā udapādi, tadā ahaṁ tāpaso ahosinti sambandho. **Lasuṇaṁ upajīvāmī**ti rattalasuṇaṁ ropetvā tadeva gocaraṁ katvā jīvikaṁ kappemīti attho. Tena vuttaṁ "lasuṇaṁ mayhabhojanan"ti.

90. **Khāriyo pūrayitvānā**ti tāpasabhājanāni lasuṇena pūrayitvā kājenādāya **saṁghārāmaṁ** saṁghassa vasanaṭṭhānaṁ hemantādīsu tīsu kālesu saṁghassa catūhi iriyāpathehi vasanavihāraṁ **agacchiṁ** agamāsinti attho. **Haṭṭho haṭṭhena cittenā**ti ahaṁ santuṭṭho somanassayuttacittena saṁghassa lasuṇaṁ adāsinti attho.

91. **Vipassissa -pa- niratassahan**ti narānaṁ aggassa seṭṭhassa assa Vipassissa Bhagavato sāsane nirato nissesena rato ahanti sambandho. **Saṁghassa -pa- modahan**ti ahaṁ saṁghassa lasuṇadānaṁ datvā **saggamhi** suṭṭhu aggasmiṁ devaloke āyukappaṁ dibbasampattiṁ anubhavamāno modiṁ, santuṭṭho bhavāmīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Lasuṇadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Āyāgadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Āyāgadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato parinibbutakāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto sāsane pasanno vaḍḍhakīnaṁ mūlaṁ datvā atimanoharaṁ dīghaṁ bhojanasālaṁ kārāpetvā bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā paṇītenāhārena bhojetvā mahādānaṁ datvā cittaṁ pasādesi. So yāvatāyukaṁ puññāni katvā devamanussesuyeva saṁsaranto ubhayasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto paṭiladdhasaddho pabbajitvā ghaṭento vāyamanto vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi. Pubbe katapuññavasena **Āyāgatthero**ti pākaṭo.

94. Evaṁ so katapuññasambhāravasena arahattaṁ patvā attanā pubbe katakusalakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Tattha **nibbute**ti **vadataṁ** "mayaṁ Buddhā"ti vadantānaṁ antare **vare** uttame Sikhimhi Bhagavati parinibbuteti attho. **Haṭṭho haṭṭhena cittenā**ti saddhatāya haṭṭhapahaṭṭho somanassayuttacittatāya pahaṭṭhena cittena **uttamaṁ thūpaṁ** seṭṭhaṁ cetiyaṁ **avandiṁ** paṇāmayinti attho.

95. **Vaḍḍhakīhi kathāpetvā**ti "bhojanasālāya pamāṇaṁ kittakan"ti pamāṇaṁ kathāpetvāti attho. **Mūlaṁ datvānahaṁ tadā**ti tadā tasmiṁ kāle ahaṁ kammakaraṇatthāya tesaṁ vaḍḍhakīnaṁ mūlaṁ datvā

āyāgaṁ āyataṁ dīghaṁ bhojanasālaṁ ahaṁ santuṭṭho somanassacittena kārapesa'haṁ kārāpesiṁ ahanti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

97. **Āyāgassa idaṁ phalan**ti bhojanasāladānassa idaṁ vipākanti attho.

Āyāgadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Dhammacakkikatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Dhammacakkikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno mahābhogo, so ratanattaye pasanno saddhājāto dhammasabhāyaṁ dhammāsanassa piṭṭhito ratanamayaṁ dhammacakkaṁ kāretvā pūjesi. So tena puññakammena devamanussesu nibbattaṭṭhānesu sakkasampattiṁ cakkavattisampattiñca anubhavitvā kamena imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe uppanno vibhavasampanno sañjātasaddho pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ patvā pubbe katakusalanāmasadisanāmena **Dhammacakkikatthero**ti pākaṭo jāto ahosi.

102. So puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Sīhāsanassa sammukhā**ti sīhassa Bhagavato nisinnassa sammukhā Buddhāsanassa abhimukhaṭṭhāneti attho. **Cammacakkaṁ me ṭhapitan**ti mayā dhammacakkākārena ubhato sīharūpaṁ dassetvā majjhe ādāsasadisaṁ kāretvā kataṁ dhammacakkaṁ ṭhapitaṁ pūjitaṁ. Kiṁ bhūtaṁ? Viññūhi medhāvīhi "atīva sundaran"ti **vaṇṇitaṁ** thomitaṁ sukataṁ dhammacakkanti sambandho.

103. **Cāruvaṇṇova sobhāmī**ti suvaṇṇavaṇṇo iva sobhāmi virocāmīti attho. "Catuvaṇṇehi sobhāmī"tipi pāṭho, tassa khattiyabrāhmaṇavessasuddajātisaṅkhātehi catūhi vaṇṇehi **sobhāmi** virocāmīti attho. **Sayoggabalavāhano**ti suvaṇṇasivikādīhi yoggehi ca senāpatimahāmattādīhi sevakehi balehi ca hatthi-assarathasaṅkhātehi vāhanehi ca sahitoti attho. **Bahujjanā** bahavo manussā **anuyantā** mamānuvattantā **niccaṁ** niccakālaṁ parivārentīti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Dhammacakkikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Kapparukkhiyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Kapparukkhiyattherassa apadānaṁ[1]. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu nibbānādhigamūpāyabhūtāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto mahaddhano mahābhogo Satthari pasanno sattahi ratanehi vicittaṁ suvaṇṇamayaṁ kapparukkhaṁ kāretvā Siddhatthassa Bhagavato cetiyassa sammukhe ṭhapetvā pūjesi. So evarūpaṁ puññaṁ katvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto sugatīsuyeva saṁsaranto kamena imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā ratanattaye pasanno dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho Satthu ārādhetvā pabbajito na cirasseva arahattaṁ patvā pubbe katakusalanāmena **Kapparukkhiyatthero**ti pākaṭo ahosi.

108. So evaṁ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Thūpaseṭṭhassa sammukhā**ti seṭṭhassa uttamassa dhātunihitathūpassa cetiyassa sammukhaṭṭhāne **vicittadusse** anekavaṇṇehi visamena visadisena cittena manohare cinapaṭṭasomārapaṭṭādike

---

1. Theragāthā-Ṭṭha 2. 197 piṭṭhādīsu kappattherotināmena āgataṁ. Vatthupi thokaṁ vittāritaṁ.

dusse. **Lagetvā** olaggetvā kapparukkhaṁ **ṭhapesiṁ** ahaṁ patiṭṭhapesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Kapparukkhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Catutthavaggavaṇṇanā samattā.

---

5. Upālivagga

1. Bhāgineyyupālitthera-apadānavaṇṇanā

Khīṇāsavasahassehīti-ādikaṁ āyasmato Upālittherassa Bhāgineyyupālittherassa apadānaṁ. Eso hi thero purimabuddhesu katādhikāro tasmiṁ tasmiṁ bhave puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāse ādīnavaṁ disvā gehaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattilābhī hutvā Himavante vāsaṁ kappesi. Tasmiṁ samaye Padumuttaro Bhagavā vivekakāmo Himavantaṁ pāvisi. Tāpaso Bhagavantaṁ puṇṇacandamiva virocamānaṁ dūratova disvā pasannamānaso ajinacammaṁ aṁse katvā añjaliṁ paggayha vanditvā ṭhitakova dasanakhasamodhānañjaliṁ sirasi patiṭṭhapetvā anekāhi upamāhi anekehi thutivacanehi Bhagavantaṁ thomesi. Taṁ sutvā Bhagavā "ayaṁ tāpaso anāgate Gotamassa nāma Bhagavato sāsane pabbajitvā vinaye tikhiṇapaññānaṁ aggo bhavissatī"ti byākaraṇamadāsi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti. Tato cuto devamanussesu saṁsaranto sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Kapilavatthunagare Upālittherassa bhāgineyyo hutvā nibbatti. So kamena vuddhippatto mātulassa Upālittherassa santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṁ gahetvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi. So attano ācariyassa samīpe vasitattā vinayapañhe tikhiṇañāṇo ahosi. Atha Bhagavā "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ vinayapañhe tikhiṇapaññānaṁ bhikkhūnaṁ yadidaṁ Bhāgineyyupālī"ti taṁ etadaggaṭṭhāne ṭhapesi.

1. So evaṁ etadaggaṭṭhānaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **khīṇāsavasahassehī**ti-ādimāha. Tattha **ā** samantato yāvabhavaggā savanti pavattantīti āsavā. Kāmāsavādayo cattāro āsavā, te khīṇā sositā visositā viddhaṁsitā yehi teti khīṇāsavā, teyeva sahassā khīṇāsavasahassā, tehi khīṇāsavasahassehi. **Pareto** parivuto **Lokanāyako** lokassa nibbānapāpanako vivekaṁ anuyutto paṭisallituṁ ekībhavituṁ gacchateti sambandho.

2. **Ajinena nivatthohan**ti ahaṁ ajinamigacammena paṭicchanno, ajinacamma-vasanoti attho. **Tidaṇḍaparidhārako**ti kuṇḍikaṭṭhapanatthāya tidaṇḍaṁ gahetvā dhārentoti attho. Bhikkhusaṁghena paribyūḷhaṁ parivāritaṁ Lokanāyakaṁ addasanti sambandho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Bhāgineyyupālitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Soṇakoḷivisatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassissa Muninoti-ādikaṁ āyasmato Koḷivisattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vayappatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno Bhagavato caṅkamanatthāya sobhanaṁ caṅkamaṁ kāretvā sudhāparikammaṁ kāretvā ādāsatalamiva samaṁ vijjotamānaṁ katvā dīpadhūpapupphādīhi sajjetvā Bhagavato niyyādetvā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ paṇītenāhārena pūjesi. So evaṁ yāvajīvaṁ puññāni katvā tato cavitvā devaloke nibbatto. Tattha Pāḷiyā vuttanayena dibbasampattiṁ anubhavitvā antarā Okkākakulappasutoti taṁ sabbaṁ Pāḷiyā vuttānusārena veditabbaṁ. (Pacchimabhave pana Koliyarājavaṁse jāto vayappatto koṭi-agghanakassa kaṇṇapiḷandhanassa dhāritattā **koṭikaṇṇo**ti, **kuṭikaṇṇo**ti ca pākaṭo ahosi.) So Bhagavati

---

(...) Etthantare natthibhāvoyeva sundaro, Anomadassissa Muninotyādikañhi Soṇakoḷivisattherassevāpadānaṁ, na Soṇakuṭikaṇṇattherassa. .

pasanno dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

25. So arahā sutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Anomadassissa Munino**ti-ādimāha. Tattha **Anomadassissā**ti anomaṁ alāmakaṁ sundaraṁ dassanaṁ dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitattā byāmappabhāmaṇḍalopasobhitattā ārohapariṇāhena samannāgatattā ca dassanīyaṁ sarīraṁ yassa Bhagavato so Anomadassī, tassa Anomadassissa Muninoti attho. **Tādino**ti iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvassa. **Sudhāya lepanaṁ katvā**ti sudhāya avalittaṁ katvā dīpadhūpapupphadhajapaṭākādīhi ca alaṅkataṁ caṅkamaṁ **kārayiṁ** akāsinti attho. Sesagāthānaṁ attho Pāḷiyā anusārena suviññeyyova.

35. Parivārasampattidhanasampattisaṅkhātaṁ yasaṁ dhāretīti Yasodharo, sabbe ete sattasattaticakkavattirājāno Yasodharanāmena ekanāmakāti sambandho.

52. **Aṅgīraso**ti aṅgato[1] sarīrato niggatā rasmi yassa so aṅgīraso, chandadosamohabhayāgatīhi vā pāpācāravasena vā caturāpāyaṁ na gacchatīti nāgo, mahanto pūjito ca so nāgo ceti **mahānāgo.** Sesaṁ uttānatthamevāti.

Koḷivisatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Kāḷigodhāputtabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarasambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Bhaddiyassa Kāḷigodhāputtattherassa apadānaṁ[2]. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto vuddhippatto puttadārehi vaḍḍhito nagaravāsino puññāni karonte disvā sayampi puññāni

---

1. Aṅgito (?)
2. Kāḷigodhāputtabhaddiyattherassa vatthu, Thera-Ṭṭha 2. 320 piṭṭhādīsu vitthāritaṁ.

kātukāmo Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā thūlapaṭalikādi-anekāni mahārahāni sayanāni paññāpetvā tattha nisinne Bhagavati sasaṁghe paṇītenāhārena bhojetvā mahādānaṁ adāsi. So evaṁ yāvatāyukaṁ puññāni katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde Kāḷigodhāya nāma deviyā putto hutvā nibbatti. So viññutaṁ patto ārohapariṇāha-hatthapādarūpasampattiyā Bhaddattā ca Kāḷigodhāya deviyā puttattā ca **Bhaddiyo Kāḷigodhāputto**ti pākaṭo. Satthari pasīditvā mātāpitaro ārādhetvā[1] pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

54. So arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **padumuttarasambuddhan**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Mettacittan**ti mijjati sinehati nandati sabbasatteti mettā, mettāya sahagataṁ cittaṁ mettacittaṁ, taṁ yassa Bhagavato atthīti mettacitto, taṁ mettacittaṁ. **Mahāmunin**ti sakalabhikkhūnaṁ mahantattā Mahāmuni, taṁ Padumuttaraṁ Sambuddhanti sambandho. **Janatā sabbā**ti sabbo janakāyo[2], sabbanagaravāsinoti attho. **Sabbalokagganāyakan**ti sakalalokassa aggaṁ seṭṭhaṁ nibbānassa nayanato pāpanato nāyakaṁ Padumuttarasambuddhaṁ janatā **upeti** samīpaṁ gacchatīti sambandho.

55. **Sattukañca baddhakañcā**ti baddhasattu-abaddhasattusaṅkhātaṁ **āmisaṁ.** Atha vā bhattapūpakhajjabhojjayāgu-ādayo yāvakālikattā **āmisaṁ** pānabhojanañca gahetvā puññakkhette anuttare Satthuno[3] dadantīti sambandho.

58. **Āsanaṁ Buddhayuttakan**ti Buddhayoggaṁ Buddhārahaṁ Buddhānucchavikaṁ sattaratanamayaṁ āsananti attho. Sesaṁ nayānuyogena suviññeyyamevāti.

Kāḷigodhāputtabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Ārocetvā (I) 2. Sabbe janakāyā (sabbattha) 3. Satthari (Sī)

4. Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā

Araññe kuṭikaṁ katvāti-ādikaṁ āyasmato Sanniṭṭhāpakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharabandhanena baddho gharāvāse ādīnavaṁ disvā vatthukāmakilesakāme pahāya Himavantassa avidūre pabbatantare araññavāsaṁ kappesi. Tasmiṁ kāle Padumuttaro Bhagavā vivekakāmatāya taṁ ṭhānaṁ pāpuṇi. Atha so tāpaso Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso vanditvā nisīdanatthāya tiṇasantharaṁ paññāpetvā adāsi. Tattha nisinnaṁ Bhagavantaṁ anekehi madhurehi tiṇḍukādīhi phalāphalehi santappesi. So tena puññakammena tato cuto devesu ca manussesu ca aparāparaṁ saṁsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto saddhāsampanno pabbajito vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi. Khuragge arahattaphalappattiyaṁ viya nirussāheneva santipadasaṅkhāte nibbāne suṭṭhu ṭhitattā **Sanniṭṭhāpakatthero**ti pākaṭo.

70. Arahā pana hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **araññe kuṭikaṁ katvā**ti-ādimāha. Tattha **araññe**ti sīhabyagghādīnaṁ bhayena manussā ettha na rajjanti na ramanti na allīyantīti araññaṁ, tasmiṁ araññe. **Kuṭikan**ti tiṇacchadanakuṭikaṁ katvā pabbatantare **vasāmi** vāsaṁ kappesinti attho. Lābhena ca alābhena ca yasena ca ayasena ca santuṭṭho vihāsinti sambandho.

72. **Jalajuttamanāmakan**ti jale jātaṁ jalajaṁ, padumaṁ, jalajaṁ uttamaṁ jalajuttamaṁ, jalajuttamena samānaṁ nāmaṁ yassa so jalajuttamanāmako, taṁ jalajuttamanāmakaṁ Buddhanti attho. Sesaṁ Pāḷinayānuyogena suviññeyyamevāti.

Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Pañcahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā

Sumedho nāma Sambuddhoti-ādikaṁ āyasmato Pañcahatthiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā ratanattaye pasanno vihāsi. Tasmiṁ samaye pañca-uppalahatthāni ānesuṁ. So tehi pañca-uppalahatthehi vīthiyaṁ caramānaṁ Sumedhaṁ Bhagavantaṁ pūjesi. Tāni gantvā ākāse vitānaṁ hutvā chāyaṁ kurumānāni Tathāgateneva saddhiṁ gacchiṁsu. So taṁ disvā somanassajāto pītiyā phuṭṭhasarīro yāvajīvaṁ tadeva puññaṁ anussaritvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṁ saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhājāto pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **Pañcahatthiyatthero**ti pākaṭo.

77. So attano pubbakammaṁ saritvā paccakkhato paññāya diṭṭhapubba-caritāpadānaṁ pakāsento **Sumedho nāma Sambuddho**ti-ādimāha. Tattha **Sumedho**ti sundarā medhā catusaccapaṭivedhapaṭisambhidādayo paññā yassa so Bhagavā Sumedho Sambuddho **antarāpaṇe** antaravīthiyaṁ gacchatīti sambandho. **Okkhittacakkhū**ti adhokhittacakkhu. **Mitabhāṇī**ti pamāṇaṁ ñatvā bhaṇanasīlo, pamāṇaṁ jānitvā dhammaṁ desesīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Pañcahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Padumacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Padumacchadaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasanno parinibbutassa Vipassissa Bhagavato citakaṁ padumapupphehi pūjesi. So

teneva cittappasādena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato sugatīsuyeva saṁsaranto dibbasampattiṁ manussasampattiñcāti dve sampattiyo anekakkhattuṁ anubhavitvā imasmiṁ amhākaṁ Sammāsambuddhakāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā sāsane pabbajito ghaṭento vāyamanto na cirasseva arahā ahosi. Tassa rattiṭṭhānadivāṭṭhānādīsu tattha tattha viharantassa vihāro padumapupphehi chādīyati, tena so **Padumacchadaniyatthero**ti pākaṭo.

83. Attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Tattha **nibbute**ti khandhaparinibbānena parinibbute Satthari, Vipassissa Sammāsambuddhassa sarīre citamāniyamāne citake āropite suphullaṁ padumakalāpaṁ ahaṁ gahetvā citakaṁ **āropayiṁ** pūjesinti attho. Sesagāthāsu heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Padumacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Sayanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle aññatarasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā hatthidaṇḍasuvaṇṇādīhi sayanatthāya mañcaṁ kāretvā anagghehi vicittattharaṇehi attharitvā Bhagavantaṁ pūjesi. So Bhagavā tassānukampāya paṭiggahetvā anubhavi. So tena puññakammena dibbamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṁ ārabhitvā na cirasseva arahā ahosi. Pubbe katapuññanāmena **Sayanadāyakatthero**ti pākaṭo.

88. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ Pāḷinayānusārena suviññeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Caṅkamanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassissa Muninoti-ādikaṁ āyasmato Caṅkamanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā uccavatthukaṁ sudhāparikammakataṁ rajatarāsisadisaṁ sobhamānaṁ caṅkamaṁ kāretvā muttadalasadisaṁ[1] setapulinaṁ attharitvā Bhagavato adāsi. Paṭiggahesi Bhagavā, caṅkamaṁ paṭiggahetvā ca pana sukhaṁ kāyacittasamādhiṁ appetvā "ayaṁ anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane sāvako bhavissatī"ti byākāsi. So tena puññakammena devamanussesu aparāparaṁ saṁsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ patvā katapuññanāmena **Caṅkamanadāyakattheroti** pākaṭo ahosi.

93. So ekadivasaṁ attanā pubbe katapuññakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Atthadassissa Muninoti**-ādimāha. Tattha **Atthadassissāti** atthaṁ payojanaṁ vuddhiṁ virūḷhiṁ nibbānaṁ dakkhati passatīti Atthadassī, atha vā atthaṁ nibbānaṁ dassanasīlo jānanasīloti Atthadassī, tassa Atthadassissa Munino monena ñāṇena samannāgatassa Bhagavato manoramaṁ manallīnaṁ bhāvanīyaṁ manasi kātabbaṁ caṅkamaṁ kāresinti sambandho. Sesaṁ vuttanayānusāreneva suviññeyyamevāti.

Caṅkamanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Subhaddatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro Lokavidūti-ādikaṁ āyasmato Subhaddattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānādhigamanatthāya puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle

---

1. Muttajālasadisaṁ (Sī), muttatalasadisaṁ (I)

vibhavasampanne saddhāsampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā gharabandhanena baddho ratanattaye pasanno parinibbānamañce nipannaṁ Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ disvā sannipatitā dasasahassacakkavāḷadevatāyo ca disvā pasannamānaso nigguṇḍiketakanīlakāsokāsitādi-anekehi sugandhapupphehi pūjesi. So tena puññakammena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cavitvā Tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā tato manussesu manussasampattiyo anubhavitvā nibbattanibbattaṭṭhānesu ca sugandhehi pupphehi pūjito ahosi. Imasmiṁ pana Buddhuppāde ekasmiṁ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṁ patto kāmesu ādīnavaṁ disvāpi yāva Buddhassa Bhagavato parinibbānakālo tāva aladdhabuddhadassano Bhagavato parinibbānamañce nipannakāleyeva pabbajitvā arahattaṁ pāpuṇi. Pubbe katapuññanāmena **Subhaddo**ti pākaṭo ahosi.

101. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro Lokavidū**ti-ādimāha. Taṁ uttānatthameva. **Suṇātha mama bhāsato -pa- nibbāyissati'nāsavo**ti idaṁ parinibbānamañce nipannova Padumuttaro Bhagavā byākāsi.

Pañcamabhāṇavāravaṇṇanā samattā.

115. So attano paṭipattiṁ dassento **pubbakammena saṁyutto**ti-ādimāha. **Ekaggo**ti ekaggacitto. **Susamāhito**ti suṭṭhu samāhito, santakāyacittoti attho. **Buddhassa oraso putto**ti Buddhassa urasā hadayena niggata-ovādānusāsaniṁ sutvā patta-arahattaphaloti attho. **Dhammajomhi sunimmito**ti dhammato kammaṭṭhānadhammato jāto ariyāya jātiyā sunimmito suṭṭhu nipphāditasabbakicco amhi bhavāmīti attho.

116. **Dhammarājaṁ upagammā**ti dhammena sabbasattānaṁ rājānaṁ issarabhūtaṁ Bhagavantaṁ upagantvā samīpaṁ gantvāti attho. **Apucchiṁ pañhamuttaman**ti uttamaṁ khandhāyatanadhātusaccasamuppādādipaṭisaṁyuttaṁ pañhaṁ apucchinti attho. **Kathayanto ca me pañhan**ti eso amhākaṁ Bhagavā me mayhaṁ pañhaṁ kathayanto byākaronto. **Dhammasotaṁ upānayī**ti anupādisesanibbānadhātusaṅkhātaṁ dhammasotaṁ dhammapavāhaṁ upānayi pāvisīti attho.

118. **Jalajuttamanāyako**ti Padumuttaranāmako makārassa yakāraṁ katvā katavohāro. **Nibbāyi anupādāno**ti upādāne pañcakkhandhe aggahetvā nibbāyi na paññāyi adassanaṁ agamāsi, manussalokādīsu katthacipi apatiṭṭhitoti attho. **Dīpova telasaṅkhayā**ti vaṭṭitelānaṁ saṅkhayā abhāvā padīpo iva nibbāyīti sambandho.

119. **Sattayojanikaṁ āsī**ti tassa parinibbutassa Padumuttarassa Bhagavato ratanamayaṁ thūpaṁ sattayojanubbedhaṁ āsi ahosīti attho. **Dhajaṁ tattha apūjesin**ti tattha tasmiṁ cetiye sabbabhaddaṁ sabbato bhaddaṁ sabbaso manoramaṁ dhajaṁ pūjesinti attho.

120. **Kassapassa ca Buddhassā**ti Padumuttarassa Bhagavato kālato paṭṭhāya āgatassa devamanussesu saṁsarato me mayhaṁ orato putto Tisso nāma Kassapassa Sammāsambuddhassa aggasāvako Jinasāsane Buddhasāsane dāyādo āsi ahosīti sambandho.

121. **Tassa hīnena manasā**ti tassa mama puttassa tissassa aggasāvakassa hīnena lāmakena manasā cittena **abhaddakaṁ** asundaraṁ ayuttakaṁ "antako pacchimo"ti **vācaṁ** vacanaṁ **abhāsiṁ** kathesinti attho. **Tena kammavipākenā**ti tena arahantabhakkhānasaṅkhātassa akusalakammassa vipākena. **Pacchime addasaṁ Jinan**ti pacchime pariyosāne parinibbānakāle Mallānaṁ upavattane Sālavane parinibbānamañce nipannaṁ Jinaṁ jitasabbamāraṁ[1] amhākaṁ Gotamasammāsambuddhaṁ addasaṁ ahanti attho. "Pacchā me āsi bhaddakan"tipi pāṭho. Tassa **pacchā** tassa Bhagavato avasānakāle nibbānāsannakāle **me** mayhaṁ **bhaddakaṁ** sundaraṁ catusaccapaṭivijjhanaṁ **āsi** ahosīti attho.

122. **Pabbājesi mahāvīro**ti mahāvīriyo sabbasattahito karuṇāyutto jitamāro Muni Mallānaṁ upavattane Sālavane pacchime sayane parinibbānamañce sayitova maṁ pabbājesīti sambandho.

---

1. Jitapañcamāraṁ (I)

123. **Ajjeva dāni pabbajjā**ti ajja eva Bhagavato parinibbānadivaseyeva mama pabbajjā, tathā ajja eva upasampadā, ajja eva Dvipaduttamassa sammukhā parinibbānaṁ ahosīti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Subhaddatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Cundatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Cundattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṁ patvā Satthari pasīditvā sattaratanamayaṁ suvaṇṇagghiyaṁ kāretvā sumanapupphehi chādetvā Bhagavantaṁ pūjesi. Tāni pupphāni ākāsaṁ samuggantvā vitānākārena aṭṭhaṁsu. Atha naṁ Bhagavā "anāgate Gotamassa nāma Bhagavato sāsane Cundo nāma sāvako bhavissatī"ti byākāsi. So tena puññakammena tato cuto devaloke upapanno kamena chasu kāmāvacaradevesu sukhaṁ anubhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde brāhmaṇakule Rūpasāriyā putto Sāriputtattherassa kaniṭṭho hutvā nibbatti. Tassa viññutaṁ pattassa ārohapariṇāharūpavayānaṁ sundaratāya sakārassa cakāraṁ katvā **Cundo**ti nāmaṁ kariṁsu. So vayappatto gharāvāse ādīnavaṁ pabbajjāya ca ānisaṁsaṁ disvā bhātuttherassa santike pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

125. So patta-arahattaphalo ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Agghiyan**ti-ādayopi uttānatthāyeva.

128. **Vitiṇṇakaṅkho Sambuddho**ti visesena maggāmigamena vicikicchāya khepitattā vitiṇṇakaṅkho asaṁsayo Sambuddho. **Tiṇṇoghehi purakkhato**ti kāmoghādīnaṁ catunnaṁ oghānaṁ tiṇṇattā atikkantattā

oghatiṇṇehi khīṇāsavehi purakkhato parivāritoti attho. Byākaraṇagāthā uttānatthāyeva.

139. **Upaṭṭhahiṁ mahāvīran**ti uttamatthassa nibbānassa **pattiyā** pāpuṇanatthāya kappasatasahassādhikesu caturāsaṅkhyeyyesu kappesu pāramiyo pūrentena katavīriyattā mahāvīraṁ Buddhaṁ upaṭṭhahiṁ upaṭṭhānaṁ akāsinti attho. **Aññe ca pesale bahū**ti na kevalameva Buddhaṁ upaṭṭhahiṁ, pesale piyasīle sīlavante aññe ca bahu-aggappatte sāvake, **me** mayhaṁ **bhātaraṁ** Sāriputtattherañca upaṭṭhahinti sambandho.

140. **Bhātaraṁ me upaṭṭhahitvā**ti mayhaṁ bhātaraṁ upaṭṭhahitvā vattapaṭivattaṁ katvā tassa parinibbutakāle Bhagavato paṭhamaṁ parinibbutattā tassa dhātuyo gahetvā pattamhi okiritvā Lokajeṭṭhassa narānaṁ asabhassa Buddhassa **upanāmesiṁ** adāsinti attho.

141. **Ubho hatthehi paggayhā**ti taṁ mayā dinnaṁ dhātuṁ so Bhagavā attano ubhohi hatthehi pakārena gahetvā taṁ dhātuṁ saṁsuṭṭhu dassayanto **aggasāvakaṁ** Sāriputtattheraṁ **kittayi** pakāsesīti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Cundatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Pañcamavaggavaṇṇanā samattā.

---

6. Bījanivagga

1. Vidhūpanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Vidhūpanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu pūritapuññasambhāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto vibhavasampanno saddhājāto Bhagavati pasanno gimhakāle suvaṇṇarajatamuttāmaṇimayaṁ bījaniṁ kāretvā Bhagavato adāsi. So tena puññakammena devesu ca manussesu ca

saṁsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṁ Sammāsambuddhassa uppannakāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto gharabandhanena bandhitvā gharāvāse ādīnavaṁ disvā pabbajjāya ca ānisaṁsaṁ disvā saddhāsampanno sāsane pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So "kena mayā puññakammena ayaṁ lokuttarasampatti laddhā"ti attano pubbakammaṁ anussaranto taṁ paccakkhato ñatvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Bījanikā mayā dinnā**ti visesena santāpayantānaṁ sattānaṁ santāpaṁ nibbāpenti sītalaṁ vātaṁ janetīti bījanī, bījanīyeva bījanikā, sā sattaratanamayā vijjotamānā bījanikā mayā kārāpetvā dinnāti attho.

Vidhūpanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Sataraṁsitthera-apadānavaṇṇanā

Ucciyaṁ selamāruyhāti-ādikaṁ āyasmato Sataraṁsittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patto sakkaṭabyākaraṇe vedattaye ca pāraṅgato gharāvāsaṁ pahāya araññaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vāsaṁ kappesi. Tasmiṁ samaye Padumuttaro Bhagavā vivekakāmatāya uccaṁ ekaṁ pabbataṁ āruyha jalitaggikkhanto viya nisīdi. Taṁ tathānisinnaṁ Bhagavantaṁ disvā tāpaso somanassajāto añjaliṁ paggayha anekehi kāraṇehi thomesi. So tena puññakammena tato cuto chasu kāmāvacaradevesu dibbasampattiṁ anubhavitvā tato manussaloke Sataraṁsī nāma cakkavattī rājā hutvā nibbatti. Tampi sampattiṁ anekakkhattuṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto pubbapuññasambhāravasena ñāṇassa paripakkattā sattavassikova pabbajitvā arahattaṁ pāpuṇi.

8-9. So “ahaṁ kena kammena sattavassikova santipadaṁ anuppattosmī”ti saramāno pubbakammaṁ ñāṇena paccakkhato disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ udānavasena pakāsento **ucciyaṁ selamāruyhā**ti-ādimāha. Tattha **ucciyan**ti uccaṁ selamayaṁ pabbataṁ āruyha nisīdi Padumuttaroti sambandho. **Pabbatassā'vidūramhī**ti Bhagavato nisinnassa pabbatassa āsannaṭṭhāneti attho. **Brāhmaṇo mantapāragū**ti mantasaṅkhātassa vedattayassa pāraṁ pariyosānaṁ koṭiṁ gato eko brāhmaṇoti attho, aññaṁ viya attānaṁ niddisati ayaṁ mantapāragūti. **Upaviṭṭhaṁ mahāvīran**ti tasmiṁ pabbate nisinnaṁ vīravantaṁ jinaṁ, kiṁ visiṭṭhaṁ? **Devadevaṁ** sakalachakāmāvacarabrahmadevānaṁ atidevaṁ **Narāsabhaṁ** narānaṁ āsataṁ seṭṭhaṁ **Lokanāyakaṁ** sakalasattalokaṁ nayantaṁ nibbānaṁ pāpentaṁ ahaṁ **añjaliṁ** dasanakhasamodhānañjaliputaṁ sirasi muddhani **paggahetvāna** patiṭṭhapetvā **santhaviṁ** suṭṭhuṁ thomesinti sambandho.

12. **Abhāsathā**ti “yenāyaṁ añjalī dinno -pa- arahā so bhavissatī”ti byākāsi. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sataraṁsitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Sayanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā sukhamanubhavanto Satthu dhammadesanaṁ sutvā Satthari pasanno dantasuvaṇṇarajatamuttamaṇimayaṁ mahārahaṁ mañcaṁ kārāpetvā cīnapaṭṭakambalādīni attharitvā sayanatthāya Bhagavato adāsi. Bhagavā tassa anuggahaṁ karonto tattha sayi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto tadanurūpaṁ ākāsagamanasukhaseyyādisukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampane ekasmiṁ kule nibbattitvā viññutaṁ pāpuṇitvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanto na cirasseva arahā ahosi.

20. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva.

21. **Sukhette bījasampadā**ti yathā tiṇakacavararahite kaddamādisampanne sukhette vuttabījāni sāduphalāni nipphādenti, evameva rāgadosādidiyaḍḍhasahassakilesasaṅkhātatiṇakacavararahite suddhasantāne puññakkhette vuttadānāni appānipi samānāni mahapphalāni hontīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Gandhodakiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimamunivaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto parinibbute Bhagavati nagaravāsino bodhipūjaṁ kurumāne disvā vicittaghaṭe candanakappurāgaru-ādimissakasugandhodakena pūretvā Bodhirukkhaṁ abhisiñci. Tasmiṁ khaṇe devo mahādhārāhi pavassi. Tadā so asanivegena kālaṁ kato. Teneva puññakammena devaloke nibbatti, tattheva ṭhito "aho Buddho, aho dhammo"ti-ādigāthāyo abhāsi. Evaṁ so devamanussesu sampattiyo anubhavitvā sabbapariḷāhavippamutto nibbattanibbattaṭṭhāne sītibhāvamupagato sukhito imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasanno pabbajitvā kammaṭṭhānaṁ ārabhitvā vipassanto na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi. Pubbe katapuññena **Gandhodakiyattheroti** pākaṭo ahosi.

25. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassā**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Mahābodhimaho ahū**ti Mahābodhirukkhassa pūjā ahosīti attho. **Vicittaṁ ghaṭamādayā**ti anekehi cittakammasuvaṇṇakammehi vicittaṁ sobhamānaṁ gandhodakapuṇṇaṁ ghaṭaṁ gahetvāti

attho. **Gandhodakamadāsahan**ti gandhodakaṁ adāsiṁ, ahaṁ gandhodakena abhisiñcinti attho.

26. **Nhānakāle ca bodhiyā**ti bodhiyā pūjākaraṇasamayeti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Opavayhatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Opavayhattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarajinādicce loke pātubhūte ekasmiṁ vibhavasampannakule nibbatto vuddhimanvāya mahaddhano mahābhogo gharāvāsaṁ vasamāno sāsane pasanno Satthari pasādabahumāno ājānīyena sindhavena pūjaṁ akāsi, pūjetvā ca pana "Buddhādīnaṁ samaṇānaṁ hatthi-assadayo na kappanti, kappiyabhaṇḍaṁ dassāmī"ti cintetvā taṁ agghāpetvā tadagghanakena kahāpaṇena kappiyaṁ kappāsikakambalakojavādikaṁ cīvarṁ kappūratakkolādikaṁ bhesajjaparikkhārañca adāsi. So tena puññakammena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devesu ca manussesu ca hatthi-assādi-anekavāhanasampanno sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā kammaṭṭhānaṁ gahetvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā maggapaṭipāṭiyā arahatte patiṭṭhāsi, pubbe katapuññasambhāravasena **Opavayhatthero**ti pākaṭo ahosi.

33. So "kena nu kho kāraṇena idaṁ mayā santipadaṁ adhigatan"ti upadhārento pubbakammaṁ ñāṇena paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ udānavasena pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Ājānīya'madāsahan**ti ājānīyaṁ uttamajātisindhavaṁ ahaṁ adāsiṁ pūjesinti attho.

35. **Sapattabhāro**ti sassa attano pattāni aṭṭha parikkhārāni bhārāni yassa so sapattabhāro, aṭṭhaparikkhārayuttoti attho.

36. **Khamanīyamadāsahan**ti khamanīyayoggaṁ cīvarādikappiyaparikkhāranti attho.

40. **Carimo**ti pariyosāno koṭippatto bhavoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Opavayhatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Saparivārāsanatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Saparivārāsanattherassa apadānaṁ. Sopi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle vibhavasampanne kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto sāsane pasanno dānaphalaṁ saddahanto nānaggarasabhojanena Bhagavato piṇḍapātaṁ adāsi, datvā ca pana bhojanasālāyaṁ bhojanatthāya nisinnāsanaṁ Jātisumanamallikādīhi alaṅkari. Bhagavā ca bhattānumodanamakāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto anekavidhaṁ sampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

43. So evaṁ pattasantipado "kena nu kho puññena idaṁ santipadaṁ anuppattan"ti ñāṇena upadhārento pubbakammaṁ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Piṇḍapātaṁ adāsahan**ti tattha tattha laddhānaṁ piṇḍānaṁ kabaḷaṁ kabaḷaṁ katvā pātabbato khāditabbato āhāro piṇḍapāto, taṁ piṇḍapātaṁ Bhagavato adāsiṁ, Bhagavantaṁ bhojesinti attho.

44. **Akittayi piṇḍapātan**ti mayā dinnapiṇḍapātassa guṇaṁ ānisaṁsaṁ pakāsesīti attho.

48. **Saṁvuto pātimokkhasmin**ti pātimokkhasaṁvarasīlena saṁvuto pihito paṭicchannoti attho. **Indriyesu ca pañcasū**ti cakkhundriyādīsu

pañcasu indriyesu rūpādīhi gopito indriyasaṁvarasīlañca gopitoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Saparivārāsanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Pañcadīpakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Pañcadīpakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāse vasanto Bhagavato dhammaṁ sutvā sammādiṭṭhiyaṁ patiṭṭhito saddho pasanno mahājanehi bodhipūjaṁ kayiramānaṁ disvā sayampi bodhiṁ parivāretvā dīpaṁ jāletvā pūjesi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā sabbattheva uppannabhave jalamāno jotisampannavimānādīsu vasitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ vibhavasampanne kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi, dīpapūjānissandena **Dīpakatthero**ti pākaṭo.

50. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Ujudiṭṭhi ahosahan**ti vaṅkaṁ micchādiṭṭhiṁ chaḍḍetvā uju avaṅkaṁ nibbānābhimukhaṁ pāpuṇanasammādiṭṭhi ahosinti attho.

51. **Padīpadānaṁ pādāsin**ti ettha pakārena dibbati jotatīti padīpo, tassa dānaṁ padīpadānaṁ, taṁ adāsiṁ padīpapūjaṁ akāsinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Pañcadīpakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Dhajadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Dhajadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā sundarehi anekehi vatthehi dhajaṁ kārāpetvā dhajapūjaṁ akāsi. So tena puññakammena uppannuppannabhave uccakule nibbatto pūjaniyo ahosi. Aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā mahābhogo yasavā saddhājāto Satthari pasanno gharāvāsaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

57. So patta-arahattaphalo pubbakammaṁ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Tassattho pubbe vuttoyeva. **Haṭṭho haṭṭhena cittenā**ti somanassasahagatacittayuttattā haṭṭho paripuṇṇarūpakāyo saddhāsampayuttacittatāya haṭṭhena cittena santuṭṭhena cittenāti attho. **Dhajamāropayiṁ ahan**ti dhunāti kampati calatīti dhajaṁ, taṁ dhajaṁ āropayiṁ veḷagge laggetvā pūjesinti attho.

58-9. **Patitapattāni gaṇhitvā**ti patitāni bodhipattāni gahetvā ahaṁ bahi chaḍḍesinti attho. **Antosuddhaṁ bahisuddhan**ti antocittasantānanāmakāyato ca bahi cakkhusotādirūpakāyato ca suddhiṁ **adhi** visesena **muttaṁ** kilesato vimuttaṁ anāsavaṁ Sambuddhaṁ viya sammukhā uttamaṁ bodhiṁ **avandiṁ** paṇāmamakāsinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Dhajadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Padumatthera-apadānavaṇṇanā

Catusaccaṁ pakāsentoti-ādikaṁ āyasmato Padumattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro Padumuttaramuninā dhammapajjote jotamāne[1] ekasmiṁ kulagehe nibbatto gharāvāsaṁ

---

1. Jotiyamāne (?)

saṇṭhapetvā bhogasampannoti pākaṭo. So Satthari pasīditvā mahājanena saddhiṁ dhammaṁ suṇanto dhajena saha padumakalāpaṁ gahetvā aṭṭhāsi, sadhajaṁ taṁ padumakalāpaṁ ākāsamukkhipiṁ, taṁ acchariyaṁ disvā ativiya somanassajāto ahosi. So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā jīvitapariyosāne sagge nibbatto dhajamiva chakāmāvacare pākaṭo pūjito ca dibbasampattimanubhavitvā manussesu ca cakkavattisampattimanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne[1] saddhāsampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pañcavassikova pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā katapuññanāmena **Padumatthero**ti pākaṭo.

67. Attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **catusaccaṁ pakāsento**ti-ādimāha. Tattha **saccan**ti tathaṁ avitathaṁ aviparītaṁ saccaṁ, dukkhasamudayanirodhamaggavasena cattāri saccāni samāhaṭānīti catusaccaṁ, taṁ catusaccaṁ pakāsento loke pākaṭaṁ karontoti attho. **Varadhammappavattako**ti uttamadhammappavattako pakāsakoti attho. **Amataṁ vuṭṭhin**ti amatamahānibbānavuṭṭhidhāraṁ pavassanto paggharanto sadevakaṁ lokaṁ temento sabbakilesapariḷāhaṁ nibbāpento dhammavassaṁ vassatīti attho.

68. **Sadhajaṁ padumaṁ gayhā**ti dhajena saha ekato katvā padumaṁ padumakalāpaṁ gahetvāti attho. **Aḍḍhakose ṭhito ahan**ti ubho ukkhipitvā ṭhito ahanti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Padumatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Asanabodhiyatthera-apadānavaṇṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṁ āyasmato Asanabodhiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle aññatarasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto sukhappatto sāsane

1. Sampannena (Sī)

pasanno asanabodhito phalaṁ gahetvā tato vuṭṭhitabodhitaruṇe gahetvā bodhiṁ ropesi, yathā na vinassati tathā udakāsiñcanādikammena rakkhitvā pūjesi. So tena puññena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto paripakkasambhārattā sattavassikova samāno pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṁ pāpuṇi, purākatapuññanāmena **Asanabodhiyatthero**ti pākaṭo.

78. So pubbasambhāramanussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **jātiyā sattavassohan**ti-ādimāha. Tattha **jātiyā**ti mātugabbhato nikkhantakālato paṭṭhāyāti attho. Sattavasso paripuṇṇasarado[1] ahaṁ Lokanāyakaṁ Tissaṁ Bhagavantaṁ addasanti sambandho. **Pasannacitto sumano**ti pakārena pasanna-anāluḷita-avikampitacitto, sumano sundaramano somanassasahagatacittoti attho.

79. **Tissassāhaṁ Bhagavato**ti tikkhattuṁ jātoti Tisso, so mātugabbhato, manussajātito, pañcakkhandhato ca mutto hutvā jāto nibbatto Buddho jātoti attho. Tassa Tissassa Bhagavato tādino, Lokajeṭṭhassa asanabodhiṁ uttamaṁ ropayinti sambandho.

80. **Asano nāmadheyyenā**ti nāmapaññattiyā nāmasaññāya asano nāma asanarukkho bodhi ahosīti attho. **Dharaṇīruhapādapo**ti vallirukkha [2]pabbatagaṅgāsāgarādayo dhāretīti dharaṇī, kā sā? Pathavī, tassaṁ ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādena pivatīti pādapo, pādasaṅkhātena mūlena siñcitodakaṁ pivati āporasaṁ sinehaṁ dhāretīti attho. Dharaṇīruho ca so pādapo cāti dharaṇīruhapādapo, taṁ uttamaṁ asanaṁ bodhiṁ pañca vassāni **paricariṁ** posesinti attho.

81. **Pupphitaṁ pādapaṁ disvā**ti taṁ mayā positaṁ asanabodhirukkhaṁ pupphitaṁ accharayoggabhūtapupphattā **abbhutaṁ** lomahaṁsakaraṇaṁ disvā

---

1. Paripuṇṇasampado (Sī)
2. Vasurukkha (Ka)

sakaṁ kammaṁ attano kammaṁ **pakittento** pakārena kathayanto Buddhaseṭṭhassa santikaṁ agamāsinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Asanabodhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Chaṭṭhavaggavaṇṇanā samattā.

---

7. Sakacintaniyavagga

1. Sakacintaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Pavanaṁ kānanaṁ disvāti-ādikaṁ āyasmato Sakacintaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya tassa Bhagavato āyupariyosāne uppanno dharamānaṁ Bhagavantaṁ apāpuṇitvā parinibbutakāle isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto vivekaṁ ramaṇīyaṁ ekaṁ vanaṁ patvā tatthevekāya kandarāya pulinacetiyaṁ katvā Bhagavati saññaṁ katvā sadhātukasaññañca katvā vanapupphehi pūjetvā namassamāno paricari[1]. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto dvīsu aggaṁ saggasampattiṁ aggañca cakkavattisampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vibhavasampanno saddhāsampanno Satthari pasīditvā pabbajitvā arahā chaḷabhiñño ahosi.

1. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pavanaṁ kānanaṁ disvā**ti-ādimāha. Tattha **pavanan**ti pakārena vanaṁ patthaṭaṁ vitthiṇṇaṁ gahanabhūtanti pavanaṁ. **Kānanaṁ** avakucchitaṁ ānanaṁ avahanaṁ satataṁ sīhabyagghayakkharakkhasamaddahatthi-assasupaṇṇa-uragehi vihaṅgagaṇasaddakukkuṭakokilehi vā bahalanti kānanaṁ, taṁ kānanasaṅkhātaṁ pavanaṁ manussasaddavirahitattā **appasaddaṁ** nissaddanti attho. **Anāvilan**ti na āvilaṁ upaddavarahitanti attho. **Isīnaṁ anuciṇṇan**ti Buddhapaccekabuddha-arahantakhīṇāsavasaṅkhātānaṁ isīnaṁ anuciṇṇaṁ nisevitanti attho.

---

1. Parihari (Sī)

Āhutīnaṁ paṭiggahanti āhunaṁ vuccati pūjāsakkāraṁ paṭiggahaṁ gehasadisanti attho.

2. **Thūpaṁ katvāna veḷunā**ti veḷupesikāhi cetiyaṁ katvāti attho. **Nānāpupphaṁ samokirin**ti campakādīhi anekehi pupphehi samokiriṁ pūjesinti attho. **Sammukhā viya Sambuddhan**ti sajīvamānassa Sambuddhassa sammukhā iva **nimmitaṁ** uppāditaṁ cetiyaṁ ahaṁ **abhi** visesena **vandiṁ** paṇāmamakāsinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sakacintaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Avopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Vihārā abhinikkhammāti-ādikaṁ āyasmato Avopupphittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhāsampanno dhammaṁ sutvā somanassappatto nānāpupphāni ubhohi hatthehi gahetvā Buddhassa upari abbhukkiri. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto saggasampattiñca cakkavattisampattiñca anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto sāsane pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi. **Ā** samantato kāsati dippatīti ākāso, tasmiṁ ākāse pupphānaṁ avakiritattā[1] **Avopupphiyatthero**ti pākaṭo.

7. Evaṁ pattasantipado attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **vihārā abhinikkhammā**ti-ādimāha. Tattha **vihārā**ti visesena harati catūhi iriyāpathehi apatantaṁ attabhāvaṁ āharati pavatteti etthāti vihāro, tasmā vihārā **abhi** visesena **nikkhamma** nikkhamitvā. **Abbhuṭṭhāsi ca caṅkame**ti[2] caṅkamanatthāya saṭṭhiratane caṅkame abhivisesena uṭṭhāsi[3], abhiruhīti attho.

---

1. Pupphāni ākiriṁ, tato (Sī)
2. Abbhuṭṭhāsiṁ ca caṅkame (Sī), abbhuṭṭhāhiya caṅkame (Pāḷi)
3. Uṭṭhāsiṁ (Sī)

Catusaccaṁ pakāsentoti tasmiṁ caṅkame caṅkamanto dukkhasamudayanirodha-maggasaccasaṅkhātaṁ catusaccaṁ pakāsento pākaṭaṁ karonto amataṁ padaṁ nibbānaṁ desento vibhajanto uttānīkaronto tasmiṁ caṅkameti sambandho.

8. **Sikhissa giramaññāya, Buddhaseṭṭhassa tādino**ti seṭṭhassa tādiguṇasamaṅgissa Sikhissa Buddhassa giraṁ saddaṁ ghosaṁ aññāya jānitvā. **Nānāpupphaṁ gahetvānā**ti nāgapunnāgādi-anekāni pupphāni gahetvā āharitvā. **Ākāsamhi samokirin**ti caṅkamantassa Bhagavato muddhani ākāse okiriṁ pūjesiṁ.

9. **Tena kammena dvipadindā**ti dvipadānaṁ devabrahmamanussānaṁ inda padhānabhūta. **Narāsabha** narānaṁ āsabhabhūta. **Pattomhi acalaṁ ṭhānan**ti tumhākaṁ santike pabbajitvā acalaṁ ṭhānaṁ nibbānaṁ patto amhi bhavāmi. **Hitvā jayaparājayan**ti dibbamanussasampattisaṅkhātaṁ jayañca caturāpāyadukkhasaṅkhātaṁ parājayañca hitvā chaḍḍetvā nibbānaṁ pattosmīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Avopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Paccāgamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Sindhuyā nadiyā tīreti-ādikaṁ āyasmato Paccāgamaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Sindhuyā Gaṅgāya samīpe cakkavākayoniyaṁ nibbatto pubbasambhārayuttattā pāṇino akhādanto sevālameva bhakkhayanto carati. Tasmiṁ samaye Vipassibhagavā sattānuggahaṁ karonto tattha agamāsi. Tasmiṁ khaṇe so cakkavāko vijjotamānaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso tuṇḍena sālarukkhato sālapupphaṁ chinditvā āgamma pūjesi. So teneva cittappasādena tato cuto devaloke uppanno aparāparaṁ chakāmāvacarasampattiṁ anubhavitvā tato cuto manussaloke uppajjitvā cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ

kulagehe nibbatto viññutaṁ patto pubbacaritavasena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, cakkavāko hutvā Bhagavantaṁ disvā katthaci gantvā pupphamāharitvā pūjitattā pubbapuññanāmena **Paccāgamaniyatthero**ti pākaṭo.

13. Attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sindhuyā nadiyā tīre**ti-ādimāha. Sīti saddaṁ kurumānā dhunāti kampatīti sindhu, nadati saddaṁ karonto gacchatīti nadi. **Cakkavāko ahaṁ tadā**ti cakkaṁ sīghaṁ gacchantaṁ iva udake vā thale vā ākāse vā sīghaṁ vāti gacchatīti cakkavāko. Tadā Vipassiṁ Bhagavantaṁ dassanakāle ahaṁ cakkavāko ahosinti attho. **Suddhasevālabhakkhohan**ti aññagocara-amissattā suddhasevālameva khādanto ahaṁ vasāmi. **Pāpesu ca susaññato**ti pubbavāsanāvasena pāpakaraṇe suṭṭhu saññato tīhi dvārehi saññato susikkhito.

14. **Addasaṁ virajaṁ Buddhan**ti rāgadosamohavirahitattā virajaṁ nikkilesaṁ Buddhaṁ addasaṁ addakkhiṁ. **Gacchantaṁ anilañjase**ti anilañjase ākāsapathe gacchantaṁ Buddhaṁ. **Tuṇḍena** mayhaṁ mukhatuṇḍena **sālaṁ** sālapupphaṁ **paggayha** paggahetvā **Vipassissā'bhiropayiṁ** Vipassissa Bhagavato pūjesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Paccāgamaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Parappasādakatthera-apadānavaṇṇanā

Usabhaṁ pavaraṁ vīranti-ādikaṁ āyasmato Parappasādakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū itihāsapañcamānaṁ padako veyyākaraṇo sanighaṇḍukeṭubhānaṁ sākkharappabhedānaṁ lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo nāmena **Selabrāhmaṇo**ti pākaṭo Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇehi asīti-anubyañjanehi cāti sayaṁ sobhamānaṁ disvā pasannamānaso anekehi

kāraṇehi anekāhi upamāhi thomanaṁ pakāsesi. So tena puññakammena devaloke sakkamārādayo cha kāmācavarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva catupaṭisambhidāchaḷabhiññappatto mahākhīṇāsavo ahosi, Buddhassa thutiyā sattānaṁ sabbesaṁ cittappasādakaraṇato **Parappasādakatthero**ti pākaṭo.

20. Ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **usabhaṁ pavaraṁ vīran**ti-ādimāha. Tattha **usabhan**ti Vasabho Nisabho Visabho Āsabhoti cattāro jeṭṭhapuṅgavā. Tattha gavasatajeṭṭhako Vasabho, gavasahassajeṭṭhako Nisabho, gavasatasahassajeṭṭhako Visabho, gavakoṭisatasahassajeṭṭhako Āsabhoti ca yassa kassaci thutiṁ karontā brāhmaṇapaṇḍitā bahussutā attano attano paññāvasena thutiṁ karonti, Buddhānaṁ pana sabbākārena thutiṁ kātuṁ samattho ekopi natthi. Appameyyo hi buddho. Vuttaṁ hetaṁ—

"Buddhopi Buddhassa bhaṇeyya vaṇṇaṁ,
Kappampi ce aññamabhāsamāno.
Khīyetha kappo ciradīghamantare,
Vaṇṇo na khīyetha Tathāgatassā"ti[1]—

ādikaṁ. Ayampi brāhmaṇo mukhārūḷhavasena ekantapasīdanavasena[2] "āsabhan"ti vattabbe "usabhan"ti-ādimāha. Varitabbo patthetabboti varo. Anekesu kappasatasahassesu katavīriyattā vīro. Mahantaṁ sīlakkhandhādikaṁ esati gavesatīti mahesī, taṁ **Mahesiṁ** Buddhaṁ. Visesena kilesakhandhamārādayo māre jitavāti vijitāvī, taṁ **vijitāvinaṁ** Sambuddhaṁ. Suvaṇṇassa vaṇṇo iva vaṇṇo yassa Sambuddhassa so suvaṇṇavaṇṇo, taṁ **suvaṇṇavaṇṇaṁ** Sambuddhaṁ disvā ko nāma satto nappasīdatīti.

Parappasādakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Dī-Ṭṭha 1. 257; Dī-Ṭṭha 3. 61; Ma-Ṭṭha 3. 289; Udāna-Ṭṭha 305 piṭṭhesu.
2. Etampi siddhivasena (Sī), ekappasiddhivasena (I)

5. Bhisadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Vessabhū nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Bhisadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Bessabhussa Bhagavato kāle Himavantasmiṁ hatthiyoniyaṁ nibbatto tasmiṁ paṭivasati. Tasmiṁ samaye Vessabhū Bhagavā vivekakāmo Himavantamagamāsi. Taṁ disvā so hatthināgo pasannamānaso bhisamuḷālaṁ gahetvā Bhagavantaṁ bhojesi. So tena puññakammena hatthiyonito cuto devaloke uppajjitvā tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussattamāgato manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde mahābhoge aññatarasmiṁ kule nibbatto pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, so pubbe katakusalanāmena **Bhisadāyakatthero**ti pākaṭo.

29. So attano pubbakammaṁ saritvā pubbacaritāpadānaṁ dassento **Vessabhū nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha **Vessabhū**ti vessaṁ bhunāti atikkamatīti Vessabhū. Atha vā vesse vāṇijakamme vā kāmarāgādike vā kusalādikamme vā vatthukāmakilesakāme vā bhunāti abhibhavatīti Vessabhū, so nāmena Vessabhū nāma Bhagavā. **Isīnaṁ tatiyo ahū**ti kusaladhamme[1] esati gavesatīti isi, "Vipassī, Sikhī, Vessabhū"ti vuttattā tatiyo isi tatiyo Bhagavā ahu ahosīti attho. **Kānanaṁ vana'moggayhā**ti kānanasaṅkhātaṁ vanaṁ ogayha ogahetvā pāvisīti attho.

30. **Bhisamuḷālaṁ gaṇhitvā**ti dvipadacatuppadānaṁ chātakaṁ bhisati hiṁsati vināsetīti bhisaṁ, ko so? Padumakando, bhisaṁ ca muḷālaṁ ca bhisamuḷālaṁ, taṁ bhisamuḷālaṁ gahetvāti attho.

31. **Karena ca parāmaṭṭho**ti taṁ mayā dinnadānaṁ, **Vessabhūvarabuddhinā** uttamabuddhinā Vessabhunā karena hatthatalena parāmaṭṭho katasamphasso ahosi. **Sukhāhaṁ nābhijānāmi, samaṁ tena kutottarin**ti tena

---

1. Kusalakamme (Sī)

sukhena samaṁ sukhaṁ nābhijānāmi, tato uttariṁ tato paraṁ tato adhikaṁ sukhaṁ kutoti attho. Sesaṁ nayānusārena suviññeyyanti.

Bhisadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Sucintitatthera-apadānavaṇṇanā

Giriduggacaro āsinti-ādikaṁ āyasmato Sucintitattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavantappadese nesādakule uppanno migasūkarādayo vadhitvā khādanto viharati. Tadā Lokanātho lokānuggahaṁ sattānuddayatañca paṭicca Himavantamagamāsi. Tadā so nesādo Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso attano khādanatthāya ānītaṁ varamadhuramaṁsaṁ adāsi. Paṭiggahesi Bhagavā tassānukampāya, taṁ bhuñjitvā anumodanaṁ vatvā pakkāmi. So teneva puññena teneva somanassena tato cuto sugatīsu saṁsaranto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

36. Catupaṭisambhidāpañcābhiññādibhedaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **giriduggacaro āsin**ti-ādimāha. Girati saddaṁ karotīti giri, ko so? Silāpaṁsumayapabbato, duṭṭhu dukkhena gamanīyaṁ duggaṁ, girīhi duggaṁ giriduggaṁ, duggamoti[1] attho. Tasmiṁ giridugge pabbatantare caro caraṇasīlo āsiṁ ahosiṁ. **Abhijātova kesarī**ti abhi visesena jāto nibbatto kesarīva kesarasīho iva giriduggasmiṁ carāmīti attho.

40. **Giriduggaṁ pavisiṁ ahan**ti ahaṁ tadā tena maṁsadānena pītisomanassajāto pabbatantaraṁ pāvisiṁ. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sucintitatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Durāruhoti (Sī)

7. Vatthadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Pakkhijāto tadā āsinti-ādikaṁ āyasmato Vatthadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle supaṇṇayoniyaṁ nibbatto Gandhamādanapabbataṁ gacchantaṁ Atthadassiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso supaṇṇavaṇṇaṁ vijahitvā māṇavakavaṇṇaṁ nimminitvā mahagghaṁ dibbavatthaṁ ādāya Bhagavantaṁ pūjesi. Sopi Bhagavā paṭiggahetvā anumodanaṁ vatvā pakkāmi. So teneva somanassena vītināmetvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto tattha aparāparaṁ saṁsaranto puññāni anubhavitvā tato manussesu manussasampattinti sabbattha mahagghaṁ vatthābharaṇaṁ laddhaṁ, tato uppannuppannabhave vatthacchāyāya gatagataṭṭhāne vasanto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva chaḷabhiññappattakhīṇāsavo ahosi, pubbe katapuññanāmena **Vatthadāyakatthero**ti pākaṭo.

45. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pakkhijāto tadā āsin**ti-ādimāha. Tattha **pakkhijāto**ti pakkhandati upalavati sakuṇo etenāti pakkhaṁ, pakkhamassa atthīti pakkhī, pakkhiyoniyaṁ jāto nibbattoti attho. **Supaṇṇo**ti sundaraṁ paṇṇaṁ pattaṁ yassa so supaṇṇo, vātaggāhasuvaṇṇavaṇṇajalamānapattamahābhāroti attho. **Garuḷādhipo**ti nāge gaṇhanatthāya garuṁ bhāraṁ pāsāṇaṁ giḷantīti garuḷā, garuḷānaṁ adhipo rājāti garuḷādhipo, virajaṁ Buddhaṁ addasāhanti sambandho.

Vatthadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Ambadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassī Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Ambadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle

vānarayoniyaṁ nibbatto Himavante Kapirājā hutvā paṭivasati. Tasmiṁ samaye Anomadassī Bhagavā tassānukampāya Himavantamagamāsi. Atha so Kapirājā Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso sumadhuraṁ ambaphalaṁ khuddamadhunā adāsi. Atha Bhagavā tassa passantasseva taṁ sabbaṁ paribhuñjitvā anumodanaṁ vatvā pakkāmi. Atha so somanassasampannahadayo teneva pītisomanassena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṁ tattha dibbasukhamanubhavitvā manussesu ca manussasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto Satthari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva chaḷabhiññappatto ahosi. Pubbapuññanāmena **ambadāyakatthero**ti pākaṭo.

53. So aparabhāge attanā katakusalabījaṁ disvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Anomadassī Bhagavā**ti-ādimāha. **Mettāya aphari loke, appamāṇe nirūpadhī**ti so Bhagavā sabbaloke appamāṇe satte "sukhī hontū"ti-ādinā nirupadhi upadhivirahitaṁ katvā mettāya mettacittena aphari patthari vaḍḍhesīti attho.

54. **Kapi ahaṁ tadā āsin**ti tadā tassāgamanakāle Kapirājā ahosinti attho.

Ambadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Sumanatthera-apadānavaṇṇanā

Sumano nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Sumanattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle mālākārassa kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto Bhagavati pasannamānaso sumanamālāmuṭṭhiyo gahetvā ubhohi hatthehi pūjesi. So tena puññena devamanussesu dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā

Sumananāmena pākaṭo Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

62. So arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sumano nāma nāmenā**ti-ādimāha. Sundaraṁ manaṁ cittaṁ yassa so Sumano. Saddhāpasādabahumānena yutto nāmena Sumano nāma mālākāro tadā ahaṁ ahosiṁ.

63. **Sikhino Lokabandhuno**ti sikhā muddhā kāsatīti Sikhī. Atha vā sampayuttasampayoge khādati viddhaṁsetīti Sikhī, kā sā? Aggisikhā, aggisikhā viya sikhāya dippanato Sikhī. Yathā aggisikhā jotati pākaṭā hoti, Sikhī pattatiṇakaṭṭhapalāsādike dahati, evamayampi Bhagavā nīlapītādiraṁsīhi jotati sakalalokasannivāse pākaṭo hoti. Sakasantānagatasabbakilese soseti viddhaṁseti jhāpetīti vohāranāmaṁ nāmakammaṁ nāmadheyyaṁ, tassa Sikhino. Sakalalokassa bandhu ñātakoti lokabandhu, tassa Sikhino Lokabandhuno Bhagavato sumanapupphaṁ **abhiropayiṁ** pūjesinti attho.

Sumanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavaṇṇanā

Abhītarūpaṁ sīhaṁvāti-ādikaṁ āyasmato pupphacaṅkoṭiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto mahāvibhavasampanno Satthari pasīditvā pasannākāraṁ dassento suvaṇṇavaṇṇaṁ anojapupphamocinitvā[1] caṅkoṭakaṁ pūretvā Bhagavantaṁ pūjetvā "Bhagavā imassa nissandena nibbattanibbattaṭṭhāne suvaṇṇavaṇṇo pūjanīyo hutvā nibbānaṁ pāpuṇeyyan"ti patthanamakāsi. So tena puññakammena devamanussesu nibbatto sabbattha

---

1. Pupphaṁ okaritvā (Sī)

pūjito suvaṇṇavaṇṇo abhirūpo ahosi. So aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

68-9. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **abhītarūpaṁ sīhaṁvā**ti-ādimāha. Tattha **sīhan**ti dvipadacatuppadādayo satte abhibhavati ajjhottharatīti sīho, abhītarūpo abhītasabhāvo, taṁ abhītarūpaṁ sīhaṁ iva nisinnaṁ pūjesinti sambandho. Pakkhīnaṁ aggaṁ garuḷarājaṁ iva **pavaraṁ** uttamaṁ byaggharājaṁ iva abhi visesena jātaṁ sabbasīhānaṁ visesaṁ kesarasīhaṁ iva tilokassa saraṇaṁ **Sikhiṁ** Sammāsambuddhaṁ. Kiṁ bhūtaṁ? Anejaṁ nikkilesaṁ khandhamārādīhi aparājitaṁ nisinnaṁ Sikhinti sambandho. **Māraṇānaggan**ti[1] sabbakilesānaṁ māraṇe sosane viddhaṁsane aggaṁ seṭṭhaṁ kilese mārentānaṁ Paccekabuddhabuddhasāvakānaṁ vijjamānānampi tesaṁ agganti attho. **Bhikkhusaṁghapurakkhataṁ** parivāritaṁ[2] parivāretvā nisinnaṁ Sikhinti sambandho.

70. **Caṅkoṭake ṭhapetvānā**ti uttamaṁ anojapupphaṁ karaṇḍake pūretvā Sikhīsambuddhaṁ seṭṭhaṁ **samokiriṁ** pūjesinti attho.

Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattamavaggavaṇṇanā samattā.

---

8. Nāgasamālavagga

1. Nāgasamālatthera-apadānavaṇṇanā

Āpāṭaliṁ[3] **ahaṁ pupphan**ti-ādikaṁ āyasmato Nāgasamālattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā

1. Samaṇanaggaṁ (Pāḷi) 2. Bhikkhusaṁghena parivāritaṁ (?) 3. Apāṭaliṁ (Pāḷi)

tathārūpasajjanasaṁsaggassa alābhena Satthari dharamānakāle dassana-savanapūjākammamakaritvā parinibbutakāle tassa Bhagavato sārīrikadhātuṁ nidahitvā katacetiyamhi cittaṁ pasādetvā pāṭalipupphaṁ pūjetvā somanassaṁ uppādetvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā teneva somanassena tato kālaṁ kato Tusitādīsu chasu devalokesu sukhamanubhavitvā aparabhāge manussesu manussasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto nāgarukkhapallavakomaḷasadisasarīrattā **Nāgasamālo**ti mātāpitūhi katanāmadheyyo Bhagavati pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So pacchā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **āpāṭaliṁ ahaṁ pupphan**ti-ādimāha. Tattha **āpāṭalin**ti ā samantato, ādarena vā pāṭalipupphaṁ gahetvā ahaṁ thūpamhi **abhiropesiṁ** pūjesinti attho. **Ujjhitaṁ sumahāpathe**ti sabbanagaravāsīnaṁ vandanapūjanatthāya mahāpathe nagaramajjhe vīthiyaṁ ujjhitaṁ uṭṭhāpitaṁ, iṭṭhakakammasudhākammādīhi nipphāditanti attho. Sesaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyamevāti.

Nāgasamālatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Padasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Akkantañca padaṁ disvāti-ādikaṁ āyasmato Padasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṁ saddhāsampanne upāsakagehe nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasanno Bhagavatā tassa anukampāya dassitaṁ padacetiyaṁ disvā pasanno lomahaṭṭhajāto vandanapūjanādibahumānamakāsi. So teneva sukhette sukatena puññena tato cuto sagge nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā aparabhāge manussesu jāto manussasampattiṁ sabbamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampannakule nibbatto vuddhimanvāya

saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, purākatapuññanāmena **Padasaññakattthero**ti pākaṭo.

5. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **akkantañca padaṁ disvā**ti-ādimāha. Tattha **akkantan**ti akkamitaṁ dassitaṁ. Sabbabuddhānaṁ sabbadā caturaṅgulopariyeva gamanaṁ, ayaṁ pana tassa saddhāsampannataṁ ñatvā "eso imaṁ passatū"ti padacetiyaṁ dassesi, tasmā so tasmiṁ pasīditvā vandanapūjanādisakkāramakāsīti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Padasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Dumagge paṁsukūlikanti-ādikaṁ āyasmato Buddhasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto dumagge laggitaṁ Bhagavato paṁsukūlacīvaraṁ disvā pasannamānaso "arahaddhajan"ti cintetvā vandanapūjanādisakkāramakāsi. So tena puññakammena devamanussasampattimanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

9. So patta-arahattādhigamo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **dumagge paṁsukūlikan**ti-ādimāha. Tattha dhunāti kampatīti dumo, duhati pūreti ākāsatalanti vā dumo, dumassa aggo koṭīti dumaggo, tasmiṁ dumagge. Paṁsumiva paṭikkūlabhāvaṁ amanuññabhāvaṁ ulati gacchatīti paṁsukūlaṁ, paṁsukūlameva paṁsukūlikaṁ, Satthuno paṁsukūlaṁ dumagge laggitaṁ disvā ahaṁ añjaliṁ paggahetvā taṁ paṁsukūlaṁ **avandiṁ** paṇāmamakāsinti attho. **Tan**ti nipātamattaṁ. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Bhisāluvadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanaṁ vanamo'ggayhāti-ādikaṁ āyasmato Bhisāluvadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Himavantassa samīpe araññāvāse vasanto vanamūlaphalāhāro vivekavasenāgataṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso pañcabhisāluve adāsi. Bhagavā tassa cittaṁ pasādetuṁ passantasseva paribhuñji. So tena cittappasādena kālaṁ katvā Tusitādīsu sampattimanubhavitvā pacchā manussasampattiñca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vibhavasampattiṁ patto taṁ pahāya sāsane pabbajito na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

13. So tato attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **kānanaṁ vana'moggayhā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Vasāmi vipine ahan**ti vivekavāso ahaṁ vasāmīti sambandho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Bhisāluvadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Chaṭṭhabhāṇavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

5. Ekasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Khaṇḍo nāmāsi nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Ekasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasannamānaso tassa Satthuno Khaṇḍaṁ nāma aggasāvakaṁ bhikkhāya caramānaṁ disvā saddahitvā piṇḍapātamadāsi. So tena puññakammena devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi. So ekadivasaṁ piṇḍapātassa saññaṁ manasikaritvā paṭiladdhavisesattā **Ekasaññakatthero**ti pākaṭo.

18. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Khaṇḍo nāmāsi nāmenā**ti-ādimāha. Tattha tassa aggasāvakattherassa kilesānaṁ khaṇḍitattā **Khaṇḍo**ti nāmaṁ. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Ekasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Tiṇasantharadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto Buddhuppādato pageva uppannattā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantassa avidūre ekaṁ saraṁ nissāya paṭivasati. Tasmiṁ samaye Tisso Bhagavā tassānukampāya ākāsena agamāsi. Atha kho so tāpaso ākāsato oruyha ṭhitaṁ taṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso tiṇaṁ lāyitvā tiṇasantharaṁ katvā nisīdāpetvā bahumānādarena pañcapatiṭṭhitena vanditvā paṭikuṭiko hutvā pakkāmi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto anekavidhasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

22. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Mahājātassaro**ti ettha pana saranti ettha pānīyatthikā[1] dvipadacatuppadādayo sattāti saraṁ, atha vā saranti ettha nadīkandarādayoti saraṁ, mahanto ca so sayameva jātattā saro ceti Mahājātassaro. Anotattachaddantadahādayo viya apākaṭanamattā "Mahājātassaro"ti vuttoti daṭṭhabbo. **Satapattehi sañchanno**ti ekekasmiṁ pupphe satasatapattānaṁ vasena satapatto,

---

1. Pivanatthikā (Sī)

satapattasetapadumeti sañchanno gahanībhūtoti[1] attho. **Nānāsakuṇamālayo**ti aneke haṁsakukkuṭakukkuhadeṇḍibhādayo ekato kuṇanti saddaṁ karontīti sakuṇāti laddhanāmānaṁ pakkhīnaṁ ālayo ādhārabhūtoti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Tiṁsakappasahassamhīti-ādikaṁ āyasmato Sūcidāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Bhagavato cīvarakammaṁ kātuṁ pañca sūciyo adāsi. So tena puññena devamanussesu puññamanubhavitvā vicaranto uppannuppannabhave tikkhapañño hutvā pākaṭo imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajanto tikkhapaññatāya khuraggeyeva arahattaṁ pāpuṇi.

30. So aparabhāge puññaṁ paccavekkhanto taṁ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **tiṁsakappasahassamhī**ti-ādimāha. Antarantaraṁ panettha suviññeyyameva.

31. **Pañcasūcī mayā dinnā**ti ettha sūcati chiddaṁ karoti vijjhatīti sūci, pañcamattā sūcī pañcasūcī mayā dinnāti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Pāṭalipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Pāṭalipupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle

---

1. Gahaṇabhūtoti (Sī)

ekasmiṁ kulagehe seṭṭhiputto hutvā nibbatto vuddhippatto kusalākusalaññū satthari pasīditvā pāṭalipupphaṁ gahetvā Satthu pūjesi. So tena puññena bahudhā sukhasampattiyo anubhavanto devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhan**ti-ādimāha. Tattha **antarāpaṇe**ti ā samantato hiraññasuvaṇṇādikaṁ bhaṇḍaṁ paṇenti vikkiṇanti pattharanti etthāti āpaṇaṁ, āpaṇassa antaraṁ vīthīti antarāpaṇaṁ, tasmiṁ antarāpaṇe. **Suvaṇṇavaṇṇaṁ** kañcanagghiyasaṁkāsaṁ dvattiṁsavaralakkhaṇaṁ Sambuddhaṁ disvā pāṭalipupphaṁ pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Pāṭalipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Ṭhitañjaliyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Ṭhitañjaliyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tatthuppannabhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle purākatena ekena kammacchiddena nesādayoniyaṁ nibbattitvā viññutaṁ patto migasūkarādayo māretvā nesādakammena arañña vāsaṁ kappesi. Tasmiṁ samaye Tisso Bhagavā tassānukampāya Himavantaṁ agamāsi. So taṁ dvattiṁsavaralakkhaṇehi asītānubyañjanabyāmappabhāhi ca jalamānaṁ Bhagavantaṁ disvā somanassajāto paṇāmaṁ katvā gantvā paṇṇasanthare nisīdi. Tasmiṁ khaṇe devo gajjanto asani pati, tato maraṇasamaye Buddhamanussaritvā punañjalimakāsi. So tena puññena sukhette katakusalattā akusalavipākaṁ paṭibāhitvā sagge nibbatto kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya purākatavāsanāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

42. So tato paraṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **migaluddo pure āsin**ti-ādimāha. Tattha **migaluddo**ti migānaṁ māraṇaṁ[1] upagacchatīti migaluddo. Miganti sīghaṁ vātavegena gacchanti dhāvantīti migā, tesaṁ migānaṁ māraṇe luddo dāruṇo lobhīti migaluddo. So ahaṁ **pure** Bhagavato dassanasamaye migaluddo **āsiṁ** ahosinti attho. **Araññe kānane**ti arati gacchati migasamūho etthāti araññaṁ, atha vā ā samantato rajjanti tattha vivekābhiratā Buddhapaccekabuddhādayo mahāsārappattā sappurisāti araññaṁ. Kā kucchitākārena vā bhayānakākārena vā nadanti saddaṁ karonti, ānanti vindantīti vā kānanaṁ, tasmiṁ araññe kānane migaluddo pure āsinti sambandho. **Tattha addasaṁ Sambuddhan**ti tattha tasmiṁ araññe upagataṁ Sambuddhaṁ addasaṁ addakkhinti attho. Dassanaṁ pure ahosi avidūre, tasmā manodvārānusārena cakkhuviññāṇaṁ purecārikaṁ kāyaviññāṇa[2] samaṅgiṁ[3] pāpeti appetīti attho.

44. **Tato me asanīpāto**ti ā samantato sananto gajjanto patatīti asani, asaniyā pāto patanaṁ asanīpāto, devadaṇḍoti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Ṭhitañjaliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Tipadumiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Tipadumiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatiyaṁ mālākārakulagehe nibbatto vuddhippatto mālākārakammaṁ katvā vasanto ekadivasaṁ anekavidhāni jalajathalajapupphāni gahetvā rañño santikaṁ gantukāmo evaṁ cintesi "rājā imāni tāva pupphāni disvā pasanno sahassaṁ vā dhanaṁ gāmādikaṁ vā dadeyya, Lokanāthaṁ pana pūjetvā nibbānāmatadhanaṁ labhāmi, kiṁ me etesu sundaran"ti tena

---

1. Maraṇāya (Sī) 2. Kāyaviññāṇena (Sī) 3. Samaṁ (Sī)

"Bhagavantaṁ pūjetvā saggamokkhasampattiyo nipphādetuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā vaṇṇavantaṁ atīva rattapupphattayaṁ gahetvā pūjesi. Tāni gantvā ākāsaṁ chādetvā pattharitvā aṭṭhaṁsu. Nagaravāsino acchariyabbhutacittajātā[1] celukkhepasahassāni pavattayiṁsu. Taṁ disvā Bhagavā anumodanaṁ akāsi. So tena puññena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

48. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Sabbadhammāna pāragū**ti sabbesaṁ navalokuttaradhammānaṁ pāraṁ nibbānaṁ gato paccakkhaṁ katoti attho. **Danto dantaparivuto**ti sayaṁ kāyavācādīhi danto etadagge ṭhapitehi sāvakehi parivutoti attho. Sesaṁ sabbattha sambandhavasena uttānatthamevāti.

Tipadumiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhamavaggavaṇṇanā samattā.

---

9. Timiravagga

1. Timirapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadītīreti-ādikaṁ āyasmato Timirapupphiyattherassa apadānaṁ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto kāmesu ādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Candabhāgāya nadiyā samīpe vasati, vivekakāmatāya Himavantaṁ gantvā nisinnaṁ Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā vanditvā tassa guṇaṁ pasīditvā timirapupphaṁ gahetvā pūjesi. So tena puññena devesu ca manussesu

---

1. Cittā (Sī)

ca sampattimanubhavanto saṁsaritvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Candabhāgānadītīre**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Anusotaṁ vajāmahan**ti Gaṅgāya āsanne vasanabhāvena sabbattha rammabhāvena Gaṅgāto heṭṭhā sotānusārena ahaṁ vajāmi gacchāmi tattha tattha vasāmīti attho. **Nisinnaṁ samaṇaṁdisvā**ti samitapāpattā sositapāpattā samaṇasaṅkhātaṁ Sammāsambuddhaṁ disvāti attho.

2. **Evaṁ cintesahaṁ tadā**ti ayaṁ Bhagavā sayaṁ tiṇṇo sabbasatte tārayissati saṁsārato uttāreti sayaṁ kāyadvārādīhi damito ayaṁ Bhagavā pare dameti.

3. Sayaṁ **assattho** assāsampatto, kilesapariḷāhato mutto sabbasatte assāseti, santabhāvaṁ āpāpeti. Sayaṁ **santo** santakāyacitto paresaṁ santakāyacittaṁ pāpeti. Sayaṁ **mutto** saṁsārato muccito pare saṁsārato mocayissati. So ayaṁ Bhagavā sayaṁ **nibbuto** kilesaggīhi nibbuto paresampi kilesaggīhi nibbāpessātīti ahaṁ tadā evaṁ cintesinti attho.

4. **Gahetvā timirapupphan**ti sakalaṁ vanantaṁ nīlakāḷaraṁsīhi andhakāraṁ viya kurumānaṁ khāyatīti timiraṁ pupphaṁ taṁ gahetvā kaṇṇikāvaṇṭaṁ gahetvā **matthake** sīsassa upari ākāse **okiriṁ** pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Timirapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Gatasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṁ āyasmato Gatasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle

ekasmiṁ kulagehe nibbatto purākatavāsanāvasena saddhājāto sattavassikakāleyeva pabbajito Bhagavato paṇāmakaraṇeneva pākaṭo ahosi. So ekadivasaṁ atīva nīlamaṇippabhāni naṅgalakasitaṭṭhāne uṭṭhitasattapupphāni gahetvā ākāse pūjesi. So yāvatāyukaṁ samaṇadhammaṁ katvā tena puññena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

10. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **jātiyā sattavassohan**ti-ādimāha. Tattha **jātiyā sattavasso**ti mātugabbhato nikkhantakālato paṭṭhāya paripuṇṇasattavassikoti attho. **Pabbajiṁ anagāriyan**ti agārassa hitaṁ āgāriyaṁ[1] kasivāṇijjādikammaṁ natthi āgāriyanti anagāriyaṁ, Buddhasāsane pabbajiṁ ahanti attho.

12. **Sugatānugataṁ maggan**ti Buddhena gataṁ maggaṁ. Atha vā sugatena desitaṁ dhammānudhammapaṭipattipūraṇavasena **haṭṭhamānaso** tuṭṭhacitto pūjetvāti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Gatasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Nipannañjalikatthera-apadānavaṇṇanā

Rukkhamūle nisinnohanti-ādikaṁ āyasmato Nipannañjalikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto pabbajitvā rukkhamūlikaṅgaṁ pūrayamāno araññe viharati. Tasmiṁ samaye kharo ābādho uppajji, tena pīḷito[2] paramakāruññappatto ahosi. Tadā Bhagavā tassa kāruññena tattha agamāsi. Atha so nipannakova uṭṭhituṁ asakkonto sirasi añjaliṁ katvā Bhagavato paṇāmaṁ akāsi. So tato cuto Tusitabhavane uppanno tattha sampattimanubhavitvā evaṁ cha kāmāvacarasampattiyo

---

1. Agāriyaṁ (Sī, Ka) 2. Rogapīḷito (I, Ka)

anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi, purākatapuññavasena **Nipannañjalikatthero**ti pākaṭo.

16. So aparabhāge attano puññasampattiyo oloketvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **rukkhamūle nisinnohan**ti-ādimāha. Tattha ruhati paṭiruhati uddhamuddhaṁ ārohatīti rukkho, tassa rukkhassa mūle samīpeti attho. **Byādhito paramena cā**ti paramena adhikena kharena kakkhaḷena byādhinā rogena byādhito, byādhinā ahaṁ samannāgatoti attho. **Paramakāruññappattomhī**ti paramaṁ adhikaṁ kāruññaṁ dīnabhāvaṁ dukkhitabhāvaṁ pattomhi araññe kānaneti sambandho.

20. **Pañcevāsuṁ mahāsikhā**ti sirasi piḷandhanatthena sikhā vuccati cūḷā. Maṇīhi jotamānaṁ makuṭaṁ tassa atthīti sikho, cakkavattino ekanāmakā pañceva cakkavattino āsuṁ ahesunti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Nipannañjalikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Adhopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Abhibhū nāma so bhikkhūti-ādikaṁ āyasmato Adhopupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā aparabhāge kāmesu ādīnavaṁ disvā taṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattilābhī iddhīsu ca vasībhāvaṁ patvā Himavantasmiṁ paṭivasati. Tassa Sikhissa Bhagavato Abhibhū nāma aggasāvako vivekābhirato Himavantamagamāsi. Atha so tāpaso taṁ aggasāvakattheraṁ disvā therassa ṭhitapabbataṁ āruhanto pabbatassa heṭṭhātalato sugandhāni vaṇṇasampannāni satta pupphāni gahetvā pūjesi. Atha so thero tassānumodanamakāsi. Sopi tāpaso sakassamaṁ agamāsi. Tattha ekena ajagarena pīḷito aparabhāge

aparihīnajjhāno teneva upaddavena upadduto kālaṁ katvā brahmalokaparāyano hutvā brahmasampattiṁ chakāmāvacarasampattiñca anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca khepetvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto Bhagavato dhammaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi. So aparabhāge attano katapuññanāmena **Adhopupphiyatthero**ti pākaṭo.

22. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Abhibhū nāma so bhikkhū**ti-ādimāha. Tattha sīlasamādhīhi pare abhibhavatīti Abhibhū, khandhamārādimāre abhibhavati ajjhottharatīti vā Abhibhū, sasantānaparasantānagatakilese abhibhavati viheseti viddhaṁsetīti vā Abhibhū. Bhikkhanasīlo yācanasīloti bhikkhu, chinnabhinnapaṭadharoti vā bhikkhu. Abhibhū nāma aggasāvako so bhikkhūti attho, Sikhissa Bhagavato aggasāvakoti sambandho.

27. **Ajagaro maṁ pīḷesī**ti tathārūpaṁ sīlasampannaṁ jhānasampannaṁ tāpasaṁ pubbe katapāpena verena ca mahanto ajagarasappo pīḷesi[1]. So teneva upaddavena upadduto aparihīnajjhāno kālaṁ katvā brahmalokaparāyaṇo āsi. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Adhopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Raṁsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Raṁsisaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā kāmesu ādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā ajinacammadharo Himavantamhi vāsaṁ kappesi. Tasmiṁ samaye Vipassī Bhagavā Himavantamagamāsi. Atha so tāpaso tamupagataṁ Bhagavantaṁ disvā tassa

---

1. Piḷiyi (Sī)

Bhagavato sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṁsīsu pasīditvā añjaliṁ paggayha pañcaṅgena namakkāramakāsi. So teneva puññena ito cuto Tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tatthādīnavaṁ disvā gehaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pabbate Himavantamhī**ti-ādimāha. Tattha **pabbate**ti pakārena brūhati vaḍḍhetīti pabbato, himo assa atthīti Himavanto, Himavanto ca so pabbato cāti Himavantapabbato. Himavantapabbateti vattabbe gāthāvacanasukhatthaṁ "pabbate Himavantamhī"ti vuttaṁ. Tasmiṁ Himavantamhi pabbate vāsaṁ kappesiṁ pure ahanti sambandho. Sesaṁ sabbattha nayānusārena uttānamevāti.

Raṁsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Dutiyaraṁsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Dutiyaraṁsisaññakattherassa apadanaṁ. Ayampi purimabuddhesu katakusalo uppannuppannabhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tattha dosaṁ disvā taṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantapabbate vasanto vākacīranivasano vivekasukhena viharati. Tasmiṁ samaye so Phussaṁ Bhagavantaṁ taṁ padesaṁ sampattaṁ disvā tassa sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṁsiyo ito cito vidhāvantiyo daṇḍadīpikānikkhantavipphurantamiva[1] disvā tasmiṁ pasanno añjaliṁ paggahetvā vanditvā cittaṁ pasādetvā teneva pītisomanassena kālaṁ katvā Tusitādīsu nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo

---

1. Daṇḍadīpikāhi karavippharantamiva (Sī)

ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanāvasena pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pabbate Himavantamhī**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Dutiyaraṁsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Phaladāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto sukhappatto taṁ sabbaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā kharājinacamma[1]dhārī hutvā viharati. Tasmiṁ ca samaye Phussaṁ Bhagavantaṁ tattha sampattaṁ disvā pasannamānaso madhurāni phalāni gahetvā bhojesi. So teneva kusalena devalokādīsu puññasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

39. So aparabhāge attano pubbakammaṁ anussaritvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pabbate Himavantamhī**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Saddasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Saddasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmiṁ

---

1. Khurājinacamma (Ka), sakhurājinacamma (?)

kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantamhi araññāvāse[1] vasanto attano anukampāya upagatassa Bhagavato dhammaṁ sutvā dhammesu cittaṁ pasādetvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā aparabhāge kālaṁ katvā Tusitādīsu chasu kāmāvacarasampattiyo ca manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi.

43. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pabbate Himavantamhī**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Saddasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Bodhisiñcakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Bodhisiñcakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto sāsane pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṁ sobhayanto mahājane bodhipūjaṁ kurumāne disvā anekāni pupphāni sugandhodakāni ca gāhāpetvā pūjesi. So tena puññena devaloke nibbatto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

46. So arahā hutvā jhānaphalasukhena vītināmetvā pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vipassissa Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha visesaṁ paramatthaṁ[2] nibbānaṁ passatīti Vipassī, visesena bhabbābhabbajane passatīti vā Vipassī, vipassanto catusaccaṁ passanadakkhanasīloti vā Vipassī, tassa Vipassissa Bhagavato

---

1. Araññavāsaṁ (Sī)
2. Visesato paramaṁ (Sī)

Mahābodhimaho ahūti sambandho. Tatrāpi **mahābodhī**ti bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇaṁ, tamettha nisinno Bhagavā paṭivijjhatīti kaṇikārapādaparukkhopi bodhicceva vuccati, mahito ca so devabrahmanarāsurehi bodhi ceti mahābodhi, mahato Buddhassa Bhagavato bodhīti vā mahābodhi, tassa **maho** pūjā ahosīti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Bodhisiñcakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Padumapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pokkharavanaṁ paviṭṭhoti-ādikaṁ āyasmato Padumapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmiṁ[1] kulagehe nibbatto vuddhimanvāya padumasampannaṁ ekaṁ pokkharaṇiṁ pavisitvā bhisamuḷāle khādanto pokkharaṇiyā avidūre gacchamānaṁ Phussaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso tato padumāni ocinitvā ākāse ukkhipitvā Bhagavantaṁ pūjesi, tāni pupphāni ākāse vitānaṁ hutvā aṭṭhaṁsu. So bhiyyoso mattāya pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattisāro samaṇadhammaṁ pūretvā tato cuto Tusitabhavanamalaṁ kurumāno[2] viya tattha uppajjitvā kamena cha kāmāvacarasampattiyo ca manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

51. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pokkharavanaṁ paviṭṭho**ti-ādimāha. Tattha pakārena naḷadaṇḍapattādīhi kharantīti pokkharā, pokkharānaṁ samuṭṭhitaṭṭhena samūhanti pokkharavanaṁ, padumagacchasaṇḍehi maṇḍitaṁ majjhaṁ paviṭṭho ahanti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Padumapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Navamavaggavaṇṇanā samattā.

---

1. Aññatarasmiṁ (Sī)   2. Bhavanamaṅgalaṁkurumāno (Ka)

10. Sudhāvagga

1. Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pūjārahe pūjayatoti-ādikaṁ āyasmato Sudhāpiṇḍiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle Bhagavati dharamāne puññaṁ kātumasakkonto parinibbute Bhagavati tassa dhātuṁ nidahitvā cetiye karīyamāne sudhāpiṇḍamadāsi. So tena puññena catunnavutikappato paṭṭhāya etthantare caturāpāyamadisvā devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pūjārahe**ti-ādimāha. Tattha pūjārahā nāma Buddhapaccekabuddha-ariyasāvakācariyupajjhāyamātāpitugaru-ādayo, tesu pūjārahesu mālādipadumavatthā[1]bharaṇacatupaccayādīhi **pūjayato** pūjayantassa puggalassa puññakoṭṭhāsaṁ sahassasatasahassādivasena saṅkhyaṁ kātuṁ kenaci mahānubhāvenāpi na sakkāti attho. Na kevalameva dharamāne Buddhādayo pūjayato, parinibbutassāpi Bhagavato cetiyapaṭimābodhi-ādīsupi eseva nayo.

3. Taṁ dīpetuṁ **catunnamapi dīpānan**ti-ādimāha. Tattha **catunnamapi dīpānan**ti Jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehasaṅkhātānaṁ catunnaṁ dīpānaṁ tadanugatānaṁ dvisahassaparittadīpānañca ekato katvā sakalacakkavāḷagabbhe **issaraṁ** cakkavattirajjaṁ kareyyāti attho. **Ekissā pūjanāyetan**ti dhātugabbhe cetiye katāya ekissā pūjāya **etaṁ** sakalajambudīpe sattaratanādikaṁ sakalaṁ dhanaṁ. **Kalaṁ nāgghati soḷasin**ti cetiye katapūjāya soḷasakkhattuṁ vibhattassa soḷasamakoṭṭhāsassa na agghatīti attho.

---

1. Gandhā (I, Ka)

4. **Siddhatthassa -pa- phalitantare**ti narānaṁ aggassa seṭṭhassa Siddhatthassa Bhagavato **cetiye** dhātugabbhamhi sudhākamme karīyamāne paricchedānaṁ ubhinnamantare vemajjhe, atha vā pupphadānaṭṭhānānaṁ antare phalantiyā mayā sudhāpiṇḍo dinno makkhitoti[1] sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Sucintikatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassa Lokanāthassāti-ādikaṁ āyasmato Sucintikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu nibbānādhigamāya puññaṁ upacinitvā Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā Satthu nisīdanatthāya parisuddhaṁ siliṭṭhaṁ kaṭṭhamayamanagghapīṭhamadāsi. So tena puññakammena sugatisukhamanubhavitvā tattha tattha saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

8. So patta-arahattaphalo pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Tissassa Lokanāthassā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Sucintikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassāhaṁ Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Aḍḍhaceḷakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekenākusalena kammena duggatakulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso cīvaratthāya aḍḍhabhāgaṁ ekaṁ dussamadāsi.

---

1. Pakkhitoti (Sī)

So teneva pītisomanassena kālaṁ katvā sagge nibbatto chakāmāvacarasampattimanubhavitvā tato cuto manussesu manussasampattīnaṁ aggabhūtaṁ cakkavattisampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ addhakule nibbatto vuddhippatto Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

14. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritapadānaṁ pakāsento **Tissassāhaṁ Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Kammārohaṁ pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Sūcidāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarantarā kusalabījāni pūrento Vipassissa Bhagavato kāle antarantarā katena ekena kammacchiddena kammārakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso cīvarasibbanatthāya sūcidānamadāsi, tena puññena dibbasampattiṁ anubhavitvā aparabhāge manussesu uppanno cakkavattādayo sampattiyo ca anubhavanto uppannuppannabhave tikkhapañño vajīrañāṇo ahosi. So kamena imasmiṁ Buddhuppāde nibbatto vuddhippatto mahaddhano saddhājāto tikkhapañño ahosi. So ekadivasaṁ Satthu dhammadesanaṁ sutvā dhammānusārena ñāṇaṁ pesetvā nisinnāsaneyeva arahā ahosi.

19. So arahā samāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **kammārohaṁ pure āsin**ti-ādimāha. Tattha **kammāro**ti ayokammalohakammādinā kammena jīvati ruhati[1] vuddhiṁ virūḷhiṁ āpajjatīti kammāro, pubbe puññakaraṇakāle kammāro **āsiṁ** ahosinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Arati (?)

5. Gandhamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Gandhamāliyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto mahaddhano mahābhāgo ahosi. So Satthari pasīditvā candanāgarukappūrakassaturādīni anekāni sugandhāni vaḍḍhetvā Satthu gandhathūpaṁ kāresi. Tassupari sumanapupphehi chādesi, Buddhañca aṭṭhaṅganamakkāraṁ akāsi[1]. So tena puññakammena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

24. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Gandhamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Tipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Tipupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarā kenaci akusalacchiddena Vipassissa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto migaluddo hutvā araññe viharati. Tadā Vipassissa Bhagavato pāṭalibodhiṁ sampuṇṇapattapallavaṁ haritavaṇṇaṁ nīlobhāsaṁ manoramaṁ disvā tīhi pupphehi pūjetvā purāṇapattaṁ chaḍḍetvā Bhagavato sammukhā viya pāṭalimahābodhiṁ vandi. So tena puññena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṁ aparāparaṁ anubhavitvā tato cuto manussesu jāto tattha cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasomanassahadayo gehaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

---

1. Buddhaṁ vanditvā patthanañcākāsi (Sī)

31. So evaṁ siddhippatto attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **migaluddo pure āsin**ti-ādimāha. Tattha maraṇāya gacchati pāpuṇātīti migo, atha vā magayamāno ihati pavattatīti migo, migānaṁ māraṇe luddo lobhī gedhoti migaluddo, pure mayhaṁ puññakaraṇasamaye kānanasaṅkhāte mahā-araññe migaluddo āsinti sambandho. **Pāṭaliṁ haritaṁ disvā**ti tattha pakārena talena[1] rattavaṇṇena bhavatīti pāṭali, pupphānaṁ rattavaṇṇatāya pāṭalīti vohāro, pattānaṁ haritatāya haritaṁ nīlavaṇṇaṁ pāṭalibodhiṁ disvāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Tipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Madhupiṇḍikatthera-apadānavaṇṇanā

Vivane[2] kānane disvāti-ādikaṁ āyasmato Madhupiṇḍikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle nesādayoniyaṁ nibbatto mahā-araññe paṭivasati. Tadā vivekābhiratiyā sampattaṁ Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā samādhito vuṭṭhitassa tassa sumadhuraṁ madhumadāsi. Tattha ca pasannamānaso vanditvā pakkāmi. So teneva puññena sampattiṁ anubhavanto devamanussesu saṁsaritvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

37. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **vivane kānane disvā**ti-ādimāha. Tattha **vivane**ti visesena vanaṁ patthaṭaṁ vivanaṁ, hatthi-assarathasaddehi bherisaddehi ca vatthukāmakilesakāmehi ca vigataṁ byāpagatanti attho, kānanasaṅkhāte mahā-araññe vivaneti sambandho. **Osadhiṁva virocantan**ti [3]bhavavaḍḍhakijanānaṁ icchiticchitaṁ nipphādetīti osadhaṁ. Ojānibbattikāraṇaṁ paṭicca yāya tārakāya uggatāya uddharanti gaṇhantīti sā osadhi[3].

---

1. Pāleti (Sī, Ka) 2. Vipine (Pāḷi)
3-3. Abhivaḍḍhati jotanaṁ icchiticchitaṁ nipphādetīti osadhi, (Sī)

Osadhitārakā iva virocantīti vattabbe gāthābandhasukhatthaṁ “osadhiṁ va virocantan”ti ca vuttaṁ. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Madhupiṇḍikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Senāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Senāsanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā attano vasanaṭṭhānaṁ vanantaraṁ sampattassa Bhagavato paṇāmaṁ katvā paṇṇasantharaṁ santharitvā adāsi. Bhagavato nisinnaṭṭhānassa samantato bhittiparicchedaṁ katvā pupphapūjamakāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

45. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ dassento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Senāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Veyyāvaccakaratthera-apadānavaṇṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Veyyāvaccakarattherassa apadānaṁ. Tassa uppatti-ādayo heṭṭhā vuttaniyāmeneva daṭṭhabbā.

Veyyāvaccakaratthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Buddhupaṭṭhākatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Buddhupaṭṭhākattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle saṅkhadhamakakule nibbatto vuddhimanvāya attano sippe saṅkhadhamane cheko ahosi, niccakālaṁ Bhagavato saṅkhaṁ dhametvā saṅkhasaddeneva pūjesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha pākaṭo Mahāghoso Mahānādī Madhurassaro ahosi, imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ pākaṭakule nibbatto vuddhippatto **Madhurassaro**ti pākaṭo, Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi, aparabhāge Madhurassarattheroti pākaṭo.

51. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vipassissa Bhagavato**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttameva. **Ahosiṁ saṅkhadhamako**ti saṁ suṭṭhu khananto gacchatīti saṅkho, samuddajalapariyante caramāno gacchati vicaratīti attho. Taṁ saṅkhaṁ dhamati ghosaṁ karotīti saṅkhadhamako, sohaṁ saṅkhadhamakova ahosinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Buddhupaṭṭhākatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

10. Bhikkhadāyivagga

1. Bhikkhādāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Bhikkhādāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya vibhavasampanno saddhājāto vihārato nikkhamitvā piṇḍāya caramānaṁ Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso āhāramadāsi. Bhagavā taṁ paṭiggahetvā anumodanaṁ

vatvā pakkāmi. So teneva kusalena yāvatāyukaṁ ṭhatvā āyupariyosāne devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca manussasampattimanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṁ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhan**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayameva. **Pavarā abhinikkhantan**ti pakārena varitabbaṁ patthetabbanti pavaraṁ, rammabhūtato vivekabhūtato sakavihārato abhi visesena nikkhantanti attho. **Vānā nibbānamāgatan**ti vānaṁ vuccati taṇhā, tato nikkhantattā nibbānaṁ, vānanāmaṁ taṇhaṁ padhānaṁ katvā sabbakilese pahāya nibbānaṁ pattanti attho.

2. **Kaṭacchubhikkhaṁ datvānā**ti karatalena gahetabbā dabbi kaṭacchu, bhikkhīyati āyācīyatīti bhikkhā, abhi visesena khāditabbā bhakkhitabbāti vā bhikkhā, kaṭacchunā gahetabbā bhikkhā kaṭacchubhikkhā, dabbiyā bhattaṁ datvāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Bhikkhādāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Ñāṇasaññikattherassa apadānaṁ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto saddhammassavane sādaro sālayo Bhagavato dhammadesanānusārena ñāṇaṁ pesetvā ghosapamāṇattā Bhagavato ñāṇe pasanno pañcaṅga-aṭṭhaṅganamakkāravasena paṇāmaṁ katvā pakkāmi. So tato cuto devalokesu uppanno tattha chakāmāvacare dibbasampattimanubhavanto tato cavitvā manussaloke jāto tatthaggabhūtā cakkavattisampadādayo anubhavitvā

imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

7. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhan**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Nisabhājāniyaṁ yathā**ti gavasatasahassajeṭṭho nisabho, nisabho ca so ājāniyo seṭṭho uttamo ceti nisabhājāniyo. Yathā nisabhājāniyo, tatheva Bhagavāti attho. Lokavisayasaññātaṁ paññattivasena evaṁ vuttaṁ. Anupameyyo hi Bhagavā. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Uppalahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā

Tivarāyaṁ nivāsīhanti-ādikaṁ āyasmato Uppalahatthakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katakusalo tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhimanvāya mālākārakammena anekāni pupphāni vikkiṇanto jīvati. Athekadivasaṁ pupphāni gahetvā caranto Bhagavantaṁ ratanagghikamiva caramānaṁ[1] disvā rattuppalakalāpena pūjesi. So tato cuto teneva puññena sugatīsu puññamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

13. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **tivarāyaṁ nivāsīhan**ti-ādimāha. Tattha **tivarā**ti tīhi vārehi kāritaṁ sañcaritaṁ paṭicchannaṁ nagaraṁ, tassaṁ tivarāyaṁ nivāsī, vasanasīlo nivāsanaṭṭhānagehe vā vasanto ahanti attho. **Ahosiṁ māliko tadā**ti tadā nibbānatthāya puññasambhārakaraṇasamaye māliko mālākārova pupphāni kayavikkayaṁ katvā jīvanto ahosinti attho.

---

1. Jotamānaṁ (Sī)

14. **Pupphahatthamadāsahan**ti Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā uppalakalāpaṁ adāsiṁ pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Uppalahatthakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Padapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Padapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno sumanapupphena pādamūle pūjesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sakkasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaphale patiṭṭhāsi.

19. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Jātipupphamadāsahan**ti jātisumanapupphaṁ adāsiṁ ahanti vattabbe gāthābandhasukhatthaṁ sumanasaddassa lopaṁ katvā vuttaṁ. Tattha jātiyā nibbatto vikasamānoyeva sumanaṁ janānaṁ somanassaṁ karotīti sumanaṁ, pupphanaṭṭhena vikasanaṭṭhena pupphaṁ, sumanañca taṁ pupphañcāti sumanapupphaṁ, tāni sumanapupphāni Siddhatthassa Bhagavato ahaṁ pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Padapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Sudassano nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Muṭṭhipupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippe nipphattiṁ patto

ekadivasaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso jātisumanapupphāni ubhohi hatthehi Bhagavato pādamūle okiritvā pūjesi. So tena kusalasambhārena devamanussesu saṁsaranto ubho sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanāvasena Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

24-25. So aparabhāge attano pubbakammaṁ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sudassano nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha **Sudassano**ti ārohapariṇāharūpasaṇṭhānayobbaññasobhanena sundaro dassanoti Sudassano, nāmena Sudassano nāma mālākāro hutvā jātisumanapupphehi Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Udakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Udakapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu pūritakusalasañcayo tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni paripūriyamāno Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya kusalākusalaṁ jānanto Padumuttarassa Bhagavato ākāse gacchato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṁsīsu pasanno ubhohi hatthehi udakaṁ gahetvā pūjesi. Tena pūjitaṁ udakaṁ rajatabubbulaṁ viya ākāse aṭṭhāsi. So abhippasanno teneva somanassena Tusitādīsu nibbatto dibbasampattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

29. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhan**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttameva. **Ghatāsanaṁva jalitan**ti ghataṁ vuccati sappi, ghatassa āsanaṁ ādhāranti ghatāsanaṁ, aggi, atha vā taṁ asati bhuñjatīti

ghatāsanaṁ, aggiyeva. Yathā ghate āsitte aggimhi aggisikhā atīva jalati, evaṁ aggikkhandhaṁ iva jalamānaṁ Bhagavantanti attho. **Ādittaṁva hutāsanan**ti hutaṁ vuccati pūjāsakkāre, hutassa pūjāsakkārassa āsananti hutāsanaṁ, jalamānaṁ sūriyaṁ iva dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇehi byāmappabhāmaṇḍalehi[1] vijjotamānaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhaṁ **anilañjase** ākāse gacchantaṁ addasanti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Udakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Naḷamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Naḷamāliyattherassa apadānaṁ. Esopi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni kusalakammāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā kāme ādīnavaṁ disvā gehaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto tatthāgataṁ Bhagavantaṁ disvā pasanno vanditvā tiṇasantharaṁ santharitvā tattha nisinnassa Bhagavato naḷamālehi bījaniṁ katvā bījetvā adāsi. Paṭiggahesi Bhagavā tassānukampāya, anumodanañca akāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto uppannuppannabhave pariḷāhasantāpavivajjito kāyacittacetasikasukhappatto anekasukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttameva.

37. **Naḷamālaṁ gahetvānā**ti naḷati asāro nissāro hutvā veḷuvaṁsatopi tanuko sallahuko jātoti naḷo, naḷassa

---

1. Sañcayehi (I)

mālā pupphaṁ naḷamālaṁ, tena naḷamālena bījaniṁ kāresinti sambandho. Bījissati janissati[1] vāto anenāti bījanī, taṁ bījaniṁ Buddhassa upanāmesiṁ, paṭiggahesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Naḷamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattamabhāṇavāravaṇṇanā samattā.

---

8. Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanaṁ vana'moggayhāti-ādikaṁ āyasmato Āsanupaṭṭhāhakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṁ vasanto tattha dosaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto tattha sampattaṁ Bhagavantaṁ disvā pasanno sīhāsanaṁ adāsi, tattha nisinnaṁ Bhagavantaṁ mālākalāpaṁ gahetvā pūjetvā taṁ padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto nibbattanibbattabhave uccakuliko vibhavasampanno ahosi. So kālantarena imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

47. So arahā samāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **kānanaṁ vana'moggayhā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttatthamevāti.

Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Biḷālidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Biḷālidāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle

---

1. Vījiti visesena jinoti (Sī)

kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ vasanto tatthādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto atīva appicchantuṭṭho āluvādīhi yāpento vasati. Tadā Padumuttaro Bhagavā tassa anukampāya taṁ Himavantaṁ agamāsi. Taṁ disvā pasanno vanditvā biḷāliyo gahetvā patte okiri. Taṁ Tathāgato tassānukampāya somanassuppādayanto paribhuñji. So tena kammena tato cuto devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbattitvā vuddhimanvāya Satthari pasanno sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

53. So aparabhāge attano kusalakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva. Āluvakarambhādayo tesaṁ tesaṁ kandajātīnaṁ nāmānevāti.

Biḷālidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Reṇupūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Reṇupūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno viññutaṁ patto aggikkhandhaṁ viya vijjotamānaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso nāgapupphakesaraṁ gahetvā pūjesi. Atha Bhagavā anumodanamakāsi.

62-3. So tena puññena tato cuto devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā uppannuppannabhave sabbattha pūjito imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto pubbavāsanābalena Satthari pasanno sāsane pabbajito na cirasseva arahā hutvā dibbacakkhunā attano pubbakammaṁ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṁ Sambuddhan**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Sataraṁsiṁva bhāṇuman**ti satamattā satappamāṇā raṁsi pabhā yassa

sūriyassa so sataraṁsi, gāthābandhasukhatthaṁ sataraṁsīti vuttaṁ, anekasatassa anekasatasahassaraṁsīti attho. Bhāṇu vuccati pabhā, bhāṇu pabhā yassa so bhāṇumā, bhāṇumasaṅkhātaṁ sūriyaṁ iva Vipassiṁ Bhagavantaṁ disvā sakesaraṁ nāgapupphaṁ gahetvā **abhiropayiṁ** pūjesinti attho. Sesaṁ uttānamevāti.

Reṇupūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Ekādasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

12. Mahāparivāravagga

1. Mahāparivārakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassī nāma Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Mahāparivārakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato uppannasamaye yakkhayoniyaṁ nibbatto anekayakkhasatasahassaparivāro ekasmiṁ khuddakadīpe dibbasukhamanubhavanto viharati. Tasmiñca dīpe cetiyābhisobhito vihāro atthi, tattha Bhagavā agamāsi. Atha so yakkhasenādhipati taṁ Bhagavantaṁ tattha gatabhāvaṁ disvā dibbavatthāni gahetvā gantvā Bhagavantaṁ vanditvā dibbavatthehi pūjesi, saparivāro saraṇamagamāsi. So tena puññakammena tato cuto devaloke nibbattitvā tattha chakāmāvacarasukhamanubhavitvā tato cuto manussesu aggacakkavatti-ādisukhamanubhavitvā aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vipassī nāma Bhagavā**ti-ādimāha. Tattha visesaṁ paramatthaṁ nibbānaṁ passatīti Vipassī, vividhe satipaṭṭhānādayo sattatiṁsabodhipakkhiyadhamme passatīti vā Vipassī,

vividhe anekappakāre bodhaneyyasatte visuṁ visuṁ passatīti vā Vipassī, so Vipassī Bhagavā **dīpacetiyaṁ** dīpe pūjanīyaṭṭhānaṁ vihāramagamāsīti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Mahāparivārakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassī Jinavaroti-ādikaṁ āyasmato Sumaṅgalattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ taḷākasamīpe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmiṁ samaye Bhagavā vihārato nikkhamitvā nahāyitukāmo tassa taḷākassa tīraṁ gantvā tattha nhatvā ekacīvaro jalamāno brahmā viya sūriyo viya suvaṇṇabimbaṁ viya aṭṭhāsi. Atha so devaputto somanassajāto pañjaliko thomanamakāsi, attano dibbagītatūriyehi upahārañca akāsi. So tena puññakammena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

11. So pacchā pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Atthadassījinavaro**ti-ādimāha. Tattha paramatthaṁ nibbānaṁ dakkhati passatīti Atthadassī, atha vā sabbasattānaṁ caturāriyasaccasaṅkhātaṁ atthapayojanaṁ dassanasīloti Atthadassī, kilese ajini jināti jinissatīti Jino. Varitabbo patthetabbo sabbasattehīti varo, Attadassī Jino ca so varo cāti Atthadassījinavaro. **Lokajeṭṭho**ti lujjati palujjatīti loko, lokīyati passīyati Buddhādīhi pārappattoti vā loko, loko ca loko ca loko cāti loko. Ekasesasamāsavasena "lokā"ti vattabbe "loko"ti vutto. Lokassa jeṭṭho Lokajeṭṭho, so Lokajeṭṭho Narāsabhoti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Saraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Ubhinnaṁ devarājūnantyādikaṁ āyasmato Saraṇagamaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttare Bhagavati uppanne ayaṁ Himavante devarājā hutvā nibbatti, tasmiṁ aparena[1] yakkhadevaraññā saddhiṁ saṅgāmatthāya upaṭṭhite dve anekayakkhasahassaparivārā phalakāvudhādihatthā saṅgāmatthāya samupabyūḷhā ahesuṁ. Tadā Padumuttaro Bhagavā tesu sattesu kāruññaṁ uppādetvā ākāsena tattha gantvā saparivārānaṁ dvinnaṁ devarājūnaṁ dhammaṁ desesi. Tadā te sabbe phalakāvudhāni chaḍḍetvā Bhagavantaṁ gāravabahumānena vanditvā saraṇamagamaṁsu. Tesaṁ ayaṁ paṭhamaṁ saraṇamagamāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

20. So aparabhāge pubbakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ubhinnaṁ devarājūnan**ti-ādimāha. Tattha sucilomakharaloma-āḷavakakumbhīrakuverādayo viya nāmagottena apākaṭā dve yakkharājāno aññāpadesena dassento "ubhinnaṁ devarājūnan"ti-ādimāha[2]. **Saṅgāmo samupaṭṭhito**ti saṁ suṭṭhu gāmo kalahatthāya upagamananti saṅgāmo, so saṅgāmo saṁ suṭṭhu upaṭṭhito, ekaṭṭhāne upagantvā ṭhitoti attho. **Ahosi samupabyūḷho**ti saṁ suṭṭhu upasamīpe rāsibhūtoti attho.

21. **Saṁvejesi mahājanan**ti tesaṁ rāsibhūtānaṁ yakkhānaṁ ākāse nisinno Bhagavā catusaccadhammadesanāya saṁ suṭṭhu vejesi, ādīnavadassanena gaṇhāpesi viññāpesi bodhesīti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Saraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Āsanne (Sī)
2. Ubhinnaṁ devarājūnanti āha (?)

4. Ekāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Varuṇo nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Ekāsaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Varuṇo nāma devarājā hutvā nibbatti. So Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso gandhamālādīhi gītavāditehi ca upaṭṭhayamāno saparivāro pūjesi. Tato aparabhāge Bhagavati parinibbute tassa Mahābodhirukkhaṁ Buddhadassanaṁ viya sabbatūriyatāḷāvacarehi saparivāro upahāramakāsi. So tena puññena tato kālaṅkatvā Nimmānaratidevaloke uppajji. Evaṁ devasampattimanubhavitvā manussesu ca manussabhūto cakkavattisampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

31. So pacchā sakakammaṁ saritvā taṁ tathato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Varuṇo nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha yadā ahaṁ sambodhanatthāya[1] Buddhaṁ bodhiñca pūjesiṁ, tadā Varuṇo nāma devarājā ahosinti sambandho.

34. **Dharaṇīruhapādapan**ti ettha rukkhalatāpabbatasattaratanādayo dhāretīti dharaṇī, tasmiṁ ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho. Pādena pivatīti pādapo, siñcitasiñcitodakaṁ pādena mūlena pivati rukkhakkhandhasākhāviṭapehi āporasaṁ patthariyatīti attho, taṁ dharaṇīruhapādapaṁ Bodhirukkhanti sambandho.

35. **Sakakammābhiraddho**ti attano kusalakammena abhiraddhopasanno uttame bodhimhi pasannoti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Ekāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Sammodanatthāya (Sī)

5. Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassī nāma Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Suvaṇṇapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ ṭhāne bhūmaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto tassa Bhagavato dhammaṁ sutvā pasannamānaso catūhi suvaṇṇapupphehi pūjesi. Tāni pupphāni ākāse suvaṇṇavitānaṁ hutvā chādesuṁ, suvaṇṇapabhā ca Buddhassa sarīrapabhā ca ekato hutvā mahā-obhāso ahosi. So atirekataraṁ pasanno sakabhavanaṁ gatopi saratiyeva. So tena puññakammena Tusitabhavanādisugatīsuyeva saṁsaranto dibbasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā sāsane uraṁ datvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

40. So aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vipassī nāma Bhagavā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva.

44. **Pāmojjaṁ janayitvānā**ti balavapītiṁ uppādetvā "pāmojjaṁ āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassā"ti-ādīsu[1] viya attamanatā sakabhāvaṁ uppādetvāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Citakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Vasāmi rājāyataneti-ādikaṁ āyasmato Citakapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato paraṁ uppannuppannabhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle rājāyatanarukkhadevatā hutvā nibbatto antarantarā devatāhi saddhiṁ

1. Abhi 1. 18, 30; Khu 7. 2, 38, 219 piṭṭhesu.

dhammaṁ sutvā pasanno Bhagavati parinibbute saparivāro gandhadīpadhūpapupphabheri-ādīni gāhāpetvā Bhagavato āḷahanaṭṭhānaṁ gantvā dīpādīni pūjetvā anekehi tūriyehi anekehi vāditehi taṁ pūjesi. Tato paṭṭhāya sakabhavanaṁ upaviṭṭhopi Bhagavantameva saritvā sammukhā viya vandati. So teneva puññena tena cittappasādena rājāyatanato kālaṁ kato Tusitādīsu nibbatto dibbasampattiṁ anubhavitvā tato manussesu manussasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Bhagavati uppannacittappasādo Bhagavato sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

49. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **vasāmi rājāyatane**ti-ādimāha. **Rājāyatane**ti devarājūnaṁ āyatanaṁ rājāyatanaṁ, tassa rukkhassa nāmadheyyo vā. **Parinibbute Bhagavatī**ti parisamantato kiñci anavasesetvā khandhaparinibbānakāle parinibbānasamaye parinibbānappattassa sikhino lokabandhunoti sambandho.

50. **Citakaṁ agamāsahan**ti candanāgarudevadārukappūratakkolādi-sugandhadārūhi citaṁ rāsigatanti citaṁ, citameva citakaṁ, Buddhagāravena citakaṁ pūjanatthāya citakassa samīpaṁ ahaṁ agamāsinti attho. Tattha gantvā katakiccaṁ dassento **tūriyaṁ tattha vādetvā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ suviññeyyamevāti.

Citakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Yadā Vipassī lokaggoti-ādikaṁ āyasmato Buddhasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ bhūmaṭṭhakavimāne devaputto hutvā nibbatti. Tadā Vipassī Bhagavā āyusaṅkhāraṁ vossajji. Atha sakaladasasahassilokadhātu sasāgarapabbatā pakampittha. Tadā tassa devaputtassa bhavanampi kampittha. Tasmiṁ khaṇe so

devaputto saṁsayajāto "kiṁ nu kho pathavīkampāya nibbattī"ti cintetvā Buddhassa āyusaṅkhāravossajjabhāvaṁ ñatvā mahāsokaṁ domanassaṁ[1] uppādesi. Tadā Vessavaṇo mahārājā āgantvā "mā cintayitthā"ti assāsesi. So devaputto tato cuto tena puññena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

57. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **yadā Vipassī lokaggo**ti-ādimāha. **Āyusaṅkhāramossajjī**ti āsamantato yunoti pāleti satteti āyu, āyussa saṅkhāro rāsibhāvo āyusaṅkhāro, taṁ āyusaṅkhāraṁ ossajji pariccaji jahāsīti attho. Tasmiṁ āyusaṅkhāravossajjane. Jalamekhalāsāgarodakamekhalāsahitā sakaladasasahassacakkavāḷapathavī kampitthāti sambandho.

58. **Otataṁ vitthataṁ mayhan**ti mayhaṁ bhavanaṁ otataṁ vitthataṁ cittaṁ vicittaṁ **suci** suparisuddhaṁ **cittaṁ** anekehi sattahi ratanehi vicittaṁ sobhamānaṁ **pakampittha** pakārena kampitthāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Maggasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Maggasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato oraṁ tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Himavante devaputto hutvā nibbatto araññaṁ gantvā maggamūḷhānaṁ maggaṁ gavesantānaṁ tassa sāvakānaṁ bhojetvā maggaṁ ācikkhi. So tena puññena devamanussasampattimanubhavitvā uppannuppannabhave sabbattha amūḷho saññavā ahosi. Atha imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāse anallīno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

---

1. Saṁvegaṁ (Sī)

66. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. **Sāvakā vanacārino**ti Bhagavato vuttavacanaṁ sammā ādarena suṇantīti sāvakā, atha vā Bhagavato desanānusārena ñāṇaṁ pesetvā saddhammaṁ suṇantīti sāvakā. Vanacārino vane vicaraṇakā sāvakā **vippanaṭṭhā** maggamūḷhā mahā-araññe **andhāva** cakkhuvirahitāva **anusuyyare** vicarantīti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Maggasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassimhi Sugateti-ādikaṁ āyasmato Paccupaṭṭhānasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle yakkhayoniyaṁ nibbatto Bhagavati dharamāne dassanassa aladdhattā pacchā parinibbute mahāsokappatto vihāsi. Tadā hissa Bhagavato Sāgato nāma aggasāvako anusāsanto Bhagavato sārīrikadhātupūjā Bhagavati dharamāne katapūjā viya cittappasādavasā mahapphalaṁ bhavatī"ti vatvā "thūpaṁ karohī"ti niyojito thūpaṁ kāresi, taṁ pūjetvā tato cuto devamanussesu sakkacakkavattisampattimanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

72. So aparabhāge attano puññakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Atthadassimhi Sugate**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttameva. **Yakkhayoniṁ upapajjin**ti ettha pana attano sakāsaṁ sampattasampatte khādantā yanti gacchantīti yakkhā, yakkhānaṁ yoni jātīti yakkhayoni, yakkhayoniyaṁ nibbattoti attho.

73. **Dulladdhaṁ vata me āsī**ti me mayā laddhayasaṁ dulladdhaṁ, Buddhabhūtassa Satthuno sakkāraṁ akatattā virādhetvā laddhanti attho. **Duppabhātan**ti

duṭṭhu pabhātaṁ rattiyā pabhātakaraṇaṁ, mayhaṁ na suṭṭhuṁ pabhātanti[1] attho. **Duruṭṭhitan**ti du-uṭṭhitaṁ, sūriyassa uggamanaṁ mayhaṁ du-uggamananti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Jātipūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Jāyaṁ tassa Vipassissāti-ādikaṁ āyasmato Jātipūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto nakkhattapāṭhakehi Vipassibodhisattassa vuttalakkhaṇanimittaṁ sutvā "ayaṁ kira kumāro Buddho hutvā sakalalokassa aggo seṭṭho hutvā sabbasatte saṁsārato uddharissatī"ti sutvā taṁ Bhagavantaṁ kumārakāleyeva Buddhassa viya mahāpūjamakāsi. Pacchā kamena kumārakālaṁ rājakumārakālaṁ[2] rajjakālanti kālattayamatikkamma Buddhe jātepi mahāpūjaṁ katvā tato cuto Tusitādīsu nibbatto dibbasukhamanubhavitvā pacchā manussesu cakkavattādimanussasukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto sattaṭṭhavassakāleyeva Bhagavati pasanno pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

82. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **jāyaṁ tassa Vipassissā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva.

84. **Nemittānaṁ suṇitvānā**ti ettha nimittaṁ kāraṇaṁ sukhadukkhappattihetuṁ jānantīti nemittā, tesaṁ nemittānaṁ nakkhattapāṭhakānaṁ vacanaṁ suṇitvāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Jātipūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dvādasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

1. Mayhaṁatiduṭṭhupabhātanti (Sī) 2. Kumārakāleyeva rājakumāraṁ (sabbattha)

13. Sereyyavagga

1. Sereyyakatthera-apadānavaṇṇanā

Ajjhāyako mantadharoti-ādikaṁ āyasmato Sereyyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tato paresu attabhāvasahassesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pāraṁ gantvā itihāsādisakalabrāhmaṇadhammesu koṭippatto ekasmiṁ divase abbhokāse saparivāro ṭhito Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso sereyyapupphaṁ gahetvā ākāse khipanto pūjesi. Tāni pupphāni ākāse vitānaṁ hutvā sattāhaṁ ṭhatvā pacchā antaradhāyiṁsu. So taṁ acchariyaṁ disvā atīva pasannamānaso teneva pītisomanassena kālaṁ katvā Tusitādīsu nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā tato manussasukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ pāpuṇitvā pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge purākatakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ajjhāyako mantadharo**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva.

3. **Sereyyakaṁ gahetvānā**ti sirise bhavaṁ jātipupphaṁ sereyyaṁ, sereyyameva sereyyakaṁ, taṁ sereyyakaṁ gahetvānāti sambandho. Bhagavati pasanno jātisumanamakuḷacampakādīni pupphāni patiṭṭhapetvā pūjetuṁ kālaṁ natthitāya[1] tattha sampattaṁ taṁ sereyyakaṁ pupphaṁ gahetvā pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Sereyyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Pūjetukāmatāya (?)

2. Pupphathūpiyatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Pupphuthūpiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassibuddhassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā sakasippe nipphattiṁ patto tattha sāraṁ apasānto gehaṁ pahāya Himavantaṁ pavisitvā attanā sahagatehi pañcasissasahassehi saddhiṁ pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Kukkuranāmapabbatasamīpe paṇṇasālaṁ kāretvā paṭivasati. Tadā Buddhuppādabhāvaṁ sutvā sissehi saha Buddhassa santikaṁ gantukāmo kenaci byādhinā pīḷito paṇṇasālaṁ pavisitvā sissasantikā Buddhassānubhāvaṁ lakkhaṇañca sutvā pasannamānaso Himavantato campakāsokatilakaketakādyaneke pupphe āharāpetvā thūpaṁ katvā Buddhaṁ viya pūjetvā kālaṁ katvā brahmalokūpago ahosi. Atha te sissā tassa āḷahanaṁ katvā Buddhasantikaṁ gantvā taṁ pavattiṁ ārocesuṁ. Atha Bhagavā Buddhacakkhunā oloketvā anāgataṁsañāṇena pākaṭīkaraṇamakāsi. So aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

10. Atha so attano pubbakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Kukkuro nāma pabbato**ti pabbatassa sikharaṁ kukkurākārena sunakhākārena saṇṭhitattā "Kukkurapabbato"ti saṅkhyaṁ gato, tassa samīpe paṇṇasālaṁ katvā pañcatāpasasahassehi saha vasamānoti attho. Nayānusārena sesaṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Pupphathūpiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Pāyasadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti-ādikaṁ āyasmato Pāyasadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle

ekasmiṁ vibhavasampanne kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā gharāvāsaṁ vasanto hatthi-assadhanadhaññasattaratanādivibhavasampanno saddhāsampanno kammaphalaṁ saddahitvā sahassamattā suvaṇṇapātiyo kāretvā tasmiṁ khīrapāyasasahassassa pūretvā tā sabbā gāhāpetvā Simbalivanaṁ agamāsi. Tasmiṁ samaye Vipassī Bhagavā chabbaṇṇaraṁsiyo vissajjetvā ākāse caṅkamaṁ māpetvā caṅkamati. So pana seṭṭhi taṁ acchariyaṁ disvā atīva pasanno pātiyo ṭhapetvā vanditvā ārocesi paṭiggahaṇāya. Atha Bhagavā anukampaṁ upādāya paṭiggahesi, paṭiggahetvā ca pana tassa somanussuppādanatthaṁ sahassamattehi bhikkhusaṁghehi saddhiṁ paribhuñji, tadavasesaṁ anekasahassabhikkhū paribhuñjiṁsu. So tena puññena sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

26. So aparabhāge attano kusalaṁ paccavekkhamāno taṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇo Sambuddho**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttameva.

28. **Caṅkamaṁ susamārūḷho**ti cadinanto padavikkhepaṁ karonto kamati gacchatīti caṅkamaṁ, caṅkamassa padavikkhepassa ādhārabhūtapathavipadeso caṅkamaṁ nāmāti attho, etaṁ caṅkamaṁsu visesena ārūḷhoti sambandho. **Ambare anilāyane**ti varīyati chādiyati anenāti varaṁ, na baranti ambaraṁ, setavatthasadisaṁ ākāsanti attho. Natthi nilīyanaṁ gopanaṁ etthāti anilaṁ, āsamantato yanti gacchanti anena iddhimantoti āyanaṁ, anilañca taṁ āyanañceti anilāyanaṁ, tasmiṁ ambare anilāyane caṅkamaṁ māpayinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Pāyasadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā

Nisajja pāsādavareti-ādikaṁ āyasmato Gandhodakiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassībhagavato kāle seṭṭhikule

nibbatto viññutaṁ patvā mahaddhano mahābhogo dibbasukhamanubhavanto viya manussasukhamanubhavanto ekasmiṁ divase pāsādavare nisinno hoti. Tadā Bhagavā suvaṇṇamahāmeru viya vīthiyā vicarati, taṁ vicaramānaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso gantvā vanditvā sugandhodakena Bhagavantaṁ osiñcamāno pūjesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsena anallīno Satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṁ gahetvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge attano pubbakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nisajja pāsādavare**ti-ādimāha. Tattha **pāsādo**ti pasādaṁ somanassaṁ janeti uppādetīti pāsādo, mālākammacittakammasuvaṇṇakammādyanekavicittaṁ disvā tattha paviṭṭhānaṁ janānaṁ pasādaṁ janayatīti attho. Pāsādo ca so patthetabbaṭṭhena varo cāti pāsādavaro, tasmiṁ pāsādavare nisajja nisīditvā Vipassiṁ Jinavaraṁ addasanti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Sammukhāthavikatthera-apadānavaṇṇanā

Jāyamāne Vipassimhīti-ādikaṁ āyasmato Sammukhāthavikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto sattavassikakāleyeva sakasippe nipphattiṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto Vipassimhi bodhisatte uppanne sabbabuddhānaṁ lakkhaṇāni vedattaye dissamānāni tāni rājappamukhassa janakāyassa Vipassībodhisattassa lakkhaṇañca Buddhabhāvañca byākaritvā janānaṁ manasaṁ nibbāpesi, anekāni ca thutivacanāni nivedesi. So tena kusalakammena cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavattisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **Sammukhāthavikatthero**ti pākaṭo.

41. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **jāyamāne Vipassimhī**ti-ādimāha. **Vipassimhī** Sammāsambuddhe **jāyamāne** uppajjamāne mātukucchito nikkhante ahaṁ pātubhūtaṁ **nimittaṁ** kāraṇaṁ Buddhabhāvassa hetuṁ **byākariṁ** kathesiṁ, anekāni acchariyāni pākaṭāni akāsinti attho. Sesaṁ vuttanayānusārena suviññeyyamevāti.

Sammukhāthavikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Kusumāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Dhaññavatiyāti-ādikaṁ āyasmato Kusumāsaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patto mahaddhano mahābhogo tiṇṇaṁ vedānaṁ pāraṁ gato brāhmaṇasippesu koṭippatto sakaparasamayakusalo mātāpitaro pūjetukāmo pañca uppalakalāpe attano samīpe ṭhapetvā nisinno bhikkhusaṁghaparivutaṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ āgacchantaṁ disvā nīlapītādighanabuddharasmiyo ca disvā pasannamānaso āsanaṁ paññāpetvā tattha tāni pupphāni santharitvā Bhagavantaṁ tattha nisīdāpetvā sakaghare mātu atthāya paṭiyattāni sabbāni khādanīyabhojanīyāni gahetvā saparivāraṁ Bhagavantaṁ sahatthena santappento bhojesi. Bhojanāvasāne ekaṁ uppalahatthaṁ adāsi. Tena somanassajāto patthanaṁ akāsi. Bhagavāpi anumodanaṁ katvā pakkāmi. So tena puññena devamanussesu dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patto bhogayasehi vaḍḍhito kāmesu ādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

65. So aparabhāge pubbe katakusalaṁ pubbenivāsañāṇena saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nagare Dhaññavatiyā**ti-ādimāha. Dhaññānaṁ puññavantānaṁ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālānaṁ anekesaṁ kulānaṁ ākarattā Dhaññavatī, atha vā

muttāmaṇi-ādisattaratanānaṁ sattavidhadhaññānaṁ upabhogaparibhogānaṁ ākarattā Dhaññavatī, atha vā dhaññānaṁ Buddhapaccekabuddhakhīṇāsavānaṁ vasanaṭṭhānaṁ ārāmavihārādīnaṁ ākarattā Dhaññavatī, tassā **Dhaññavatiyā.** Nagaranti patthenti ettha upabhogaparibhogatthikā janāti nagaraṁ, na gacchatīti vā nagaṁ, rājayuvarājamahāmattādīnaṁ vasanaṭṭhānaṁ. Nagaṁ rāti ādadāti gaṇhātīti nagaraṁ, rājādīnaṁ vasanaṭṭhānasamūhabhūtaṁ pākāraparikhādīhi parikkhittaṁ paricchinnaṭṭhānaṁ nagaraṁ nāmāti attho. Tasmiṁ **nagare** yadā ahaṁ Vipassissa Bhagavato santike byākaraṇaṁ alabhiṁ, tadā tasmiṁ Dhaññavatiyā nagare brāhmaṇo ahosinti sambandho. Sesaṁ sabbattha uttānamevābhi.

Kusumāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Ajjhāyako mantadharoti-ādikaṁ āyasmato Phaladāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā vedattayādisakasippesu pārappatto anekesaṁ brāhmaṇasahassānaṁ pāmokkho ācariyo sakasippānaṁ pariyosānaṁ adisvā tattha ca sāraṁ apassanto gharāvāsaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavantassa avidūre assamaṁ kāretvā saha sissehi vāsaṁ kappesi, tasmiṁ samaye Padumuttaro Bhagavā bhikkhāya caramāno tassānukampāya taṁ padesaṁ sampāpuṇi. Tāpaso Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso attano atthāya puṭake nikkhipitvā rukkhagge laggitāni madhurāni padumaphalāni madhunā saha adāsi. Bhagavā tassa somanassuppādanatthaṁ passantasseva paribhuñjitvā ākāse ṭhito phaladānānisaṁsaṁ kathetvā pakkāmi.

75. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto sattavassikoyeva arahattaṁ patvā pubbe

katakusalakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ajjhāyako mantadharo**ti-ādimāha. Tattha ajjheti cintetīti ajjhāyi, ajjhāyiyeva ajjhāyako. Ettha hi akāro "paṭisedhe vuddhitabbhāve -pa- akāro virahappake"ti evaṁ vuttesu dasasu atthesu tabbhāve vattati. Sissānaṁ savanadhāraṇādivasena hitaṁ ajjheti cinteti sajjhāyaṁ karotīti **ajjhāyako,** cintakoti attho. Ācariyassa santike uggahitaṁ sabbaṁ mantaṁ manena dhāreti pavattetīti **mantadharo. Tiṇṇaṁ vedāna pāragū**ti vedaṁ vuccati ñāṇaṁ, vedena veditabbā bujjhitabbāti vedā, iruvedayajuvedasāmavedasaṅkhātā tayo ganthā, tesaṁ vedānaṁ pāraṁ pariyosānaṁ koṭiṁ gato pattoti pāragū. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Ñāṇasaññikattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tasmiṁ tasmiṁ uppannuppanne bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantassa avidūre pabbatantare paṇṇasālaṁ kāretvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā vasanto ekadivasaṁ parisuddhaṁ paṇḍaraṁ pulinatalaṁ disvā "īdisā parisuddhā Buddhā, īdisaṁva parisuddhaṁ Buddhañāṇan"ti Buddhañca tassa ñāṇañca anussari thomesi ca.

84. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā sāsane pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ patto pubbe katapuññaṁ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento "pabbate Himavantamhī"ti-ādimāha. **Pulinaṁ sobhanaṁ disvā**ti paripuṇṇakataṁ viya pulākārena parisodhitākārena pavattaṁ ṭhitanti pulinaṁ,

sobhanaṁ vālukaṁ disvā seṭṭhaṁ Buddhaṁ anussarinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti-ādikaṁ āyasmato Gaṇṭhipupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu katapuññasañcayo Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto upabhogaparibhogehi anūno ekadivasaṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ sagaṇaṁ disvā pasannamānaso lājāpañcamehi pupphehi pūjesi. So teneva cittappasādena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato devaloke nibbatto dibbasampattiṁ anubhavitvā aparabhāge manussesu manussasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

91. So ekadivasaṁ pubbe katapuññaṁ saritvā somanassajāto "iminā kusalenāhaṁ nibbānaṁ patto"ti pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇo Sambuddho**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Padumapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Padumapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā sakasippe nipphattiṁ patvā tattha sāraṁ apassanto Buddhuppattito puretaraṁ uppannattā ovādānusāsanaṁ alabhitvā gharāvāsaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavantassa avidūre

Gotamakaṁ nāma pabbataṁ nissāya assamaṁ kāretvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā jhānasukheneva vihāsi. Tadā Padumuttaro Bhagavā Buddho hutvā satte saṁsārato uddharanto tassānukampāya Himavantaṁ agamāsi. Tāpaso Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso sakasisse samānetvā tehi padumapupphāni āharāpetvā pūjesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

97. So attano puññakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. **Gotamo nāma pabbato**ti anekesaṁ yakkhadevatānaṁ āvāsabhāvena adhiṭṭhānavasena Gotamassa bhavanattā Gotamoti pākaṭo ahosi. Pavattati tiṭṭhatīti pabbato. **Nāgarukkhehi sañchanno**ti ruhati tiṭṭhatīti rukkho. Atha vā pathaviṁ khananto uddhaṁ ruhatīti rukkho, nānā anekappakārā campakakappūranāga-agarucandanādayo rukkhāti nānārukkhā, tehi nānārukkhehi sañchanno parikiṇṇo Gotamo pabbatoti sambandho. **Mahābhūtagaṇālayo**ti bhavanti jāyanti uppajjanti vaḍḍhanti cāti bhūtā, mahantā ca te bhūtā cāti mahābhūtā, mahābhūtānaṁ gaṇo samūhoti mahābhūtagaṇo, mahābhūtagaṇassa ālayo patiṭṭhāti mahābhūtagaṇālayo.

98. **Vemajjhamhi ca tassāsī**ti tassa Gotamassa pabbatassa vemajjhe abbhantare assamo abhinimmito nipphādito katoti attho. Sesaṁ uttānamevāti.

Padumapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Terasamavaggavaṇṇanā samattā.

14. Sobhitavagga

1. Sobhitatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Sobhitattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā ekadivasaṁ Satthārā dhamme desiyamāne somanassena pasannamānaso nānappakārehi thomesi. So teneva somanassena kālaṁ katvā devesu nibbatto tattha dibbasukhaṁ anubhavitvā manussesu ca manussasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto sattavassikova pabbajitvā na cirasseva chaḷabhiñño arahā ahosi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Sobhitatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Sudassanatthera-apadānavaṇṇanā

Vitthatāya nadītīreti-ādikaṁ āyasmato Sudassanattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave katapuññūpacayo Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto Vitthatāya nāma gaṅgāya samīpe pilakkhuphalitaṁ pariyesanto tassā tīre nisinnaṁ jalamāna-aggisikhaṁ iva Sikhiṁ Sammāsambuddhaṁ disvā pasannamānaso ketakīpupphaṁ vaṇṭeneva chinditvā pūjento evamāha "bhante yena ñāṇena tvaṁ evaṁ mahānubhāvo Sabbaññubuddho jāto, taṁ ñāṇaṁ ahaṁ pūjemī"ti. Atha Bhagavā anumodanamakāsi. So tena puññena devamanussesu jāto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

10. So attano katakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vitthatāya nadītīre**ti-ādimāha. Tattha **Vitthatāyā**ti vittharati pattharati vitthiṇṇā hotīti vitthatā, nadanti saddaṁ karonti itā gatā pavattāti nadī, nadiṁ tarantā etaṁ patvā tiṇṇā nāma hontīti tīraṁ, tassā Vitthatāya nadiyā tīre tīrasamīpeti attho. **Ketakiṁ papphitaṁ disvā**ti kucchitākārena gaṇhantānaṁ hatthaṁ kaṇḍako chindati vijjhatīti ketaṁ, ketassa esā ketakīpupphaṁ, taṁ disvā vaṇḍaṁ chinditvāti sambandho.

11. **Sikhino lokabandhuno**ti sikhī vuccati aggi, sikhīsadisā nīlapītādibhedā jalamānā chabbaṇṇaghanaraṁsiyo yassa so sikhī, lokassa sakalalokattayassa bandhu ñātakoti lokabandhu, tassa Sikhino lokabandhuno ketakīpupphaṁ vaṇḍe chinditvā pūjesinti sambandho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sudassanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Candanapūjanakatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadītīreti-ādikaṁ āyasmato Candanapūjanakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavante Candabhāgānadiyā samīpe kinnarayoniyaṁ nibbatto pupphabhakkho pupphanivasano candana-agaru-ādīsu gandhavibhūsito Himavante bhummadevatā viya uyyānakīḷajalakīḷādi-anekasukhaṁ anubhavanto vāsaṁ kappesi. Tadā Atthadassī Bhagavā tassanukampāya Himavantaṁ gantvā ākāsato oruyha saṁghāṭiṁ paññāpetvā nisīdi. So kinnaro taṁ Bhagavantaṁ vijjotamānaṁ tattha nisinnaṁ disvā pasannamānaso sugandhacandanena pūjesi. Tassa Bhagavā anumodanaṁ akāsi.

17. So tena puññena tena somanassena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṁ cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattirajjapadesarajjasampattiyo

anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto pabbajitvā nacirasseva arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Candabhāgānadītīre**ti-ādimāha. Tattha candaṁ manaṁ ruciṁ ajjhāsayaṁ ñatvā viya jātoti cando. Candamaṇḍalena pasannanimmalodakena ubhosu passesu muttādalasadisasantharadhavalapulinatalena ca samannāgatattā candena bhāgā sadisāti Candabhāgā, tassā Candabhāgāya nadiyā tīre samīpeti attho. Sesaṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Candanapūjanakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhamabhāṇavāravaṇṇanā samattā.

---

4. Pupphacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Sunando nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Pupphacchadaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā sakasippesu nipphattiṁ patto mahābhāgo mahāyaso dānābhirato ahosi. Ekadivasaṁ so "sakalajambudīpe ime yācakā nāma 'ahaṁ dānaṁ na laddhosmī'ti vattuṁ mā labhantū"ti mahādānaṁ sajjesi. Tadā Padumuttaro Bhagavā saparivāro ākāsena gacchati. Brāhmaṇo taṁ disvā pasannacitto sakasisse pakkosāpetvā pupphāni āharāpetvā ākāse ukkhipitvā pūjesi. Tāni sakalanagaraṁ chādetvā satta divasāni aṭṭhaṁsu.

26. So tena puññakammena devamanussesu sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ ekasmiṁ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sunando nāma nāmenā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Pupphacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Rahosaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Rahosaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto ekasmiṁ Buddhasuññakāle Majjhimadese brāhmaṇakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṁ patvā tattha sāraṁ apassanto kevalaṁ udaraṁ pūretvā kodhamadamānādayo akusaleyeva disvā gharāvāsaṁ pahāya Himavantaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajitvā anekatāpasasataparivāro Vasabhapabbatasamīpe assamaṁ māpetvā tīṇi vassasahassāni Himavanteyeva vasamāno "ahaṁ ettakānaṁ sissānaṁ ācariyoti sammato garuṭṭhāniyo garukātabbo vandanīyo, ācariyo me natthī"ti domanassappatto te sabbe sisse sannipātetvā Buddhānaṁ abhāve nibbānādhigamābhāvaṁ pakāsetvā sayaṁ ekako raho vivekaṭṭhāneva nisinno Buddhassa sammukhā nisinno viya Buddhasaññaṁ manasi karitvā Buddhārammaṇaṁ pītiṁ uppādetvā sālāyaṁ pallaṅkaṁ ābhujitvā nisinno kālaṁ katvā brahmaloke nibbatti.

34. So tattha jhānasukhena ciraṁ vasitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto kāmesu anallīno sattavassiko pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṁ patvā chaḷabhiñño hutvā pubbenivāsañāṇena attano pubbakammaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. **Vasabho nāma pabbato**ti Himavantapabbataṁ vinā sesapabbatānaṁ uccatarabhāvena seṭṭhatarabhāvena vasabhoti saṅkhaṁ gato pabbatoti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Rahosaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Campakapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Kaṇikāraṁva jotantanti-ādikaṁ āyasmato Campakapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle

brāhmaṇakule nibbatto vuddhippatto sakasippesu nipphattiṁ patvā tattha sāraṁ apassanto gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā vanantare vasanto Vessabhuṁ Bhagavantaṁ uddissa sissehi ānītehi campakapupphehi pūjesi. Bhagavā anumodanaṁ akāsi. So teneva kusalena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ pāpuṇitvā pubbavāsanābalena gharāvāse anallīno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

41. So aparabhāge attano pubbapuññakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **kaṇikāraṁva jotantan**ti-ādimāha. Tattha **kaṇikāran**ti sakalapattapalāsāni paribhajja pātetvā pupphagahaṇasamaye kaṇṇikābaddho hutvā pupphamakuḷānaṁ gahaṇato kaṇṇikākārena pakatoti kaṇikāro, "kaṇṇikāro"ti vattabbe niruttinayena ekassa pubbaṇakārassa lopaṁ katvā "kaṇikāran"ti vuttanti daṭṭhabbaṁ. Taṁ pupphitaṁ kaṇikārarukkhaṁ iva jotantaṁ Buddhaṁ addasanti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Campakapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Atthasandassakatthera-apadānavaṇṇanā

Visālamāḷe āsīnoti-ādikaṁ āyasmato Atthasandassakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuññūpacayo Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṁ patto tattha sāraṁ apassanto gehaṁ pahāya Himavantaṁ gantvā ramaṇīye ṭhāne paṇṇasālaṁ katvā paṭivasati, tadā sattānukampāya Himavantamāgataṁ Padumuttarabhagavantaṁ disvā pasannamānaso pañcaṅgasamannāgato vanditvā thutivacanehi thomesi. So tena puññena yāvatāyukaṁ katvā kālaṅkatvā brahmalokūpago ahosi. So aparabhāge imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā arahattaṁ pāpuṇi.

47. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **visālamāḷe āsīno**ti-ādimāha. Tattha **visālamāḷe**ti visālaṁ patthaṭaṁ vitthiṇṇaṁ mahantaṁ māḷaṁ visālamāḷaṁ, tasmiṁ visālamāḷe **āsīno** nisinno ahaṁ Lokanāyakaṁ addasanti sambandho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Atthasandassakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Ekapasādaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nārado iti me nāmanti-ādikaṁ āyasmato Ekapasādaniyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu katakusalo Atthadassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto Kesavoti pākaṭo hutvā viññutaṁ patvā gharāvāsaṁ pahāya pabbajitvā vasanto ekadivasaṁ Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso añjaliṁ paggayha ativiya pītisomanassajāto pakkāmi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā teneva somanassena kālaṁ katvā devesu nibbattho tattha dibbasampattiṁ anubhavitvā manussesu uppanno tattha sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde aññatarasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

55. So aparabhāge attano katakusalakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Nārado iti me nāman**ti-ādimāha. Tattha **nārado**ti jātivasena suddhasarīrattā natthi rajo dhūli malaṁ etassāti Nārado, jakārassa dakāraṁ katvā Nāradoti kuladattikaṁ nāmaṁ. **Kesavo**ti kisavacchagotte jātattā Kesavo Nāradakesavo iti maṁ janā **vidū** jānantīti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Ekapasādaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Sālapupphadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Migarājā tadā āsinti-ādikaṁ āyasmato Sālapupphadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave katakulasalasañcayo kenaci kammacchiddena Himavante sīhayoniyaṁ nibbatto anekasīhaparivāro vihāsi. Tadā Sikhī Bhagavā tassānukampāya Himavantaṁ agamāsi. Sīho taṁ upagataṁ disvā pasannamānaso sākhābhaṅgena sakaṇṇikasālapupphaṁ gahetvā pūjesi. Bhagavā tassa anumodanaṁ akāsi.

60. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthari pasanno pabbajitvā arahattaṁ patto attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **migarājā tadā āsin**ti-ādimāha. Tattha maraṇaṁ gacchantīti migā, atha vā ghāsaṁ magganti gavesantīti migā, migānaṁ rājā migarājā. Sakalacatuppadānaṁ rajabhāve satipi gāthābandhasukhatthaṁ mige ādiṁ katvā migarājāti vuttaṁ. Yadā Bhagavantaṁ disvā sapupphaṁ sālasākhaṁ bhañjitvā pūjesiṁ, tadā ahaṁ migarājā ahosinti attho.

62. **Sakosaṁ pupphamāharin**ti sakaṇṇikaṁ sālapupphaṁ āhariṁ pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sālapupphadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Piyālaphaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Parodhako tadā āsinti-ādikaṁ āyasmato Piyālaphaladāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto Himavante ekasmiṁ pabbhāre mige vadhitvā jīvikaṁ kappetvā vasati. Tasmiṁ kāle tattha gataṁ Sikhiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso sāyaṁ pātaṁ namassamāno kañci deyyadhammaṁ apassanto

madhurāni piyālaphalāni uccinitvā adāsi. Bhagavā tāni paribhuñji. So nesādo Buddhārammaṇāya pītiyā nirantaraṁ phuṭṭhasarīre pāpakamme virattacitto mūlaphalāhāro na cirasseva kālaṁ katvā devaloke nibbatti.

66. So tattha dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca anekavidhasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tattha anabhirato gehaṁ pahāya Satthu santike pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ patto attano kataphaladānakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **parodhako tadā āsin**ti-ādimāha. Tattha yadā ahaṁ piyālaphalaṁ datvā cittaṁ pasādesiṁ, tadā ahaṁ parodhako āsinti sambandho. **Parodhako**ti parasattarodhako vihesako. "Pararodhako"ti vattabbe pubbassa rakārassa lopaṁ katvā "parodhako"ti vuttaṁ.

69. **Paricāriṁ vināyakan**ti taṁ nibbānapāpakaṁ Satthāraṁ "bhante imaṁ phalaṁ paribhuñjathā"ti pavāriṁ nimantesiṁ ārādhesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Piyālaphaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Cuddasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

15. Chattavagga

1. Atichattiyatthera-apadānavaṇṇanā

Parinibbute Bhagavatīti-ādikaṁ āyasmato Atichattiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissāyāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kulagehe nibbatto dharamānassa Bhagavato adiṭṭhattā parinibbutakāle "aho mama parihānī"ti cintetvā "mama jātiṁ saphalaṁ karissāmī"ti katasanniṭṭhāno chattādhichattaṁ kāretvā tassa Bhagavato sarīradhātuṁ nihitadhātugabbhaṁ pūjesi. Aparabhāge pupphacchattaṁ kāretvā tameva

dhātugabbhaṁ pūjesi. So teneva puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṁ patto Satthari pasanno pabbajitvā kammaṭṭhānaṁ gahetvā vāyamanto na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

1. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **parinibbute Bhagavatī**ti-ādimāha. Tattha **chattātichattan**ti chādiyati saṁvariyati ātapādinti chattaṁ, chattassa atichattaṁ chattassa upari katachattaṁ chattātichattaṁ, chattassa uparūpari chattanti attho. **Thūpamhi abhiropayin**ti thūpiyati rāsikarīyatīti thūpo, atha vā thūpati thirabhāvena vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjamāno patiṭṭhātīti thūpo, tasmiṁ thūpamhi mayā kāritaṁ chattaṁ uparūpari ṭhapanavasena abhi visesena āropayiṁ pūjesinti attho.

2. **Pupphacchadanaṁ katvānā**ti vikasitehi sugandhehi anekehi pupphehi chadanaṁ chattupari vitānaṁ katvā pūjesinti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Atichattiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Thambhāropakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Thambhāropakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Dhammadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto saddho pasanno parinibbute Bhagavati tassa Bhagavato dhātugabbhamāḷake thambhaṁ nikhanitvā dhajaṁ āropesi. Bahūni jātisumanapupphāni ganthitvā nisseṇiyā ārohitvā pūjesi.

5. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā kālaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto daharakālato pabhuti pūjanīyo sāsane baddhasaddho pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ

patto attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Tattha **nibbute Lokanāthamhī**ti sakalalokassa Nāthe padhānabhūte paṭisaraṇe ca Satthari khandhaparinibbānena nibbute nibbutadīpasikhā viya adassanaṁ gateti attho. **Dhammadassīnarāsabhe**ti catusaccadhammaṁ passatīti dhammadassī, atha vā satipaṭṭhānadike sattatiṁsabodhipakkhiyadhamme dassanasīlo passanasīloti dhammadassī, narānaṁ āsabho pavaro uttamoti Narāsabho, dhammadassī ca so Narāsabho ceti Dhammadassīnarāsabho, tasmiṁ Dhammadassīnarāsabhe. **Āropesiṁ dhajaṁ thambhan**ti cetiyamāḷake thambhaṁ nikhanitvā tattha dhajaṁ āropesiṁ bandhitvā ṭhapesinti attho.

6. **Nisseṇiṁ māpayitvānā**ti nissāya taṁ iṇanti gacchanti ārohanti uparīti nisseṇi, taṁ nisseṇiṁ māpayitvā kāretvā bandhitvā thūpaseṭṭhaṁ samāruhinti sambandho. **Jātipupphaṁ gahetvānā**ti jāyamānameva janānaṁ sundaraṁ manaṁ karotīti jātisumanaṁ, jātisumanameva pupphaṁ "jātisumanapupphan"ti vattabbe gāthābandhasukhatthaṁ sumanasaddassa lopaṁ katvā "jātipupphan"ti vuttaṁ, taṁ jātisumanapupphaṁ gahetvā ganthitvā thūpamhi āropayiṁ, āropetvā pūjesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Thambhāropakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Vedikārakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Vedikārattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patvā gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā nibbute Satthari pasanno tassa cetiye valayaṁ kāresi, sattahi ratanehi paripūretvā mahāpūjaṁ kāresi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto anekesu jātisatasahassesu pūjanīyo mahaddhano mahābhogo ubhayasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vibhavasampanno pabbajitvā vāyamanto na cirasseva arahā ahosi.

10. So ekadivasaṁ attano pubbe katakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Piyadassīnaruttame**ti piyaṁ somanassākāraṁ dassanaṁ yassa so piyadassī, ārohapariṇāhadvattiṁsamahāpurisalakkhaṇa-asītānubyañjanabyāmappabhā-maṇḍalehi sādhu mahājanappasādaṁ janayanākāradassanoti attho. Narānaṁ uttamoti naruttamo, Piyadassī ca so narutthamo ceti Piyadassīnaruttamo, tasmiṁ Piyadassīnaruttame nibbute dhātugabbhamhi muttavediṁ ahaṁ akāsinti sambandho. Pupphādhāratthāya pariyosāne vedikāvalayaṁ akāsinti attho.

11. **Maṇīhi parivāretvā**ti maṇati jotati pabhāsatīti maṇi, atha vā janānaṁ manaṁ pūrento somanassaṁ karonto ito gato pavattoti maṇi, jātiraṅgamaṇiveḷuriyamaṇi-ādīhi anekehi maṇīhi katavedikāvalayaṁ parivāretvā uttamaṁ mahāpūjaṁ akāsinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Vedikārakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Saparivāriyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Saparivāriyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto mahaddhano mahābhogo ahosi. Atha Padumuttare Bhagavati parinibbute mahājano tassa dhātuṁ nidahitvā mahantaṁ cetiyaṁ kāretvā pūjesi. Tasmiṁ kāle ayaṁ upāsako tassupari candanasārena cetiyagharaṁ karitvā mahāpūjaṁ akāsi. So teneva puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya kusalaṁ katvā saddhāya sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

15-8. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Tattha **omattan**ti lāmakabhāvaṁ nīcabhāvaṁ dukkhitabhāvaṁ vā na passāmi na jānāmi, na diṭṭhapubbo mayā nīcabhāvoti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Saparivāriyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Umāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokamahiteti-ādikaṁ āyasmato Umāpupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto nibbutassa Bhagavato cetiyamahe vattamāne indanīlamaṇivaṇṇaṁ umāpupphaṁ gahetvā pūjesi. So tena puññena sugatīsuyeva saṁsaranto dibbamānusasampattiyo anubhavitvā uppannuppannabhave bahulaṁ nīlavaṇṇo jātisampanno vibhavasampanno ahosi. So imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā saddhājāto pabbajito na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

21. So pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute lokamahite**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **lokamahite**ti lokehi mahito pūjitoti lokamahito, tasmiṁ lokamahite Siddhatthamhi Bhagavati parinibbuteti sambandho. **Āhutīnaṁpaṭiggahe**ti āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesaṁ āhutīnaṁ paṭiggahetuṁ arahatīti āhutīnaṁpaṭiggaho, aluttakitantasamāso, tasmiṁ āhutīnaṁpaṭiggahe Bhagavati parinibbuteti attho.

22. **Umāpupphan**ti uddhamuddhaṁ nīlapabhaṁ muñcamānaṁ pupphati vikasatīti umāpupphaṁ, taṁ umāpupphaṁ gahetvā cetiye pūjaṁ akāsinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Umāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Anulepadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassīmuninoti-ādikaṁ āyasmato Anulepadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto mahaddhano mahābhogo tassa Bhagavato Bodhirukkhassa vedikāvalayaṁ kāretvā sudhākammañca kāretvā vālukasantharaṇaṁ daddaḷhamānaṁ rajatavimānamiva kāresi. So tena puññena sukhappatto uppannuppannabhave rajatavimānarajatageharajatapāsādesu sukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthari pasanno pabbajitvā vipassanamanuyutto na cirasseva arahā ahosi.

26. So aparabhāge "kiṁ nu kho kusalaṁ katvā mayā ayaṁ viseso adhigato"ti pubbenivāsānussatiñāṇena paṭipāṭiyā anussaritvā pubbe katakusalaṁ jānitvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Anomadassīmunino**ti-ādimāha. Tattha anomaṁ alāmakaṁ dassanaṁ dassanīyaṁ sarīraṁ yassa so Anomadassī, dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇa-asītānubyañjanabyāmappabhāsamujjalavirājitasarīrattā sundaradassanoti attho. **Sudhāya piṇḍaṁ datvānā**ti bodhighare vedikāvalayaṁ kāretvā sakale bodhighare sudhālepanaṁ katvāti attho. **Pāṇikammaṁ akāsahan**ti sārakaṭṭhena phalakapāṇiyo katvā tāhi pāṇīhi maṭṭhakammaṁ akāsinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Anulepadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Maggadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Uttaritvāna nadikanti-ādikaṁ āyasmato Maggadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamatthāya puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle lokasammate kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ vasanto ekadivasaṁ Bhagavantaṁ ekaṁ nadiṁ uttaritvā vanantaraṁ gacchantaṁ disvā pasannamānaso "idāni mayā Bhagavato maggaṁ samaṁ kātuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā kudālañca

piṭakañca ādāya Bhagavato gamanamaggaṁ samaṁ katvā vālukaṁ okiritvā Bhagavato pāde vanditvā "bhante iminā maggālaṅkārakaraṇena nibbattanibbattaṭṭhāne pūjanīyo bhaveyyaṁ, nibbānañca pāpuṇeyyan"ti patthanaṁ akāsi. Bhagavā "yuthādhippāyaṁ samijjhatū"ti anumodanaṁ vatvā pakkāmi.

32-3. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha pūjito ahosi. Imasmiṁ pana Buddhuppāde pākaṭe ekasmiṁ kule nibbatto Satthari pasanno pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **uttaritvāna nadikan**ti-ādimāha. Tattha nadati saddaṁ karoti gacchatīti nadī, nadīyeva nadikā, taṁ nadikaṁ uttaritvā atikkamitvāti attho. **Kudālapiṭakamādāyā**ti ku vuccati pathavī, taṁ vidālane padālane chindane alanti kudālaṁ, piṭakaṁ vuccati paṁsuvālikādivāhakaṁ, tālapaṇṇavettalatādīhi katabhājanaṁ, kudālañca piṭakañca kudālapiṭakaṁ, taṁ ādāya gahetvāti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Maggadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Phalakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Yānakāro pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Phalakadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuññasambhāro Siddhatthassa Bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto ratanattaye pasanno candanena ālambanaphalakaṁ katvā Bhagavato adāsi. Bhagavā tassānumodanaṁ akāsi.

37. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha kāle cittasukhapīṇito ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā sañjātappasādo pabbajitvā vāyamanto na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ

pakāsento **yānakāro pure āsin**ti-ādimāha. Tattha **yānakāro**ti yanti etena icchiticchitaṭṭhānanti yānaṁ, taṁ karotīti yānakāro, pure Buddhadassanasamaye ahaṁ yānakāro āsiṁ ahosinti attho. **Candanaṁ phalakaṁ katvā**ti candati pariḷāhaṁ vūpasametīti candanaṁ. Atha vā candanti sugandhavāsanatthaṁ sarīraṁ vilimpanti etenāti candanaṁ, taṁ ālambanaphalakaṁ katvā. **Lokabandhuno**ti sakalalokassa bandhu ñātibhūtoti lokabandhu, tassa lokabandhuno Satthussa adāsinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Phalakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Vaṭaṁsakiyatthera-apadānavaṇṇanā

Sumedho nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Vaṭaṁsakiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimamunindesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tattha ādīnavaṁ disvā gehaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Mahāvane vihāsi. Tasmiṁ samaye Sumedho Bhagavā vivekakāmatāya taṁ vanaṁ sampāpuṇi. Atha so tāpaso Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso vikasitaṁ saḷalapupphaṁ gahetvā vaṭaṁsakākārena ganthetvā Bhagavato pādamūle ṭhapetvā pūjesi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya anumodanamakāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne kule jāto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

43. So aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sumedho nāma nāmenā**ti-ādi vuttaṁ. **Vivekamanubrūhanto**ti janākiṇṇataṁ pahāya janavivekaṁ cittavivekañca anubrūhanto vaḍḍhento bahulīkaronto Mahāvanaṁ ajjhogāhi pāvisīti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Vaṭaṁsakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Pallaṅkadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Sumedhassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Pallaṅkadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamatthāya katapuññūpacayo Sumedhassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya mahābhogasampanno Satthari pasīditvā dhammaṁ sutvā tassa Satthuno sattaratanamayaṁ pallaṅkaṁ kāretvā mahantaṁ pūjaṁ akāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha pūjito ahosi. So anukkamena imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasanno pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ patvā pubbe katapuññanāmena **Pallaṅkadāyakatthero**ti pākaṭo ahosi. Heṭṭhā viya[1] uparipi pubbe katapuññanāmena therānaṁ nāmāni evameva veditabbāni.

47. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sumedhassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Pallaṅko hi mayā dinno**ti pallaṅkaṁ ūrubaddhāsanaṁ katvā yattha upavīsanti nisīdanti, so pallaṅkoti vuccati, so pallaṅko sattaratanamayo mayā dinno pūjitoti attho. **Sa-uttarasapacchado**ti[2] saha uttaracchadena saha pacchadena sa-uttarasapacchado, uparivitānaṁ bandhitvā āsanaṁ uttamavatthehi acchādetvāti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Pallaṅkadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Pannarasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

16. Bandhujīvakavagga

1. Bandhujīvakatthera-apadānavaṇṇanā

Candaṁva vimalaṁ suddhanti-ādikaṁ āyasmato Bandhujīvakattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe

---

1. Heṭṭhāpi (I)

2. Sa-uttarisapacchadoti (Sī)

nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto Sikhissa Bhagavato rūpakāyasampattiṁ disvā pasannamānaso bandhujīvakapupphāni gahetvā Bhagavato pādamūle pūjesi. Bhagavā tassa cittappasādavaḍḍhanatthāya anumodanamakāsi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā teneva puññena devaloke nibbatto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṁ Sammāsambuddhassa uppannakāle gahapatikule nibbatto rūpaggayasaggappatto Satthu dhammadesanaṁ sutvā saddhājāto gehaṁ pahāya pabbajito arahattaṁ pāpuṇi.

1. So pubbenivāsañāṇena pubbe katakusalakammaṁ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **candaṁva vimalaṁ suddhan**ti-ādimāha. Tattha **candaṁva vimalaṁ suddhan**ti abbhā, mahikā, dhumo, rajo, rāhūti imehi upakkilesamalehi vimuttaṁ candaṁ iva diyaḍḍhasahassupakkilesamalānaṁ pahīnattā vimalaṁ nikkilesattā suddhaṁ pasannaṁ Sikhiṁ Sambuddhanti sambandho. Kilesakaddamānaṁ abhāvena **anāvilaṁ.** Nandībhavasaṅkhātāya balavasnehāya[1] parisamantato khīṇattā **nandībhavaparikkhīṇaṁ. Tiṇṇaṁ loke**ti lokattayato tiṇṇaṁ uttiṇṇaṁ atikkantaṁ. **Visattikan**ti visattikaṁ vuccati taṇhā, nittaṇhanti attho.

2. **Nibbāpayantaṁ janatan**ti dhammavassaṁ vassanto janataṁ janasamūhaṁ kilesapariḷāhābhāvena nibbāpayantaṁ vūpasamentaṁ. Sayaṁ saṁsārato **tiṇṇaṁ,** sabbasatte saṁsārato **tārayantaṁ** atikkamentaṁ catunnaṁ saccānaṁ munanato jānanato **Muniṁ** Sikhiṁ Sambuddhanti sambandho. **Vanasmiṁ jhāyamānan**ti ārammaṇūpanijjhānalakkhaṇūpanijjhānehi jhāyantaṁ cintentaṁ cittena bhāventaṁ vanamajjheti attho. **Ekaggaṁ** ekaggacittaṁ **susamāhitaṁ** suṭṭhu ārammaṇe āhitaṁ ṭhapitacittaṁ Sikhiṁ Muniṁ disvāti sambandho.

3. **Bandhujīvakapupphānī**ti bandhūnaṁ ñātīnaṁ jīvakaṁ jīvitanissayaṁ hadayamaṁsalohitaṁ bandhujīvakaṁ hadayamaṁsalohitasamānavaṇṇaṁ pupphaṁ bandhujīvakapupphaṁ gahetvā Sikhino lokabandhuno pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Bandhujīvakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Phalavisesāya (Sī)

2. Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Parakammāyane yuttoti-ādikaṁ āyasmato Tambapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi āyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle kenaci pure katena akusalakammena duggatakule nibbatto vuddhippatto paresaṁ kammaṁ katvā bhatiyā jīvikaṁ kappesi. So evaṁ dukkhena vasanto paresaṁ aparādhaṁ katvā maraṇabhayena palāyitvā vanaṁ pāvisi. Tattha gataṭṭhāne pāṭalibodhiṁ disvā vanditvā sammajjitvā ekasmiṁ rukkhe tambavaṇṇaṁ pupphaṁ disvā taṁ sabbaṁ kaṇṇike ocinitvā bodhipūjaṁ akāsi. Tattha cittaṁ pasādetvā vanditvā pallaṅkamābhujitvā nisīdi. Tasmiṁ khaṇe te manussā padānupadikaṁ anubandhitvā tattha agamaṁsu. So te disvā bodhiṁ āvajjentova palāyitvā bhayānake gīriduggapapāte patitvā mari.

7. So bhodhipūjāya anussaritattā teneva pītisomanassena Tāvatiṁsādīsu upapanno chakāmāvacarasampattiṁ anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbatto vuddhippatto Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **parakammāyane yutto**ti-ādimāha. Tattha paresaṁ kammāni parakammāni, parakammānaṁ āyane karaṇe vāhane dhāraṇe yutto yojito ahosinti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Vīthisammajjakatthera-apadānavaṇṇanā

Udentaṁ sataraṁsiṁvāti-ādikaṁ āyasmato Vīthisammajjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu jātisatesu katapuññasañcayo Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṁ vasanto nagaravāsīhi saddhiṁ vīthiṁ sajjetvā nīyamānaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso vīthiṁ samaṁ katvā dhajaṁ tattha ussāpesi.

15. So teneva puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho bahumānahadayo pabbajitvā laddhūpasampado na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ anussaranto paccakkhato jānitvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **udentaṁ sataraṁsiṁvā**ti-ādimāha. Tattha udentaṁ uggacchantaṁ sataraṁsiṁ satapabhaṁ. **Sataraṁsī**ti desanāsīsamattaṁ, anekasatasahassapabhaṁ sūriyaṁ ivāti attho. **Pītaraṁsiṁva bhāṇuman**ti pītaraṁsiṁ saṁkucitapabhaṁ bhāṇumaṁ pabhāvantaṁ candamaṇḍalaṁ iva Sambuddhaṁ disvāti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Vīthisammajjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Devaputto ahaṁ santoti-ādikaṁ āyasmato Kakkārupupphapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave katapuññasañcayo Sikhissa Bhagavato kāle bhummaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto Sikhiṁ Sammāsambuddhaṁ disvā dibbakakkārupupphaṁ gahetvā pūjesi.

21. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ekatiṁsakappabbhantare ubhayasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **devaputto ahaṁ santo**ti-ādimāha. Tattha dibbanti kīḷanti pañcahi dibbehi kāmaguṇehīti devā, devānaṁ putto, devo eva vā putto **devaputto,** ahaṁ devaputto santo vijjamāno dibbaṁ kakkārupupphaṁ **paggayha** pakārena gahetvā Sikhissa Bhagavato **abhiropayiṁ** pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Devaputto ahaṁ santoti-ādikaṁ āyasmato Mandāravapupphapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle bhummaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto Sikhiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso dibbamandāravapupphehi pūjesi.

25. So tena puññenāti-ādikaṁ sabbaṁ Anantarattherassa apadānavaṇṇanāya vuttanayeneva veditabbanti.

Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Kadambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Kadambapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sammāsambuddhasuññe loke ekasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ vasanto tattha ādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavantasamīpe Kukkuṭe nāma pabbate assamaṁ katvā vihāsi. So tattha satta Paccekabuddhe disvā pasannamānaso pupphitaṁ kadambapupphaṁ ocinitvā te Paccekabuddhe pūjesi. Tepi “icchitaṁ patthitan”ti-ādinā anumodanaṁ akaṁsu.

30. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Taṁ vuttatthameva. **Kukkuṭo nāma pabbato**ti tassa ubhosu passesu kukkuṭacūḷākārena pabbatakūṭānaṁ vijjamānattā Kuttuṭoti saṅkhaṁ gato. Pakārena tiro hutvā patiṭṭhahatīti pabbato. **Tamhi pabbatapādamhī**ti tasmiṁ pabbatasamīpe. **Satta Buddhā vasantī**ti satta Paccekabuddhā tasmiṁ Kukkuṭapabbatapāde paṇṇasālāyaṁ vasantīti attho.

31. **Dīparājaṁva uggatan**ti dīpānaṁ rājā dīparājā, sabbesaṁ dīpānaṁ jalamānānaṁ tārakānaṁ rājā candoti attho. Atha vā sabbesu jambudīpapubbavideha-aparagoyāna-uttarakurusaṅkhātesu catūsu dīpesu dvisahassaparittadīpesu ca rājā ālokapharaṇato cando dīparājāti vuccati, taṁ nabhe uggataṁ candaṁ iva **pupphitaṁ** phullitaṁ kadambarukkhaṁ disvā tato pupphaṁ ocinitvā ubhohi hatthehi **paggayha** pakārena gahetvā satta paccakabuddhe **samokiriṁ** suṭṭhu okiriṁ, ādarena pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Kadambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Tiṇasūlakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Tiṇasūlakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimajinavaresu katapuññasambhāro uppannuppannabhave kusalāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tattha dosaṁ disvā taṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā vasanto Himavantasamīpe Bhūtagaṇe nāma pabbate vasantaṁ ekakaṁ vivekamanubrūhantaṁ Sikhiṁ Sambuddhaṁ disvā pasannamānaso tiṇasūlapupphaṁ gahetvā pādamūle pūjesi. Buddhopi tassa anumodanaṁ akāsi.

35. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya sāsane pasanno pabbajitvā upanissayasampannattā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇitvā pubbakammaṁ saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. **Bhūtagaṇo nāma pabbato**ti bhūtagaṇānaṁ devayakkhasamūhānaṁ āvāsabhūtattā bhavanasadisattā avirūḷhabhāvena pavattattā ca Bhūtagaṇo nāma pabbato, tasmiṁ **eko** adutiyo **Jino** Jitamāro Buddho **vasate** dibbabrahma-ariya-iriyāpathavihārehi viharatīti attho.

36. **Ekūnasatasahassaṁ, kappaṁ na vinipātiko**ti tena tiṇasūla-pupphapūjākaraṇaphalena nirantaraṁ ekūnasatasahassakappānaṁ avinipātako caturāpāyavinimutto saggasampattibhavameva upapannoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Tiṇasūlakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Nāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaccho nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Nāgapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimajinanisabhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarabhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto vuddhippatto vedattayādīsu sakasippesu nipphattiṁ patvā tattha sāraṁ adisvā Himavantaṁ pavisitvā tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā jhānasamāpattisukhena vītināmesi. Tasmiṁ samaye Padumuttaro Bhagavā tassānukampāya tattha agamāsi. So tāpaso taṁ Bhagavantaṁ disvā lakkhaṇasatthesu chekattā Bhagavato lakkhaṇarūpasampattiyā pasanno vanditvā añjaliṁ paggayha aṭṭhāsi. Ākāsato anotiṇṇattā pūjāsakkāre akateyeva ākāseneva pakkāmi. Atha so tāpaso sasisso nāgapupphaṁ ocinitvā tena pupphena Bhagavato gatadisābhāgamaggaṁ pūjesi.

39. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavanto sabbattha pūjito imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhāsampanno pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṁ sobhayamāno na cirasseva arahā hutvā "kena nu kho kusalakammena mayā ayaṁ lokuttarasampatti laddhā"ti atītakammaṁ saranto pubbakammaṁ paccakkhato ñatvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Suvaccho nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha vacchagotte jātattā vaccho, sundaro ca so vaccho ceti **Suvaccho.** Nāmena Suvaccho nāma brāhmaṇo **mantapāragū** vedattayādisakalamantasatthe koṭippattoti attho. Sesaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Nāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Punnāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanaṁ vanamogayhāti-ādikaṁ āyasmato Punnāgapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto Mahāvanaṁ paviṭṭho tattha supupphitapunnāgapupphaṁ disvā hetusampannattā Buddhārammaṇapītivasena Bhagavantaṁ saritvā taṁ pupphaṁ saha kaṇṇikāhi[1] ocinitvā vālukāhi cetiyaṁ katvā pūjesi.

46. So tena puññena dvenavutikappe nirantaraṁ devamanussasampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne kule nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena sāsane pasanno pabbajitvā vāyamanto na cirasseva arahā hutvā pubbe katakusalaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **kānanaṁ vanamogayhā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Punnāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Kumudadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṁ āyasmato Kumudadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Himavantassa āsanne mahante jātassare kukuttho nāma pakkhī hutvā nibbatto kenaci akusalena pakkhī samānopi pubbe katasambhārena buddhisampanno puññāpuññesu cheko sīlavā pāṇagocarato paṭivirato ahosi. Tasmiṁ samaye Padumuttaro Bhagavā ākāsenāgantvā tassa samīpe caṅkamati. Atha so sakuṇo Bhagavantaṁ disvā pasannacitto kumudapupphaṁ ḍaṁsitvā Bhagavato pādamūle pūjesi. Bhagavā tassa somanassuppādanatthaṁ paṭiggahetvā anumodanamakāsi.

---

1. Sakāni (Sī)

51. So tena puññena devamanussesu ubhayasampattisukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ aññatarasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. **Padumuppalasañchanno**ti ettha satapattehi sampuṇṇo setapadumo ca tīṇi nīlarattasetuppalāni ca padumuppalāni tehi sañchanno gahanībhūto sampuṇṇo mahājātassaro ahūti sambandho. **Puṇḍarīkasamotthaṭo**ti puṇḍarīkehi rattapadumehi otthaṭo sampuṇṇoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Kumudadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Soḷasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

17. Supāricariyavagga

1. Supāricariyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumo nāma nāmenāti-ādikaṁ āyasmato Supāricariyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimamunipuṅgavesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle yakkhayoniyaṁ nibbatto Himavati yakkhasamāgamaṁ gato Bhagavato devayakkhagandhabbanāgānaṁ dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso ubho hatthe ābhujitvā apphoṭesi namassi ca. So tena puññena tato cuto upari devaloke uppanno tattha dibbasukhaṁ anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ gahapatikule nibbatto aḍḍho mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

1. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumo nāma nāmenā**ti-ādimāha.

tattha **padumo**ti yassa pādanikkhepasamaye pathaviṁ bhinditvā padumaṁ uggantvā pādatalaṁ sampaṭicchati, tena saññāṇena so Bhagavā padumoti saṅkhaṁ gato, idha Padumuttaro Bhagavā adhippeto. So Bhagavā **pavanā** vasanavihārā **abhinikkhamma** vanamajjhaṁ pavisitvā dhammaṁ desetīti sambandho.

Yakkhānaṁ samayoti devānaṁ samāgamo **āsi** ahosīti attho. **Ajjhāpekkhiṁsu tāvade**ti tasmiṁ desanākāle adhi-apekkhiṁsu, visesena passanasīlā ahesunti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Supāricariyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Kaṇaverapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhattho nāma Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Kaṇaverapupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle suddakule nibbatto vuddhimanvāya rañño antepurapālako ahosi. Tasmiṁ samaye Siddhattho Bhagavā bhikkhusaṁghaparivuto rājavīthiṁ paṭipajji. Atha so antepurapālako caramānaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso hutvā kaṇaverapupphena Bhagavantaṁ pūjetvā namassamāno aṭṭhāsi. So tena puññena sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbattitvā vuddhippatto satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

7. So patta-aggaphalo pubbe katakusalaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Siddhattho nāma Bhagavā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Kaṇaverapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Khajjakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassa kho Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Khajjakadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato

kāle suddakule nibbatto Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso ambajambu-ādimanekaṁ madhuraphalāphalaṁ nāḷikeraṁ pūvakhajjakañca adāsi. Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya passantasseva paribhuñji. So tena puññena sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā sañjātasaddho pasādabahumāno pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṁ sobhento sīlālaṅkārapaṭimaṇḍito na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

13. So pubbakammaṁ saranto "pubbe mayā sukhette kusalaṁ kataṁ sundaran"ti somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Tissassa kho Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha Tissopi bhavasampattiyo dadamāno jātoti mātāpitūhi katanāmavasena Tisso. Atha vā tīhi saraṇagamanehi assāsento ovadanto hetusampannapuggale saggamokkhadvaye patiṭṭhāpento Buddho jātoti tisso. Samāpattiguṇādīhi bhagehi yuttoti Bhagavā, tassa **Tissassa Bhagavato** pubbe ahaṁ phalaṁ adāsinti sambandho. **Nāḷikerañca pādāsin**ti nāḷikākārena pavattaṁ phalaṁ nāḷikeraṁ, tañca phalaṁ adāsinti attho. **Khajjakaṁ abhisammatan**ti khāditabbaṁ khajjakaṁ abhi visesena madhusakkarādīhi sammissaṁ katvā nipphāditaṁ sundaraṁ madhuranti sammataṁ ñātaṁ abhisammataṁ khajjakañca adāsinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Khajjakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Desapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassī tu Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Desapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno Buddhamāmako dhammamāmako saṁghamāmako ahosi. Tadā Atthadassī Bhagavā bhikkhusaṁghaparivuto cando viya sūriyo viya ca ākāsena gacchati. So upāsako Bhagavato gatadisābhāgaṁ gandhamālādīhi pūjento añjaliṁ paggayha namassamāno aṭṭhāsi.

18. So tena puññena devaloke nibbatto saggasampattiṁ anubhavitvā manussesu ca manussasampattiṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto vuddhippatto upabhogaparibhogasampanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso gharāvāse anallīno pabbajitvā vattasampanno na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Atthadassī tu Bhagavā**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. **Anilañjase**ti "maggo pantho patho pajjo, añjasaṁ vaṭumā'yanan"ti[1] pariyāyassa vuttattā anilassa vātassa añjasaṁ gamanamaggoti anilañjasaṁ, tasmiṁ anilañjase, ākāseti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Desapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Kaṇikārachattiyatthera-apadānavaṇṇanā

Vessabhū nāma Sambuddhoti-ādikaṁ āyasmato Kaṇikārachattiyattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto saddhāsampanno ahosi. Tasmiṁ samaye Vessabhū Bhagavā vivekakāmo Mahāvanaṁ pavisitvā nisīdi. Atha sopi upāsako kenacideva karaṇīyena tattha gantvā Bhagavantaṁ aggikkhandhaṁ viya jalamānaṁ nisinnaṁ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphaṁ ocinitvā chattaṁ katvā Bhagavato nisinnaṭṭhāne vitānaṁ katvā pūjesi, taṁ Bhagavato ānubhāvena sattāhaṁ amilātaṁ hutvā tatheva aṭṭhāsi. Bhagavāti phalasamāpattiṁ nirodhasamāpattiṁ ca samāpajjitvā vihāsi, so taṁ acchariyaṁ disvā somanassajāto Bhagavantaṁ vanditvā añjaliṁ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā samāpattito vuṭṭhahitvā vihārameva agamāsi.

23. So tena puññena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhāsampanno

---

1. Khu 8. 201 piṭṭhe Cūḷaniddese.

Satthu dhammadesanaṁ sutvā gharāvāse anallīno pabbajitvā vattapaṭipattiyā Jinasāsanaṁ sobhento na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vessabhū nāma Sambuddho**ti-ādimāha. Tattha **Vessabhū**ti vesse vessajane bhunāti abhibhavatīti Vessabhū. Atha vā vesse pañcavidhamāre abhibhunāti ajjhottharatīti **Vessabhū.** Sāmaṁyeva bujjhitā saccānīti Sambuddho, nāmena Vessabhū nāma Sambuddhoti attho. **Divāvihārāya Munī**ti dibbati pakāseti taṁ taṁ vatthuṁ pākaṭaṁ karotīti divā. Sūriyuggamanato paṭṭhāya yāva atthaṅgamo, tāva paricchinnakālo, viharaṇaṁ catūhi iriyāpathehi pavattanaṁ vihāro, divāya vihāro divāvihāro, tassa divāvihārāya Lokajeṭṭho Narāsabho Buddhamuni Mahāvanaṁ **ogāhitvā** pavisitvāti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Kaṇikārachattiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Sappidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Phusso nāmātha Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Sappidāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto ahosi. Tadā Bhagavā bhikkhusaṁghaparivuto vīthiyaṁ caramāno tassa upāsakassa gehadvāraṁ sampāpuṇi. Atha so upāsako Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso vanditvā pattapūraṁ sappitelaṁ adāsi, Bhagavā anumodanaṁ katvā pakkāmi. So teneva somanassena yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto tena puññena devaloke uppanno tattha dibbasukhaṁ anubhavitvā manussesu ca nibbatto uppannuppannabhave sappitelamadhuphāṇitādimadhurāhārasamaṅgī sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ ekasmiṁ kule nibbatto vuddhippatto saddho buddhisampanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattasampanno na cirasseva arahā ahosi.

28. So attano pubbakammaṁ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Phusso nāmātha Bhagavā**ti-ādimāha. Tattha

Phussoti phussanakkhattayogena jātattā mātāpitūhi katanāmadheyyena Phusso. Atha vā nibbānaṁ phusi passi sacchi akāsīti **Phusso.** Atha vā samatiṁsapāramitāsattatiṁsabodhipakkhiyadhamme sakale ca Tepiṭake pariyatthidhamme phusi passi aññāsīti **Phusso.** Bhaggavā Bhagyavā yuttoti-ādipuññakoṭṭhāsasamaṅgitāya **bhagavā. Āhutīnaṁ paṭiggaho**ti āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesaṁ āhutīnaṁ paṭiggahetuṁ arahatīti āhutīnaṁ paṭiggaho. Mahājanaṁ nibbāpento vīro Phusso nāma Bhagavā vīthiyaṁ **atha** tadā gacchateti sambandho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Sappidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Yūthikāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadītīreti-ādikaṁ āyasmato Yūthikāpupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi āyasmā purimamunindesu katādhikāro anekesu ca jātisatesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussasseva Bhagavato kāle suddakule nibbatto vuddhippatto Candabhāgāya nadiyā tīre kenacideva karaṇīyena anusotaṁ caramāno Phussaṁ Bhagavantaṁ nhāyitukāmaṁ aggikkhandhaṁ viya jalamānaṁ disvā somanassajāto tattha jātaṁ yūthikāpupphaṁ ocinitvā Bhagavantaṁ pūjesi. Bhagavā tassa anumodanamakāsi.

33. So tattha tena puññakoṭṭhāsena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Bhagavato dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṁ sobhento na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Candabhāgānadītīre**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Yūthikāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Dussadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Tivarāyaṁ pure rammeti-ādikaṁ āyasmato Dussadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle rājakule nibbatto vuddhippattakāle yuvarājabhāvaṁ patvā pākaṭo ekaṁ janapadaṁ labhitvā tatrādhipatibhūto sakalajanapadavāsino dānapiyavacana-atthacariyāsamānatthatāsaṅkhātehi catūhi saṅgahavatthūhi saṅgaṇhāti. Tasmiṁ samaye Siddhatto Bhagavā taṁ janapadaṁ sampāpuṇi. Atha so yuvarājā paṇṇākāraṁ labhitvā tattha sukhumavatthena Bhagavantaṁ pūjesi. Bhagavā taṁ vatthaṁ hatthena parāmasitvā ākāsaṁ pakkhandi. Tampi vatthaṁ Bhagavantameva anubandhi. Atha so yuvarājā taṁ acchariyaṁ disvā atīva pasanno añjaliṁ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavato sampattasampattaṭṭhāne sabbe janā taṁ acchariyaṁ disvā acchariyabbhutacittā añjaliṁ paggayha aṭṭhaṁsu. Bhagavā vihārameva agamāsi. Yuvarājā teneva kusalakammena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṁ anubhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā ratanattaye pasanno Bhagavato dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vāyamanto na cirasseva arahā ahosi.

38. So ekadivasaṁ attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Tivarāyaṁ pure ramme**ti-ādimāha. Tattha tivaranāmake nagare ramaṇīye ahaṁ rājaputto hutvā Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ vatthena pūjesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Dussadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Samādapakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṁ āyasmato Samādapakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhānaṁ santike katakusalasambhāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa

Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā puññāni karonto vasamāno saddho pasanno bahū upāsake sannipātetvā gaṇajeṭṭhako hutvā "māḷakaṁ karissāmā"ti te sabbe samādapetvā ekaṁ māḷakaṁ samaṁ kāretvā paṇḍarapulinaṁ okiritvā Bhagavato niyyādesi. So tena puññena devaloke uppanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Bhagavati pasanno dhammaṁ sutvā pasannamānaso saddhājāto pabbajitvā sīlasampanno vattasampanno na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

44. So aparabhāge attano katakusalaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nagare Bandhumatiyā**ti-ādimāha. Tattha bandhanti ñātigottādivasena ekasambandhā honti sakalanagaravāsinoti bandhū, bandhū etasmiṁ vijjantīti bandhumatī, tassā Bandhumatiyā nāma nagare mahāpūgagaṇo upāsakasamūho ahosīti attho. **Māḷaṁ kassāma saṁghassā**ti ettha māti gaṇhāti[1] sampattasampattajanānaṁ cittanti māḷaṁ, atha vā sampattayatigaṇānaṁ cittassa vivekakaraṇe alanti māḷaṁ, māḷameva māḷakaṁ, bhikkhusaṁghassa phāsuvihāratthāya māḷakaṁ karissāmāti attho. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Samādapakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Pañcaṅguliyatthera-apadānavaṇṇanā

Tisso nāmāsi Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Pañcaṅguliyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vibhavasampanno saddho pasanno vīthito vihāraṁ paṭipannaṁ Bhagavantaṁ disvā jātisumanādi-anekāni sugandhapupphāni candanādīni ca vilepanāni gāhāpetvā vihāraṁ gato pupphehi Bhagavantaṁ pūjetvā vilepanehi Bhagavato sarīre pañcaṅgulikaṁ katvā vanditvā pakkāmi.

---

1. Māti bandhati (I, Ka)

50. So tena puññena devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbattitvā vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṁ saranto paccakkhato ñatvā "imaṁ nāma kusalakammaṁ katvā īdisaṁ lokuttarasampattiṁ pattomhī"ti pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Tisso nāmāsi Bhagavā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Pañcaṅguliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattarasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

18. Kumudavagga

1. Kumudamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṁ āyasmato Kumudamāliyattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavantapabbatasamīpe jātassarassa āsanne rakkhaso hutvā nibbatto Atthadassiṁ Bhagavantaṁ tattha upagataṁ disvā pasannamānaso kumudapupphāni ocinitvā Bhagavantaṁ pūjesi. Bhagavā anumodanaṁ katvā pakkāmi.

1. So tena puññena tato cavitvā devalokaṁ upapanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto ratanattaye pasanno pabbajitvā vāyamanto brāhmacariyapariyosānaṁ arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **pabbate Himavantamhī**ti-ādimāha. Tattha **tatthajo rakkhaso āsin**ti tasmiṁ jātassarasamīpe jāto nibbatto rakkhaso pararudhiramaṁsakhādako niddayo ghorarūpo bhayānakasabhāvo mahābalo mahāthāmo kakkhaḷo yakkho āsiṁ ahosinti attho.

Kumudaṁ pupphate tatthāti tasmiṁ mahāsare sūriyaraṁsiyā abhāve sati sāyanhe makuḷitaṁ kuñcitākārena nippabhaṁ avaṇṇaṁ hotīti "kumudan"ti laddhanāmaṁ pupphaṁ pupphate vikasatīti attho. **Cakkamattāni jāyare**ti tāni pupphāni rathacakkapamāṇāni hutvā jāyantīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Kumudamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Nisseṇidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Koṇḍaññassa Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Nisseṇidāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Koṇḍaññassa Bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto saddho pasanno Bhagavato dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso Bhagavato vasanapāsādassārohanatthāya sārakaṭṭhamayaṁ nisseṇiṁ katvā ussāpetvā ṭhapesi. Bhagavā tassa pasādasaṁvaḍḍhanatthāya passantasseva uparipāsādaṁ āruhi. So abhīva pasanno teneva pītisomanassena kālaṁ katvā devaloke nibbatto tattha dibbasampattiṁ anubhavitvā manussesu jāyamāno nisseṇidānanissandena uccakule nibbatto manussasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto Satthu dhammadesanaṁ sutvā saddhājāto pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

9. So attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Koṇḍaññassa Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha **Koṇḍaññassā**ti kucchito hutvā ḍeti pavattatīti koṇḍo, lāmakasatto, koṇḍato aññoti koṇḍañño, alāmako uttamapurisoti attho. Atha vā brāhmaṇagottesu Koṇḍaññagotte uppannattā[1] "Koṇḍañño"ti gottavasena tassa nāmaṁ, tassa Koṇḍaññassa. Sesaṁ pākaṭamevāti.

Nisseṇidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Uppanno (Sī)

3. Rattipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Rattipupphiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle nesādakule uppanno migavadhāya[1] araññe vicaramāno tassa kāruññena araññe caramānaṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso pupphitaṁ rattikaṁ nāma pupphaṁ kuṭajapupphañca saha vaṇṭena ocinitvā somanassacittena pūjesi. Bhagavā anumodanaṁ katvā pakkāmi.

13. So teneva puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā kāmesu ādīnavaṁ disvā pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ patto attano pubbakammaṁ saritvā "nesādabhūtena mayā katakusalaṁ sundaran"ti somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **migaluddo pure āsin**ti-ādimāha. Tattha migānaṁ luddo sāhasiko mārakoti migaluddo, migesu vā luddo lobhīti migaluddo, nesādo āsiṁ pureti attho.

14. **Rattikaṁ pupphitaṁ disvā**ti padumapupphādīni anekāni pupphāni sūriyaraṁsisamphassena divā pupphanti rattiyaṁ makuḷitāni honti. Jātisumanamallikādīni anekāni pupphāni pana rattiyaṁ pupphanti no divā. Tasmā rattiyaṁ pupphanato rattipupphanāmakāni anekāni sugandhapupphāni ca kuṭajapupphāni ca gahetvā pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Rattipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Udapānadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassino Bhagavatoti-ādikaṁ āyasmato Udapānadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimamunivaresu katādhikāro anekesu bhavesu katapuññasañcayo Vipassissa Bhagavato kāle

---

1. Migadāye (Sī, I)

kulagehe nibbatto vuddhippatto "pānīyadānaṁ mayā dātabbaṁ, tañca nirantaraṁ[1] katvā pavattetuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā ekaṁ kūpaṁ khanāpetvā udakasampattakāle iṭṭhakāhi cināpetvā thiraṁ katvā tattha uṭṭhitena udakena puṇṇaṁ taṁ udapānaṁ Vipassissa Bhagavato niyyādesi. Bhagavā pānīyadānānisaṁsadīpakaṁ anumodanaṁ akāsi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto nibbattanibbattaṭṭhāne pokkharaṇī-udapānapānīyādisampanno sukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

10. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Vipassino Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha **udapāno kato mayā**ti udakaṁ pivanti etthāti udapāno, kūpapokkharaṇītaḷākānametaṁ adhivacanaṁ. So udapāno kūpo Vipassissa Bhagavato atthāya kato khanitoti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Udapānadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṁ āyasmato Sīhāsanadāyakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānādhigamatthāya katapuññūpacayo Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ sutvā ratanattaye pasanno tasmiṁ Bhagavati parinibbute sattahi ratanehi khacitaṁ sīhāsanaṁ kārāpetvā Bodhirukkhaṁ pūjesi, bahūhi mālāgandhadhūpehi ca pūjesi.

21. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṁ vasanto Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso ñātivaggaṁ pahāya pabbajito na cirasseva arahā

1. Cirataraṁ (Ka)

hutvā pubbūpacitakusalasambhāraṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Tattha **sīhāsanamadāsahan**ti sīharūpahiraññasuvaṇṇaratanehi khacitaṁ āsanaṁ sīhāsanaṁ, sīhassa vā abhītassa Bhagavato nisinnārahaṁ, sīhaṁ vā seṭṭhaṁ uttamaṁ āsananti sīhāsanaṁ, taṁ ahaṁ adāsiṁ, Bodhirukkhaṁ pūjesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Sīhāsanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Maggadattikatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassī Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Maggadattikattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto Anomadassiṁ Bhagavantaṁ ākāse caṅkamantaṁ pāduddhāre pāduddhāracaṅkamanaṭṭhāne[1] pupphānaṁ vikiraṇaṁ acchariyañca disvā pasannamānaso pupphāni ākāse ukkhipi, tāni vitānaṁ hutvā aṭṭhaṁsu.

26. So tena puññena sugatīsuyeva saṁsaranto sabbattha pūjito sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde ekasmiṁ kule nibbatto kamena yobbaññaṁ pāpuṇitvā saddhājāto pabbajitvā vattasampanno na cirasseva arahattaṁ patto caṅkamanassa pūjitattā **Maggadattikatthero**ti pākaṭo. So pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Anomadassī Bhagavā**ti-ādimāha. **Diṭṭhadhammasukhatthāyā**ti imasmiṁ attabhāve caṅkamanena sarīrasallahukādisukhaṁ paṭiccāti attho. **Abbhokāsamhi caṅkamī**ti abbhokāse aṅgaṇaṭṭhāne caṅkami, padavikkhepaṁ padasañcāraṁ akāsīti attho.

Uddhate pāde pupphānīti caṅkamantena pāde uddhate padumuppalādīni pupphāni pathavito uggantvā caṅkame vikiriṁsūti attho. **Sobhaṁ muddhani tiṭṭhare**ti

---

1. Pāduddhāre ca caṅkamanaṭṭhāne (Sī)

Buddhassa muddhani sīse sobhayamānā tāni tiṭṭhantīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Maggadattikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Ekadīpiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa Muninoti-ādikaṁ āyasmato Ekadīpiyattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimajinaseṭṭhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto vuddhippatto saddho pasanno Bhagavato salalamahābodhimhi[1] ekapadīpaṁ pūjesi, thāvaraṁ katvā niccamekapadīpapūjanatthāya telavaṭṭhaṁ paṭṭhapesi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha jalamāno pasannacakkhuto ubhayasukhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patto ratanattaye pasanno pabbajitvā na cirasseva arahattaṁ patto dīpapūjāya laddhavisesādhigamattā **Ekadīpiyatthero**ti pākaṭo.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Munino**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Ekadīpiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Maṇipūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Orena Himavantassāti-ādikaṁ āyasmato Maṇipūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā tatthādīnavaṁ disvā gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Himavanta-orabhāge ekissā nadiyā samīpe paṇṇasālaṁ kāretvā vasanto vivekakāmatāya tassānukampāya ca tattha upagataṁ Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso

---

1. Sālamahābodhimhi (Abhi-Ṭṭha 1. 65)

maṇipallaṅkaṁ Bhagavato pūjesi. Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya tattha nisīdi. So bhiyyoso mattāya pasanno nibbānādhigamatthāya patthanaṁ akāsi. Bhagavā anumodanaṁ vatvā pakkāmi. So tena puññena devamanussesu saṁsaranto sabbattha pūjito sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne kule nibbatto gharāvāsaṁ vasanto ekadivasaṁ Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

34. So ekadivasaṁ attanā katakusalaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **orena Himavantassā**ti-ādimāha. Tattha **orenā**ti Himavantassa aparaṁ bhāgaṁ vihāya orena, bhummatthe karaṇavacanaṁ, orasmiṁ disābhāgeti attho. **Nadikā sampavattathā**ti apākaṭanāmadheyyā ekā nadī saṁsuṭṭhu pavattānī vahānī sandamānā ahosīti attho. **Tassā cā'nupakhettamhī**ti tassā nadiyā anupakhettamhi tīrasamīpeti attho. **Sayambhū vasate tadā**ti yadā ahaṁ maṇipallaṅkaṁ pūjesiṁ, tadā anācariyako hutvā sayameva Buddhabhūto Bhagavā vasate viharatīti attho.

35. **Maṇiṁ paggayha pallaṅkan**ti **maṇin**ti cittaṁ ārādheti somanassaṁ karotīti maṇi, atha vā māti pamāṇaṁ karoti ābharaṇanti maṇi, atha vā marantāpi rājayuvarājādayo taṁ na pariccajanti tadatthāya saṅgāmaṁ karontīti maṇi, taṁ maṇiṁ maṇimayaṁ pallaṅkaṁ manoramaṁ **sādhu cittaṁ** suṭṭhu vicittaṁ paggayha gahetvā Buddhaseṭṭhassa **abhiropayiṁ** pūjesinti attho. Sesaṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Maṇipūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Tikicchakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṁ āyasmato Tikicchakattherassa apadānaṁ. Ayampāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Bandhumatīnagare vejjakule nibbatto bahussuto susikkhito vejjakamme

cheko bahū rogino tikicchanto Vipassissa Bhagavato upaṭṭhākassa Asokanāmattherassa rogaṁ tikicchi. So tena puññena devamanussesu aparāparaṁ sukhaṁ anubhavanto nibbattanibbattabhave arogo dīghāyuko suvaṇṇavaṇṇasarīro ahosi.

39. So imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya sabbasippesu nipphattiṁ patto arogo sukhito vibhavasampanno ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho gharāvāsaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nagare Bandhumatiyā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Tikicchakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Saṁghupaṭṭhākatthera-apadānavaṇṇanā

Vessabhumhi Bhagavatīti-ādikaṁ āyasmato Saṁghupaṭṭhākattherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katakusalasambhāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle tassārāmikassa putto hutvā nibbatto viññutaṁ patvā saddho pasanno vihāresu ārāmikakammaṁ karonto sakkaccaṁ saṁghaṁ upaṭṭhāsi. So teneva kusalakammena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ gahapatikule nibbatto vuddhippatto vibhavasampanno sukhappatto pākaṭo Satthu dhammadesanaṁ sutvā sāsane pasanno pabbajitvā vattasampanno sāsanaṁ sobhayamāno vipassanaṁ vaḍḍhento na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṁ patto chaḷabhiñño pubbe katakusalakammavasena **Saṁghupaṭṭhākatthero**ti pākaṭo ahosi.

45. So ekadivasaṁ "pubbe mayā kiṁ nāma kammaṁ katvā ayaṁ lokuttarasampatti laddhā"ti attano pubbakammaṁ saritvā paccakkhato jānitvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pākaṭaṁ karonto **Vessabhumhi Bhagavatī**ti-ādimāha. Tattha **ahosā'rāmiko ahan**ti

ahaṁ Vessabhussa Bhagavato sāsane ārāmiko ahosinti attho. Sesaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyamevāti.

Saṁghupaṭṭhākatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhārasamavaggavaṇṇanā samattā.

---

19. Kuṭajapupphiyavaggavaṇṇanā

Ito parampi ekūnavīsatimavagge āgatānaṁ imesaṁ Kuṭajapupphiyattherādīnaṁ dasannaṁ therānaṁ apubbaṁ natthi. Tesaṁ hi therānaṁ purimabuddhānaṁ santike katapuññasambhārānaṁ vasena pākaṭanāmāni ceva nivāsanagarādīni ca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbānīti taṁ sabbaṁ apadānaṁ suviññeyyamevāti.

Ekūnavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

20. Tamālapupphiyavaggavaṇṇanā

Vīsatime vagge paṭhamattherāpadānaṁ uttānameva.

6. Dutiyattherāpadāne **yaṁ dāyavāsiko isī**ti isipabbajjaṁ pabbajitvā vane vasanabhāvena **dāyavāsiko isī**ti saṅkhaṁ gato, attano anukampāya taṁ vanaṁ upagatassa Siddhatthassa Satthuno vasanamaṇḍapacchādanatthāya yaṁ tiṇaṁ, taṁ **lāyati** chindatīti attho. Dabbachadanaṁ katvā anekehi khuddakadaṇḍakehi maṇḍapaṁ katvā taṁ tiṇena chādetvā **Siddhatthassa** Bhagavato ahaṁ **adāsiṁ** pūjesinti attho.

8. **Sattāhaṁ dhārayuṁ tatthā**ti taṁ maṇḍapaṁ tattha ṭhitā devamanussā sattāhaṁ nirodhasamāpattiṁ samāpajjitvā nisinnassa **Satthuno dhārayuṁ** dhāresunti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Tatiyattherassa apadāne **Khaṇḍaphulliyatthero**ti ettha **khaṇḍan**ti kaṭṭhānaṁ jiṇṇattā chinnabhinnaṭṭhānaṁ, **phullan**ti kaṭṭhānaṁ jiṇṇaṭṭhāne kaṇṇakitamahicchattakādipupphanaṁ, khaṇḍañca phullañca khaṇḍaphullāni, khaṇḍaphullānaṁ paṭisaṅkharaṇaṁ[1] punappunaṁ thirakaraṇanti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇaṁ. Imassa pana therassa sambhārapūraṇakāle Phussassa Bhagavato cetiye chinnabhinnaṭṭhāne sudhāpiṇḍaṁ makkhetvā thirakaraṇaṁ khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇaṁ nāma. Tasmā so Khaṇḍaphulliyo theroti pākaṭo ahosi. . Tatiyaṁ.

17. Catutthattherassapadāne **rañño baddhacaro ahan**ti rañño paricārako kammakārako ahosinti attho.

19. **Jalajuttamanāmino**ti jale udake jātaṁ jalajaṁ, kiṁ taṁ padumaṁ, padumena samānanāmattā Padumuttarassa Bhagavatoti attho. Uttamapadumanāmassa Bhagavatoti vā attho. . Catutthaṁ.

Pañcamaṁ uttānatthameva.

28. Chaṭṭhe **nagare Dvāravatiyā**ti mahādvāravātapānakavāṭaphalakāhi vatipākāraṭṭālagopurakaddamodakaparikhāhi[2] ca sampannaṁ nagaranti Dvāravatīnagaraṁ, dvāraṁ vatiñca padhānaṁ katvā nagarassa upalakkhitattā “Dvāravatī nagaran”ti voharantīti **nagare Dvāravatiyā**ti vuttaṁ. Mālāvaccho pupphārāmo mama ahosīti attho.

31. **Te kisalayā**ti te asokapallavā. . Chaṭṭhaṁ.

Sattamaṭṭhamanavamāni uttānatthāneva. Dasamepi apubbaṁ natthīti.

Vīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

21-23. Kaṇikārapupphiyavaggādivaṇṇanā

Ito paraṁ sabbattha anuttānapadavaṇṇanaṁ karissāma. Ekavīsatime bāvīsatime tevīsatime ca vagge sabbesaṁ therānaṁ sayaṁkatena puññena laddhanāmāni, katapuññānañca nānattaṁ tesaṁ byākaraṇadāyakānaṁ Buddhānaṁ

---

1. Paṭisaṅkharaṇaṁ nāma (sabbattha) 2. Pākāraggala... (Sī)

nāmāni vasitanagarāni ca heṭṭhā vuttanayattā sabbānipi uttānāneva. Apadānagāthānamattho ca nayānuyogena suviññeyyoyevāti.

---

24. Udakāsanavaggavaṇṇanā

Catuvīsatime vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

9. Tatiyāpadāne **Aruṇavatiyā nagare**ti ā samantato ālokaṁ karonto uṇati uggacchatīti aruṇo, so tasmiṁ vijjatīti Aruṇavatī, tasmiṁ nagare ālokaṁ karonto sūriyo uggacchatīti attho. Sesanagaresupi sūriyuggamane vijjamānepi visesavacanaṁ sabbacatuppadānaṁ mahiyaṁ sayanepi sati mahiyaṁ sayatīti mahiṁsoti vacanaṁ viya rūḷhivasena vuttanti veditabbaṁ. Atha vā pākārapāsādahammiyādīsu suvaṇṇarajatamaṇimuttādisattaratanapabhāhi aruṇuggamanaṁ viya pabhāvatī Aruṇavatī nāma, tasmiṁ Aruṇavatiyā nagare, **pūpiko** pūpavikkayena jīvikaṁ kappento ahosinti attho.

14. Catutthāpadāne **tivarāyaṁ pure ramme**ti tīhi pākārehi parivāritā parikkhittāti tivarā, khajjabhojjādi-upabhogavatthābharaṇādinaccagītādīhi ramaṇīyanti rammaṁ, tasmiṁ tivarāyaṁ pure nagare **ramme** naḷakāro ahaṁ ahosinti sambandho.

Pañcamāpadānaṁ uttānatthameva.

23. Chaṭṭhāpadāne **vaṇṇakāro ahaṁ tadā**ti nīlapītarattādivaṇṇavasena vatthāni karoti rañjetīti vaṇṇakāro. Vattha[1]rajako hutvā cetiye vatthehi acchādanasamaye nānāvaṇṇehi dussāni rañjesinti attho.

27. Sattamāpadāne **piyālaṁ pupphitaṁ disvā**ti supupphitaṁ piyālarukkhaṁ disvā. **Gatamagge khipiṁ ahan**ti ahaṁ **migaluddo** nesādo hutvā piyālapupphaṁ ocinitvā Buddhassa gatamagge khipiṁ pūjesinti attho.

---

1. Tattha (Sī)

30. Aṭṭhamāpadāne **sake sippe apatthaddho**ti attano takka-byākaraṇādisippasmiṁ apatthaddho patiṭṭhito cheko ahaṁ kānanaṁ **agamaṁ** gato **Sambuddhaṁ yantaṁ disvānā**ti vanantare gacchantaṁ Vipassiṁ Sambuddhaṁ passitvā. **Ambayāgaṁ adāsahan**ti ahaṁ ambadānaṁ adāsinti attho.

33. Navamāpadāne **jagatī kāritā mayhan**ti Atthadassissa Bhagavato sarīradhātunidhāpitacetiye jagati chinnabhinna-ālindapupphādhānasaṅkhātā jagati mayā kāritā kārāpitāti attho.

Dasamāpadānaṁ uttānatthamevāti.

Catuvīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

25. Tuvaradāyakavaggavaṇṇanā

1. Pañcavīsatime vagge paṭhamāpadāne **bharitvā tuvaramādāyā**ti tuvara-aṭṭhiṁ muggakalayasadisaṁ tuvaraṭṭhiṁ bhajjitvā pupphetvā bhājanena ādāya **saṁghassa** vanamajjhogāhakassa **adadiṁ** adāsinti attho.

4-5. Dutiyāpadāne **dhanuṁ advejjhaṁ katvānā**ti migādīnaṁ māraṇatthāya dhanuṁ sannayhitvā caramāno **kesaraṁ ogataṁ disvā**ti supupphitaṁ khuddakasaraṁ disvā **Buddhassa abhiropesin**ti ahaṁ cittaṁ pasādetvā vanaṁ sampattassa Tissassa Bhagavato abhiropayiṁ pūjesinti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **jalakukkuṭo**ti jātassare caramānakukkuṭo. **Tuṇḍena kesariṁ gayhā**ti padumapupphaṁ mukhatuṇḍena ḍaṁsitvā ākāsena gacchantassa **Tissassa** Bhagavato **abhiropesiṁ** pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **viravapupphamādāyā**ti vividhaṁ ravati saddaṁ karotīti viravaṁ, saddakaraṇavelāyaṁ vikasanato "viravan"ti laddhanāmaṁ pupphasamūhaṁ ādāya gahetvā Siddhatthassa **Buddhassa abhiropayiṁ** pūjesinti attho.

17. Pañcamāpadāne **kuṭigopako**ti senāsanapālako. **Kālena kālaṁ dhūpesin**ti sampattasampattakālānukāle dhūpesiṁ, dhūpena sugandhaṁ

akāsinti attho. Siddhatthassa Bhagavato Gandhakuṭikālānusāridhūpena dhūpesiṁ vāsesinti attho.

Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānatthāneva.

27. Aṭṭhamāpadāne **satta sattalipupphānī**ti[1] sattalisaṅkhātāni[2], satta pupphāni sīsenādāya Vessabhussa Bhagavato **abhiropesiṁ** pūjesinti attho.

31. Navamāpadāne **bimbijālakapupphānī**ti rattaṅkuravakapupphāni Siddhatthassa Bhagavato pūjesinti attho.

35. Dasamāpadāne **uddālakaṁ gahetvānā**ti jātassare vihaṅgasobbhe jātaṁ uddālakapupphaṁ ocinitvā Kakusandhassa Bhagavato[3] pūjesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Pañcavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

26. Thomakavaggavaṇṇanā

Chabbīsatime vagge paṭhamāpadānaṁ uttānameva.

5-6. Dutiyāpadāne **vijahitvā devavaṇṇan**ti devatā sarīraṁ vijahitvā chaḍḍetvā, manussasarīraṁ nimminitvāti attho. **Adhikāraṁ kattukāmo**ti adhikakiriyaṁ puññasambhāraṁ kattukāmo Devaro nāma ahaṁ devarājā bhariyāya saha Buddhaseṭṭhassa sāsane sādaratāya **idha** imasmiṁ manussaloke **āgamiṁ** āgatoti attho. **Tassa bhikkhā mayā dinnā**ti Padumuttarassa Bhagavato yo nāmena **Devalo** nāma sāvako ahosi, tassa sāvakassa mayā vippasannena cetasā **bhikkhā dinnā** piṇḍapāto dinnoti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **Ānando nāma Sambuddho**ti Ānandaṁ tuṭṭhiṁ jananato Ānando nāma Paccekabuddhoti attho. **Amanussamhi kānane**ti amanussapariggahe kānane mahā-araññe **parinibbāyi** anu

---

1. Sattapattalipupphānīti (I, Ka)
2. Pattalisaṅkhātāni (I, Ka)
3. Kakudhassa Bhagavato (?)

pādisesanibbānadhātuyā antaradhāyi, adassanaṁ agamāsīti attho. **Sarīraṁ tattha jhāpesin**ti ahaṁ devalokā idhāgantvā tassa Bhagavato sarīraṁ tattha araññe jhāpesiṁ dahanaṁ akāsinti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

20. Chaṭṭhāpadāne **ahosiṁ Candano nāmā**ti nāmena paṇṇattivasena candano nāma. **Sambuddhassa'trajo**ti paccekasambuddhabhūtato pubbe tassa atrajo putto ahaṁ. **Ekopāhano mayā dinno**ti ekaṁ upāhanayugaṁ mayā dinnaṁ. **Bodhiṁ sampajja me tuvan**ti tena upāhanayugena me mayhaṁ sāvakabodhiṁ tuvaṁ sampajja nipphādehīti attho.

23-24. Sattamāpadāne **mañjarikaṁ karitvānā**ti mañjeṭṭhipupphaṁ haritacaṅkoṭakaṁ gahetvā **rathiyaṁ** vīthiyā paṭipajjiṁ ahaṁ tathā paṭipannova **bhikkhusaṁghapurakkhataṁ** bhikkhusaṁghena parivutaṁ **samaṇānaggaṁ** samaṇānaṁ bhikkhūnaṁ aggaṁ seṭṭhaṁ Sammāsambuddhaṁ addasanti sambandho. **Buddhassa abhiropayin**ti disvā ca pana taṁ pupphaṁ ubhohi hatthehi **paggayha** ukkhipitvā Buddhassa Phussassa Bhagavato abhiropayiṁ pūjesinti attho.

28-29. Aṭṭhamāpadāne **aloṇapaṇṇabhakkhomhī**ti khīrapaṇṇādīni uñchācariyāya āharitvā loṇavirahitāni paṇṇāni pacitvā bhakkhāmi, aloṇapaṇṇabhakkho amhi bhavāmīti attho. **Niyamesu ca saṁvuto**ti niyamasaññitesu pāṇātipātāveramaṇi-ādīsu niccapañcasīlesu saṁvuto pihitoti attho. **Pātarāse anuppatte**ti purebhattakāle anuppatte. **Siddhattho upagacchi man**ti mama samīpaṁ Siddhattho Bhagavā upagañchi sampāpuṇi. **Tāhaṁ Buddhassa pādāsin**ti ahaṁ taṁ aloṇapaṇṇaṁ tassa Buddhassa adāsinti attho.

Navamāpadānaṁ uttānameva.

37-38. Dasamāpadāne **sikhinaṁ sikhinaṁ yathā**ti sarīrato nikkhantachabbaṇṇaraṁsīhi **obhāsayantaṁ** jalantaṁ sikhīnaṁ Sikhībhagavantaṁ sikhīnaṁ yathā jalamāna-aggikkhandhaṁ viya. **Aggajaṁ pupphamādāyā**ti aggajanāmakaṁ pupphaṁ gahetvā **Buddhassa** Sikhissa Bhagavato **abhiropayiṁ** pūjesinti attho.

Chabbīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

27. Padumukkhipavaggavaṇṇanā

1-2. Sattavīsatime vagge paṭhamāpadāne **jalajagge duve gayhā**ti jale udake jāte agge uppalādayo dve pupphe gahetvā Buddhassa samīpaṁ gantvā ekaṁ pupphaṁ pādesu **nikkhipiṁ** pūjesiṁ, ekaṁ pupphaṁ ākāse khipinti attho.

Dutiyāpadānaṁ pākaṭameva.

10. Tatiyāpadāne **bodhiyā pādaputtame**ti uttame bodhipādape. **Aḍḍhacandaṁ mayā dinnan**ti tasmiṁ bodhimūle aḍḍhacandākārena mayā anekapupphāni pūjitānīti attho. **Dharaṇīruhapādape**ti rukkhapabbataratanādayo dhāretīti dharaṇī, pathavī, dharaṇiyā ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādasaṅkhātena mūlena udakaṁ pivati khandhaviṭapādīsu patthariyatīti pādapo, dharaṇīruho ca so pādapo ceti dharaṇīruhapādapo, tasmiṁ dharaṇīruhapādape pupphaṁ mayā pūjitanti attho.

Catutthāpadānaṁ uttānatthameva.

18-19. Pañcamāpadāne **Himavantassāvidūre**ti Himavantassa āsanne. **Romaso nāma pabbato**ti rukkhalatāgumbābhāvā kevalaṁ dabbatiṇādisañchannattā Romaso nāma pabbato ahosi. **Tamhi pabbatapādamhī**ti tasmiṁ pabbatapariyante. **Samaṇo bhāvitindriyo**ti samitapāpo vūpasantakileso samaṇo vaḍḍhita-indriyo, rakkhitacakkhundriyādi-indriyoti attho. Atha vā vaḍḍhita-indriyo vaḍḍhitasaddhindriyādi-indriyoti attho. Tassa samaṇassa ahaṁ biḷāli-āluve gahetvā adāsinti attho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Sattavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

28. Suvaṇṇabibbohanavaggavaṇṇanā

Aṭṭhavīsatime vagge paṭhamāpadānaṁ uttānameva.

5. Dutiyāpadāne **manomayena kāyenā**ti yathā cittavasena pavattakāyenāti attho.

10. Tatiyāpadāne **mahāsamuddaṁ nissāyā**ti mahāsāgarāsanne ṭhitassa pabbatassa antare pabbataleṇeti attho. Siddhattho Bhagavā vivekakāmatāya **vasati** paṭivasatīti attho. **Paccuggantvāna'kāsahan**ti ahaṁ tassa Bhagavato paṭi-uggantvā samīpaṁ gantvā vandanādipuññaṁ akāsinti attho. **Caṅkoṭakamadāsahan**ti Siddhatthassa Bhagavato ahaṁ pupphabharitaṁ caṅkoṭakaṁ kadambaṁ adāsiṁ pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **akakkasacittassāthā**ti apharusacittassa, **atha**-saddo padapūraṇe.

19. Pañcamāpadāne **udumbare vasantassā**ti udumbararukkhamūle rukkhacchāyāya vasantassa Tissassa Bhagavato. **Niyate paṇṇasanthare**ti niyāmite paṭibaddhe paṇṇasanthare sākhābhaṅgāsane nisinnassa. **Vutthokāso mayā dinno**ti vivittokāse maṇḍapadvārādīhi pihitokāso mayā dinno sampāditoti attho.

24. Chaṭṭhāpadāne **potthadānaṁ mayā dinnan**ti potthavaṭṭiṁ potthachalliṁ[1] tāḷetvā kataṁ sāṭakaṁ visamaṁ gophāsukena ghaṁsitvā nimmitaṁ suttaṁ gahetvā kantitvā tena suttena nisīdanatthāya vā bhūmattharaṇatthāya vā sāṭakaṁ vāyāpetvā taṁ sāṭakaṁ mayā ratanattayassa dinnanti attho.

27. Sattamāpadāne **Candabhāgānadītīre**ti Candabhāgāya nāma nadiyā tīrato, nissakke bhummavacanaṁ. **Anusotan**ti sotassa anu heṭṭhāgaṅgaṁ **vajāmi** gacchāmi ahanti attho. **Satta māluvapupphāni, cita'māropayiṁ ahan**ti ahaṁ māluvapupphāni satta pattāni gahetvā citake vālukarāsimhi vālukāhi thūpaṁ katvā pūjesinti attho.

31-32. Aṭṭhamāpadāne **Mahāsindhu sudassanā**ti sundaradassana-sundarodakadhavalapulinopasobhitattā suṭṭhu manoharā Mahāsindhu nāma vārinadī ahosi. **Tattha** tissaṁ Sindhuvārinadiyaṁ **sappabhāsaṁ** pabhāya sahitaṁ **sudassanaṁ** sundararūpaṁ **paramopasame yuttaṁ** uttame upasame yuttaṁ samaṅgībhūtaṁ vītarāgaṁ ahaṁ addasanti attho. **Disvāhaṁ**

---

1. Potthapaṭṭapotthajalī (Sī), potthavaṭṭiṁ potthajalliṁ (I)

vimhitāsayoti "evarūpaṁ bhayānakaṁ Himavantaṁ kathaṁ sampatto"ti vimhita-ajjhāsayo acchariyabbhutacittoti attho. **Āluvaṁ tassa pādāsin**ti tassa arahato ahaṁ pasannamānaso āluvakandaṁ pādāsiṁ ādarena adāsinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Aṭṭhavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

29. Paṇṇadāyakavaggavaṇṇanā

1-2. Ekūnatiṁsatime vagge paṭhamāpadāne **paṇṇabhojanabhojano**ti khīrapaṇṇādibhojanassa bhuñjanatthāya paṇṇasālāya nisinno **amhi** bhavāmīti attho. **Upaviṭṭhañca maṁ santan**ti paṇṇasālāyaṁ upaviṭṭhaṁ santaṁ vijjamānaṁ maṁ. **Upāgacchi mahā-isī**ti mahante sīlādikhandhe esanato mahā-isi. **Lokapajjoto** lokapadīpo **Siddhattho** Bhagavā upagacchi, mama samīpaṁ agamāsīti attho. **Nisinnassa paṇṇasanthare**ti upagantvā paṇṇasanthare nisīnnassa khādanatthāya seditaṁ **paṇṇaṁ** mayā dinnanti sambandho.

5-7. Dutiyāpadāne Sinerusamasantoso dharaṇīsamasādiso Siddhattho Bhagavāti sambandho. **Vuṭṭhahitvā samādhimhā**ti nirodhasamāpattito vuṭṭhahitvā visuṁ hutvāti attho. **Bhikkhāya mamupaṭṭhito**ti bhikkhācāravelāya "ajja mama yo koci kiñci dānaṁ dadāti, tassa mahapphalan"ti cintetvā nisinnassa mama santikaṁ samīpaṁ upaṭṭhito samīpamāgatoti attho. **Harītakaṁ -pa- phārusakaphalāni cā**ti evaṁ sabbaṁ taṁ phalaṁ sabbalokānukampino tassa **Siddhatthassa Mahesissa** mayā vippasannena cetasā dinnanti attho.

11-12. Tatiyāpadāne **sīhaṁ yathā vanacaran**ti vane caramānaṁ sīharājaṁ iva caramānaṁ Siddhatthaṁ Bhagavantanti sambandho. **Nisabhājāniyaṁ yathā**ti vasabho, nisabho, visabho, āsabhoti cattāro gavajeṭṭhakā. Tesu gavasatassa jeṭṭhako vasabho, gavasahassassa jeṭṭhako nisabho, gavasatasahassassa jeṭṭhako visabho,

gavakoṭisatasahassassa jeṭṭhako āsabho. Idha pana āsabho "nisabho"ti vutto, ājānīyaṁ abhītaṁ niccalaṁ usabharājaṁ ivāti attho. **Kakudhaṁ vilasantaṁvā**ti pupphapallavehi sobhamānaṁ kakudharukkhaṁ iva Narāsabhaṁ narānaṁ āsabhaṁ uttamaṁ āgacchantaṁ Siddhatthaṁ Bhagavantaṁ disvā saddhāya sampayuttattā vippasannena cetasā paccuggamanaṁ akāsinti attho.

Catutthāpadānādīni dasamāvasānāni suviññeyyānevāti.

Ekūnatiṁsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

30. Citakapūjakavaggavaṇṇanā

1-2. Tiṁsatime vagge paṭhamāpadāne **āhutiṁ yiṭṭhukāmohan**ti pūjāsakkāraṁ kāretukāmo ahaṁ. **Nānāpupphaṁ samānayin**ti nānā anekavidhaṁ campakasalalādipupphaṁ saṁ suṭṭhu ānayiṁ, rāsiṁ akāsinti attho. **Sikhino lokabandhuno**ti sakalalokattayabandhussa ñātakassa Sikhissa Bhagavato parinibbutassa citakaṁ āḷāhanacitakaṁ dārurāsiṁ jalantaṁ ādittaṁ disvā tañca mayā rāsīkataṁ pupphaṁ **okiriṁ** pūjesinti attho.

6-7. Dutiyāpadāne **ajinuttaravāsano**ti ajinamigacammaṁ uttarāsaṅgaṁ katvā nivāsino acchādanoti attho. **Abhiññā pañca nibbattā**ti iddhividhādayo pañca abhiññāyo pañca ñāṇāni nibbattā uppāditā nipphāditā. **Candassa parimajjako**ti candamaṇḍalassa samantato majjako, phuṭṭho ahosinti attho. **Vipassiṁ lokapajjotan**ti sakalalokattaye padīpasadisaṁ Vipassiṁ Bhagavantaṁ mama santikaṁ **abhigataṁ** visesena sampattaṁ āgataṁ. **Disvā pāricchattakapupphānī**ti devalokato pāricchattakapupphāni āharitvā Vipassissa Satthuno matthake chattākārena ahaṁ dhāresinti attho.

11-13. Tatiyāpadāne **putto mama pabbajito**ti mayhaṁ putto saddhāya pabbajito. **Kāsāyavasano tadā**ti tasmiṁ pabbajitakāle kāsāyanivattho, na bāhirakapabbajjāya pabbajitoti attho.

So ca Buddhattaṁ sampattoti so mayhaṁ putto catūsu Buddhesu sāvakabuddhabhāvaṁ saṁ suṭṭhu patto, arahattaṁ pattoti attho. **Nibbuto lokapūjito**ti sakalalokehi katasakkāro khandhaparinibbānena parinibbutoti attho. **Vicinanto sakaṁ puttan**ti ahaṁ tassa gatadesaṁ pucchitvā sakaṁ puttaṁ vicinanto pacchato agamaṁ, anugato asmīti attho. **Nibbutassa mahantassā**ti mahantehi sīlakkhandhādīhi yuttattā mahantassa tassa mama puttassa arahato ādatanaṭṭhāne **citakaṁ** citakaṭṭhānaṁ ahaṁ agamāsinti attho. **Paggayha añjaliṁ tatthā**ti tasmiṁ ādahanaṭṭhāne añjaliṁ dasaṅgulisamodhānaṁ paggahetvā sirasi katvā ahaṁ **citakaṁ** dahanadārurāsiṁ **vanditvā** paṇāmaṁ katvā **setacchattañca paggayhā**ti na kevalameva vanditvā dhavalacchattaṁ ca paggayha ukkhipitvā ahaṁ **āropesiṁ** patiṭṭhapesinti attho.

17-18. Catutthāpadāne **anuggatamhi ādicce**ti sūriye anuggate anuṭṭhite paccūsakāleti attho. **Pasādo vipulo ahū**ti rogapīḷitassa mayhaṁ cittappasādo vipulo atireko Buddhānussaraṇena ahu ahosi. Mahesino **Buddhaseṭṭhassa** lokamhi **pātubhāvo** pākaṭabhāvo ahosīti sambandho. **Ghosa'massosahaṁ tatthā**ti tasmiṁ pātubhāve sati "ahaṁ gilāno Buddho uppanno"ti ghosaṁ assosiṁ. **Na ca passāmi taṁ jinan**ti taṁ jitapañcamāraṁ Sammāsambuddhaṁ na passāmi, bāḷhagilānattā gantvā passituṁ na sakkomīti attho. **Maraṇañca anuppatto**ti maraṇāsannakālaṁ anuppatto, āsannamaraṇo hutvāti attho. **Buddhasaññamanussarin**ti Buddhotināmaṁ anussariṁ, buddhārammaṇaṁ manasi akāsinti attho.

21-23. Pañcamāpadāne **ārāmadvārā nikkhammā**ti ārāmadvārato saṁghassa nikkhamanadvāramaggeti attho. **Gosīsaṁ santhataṁ mayā**ti tasmiṁ nikkhamanadāramagge "Bhagavato bhikkhusaṁghassa ca pādā mā kaddamaṁ akkamantū"ti akkamanatthāya[1] gosīsaṭṭhiṁ mayā santharitanti attho. **Anubhomi sakaṁ kamman**ti attano gosīsa-attharaṇakammassa balena ājānīyā vātajavā sindhavā sīghavāhanādīni vipākaphalāni anubhomīti attho.

1. Atikkamanatthāya (Sī)

Aho kāraṁ paramakāranti **sukhette** saṁghe mayā suṭṭhu kataṁ kāraṁ appakampi kiccaṁ mahapphaladānato paramakāraṁ uttamakiccaṁ aho vimhayanti attho. Yathā tiṇadosādivirahitesu khettesu vappitaṁ sālibījaṁ mahapphalaṁ deti, evameva rāgadosādidosarahite parisuddhakāyavacīsamācāre saṁghakhette gosīsa-attharaṇakammaṁ mayā kataṁ, idaṁ mahapphalaṁ detīti vuttaṁ hoti. **Na aññaṁ kalamagghatī**ti aññaṁ bāhirasāsane kataṁ kammaṁ saṁghe **katassa kārassa** pūjāsakkārassa kalaṁ soḷasiṁ kalaṁ koṭṭhāsaṁ na agghatīti sambandho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Tiṁsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

31. Padumakesaravaggavaṇṇanā

1-2. Ekatiṁsatime vagge paṭhamāpadāne **isisaṁghe ahaṁ pubbe**ti ahaṁ pubbe bodhisambhārapūraṇakāle isisaṁghe Paccekabuddha-isisamūhe tesaṁ samīpe Himavantapabbate mātaṅgahatthikule vāraṇo caṇḍahatthī ahosinti sambandho. Manussādayo vāretīti **vāraṇo,** atha vā vācāya ravati koñcanādaṁ nadatīti **vāraṇo. Mahesīnaṁ pasādenā**ti Paccekabuddhamahesīnaṁ pasādena. **Paccekajinaseṭṭhesu, dhutarāgesu tādisū**ti lokadhammehi niccalesu Paccekabuddhesu **paddhakesaraṁ** padumareṇuṁ **okiriṁ** avasiñcinti sambandho.

Dutiyatatiyāpadānāni uttānāni.

13-16. Catutthāpadāne **Mahābodhimaho ahū**ti Vipassissa Bhagavato catumaggañāṇadhārabhāvato "bodhī"ti laddhanāmassa rukkhassa pūjā ahosīti attho. **Rukkhaṭṭhasseva Sambuddho**ti assa bodhipūjāsamaye sannipatitassa mahājanassa Sambuddho Lokajeṭṭho Narāsabho rukkhaṭṭho iva rukkhe ṭhito viya paññāyatīti attho. **Bhagavā tamhi samaye**ti tasmiṁ bodhipūjākaraṇakāle Bhagavā **bhikkhusaṁghapurakkhato** bhikkhusaṁghena parivuto. **Vācāsabhimudīrayan**ti mudusiliṭṭhamadhura-uttamaghosaṁ udīrayaṁ kathayanto nicchārento catusaccaṁ pakāsesi, desesīti attho.

Saṁkhittena ca desentoti veneyyapuggalajjhāsayānurūpena desento saṁkhittena ca vitthārena ca desayīti attho. **Vivaṭṭacchado**ti rāgo chadanaṁ, doso chadanaṁ, moho chadanaṁ, sabbakilesā chadanā”ti evaṁ vuttā chadanā vivaṭā ugghāṭitā viddhaṁsitā anenāti vivaṭṭacchado, Sambuddho. Taṁ mahājanaṁ desanāvasena **nibbāpesi** pariḷāhaṁ vūpasamesīti attho. **Tassāhaṁ dhammaṁ sutvānā**ti tassa Bhagavato desentassa dhammaṁ sutvā.

20. Pañcamāpadāne **phalahattho apekkhavā**ti Vipassiṁ Bhagavantaṁ disvā madhurāni phalāni gahetvā apekkhavā aturito saṇikaṁ assamaṁ gañchinti attho.

Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānāneva.

40. Aṭṭhamāpadāne **niṭṭhite navakamme cā**ti sīmāya navakamme niṭṭhaṁ gate sati. **Anulepamadāsahan**ti anupacchā sudhālepaṁ adāsiṁ, sudhāya lepāpesinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānāniyevāti.

Ekatiṁsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

32. Ārakkhadāyakavaggavaṇṇanā

Bāttiṁsatimavagge paṭhamadutiyatatiyāpadānāni suviññeyyāneva.

16. Catutthāpadāne **jalajaggehi okirin**ti jalajehi uttamehi uppalapadumādīhi pupphehi okiriṁ pūjesinti attho.

Pañcamāpadānaṁ uttānameva.

26-27. Chaṭṭhāpadāne **cetiyaṁ uttamaṁ nāma, Sikhino lokabandhuno**ti sakalalokattayassa bandhuno ñātakassa Sikhissa Bhagavato uttamaṁ cetiyaṁ. **Irīṇe** janasañcaravirahite **vane** manussānaṁ kolāhalavirahite mahā-araññe ahosīti sambandho. **Andhā’hiṇḍāmahaṁ tadā**ti tasmiṁ kāle vane maggamūḷabhāvena andho, na

cakkhunā andho, ahaṁ āhiṇḍāmi maggaṁ pariyesāmīti attho. **Pavanā nikkhamantenā**ti mahāvanato nikkhamantena mayā **sīhāsanaṁ** uttamāsanaṁ, sīhassa vā Bhagavato āsanaṁ diṭṭhanti attho. **Ekaṁsaṁ añjaliṁ katvā**ti ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ katvā sirasi añjaliṁ ṭhapetvāti attho. **Santhaviṁ Lokanāyakan**ti sakalalokattayanayaṁ taṁ nibbānaṁ pāpentaṁ thomitaṁ thutiṁ akāsinti attho.

34. Sattamāpadāne **sudassano mahāvīro**ti sundaradassano dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇasampannasarīrattā manoharadassano mahāvīriyo Siddhattho Bhagavāti sambandho. **Vasatigharamuttame**ti uttame vihāre vasatīti attho.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Bāttiṁsatimavaggavaṇṇanā samattā.

---

33. Umāpupphiyavaggavaṇṇanā

Tettiṁsatime vagge paṭhamadutiyatatiyacatutthapañcamachaṭṭhāpadānāni uttānāniyeva.

55. Sattamāpadāne **samayaṁ agamāsahan**ti samūhaṁ samāgamaṭṭhānaṁ ahaṁ agamāsinti attho.

62. **Abbudanirabbudānī**ti "pakoṭisatasahassānaṁ sataṁ abbudaṁ, abbudasatasahassānaṁ sataṁ nirabbudan"ti vuttattā āyunā abbudanirabbudāni gatamahā-āyuvantā **manujādhipā** cakkavattino khattiyā aṭṭha aṭṭha hutvā kappānaṁ pañcavīsasahassamhi **āsiṁsu** ahesunti attho. Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni pākaṭānevāti.

Tettiṁsatimavaggavaṇṇanā samattā.

34. Gandhodakavaggādivaṇṇanā

Catutiṁsatimavaggapañcatiṁsatimavaggachattiṁsatimavagga-sattatiṁsatimavagga-aṭṭhatiṁsatimavaggā uttānatthāyeva.

Ekūnacattālīsamavaggepi paṭhamāpadānādīni aṭṭhamāpadānantāni uttānānevāti.

9. Soṇakoṭivīsatthera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne pana **Vipassino pāvacane**ti-ādikaṁ āyasmato Soṇassa koṭivīsa[1]ttherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle mahāvibhave seṭṭhikule nibbatto vuddhippatto seṭṭhi hutvā upāsakehi saddhiṁ vihāraṁ gantvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso Bhagavato caṅkamanaṭṭhāne sudhāya parikammaṁ kāretvā ekañca leṇaṁ kāretvā nānāvirāgavatthehi leṇabhūmiyā santharitvā upari vitānañca katvā cātuddisassa saṁghassa niyyādetvā sattāhaṁ mahādānaṁ datvā paṇidhānaṁ akāsi. Satthā anumodanaṁ akāsi. So tena kusalakammena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ kappe parinibbute Kassapadasabale anuppanne amhākaṁ Bhagavati Bārāṇasiyaṁ kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto Gaṅgātīre paṇṇasālaṁ karitvā[2] vasantaṁ ekaṁ Paccekabuddhaṁ temāsaṁ catūhi paccayehi sakkaccaṁ upaṭṭhahi. Paccekabuddhā vuṭṭhavasso paripuṇṇaparikkhāro Gandhamādanameva agamāsi. Sopi kulaputto yāvajīvaṁ tattha puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato kāle Campānagare aggaseṭṭhissa[3] gehe paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya seṭṭhissa mahābhogakkhandho abhivaḍḍhi. Tassa mātukucchito nikkhamanadivase sakalanagare mahālābhasakkārasammāno ahosi, tassa pubbe Paccekabuddhassa satasahassagghanikarattakambalapariccāgena suvaṇṇavaṇṇo sukhumālataro ca attabhāvo ahosi, tenassa **Soṇo**ti nāmaṁ akaṁsu.

---

1. Soṇakoḷivisa... (Vi 3. 265; Aṁ 1. 24; Khu 2. 313 piṭṭhe.) 2. Kāretvā (Ka)
3. Upaseṭṭhissa (Aṁ-Ṭṭha 1. 183), usabhaseṭṭhissa (Thera-Ṭṭha 2. 228 piṭṭhe.)

So mahatā parivārena abhivaḍḍhi. Tassa hatthapādatalāni bandhujīvakapupphavaṇṇāni ahesuṁ, tesaṁ satavāraṁ vihatakappāsaṁ viya mudusamphasso ahosi. Pādatalesu maṇikuṇḍalāvaṭṭavaṇṇalomāni jāyiṁsu. Vayappattassa tassa tiṇṇaṁ utūnaṁ anucchavike tayo pāsāde kārāpetvā nāṭakitthiyo upaṭṭhāpesuṁ. So tattha mahatiṁ sampattiṁ anubhavanto devakumāro viya paṭivasati.

Atha amhākaṁ Bhagavati sabbaññutaṁ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṁ upanissāya viharante Bimbisāraraññā pakkosāpito tehi asītiyā gāmikasahassehi saddhiṁ Rājagahaṁ āgato Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho mātāpitaro anujānāpetvā Bhagavato santike pabbajitvā laddhūpasampado Satthu santike kammaṭṭhānaṁ gahetvā janasaṁsaggapariharaṇatthaṁ Sītavane vihāsi. So tattha vasanto "mama sarīraṁ sukhumālaṁ, na ca sakkā sukheneva sukhaṁ adhigantuṁ, kāyaṁ kilametvāpi samaṇadhammaṁ kātuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā ṭhānacaṅkamameva adhiṭṭhāya padhānamanuyuñjanto pādatalesu phoṭesu uṭṭhitesupi vedanaṁ ajjhupekkhitvā daḷhaṁ vīriyaṁ karonto accāraddhavīriyatāya visesaṁ nibbattetuṁ asakkonto "evaṁ ahaṁ vāyamantopi maggaphalāni nibbattetuṁ na sakkomi, kiṁ me pabbajjāya, hīnāyāvattitvā bhoge ca bhuñjāmi, puññāni ca karissāmī"ti cintesi. Atha Satthā tassa cittācāraṁ ñatvā tattha gantvā vīṇopamovādena[1] ovaditvā vīriyasamatāyojanavidhiṁ dassento kammaṭṭhānaṁ sodhetvā Gijjhakūṭaṁ gato. Soṇopi kho Satthu santikā ovādaṁ labhitvā vīriyasamataṁ yojetvā vipassanaṁ ussukkāpetvā arahatte patiṭṭhāsi.

49. So arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **vipassino pāvacane**ti-ādimāha. Tattha **vipassī**ti visesena, vividhaṁ vā passatīti vipassī. **Pāvacane**ti pakārena vuccatīti pāvacanaṁ, piṭakattayaṁ. Tassa vipassino tasmiṁ pāvacaneti attho. **Leṇan**ti linante nilīyante etthāti leṇaṁ vihāraṁ. **Bandhumārājadhāniyā**ti bandhanti kulaparamparāya vasena aññamaññaṁ sambajjhantīti bandhū, ñātakā. Te ettha paṭivasantīti bandhumā, bandhu assa

1. Vi 3. 269 piṭṭhe.

atthīti vā bandhumā. Rājūnaṁ vasanaṭṭhānanti rājadhānī, bandhumā ca sā rājadhānī ceti bandhumārājadhānī, tassā bandhumārājadhāniyā, leṇaṁ mayā katanti sambandho. Sesamettha uttānatthamevāti.

Soṇakoṭivīsatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Pubbakammapilotikabuddha-apadānavaṇṇanā

64. Dasamāpadāne **Anotattasarāsanne**ti pabbatakūṭehi paṭicchannattā candimasūriyānaṁ santāpehi otattaṁ uṇhaṁ udakaṁ ettha natthīti anotatto. Saranti gacchanti pabhavanti sandanti etasmā mahānadiyoti saro. Sīhamukhādīhi nikkhantā mahānadiyo tikkhattuṁ tikkhattuṁ padakkhiṇaṁ katvā nikkhantanikkhantadisābhāgena saranti gacchantīti attho. Anotatto ca so saro cāti Anotattasaro. Tassa āsannaṁ samīpaṭṭhānanti Anotattasarāsannaṁ, tasmiṁ Anotattasarāsanne, samīpeti attho. **Ramaṇīye**ti devadānavagandhabbakinnaroragabuddhapaccekabuddhādīhi ramitabbaṁ allīyitabbanti ramaṇīyaṁ, tasmiṁ ramaṇīye. **Silātale**ti ekagghanapabbatasilātaleti attho. **Nānāratanapajjote**ti padumarāgaveḷuriyādinānā-anekehi ratanehi pajjote pakārena jotamāne. **Nānāgandhavanantare**ti nānappakārehi candanāgarukappūratamālatilakāsokanāgapunnāgaketakādīhi anekehi sugandhapupphehi gahanībhūtavanantare silātaleti sambandho.

65. Guṇamahantatāya saṅkhyāmahantatāya ca **mahatā bhikkhusaṁghena, pareto** parivuto **Lokanāyako** lokattayasāmisammāsambuddho tattha silāsane nisinno attano pubbāni kammāni **byākarī** visesena pākaṭamakāsīti attho. Sesamettha heṭṭhā Buddhāpadāne[1] vuttattā uttānatthattā ca suviññeyyameva. Buddhāpadāne antogadhampi idhāpadāne kusalākusalaṁ kammasaṁsūcakattā vaggasaṅgahavasena dhammasaṅgāhakattherā saṅgāyiṁsūti.

Pubbakammapilotikabuddha-apadānavaṇṇanā samattā.

Ekūnacattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

1. Khu 3. 1 piṭṭhādīsu.

40. Pilindavacchavagga

1. Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā

Cattālīsamavagge apadāne **nagare Haṁsavatiyā**ti-ādikaṁ āyasmato Pilindavacchattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare dovārikakule nibbatto mahaddhano mahābhogo ahosi. So koṭisannicitadhanarāsiṁ oloketvā raho nisinno "imaṁ sabbadhanaṁ mayā sammā gahetvā gantuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā "Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sabbaparikkhāradānaṁ dātuṁ vaṭṭatī"ti sanniṭṭhānaṁ katvā chattasatasahassaṁ ādiṁ katvā sabbaparibhogaparikkhārānipi satasahassavasena kāretvā Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ nimantetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. Evaṁ sattāhaṁ dānaṁ datvā pariyosānadivase nibbānādhigamaṁ patthetvā yāvajīvaṁ puññāni katvā jīvitapariyosāne devaloke nibbatto chakāmāvacare dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṁ patto gottavasena **Pilindavaccho**ti pākaṭo ahosi.

1. So ekadivasaṁ Satthu santike dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto udānavasena taṁ pakāsento **nagare Haṁsavatiyā**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Āsiṁ dovāriko ahan**ti ahaṁ Hasavatīnagare rañño gehadvāre dvārapālako āsiṁ ahosinti attho. **Akkhobhaṁ amitaṁ bhogan**ti rañño vallabhattā aññehi khobhetuṁ cāletuṁ asakkuṇeyyaṁ amitaṁ aparimāṇabhogaṁ dhanaṁ mama ghare **sannicitaṁ** rāsīkataṁ ahosīti attho.

3. **Bahū me'dhigatā bhogā**ti anekā bhogā me mayā adhigatā pattā paṭiladdhāti attho. Satthavāsi-ādīnaṁ parikkhārānaṁ nāmāni nayānuyogena suviññeyyāni. Parikkhāradānānisaṁsāni ca suviññeyyānevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dutiyatatiyacatutthapañcamāpadānāni uttānānevāti.

6. Bākulatthera-apadānavaṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Himavantassāvidūre**ti-ādikaṁ Bākulattherassa apadānaṁ. Ayaṁ kira thero atīte ito kappasatasahassādhikassa asaṅkhyeyyassa matthake Anomadassissa Bhagavato uppattito puretarameva brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṁ apassanto "samparāyikatthaṁ gavesissāmī"ti isipabbajjaṁ pabbajitvā pabbatapāde viharanto pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattīnaṁ lābhī hutvā viharanto Buddhuppādaṁ sutvā Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhito Satthu vātābādhe uppanne araññato bhesajjāni ānetvā taṁ vūpasametvā taṁ puññaṁ ārogyatthāya pariṇāmetvā tato cuto brahmaloke nibbatto ekaṁ asaṅkhyeyyaṁ devamanussesu saṁsaranto Padumuttarabuddhakāle Haṁsavatīnagare ekasmiṁ kule nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ appābādhānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayaṁ taṁ ṭhānantaraṁ ākaṅkhanto paṇidhānaṁ katvā yāvajīvaṁ kusalakammaṁ upacinitvā sugatīsuyeva saṁsaranto Vipassissa Bhagavato uppattito puretarameva Bandhumatīnagare brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṁ patto tattha sāraṁ apassanto isipabbajjaṁ pabbajitvā jhānābhiññālābhī hutvā pabbatapāde vasanto Puddhuppādaṁ sutvā Satthu santikaṁ gantvā saraṇesu patiṭṭhāya bhikkhūnaṁ tiṇapupphakaroge uppanne taṁ vūpasametvā tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto brahmaloke nibbattitvā tato ekanavutikappe devamanussesu saṁsaranto Kassapassa Bhagavato kāle Bārāṇasiyaṁ kulagehe nibbattitvā gharāvāsaṁ vasanto ekaṁ jiṇṇaṁ vinassamānaṁ mahāvihāraṁ disvā tattha uposathāgārādikaṁ sabbaṁ āvasathaṁ kārāpetvā tattha bhikkhusaṁghassa sabbaṁ bhesajjaṁ paṭiyādetvā yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā ekaṁ Buddhantaraṁ devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato uppattito puretarameva Kosambiyaṁ seṭṭhikule nibbatti.

So mātukucchito nikkhamitvā dhātīhi arogabhāvāya yamunāyaṁ nhāpiyamāno tāsaṁ hatthato muccitvā macchena gilito ahosi. Kevaṭṭā taṁ macchaṁ jālāya gahetvā Bārāṇasiyaṁ seṭṭhibhariyāya vikkiṇiṁsu. Sā taṁ gahetvā phālayamānā pubbe katapuññaphalena

arogaṁ dārakaṁ disvā "putto me laddho"ti gahetvā posesi. So janakehi mātāpitūhi taṁ pavattiṁ sutvā āgantvā "ayaṁ amhākaṁ putto, detha no puttan"ti anuyoge kate raññā "ubhayesampi sādhāraṇo hotū"ti dvinnaṁ kulānaṁ dāyādabhāvena vinicchayaṁ katvā ṭhapitattā **Bākulo**ti laddhanāmo vayappatto mahāsampattiṁ anubhavanto dvīsu seṭṭhikulesu ekekasmiṁ chamāsaṁ chamāsaṁ vasati. Te attano vāre sampatte nāvāsaṅghāṭaṁ bandhitvā tatrūpari ratanamaṇḍapaṁ kāretvā pañcaṅgīkatūriye nipphādetvā kumāraṁ tattha nisīdāpetvā ubhayanagaramajjhaṭṭhānaṁ gaṅgāya āgacchanti, aparaseṭṭhimanussāpi evameva sajjetvā taṁ ṭhānaṁ gantvā kumāraṁ tattha āropetvā gacchanti. So evaṁ vaḍḍhamāno āsītiko hutvā **Ubhayaseṭṭhiputto**ti pākaṭo. Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā sattāhaṁ vāyamanto aṭṭhame divase saha paṭisambhidāya arahattaṁ pāpuṇi.

386. So arahā hutvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. Apadānapāḷi-atthopi suviññeyyova. So arahattaṁ patvā vimuttisukhena viharanto saṭṭhivassasatāyuko hutvā parinibbāyīti.

Bākulatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Girimānandatthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne **bhariyā me kālaṅkatā**ti-ādikaṁ āyasmato Girimānandattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vayappatto gharāvāsaṁ saṇṭhapetvā vasanto attano bhariyāya ca putte ca kālaṅkate sokasallasamappito araññaṁ pavisitvā pavattaphalabhojano rukkhamūle vihāsi. Tadā Sumedho Bhagavā tassānukampāya tattha gantvā dhammaṁ desetvā sokasallaṁ abbūḷhesi. So dhammaṁ sutvā pasannamānaso sugandhapupphehi Bhagavantaṁ pūjetvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṁ katvā abhitthavi.

So tena puññena devamanussesu saṁsaranto ubhayattha sukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Rājagahe Bimbisārarañño purohitassa putto hutvā nibbatti, **Girimānando**tissa nāmaṁ ahosi. So viññutaṁ patvā Satthu rājagahāgamane Buddhānubhāvaṁ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā samaṇadhammaṁ karonto katipayaṁ divasaṁ gāmakāvāse vasitvā Satthāraṁ vandituṁ Rājagahaṁ agamāsi. Bimbisāramahārājā tassa āgamanaṁ sutvā taṁ upasaṅkamitvā "idheva bhante vasatha, ahaṁ catūhi paccayehi upaṭṭhahāmī"ti sampavāretvā gatopi bahukiccattā taṁ na sari. "Thero abbhokāseyeva vasatī"ti. Devatā therassa temanabhayena vassadhāraṁ vāresuṁ. Rājā avassanakāraṇaṁ upadhāretvā ñatvā therassa kuṭikaṁ kārāpesi. Thero kuṭikāyaṁ vasanto senāsanasappāyalābhena cittasamādhānaṁ labhitvā vīriyasamataṁ yojetvā vipassanaṁ ussukkāpetvā arahattaṁ pāpuṇi.

419. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **bhariyā me kālaṅkatā**ti-ādimāha. Taṁ Bhagavato nivedanañca Bhagavatā katānusāsanuñca maggaṁ phalādhigamāpadānañca pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Girimānandatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Cattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

41. Metteyyavagga

1. Tissametteyyatthera-apadānavaṇṇanā

1. Ekacattālīsame vagge paṭhamāpadāne **pabbhārakūṭaṁ nissāyā**ti-ādikaṁ Tissametteyyattherassa apadānaṁ. Tattha tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Padumuttarassa Bhagavato ajinacammaṁ nisīdanatthāya dinnameva nānaṁ. Sesaṁ Apadānapāḷiyā suviññeyyamevāti.

2. Puṇṇakatthera-apadānavaṇṇanā

29. Dutiyāpadāne **pabbhārakūṭaṁ nissāyā**ti-ādikaṁ āyasmato Puṇṇakattherassa apadānaṁ. Tattha Himavante Yakkhasenāpati hutvā parinibbutassa Paccekabuddhassa āḷahanakaraṇameva nānattaṁ. Sesaṁ pāṭhānusārena suviññeyyameva.

45. Tatiyāpadāne **Himavantassāvidūre**ti-ādikaṁ āyasmato Mettaguttherassa apadānaṁ. Tattha Himavantasamīpe Asokapabbate so tāpaso hutvā paṇṇasālāyaṁ vasanto Sumedhasambuddhaṁ disvā pattaṁ gahetvā sappipūraṇaṁ viseso. Sesaṁ puññaphalāni ca suviññeyyāneva. Apadānagāthānaṁ attho ca pākaṭoyeva.

72. Catutthāpadāne **Gaṅgā Bhāgīrathī nāmā**ti-ādikaṁ āyasmato Dhotakattherassa apadānaṁ. Tatrāpi brāhmaṇo hutvā Bhāgīrathīgaṅgāya taramāne bhikkhū disvā pasannamānaso setuṁ kārāpetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa niyyāditabhāvoyeva viseso. Puññaphalaparidīpanagāthānaṁ attho nayānusārena suviññeyyova.

100. Pañcamāpadāne **Himavantassāvidūre**ti-ādikaṁ āyasmato Upasivattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante Padumuttaraṁ Bhagavantaṁ disvā tiṇasantharaṁ santharitvā tattha nisinnassa Bhagavato sālapupphapūjaṁ akāsīti ayaṁ viseso, sesamuttānameva.

161. Chaṭṭhāpadāne **migaluddo pure āsin**ti-ādikaṁ āyasmato Nandakattherassa apadānaṁ. Ayaṁ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle karavikasakuṇo hutvā madhurakūjitaṁ karonto Satthāraṁ padakkhiṇaṁ akāsi. Aparabhāge mayūro hutvā aññatarassa Paccekabuddhassa vasanaguhādvāre pasannamānaso divasassa tikkhattuṁ madhurena vassitaṁ vassi. Evaṁ tattha tattha bhave puññāni katvā amhākaṁ Bhagavato kāle Sāvatthiyaṁ kulagehe nibbatto **Nandako**ti laddhanāmo Satthu santike

dhammaṁ sutvā pabbajitvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **migaluddo pure āsin**ti-ādimāha. Tattha Paccekabuddhassa maṇḍapaṁ katvā padumapupphehi chadanameva viseso.

183. Sattamāpadāne **pabbhārakūṭaṁ nissāyā**ti-ādikaṁ āyasmato Hemakattherassa apadānaṁ. Tatthāpi isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto Piyadassiṁ Bhagavantaṁ upagataṁ disvā ratanamayaṁ pīṭhaṁ attharitvā aṭṭhāsi. Tattha nisinnassa kumbhamattaṁ jambuphalaṁ āharitvā adāsi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya taṁ phalaṁ paribhuñji. Ettakameva viseso.

224. Aṭṭhamāpadāne **rājāsi Vijayo nāmā**ti-ādikaṁ āyasmato Todeyyattherassa apadānaṁ. Tattha **rājāsi Vijayo nāmā**ti daharakālato paṭṭhāya sabbasaṅgāmesu jinato, catūhi saṅgahavatthūhi janaṁ rañjanato allīyanato Vijayo nāma rājā ahosīti attho. **Ketumatīpuruttame**ti ketu vuccanti dhajapaṭākā. Atha vā nagarasobhanatthāya nagaramajjhe ussāpitaratanatoraṇāni, te ketū niccaṁ ussāpitā sobhayamānā assā atthīti ketumatī. Pūreti dhanadhaññehi sabbajanānaṁ mananti puraṁ. Ketumatī ca sā purañca seṭṭhaṭṭhena uttamañceti ketumatīpuruttamaṁ, tasmiṁ ketumatīpuruttame. **Sūro vikkamasampanno**ti abhīto vīriyasampanno Vijayo nāma rājā ajjhāvasīti sambandho. Itthaṁ bhūtaṁ purañca sabbavatthuvāhanañca chaḍḍetvā Himavantaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajitvā vasanto Sumedhabhagavantaṁ disvā somanassaṁ uppādetvā candanena pūjākaraṇameva viseso.

276. Navamāpadāne **nagare Haṁsavatiyā**ti-ādikaṁ āyasmato Jatukaṇṇittherassa apadānaṁ. Tattha seṭṭhiputto hutvā suvaṇṇapāsāde vasanabhāvo ca pañcahi kāmaguṇehi samaṅgī hutvā vasanabhāvo ca sabbadesavāsīnaṁ sabbasippaviññūnañca āgantvā sevanabhāvo ca viseso.

330. Dasamāpadāne **Himavantassāvidūre**ti-ādikaṁ āyasmato Udenattherassa apadānaṁ. Tattha Himavantasamīpe Padumapabbataṁ nissāya

tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā vasantena Padumuttarassa Bhagavato padumapupphaṁ gahetvā pūjitabhāvova viseso. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Ekacattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

42. Bhaddālivaggavaṇṇanā

Bācattālīsamavagge paṭhamāpadānañca dutiyāpadānañca tatiyāpadānañca nayānusārena suviññeyyameva.

106. Catutthāpadāne **nagare Bandhumatiyā**ti-ādikaṁ āyasmato Madhumaṁsadāyakattherassa apadānaṁ. Tattha **sūkariko**ti sūkaramaṁsaṁ vikkiṇitvā jīvikaṁ kappento. **Ukkoṭakaṁ randhayitvā**ti pihakapapphāsamaṁsaṁ pacitvā madhumaṁsamhi **okiriṁ** pakkhipiṁ. Tena maṁsena pattaṁ pūretvā bhikkhusaṁghassa datvā tena puññakammena imasmiṁ Buddhuppāde arahattaṁ pāpuṇinti attho.

Nāgapallavattherassa pañcamāpadānampi Ekadīpiyattherassa chaṭṭhāpadānampi Ucchaṅgapupphiyattherassa sattamāpadānampi Yāgudāyakattherassa aṭṭhamāpadānampi Patthodanadāyakattherassa navamāpadānampi Mañcadāyakattherassa dasamāpadānampi sabbaṁ suviññeyyamevāti.

Bācattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

43. Sakiṁsammajjakavaggādivaṇṇanā

Tecattālīsamavagge sabbatherāpadānāni uttānāneva. Kevalaṁ therānaṁ nāmanānattaṁ puññanānattañca viseso.

Catucattālīsame vaggepi sabbāni apadānāni pākaṭaneva. Kevalaṁ puññanānattaṁ phalanānattañca viseso.

1. Pañcacattālīsamavagge paṭhamāpadāne **Kakusandho mahāvīro**ti-ādikaṁ āyasmato Vibhīṭakamiñjiyattherassa apadānaṁ.

2. Tattha **bījamiñjamadāsahan**ti vibhīṭakaphalāni phāletvā bījāni miñjāni gahetvā madhusakkarāhi yojetvā Kakusandhassa Bhagavato adāsinti attho. Dutiyāpadānādīni sabbāni suviññeyyāneva, therānaṁ nāmanānattādīnipi pāṭhānusārena veditabbāni.

1. Chacattālīsame vagge paṭhamāpadāne **jagatiṁ kārayiṁ ahan**ti uttamabodhirukkhassa samantato āḷindaṁ ahaṁ kārayinti attho. Sesāni dutiyāpadānādīni sabbānipi uttānāneva.

Sattacattālīsame vagge paṭhamāpadānādīni Pāḷi-anusārena suviññeyyāneva.

Aṭṭhacattālīsame vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

30. Tatiyāpadāne **Kosiyo nāma Bhagavā**ti kosiyagotte jātattā Kosiyo nāma Paccekabuddhoti attho. **Cittakūṭe**ti Cittakūṭakelāsakūṭasānukūṭādīsu Anotattadahaṁ paṭicchādetvā ṭhitapabbatakūṭesu nānāratana-osadhādīhi vicitte Cittakūṭapabbate so Paccekabuddho vasīti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

56. Chaṭṭhāpadāne **kusaṭṭhakamadāsahan**ti pakkhikatatta-uposathikabhatta-dhurabhattasalākabhattādīsu kusapaṇṇavasena dātabbaṁ aṭṭhasalākabhattaṁ ahaṁ adāsinti attho.

61. Sattamāpadāne **Sobhito nāma Sambuddho**ti ārohapariṇāhadvattiṁsamahāpurisalakkhaṇabyāmappabhādīhi sobhamānasarīrattā Sobhito nāma Sammāsambuddhoti attho.

66. Aṭṭhamāpadāne **takkarāyaṁ vasī tadā**ti taṁ dasapuññakiriyavatthuṁ karontā janā paṭivasanti etthāti takkarā, rājadhānī. Tissaṁ takkarāyaṁ, tadā vasīti attho.

72. Navamāpadāne **pānadhiṁ sukataṁ gayhā**ti upāhanayugaṁ sundarākārena nipphāditaṁ gahetvāti attho. Dasamāpadānaṁ suviññeyyamevāti.

Aṭṭhacattālīsamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

49. Paṁsukūlavaggavaṇṇanā

Ekūnapaññāsamavagge paṭhamāpadānaṁ suviññeyyameva.

14. Dutiyāpadāne **adhiccuppattikā Buddhā**ti adhiccena akāraṇena uppattikā sayambhūtā, aññehi devabrahmamārādīhi upadesadāyakehi rahitā sayambhūñāṇena uppannā jātā pātubhūtāti attho.

16. **Odumbarikapupphaṁvā**ti udumbararukkhe pupphaṁ dullabhaṁ dullabhuppattikaṁ iva. **Candamhi sasakaṁ yathā**ti candamaṇḍale sasalekhāya rūpaṁ dullabhaṁ yathā. **Vāyasānaṁ yathā khīran**ti kākānaṁ niccaṁ rattindivaṁ khuddāpīḷitabhāvena khīraṁ dullabhaṁ yathā, evaṁ dullabhaṁ Lokanāyakaṁ caturāsaṅkhyeyyaṁ vā aṭṭhāsaṅkhyeyyaṁ vā soḷasāsaṅkhyeyyaṁ vā kappasatasahassaṁ pāramiyo pūretvā Buddhabhāvato dullabho Lokanāyakoti attho.

30. Tatiyāpadāne **madhuṁ bhisehi savatī**ti pokkharamadhupadumakesarehi savati paggharati. **Khīraṁ sappiṁ muḷālibhī**ti khīrañca sappirasañca padumamuḷālehi **savati** paggharati. Tasmā tadubhayaṁ mama santakaṁ Buddho paṭiggaṇhatūti attho.

Catutthapañcamachaṭṭhāpadānāni uttānāneva.

119. Sattamāpadāne **cattālīsadijāpi cā**ti dvikkhattuṁ jātāti dijā. Kumāravaye uṭṭhitadantānaṁ patitattā puna uṭṭhitadantā dijā, te ca dantā. Byākaraṇañca heṭṭhā nidānakathāyaṁ vuttameva.

Aṭṭhamāpadānaṁ uttānamevāti.

171. Navamāpadāne **tadāhaṁ māṇavo āsin**ti yadā Sumedhapaṇḍito Dīpaṅkarabhagavato santikā byākaraṇaṁ labhi, tadā ahaṁ Megho nāma

brāhmaṇamāṇavo hutvā Sumedhatāpasena saha isipabbajjaṁ pabbajitvā sikkhāpadesu sikkhito kenaci pāpasahāyena saṁsaṭṭho saṁsaggadosena pāpavitakkādivasaṁ gato mātughātakammavasena narake aggijālādidukkhamanubhavitvā tato cuto samudde timiṅgalamahāmaccho hutvā nibbatto, samuddamajjhe gacchantaṁ mahānāvaṁ gilitukāmo gato. Disvā maṁ vāṇijā bhītā "aho Gotamo Bhagavā"ti saddamakaṁsu. Atha mahāmaccho pubbavāsanāvasena Buddhagāravaṁ uppādetvā tato cuto Sāvatthiyaṁ vibhavasampanne brāhmaṇakule nibbatto saddho pasanno Satthu dhammadesanaṁ sutvā pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇitvā divasassa tikkhattuṁ upaṭṭhānaṁ gantvā saramāno vandati. Tadā Bhagavā "ciraṁ dhammarucī"ti maṁ āha.

184. Atha so thero "suciraṁ satapuññalakkhaṇan"ti-ādīhi gāthāhi thomesi. Bhante satapuññalakkhaṇadhara gotama. **Patipubbena visuddhapaccayan**ti pubbe Dīpaṅkarapādamūle paripuṇṇapāramīpaccayasambhāro suṭṭhu ciraṁ kālaṁ mayā na diṭṭho asīti attho. **Ahamajjasupekkhanan**ti ajja imasmiṁ divase ahaṁ supekkhanaṁ sundaradassanaṁ, sundaradiṭṭhaṁ vā **nirupamaṁ viggahaṁ** upamārahitasarīraṁ Gotamaṁ **vata** ekantena **passāmi** dakkhāmīti attho.

185-186. **Suciraṁ vihatatamo mayā**ti visesena hatatamo viddhaṁsitamoho tvaṁ mayāpi suṭṭhu ciraṁ thomitoti attho. **Sucirakkhena nadī visositā**ti esā taṇhānadī sundararakkhena gopanena visesena sositā, abhabbuppattikatā tayāti attho. **Suciraṁ amalaṁ visodhitan**ti suṭṭhu ciraṁ dīghena addhunā amalaṁ nibbānaṁ visesena sodhitaṁ, suṭṭhu kataṁ adhigataṁ tayāti attho. **Nayanaṁ ñāṇamayaṁ Mahāmune. Cirakālasamaṅgito**ti Mahāmune mahāsamaṇa ñāṇamayaṁ nayanaṁ dibbacakkhuṁ cirakālaṁ samadhigato sampatto tvanti attho. **Avinaṭṭho punarantaran**ti ahaṁ puna antaraṁ antarābhave majjhe[1] parinaṭṭho parihīno ahosinti attho. **Punarajjasamāgato tayā**ti ajja imasmiṁ kāle tayā saddhiṁ punapi samāgato ekībhūto saha vassāmīti attho. **Na hi nassanti katāni Gotamā**ti Gotama Sabbaññubuddha tayā saddhiṁ katāni

1. Ahaṁ puna antarā vemajjhe (Sī)

samāgamādīni na hi nassanti yāva khandhaparinibbānā na vinā bhavissantīti attho. Sesaṁ uttānamevāti.

Dhammaruciyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dasamāpadānaṁ suviññeyyamevāti.

Ekūnapaññāsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

50. Kiṅkaṇipupphavaggādivaṇṇanā

Paññāsamavagge ca ekapaññāsamavagge ca dvepaññāsamavagge ca tepaññāsamavagge ca sabbāni apadānāni uttānānevāti.

---

54. Kaccāyanavagga

1. Mahākaccāyanatthera-apadānavaṇṇanā

Catupaññāsamavagge paṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Mahākaccāyanattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatimahāsālakule nibbattitvā vuddhippatto ekadivasaṁ Satthu santike dhammaṁ suṇanto Satthārā saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ vibhajantānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapiyamānaṁ ekaṁ bhikkhuṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento paṇidhānaṁ katvā dānādīni puññāni katvā devamanussesu saṁsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāsena gacchanto ekasmiṁ vanasaṇḍe nisinnaṁ Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphehi pūjaṁ akāsi.

So tena puññena aparāparaṁ sugatīsuyeva parivattento Kassapadasabalassa kāle Bārāṇasiyaṁ kulagehe nibbattitvā parinibbute Bhagavati suvaṇṇacetiyakammaṭṭhāne satasahassagghanikāya suvaṇṇiṭṭhakāya pūjaṁ[1] katvā "imassa nissandena nibbattanibbattaṭṭhāne sarīraṁ me suvaṇṇavaṇṇaṁ

---

1. Cayaṁ (Ka)

hotū”ti patthanaṁ akāsi. Tato yāvajīvaṁ kusalakammaṁ katvā ekaṁ Buddhantaraṁ devamanussesu saṁsaritvā imasmiṁ Buddhuppāde Ujjeniyaṁ rañño Caṇḍapajjotassa purohitagehe nibbatti, tassa nāmaggahaṇadivase mātā “mayhaṁ putto suvaṇṇavaṇṇo, attano nāmaṁ gahetvā āgato”ti **Kañcanamāṇavo**tveva nāmaṁ akāsi. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṁ labhi. So gottavasena **Kaccāyano**ti paññāyittha. Atha rājā Caṇḍapajjoto Buddhuppādaṁ sutvā “ācariya tumhe tattha gantvā Satthāraṁ idhānethā”ti pesesi. So atthaṭṭhamo Satthu santikaṁ upagato tassa Satthā dhammaṁ desesi, desanāpariyosāne sattahi janehi saddhiṁ saha paṭisambhidāhi arahatte patiṭṭhāsi.

1. So evaṁ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttatthameva. Atha Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṁ pasāresi. Te tāvadeva dvaṅgulamattakesamassu-iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṁ. Evaṁ thero sadatthaṁ nipphādetvā “bhante rājā Pajjoto tumhākaṁ pāde vandituṁ dhammañca sotuṁ icchatī”ti ārocesi. Satthā “tvaṁyeva Kaccāna tattha gaccha, tayi gate rājā pasīdissatī”ti āha. Thero Satthu āṇāya attaṭṭhamo tattha gantvā rājānaṁ pasādetvā avantīsu sāsanaṁ patiṭṭhāpetvā puna Satthu santikameva āgato. Attano pubbapatthanāvasena kaccāyanappakaraṇaṁ mahāniruttippakaraṇaṁ nettippakaraṇanti pakaraṇattayaṁ saṁghamajjhe byākāsi. Atha santuṭṭhena Bhagavatā “etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ vibhajantānaṁ yadidaṁ Mahākaccāno”ti[1] etadaggaṭṭhāne ṭhapito aggaphalasukhena vihāsīti.

Mahākaccāyanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

1. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.

2. Vakkalitthera-apadānavaṇṇanā

Dutiyāpadāne **ito satasahassamhī**ti-ādikaṁ āyasmato Vakkalittherassa apadānaṁ. Ayampi thero purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa-a Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthu santikaṁ gacchantehi upāsakehi saddhiṁ vihāraṁ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṁ suṇanto Satthārā ekaṁ bhikkhuṁ saddhādhimuttānaṁ agaṭṭhāne ṭhapitaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento sattāhaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā paṇidhānaṁ akāsi. Satthā tassa anantarāyaṁ disvā byākari.

So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato kāle Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbatti, tassa **Vakkalī**ti nāmaṁ kariṁsu. Tattha **kalī**ti aparādhatilakāḷakādidosassa adhivacanaṁ. Niddhantasuvaṇṇapiṇḍasadisatāya apagato byapagato kali doso assāti vakārāgamaṁ katvā Vakkalīti vuccati. So vuddhippatto tayo vede uggaṇhitvā brāhmaṇasippesu nipphattiṁ gato, Satthāraṁ disvā rūpakāyasampattidassanena atitto Satthārā saddhiṁyeva vicarati. "Agāramajjhe vasanto niccakālaṁ Satthu dassanaṁ na labhissāmī"ti Satthu santike pabbajitvā ṭhapetvā bhojanakālaṁ sarīrakiccakālañca sesakāle yattha ṭhitena sakkā Dasabalaṁ passituṁ, tattha ṭhito aññaṁ kiccaṁ pahāya Bhagavantaṁ olokentoyeva viharati. Satthā tassa ñāṇaparipākaṁ āgamento bahukālaṁ tasmiṁ rūpadassaneneva vicarante kiñci avatvā punekadivasaṁ "kiṁ te Vakkali iminā pūtikāyena diṭṭhena, yo kho Vakkali dhammaṁ passati, so maṁ passati. Yo maṁ passati, so dhammaṁ passati. Dhammaṁ hi Vakkali passanto maṁ passatī"ti[1] āha. Satthari evaṁ vadantepi thero Satthu dassanaṁ pahāya aññattha gantuṁ na sakkoti. Tato Satthā "nāyaṁ bhikkhu saṁvegaṁ alabhitvā bujjhissatī"ti vassūpanāyikadivase "apehi Vakkalī"ti theraṁ paṇāmesi. So Satthārā paṇāmito Satthu sammukhe ṭhātuṁ asakkonto "kiṁ mayhaṁ jīvitena, yohaṁ Satthāraṁ daṭṭhuṁ na labhāmī"ti Gijjhakūṭe pabbate

---

1. Saṁ 2. 98 piṭṭhe.

papātaṭṭhānaṁ abhiruhi. Satthā tassa taṁ pavattiṁ ñatvā "ayaṁ bhikkhu mama santikā assāsaṁ alabhanto maggaphalānaṁ upanissayaṁ nāseyyā"ti attānaṁ dassetvā obhāsaṁ vissajjento—

"Pāmojjabahulo bhikkhu, pasanno Buddhasāsane.
Adhigacche padaṁ santaṁ, saṅkhārūpasamaṁ sukhan"ti[1]—

gāthaṁ vatvā "ehi Vakkalī"ti[2] hatthaṁ pasāresi. Thero "Dasabalo me diṭṭho, 'ehī'ti avhāyanampi laddhan"ti balavapītisomanassaṁ uppādetvā "kuto gacchāmī"ti attano gamanabhāvaṁ ajānitvāva Satthu sammukhe ākāse pakkhanditvā paṭhamena pādena pabbate ṭhitoyeva Satthārā vuttagāthāyo āvajjento ākāseyeva pītiṁ vikkhambhetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇīti Aṅguttaraṭṭhakathāyaṁ[3] Dhammapadavaṇṇanāyañca[4] āgataṁ.

Idha pana evaṁ veditabbaṁ[5]—"kiṁ te Vakkalī"ti-ādinā Satthārā ovadito Gijjhakūṭe viharanto vipassanaṁ paṭṭhapesi, tassa saddhāya balavabhāvato eva vipassanā vīthiṁ na otarati. Bhagavā taṁ ñatvā kammaṭṭhānaṁ sodhetvā adāsi. So puna vipassanaṁ matthakaṁ pāpetuṁ nāsakkhiyeva. Athassa āhāravekallena vātābādho uppajji, taṁ vātābādhena pīḷiyamānaṁ ñatvā Bhagavā tattha gantvā pucchanto—

"Vātarogābhinīto tvaṁ, viharaṁ kānane vane.
Paviddhagocare lūkhe, kathaṁ bhikkhu karissasī"ti[6]—

āha. Taṁ sutvā thero—

"Pītisukhena vipulena, pharamāno samussayaṁ.
Lūkhampi abhisambhonto, viharissāmi kānane.

Bhāvento satipaṭṭhāne, indriyāni balāni ca.
Bojjhaṅgāni ca bhāvento, viharissāmi kānane.

Āraddhavīriye pahitatte, niccaṁ daḷhaparakkame.
Samagge sahite disvā, viharissāmi kānane.

---

1. Khu 1. 68 piṭṭhe Dhammapade.
2. Dhammapada-Ṭṭha 2. 381 piṭṭhe.
3. Aṁ-Ṭṭha 1. 196 piṭṭhe.
4. Dhammapada-Ṭṭha 2. 382 piṭṭhe.
5. Vadanti (Thera-Ṭṭha 2. 59 piṭṭhe.)
6. Khu 2. 278 piṭṭhe.

Anussaranto Sambuddhaṁ, aggaṁ dantaṁ samāhitaṁ.
Atandito rattindivaṁ, viharissāmi kānane"ti[1]—

catasso gāthāyo abhāsi. Tāsaṁ attho Theragāthāvaṇṇanāyaṁ[2] vuttoyeva. Evaṁ thero vipassanaṁ ussukkāpetvā arahattaṁ pāpuṇi.

28. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakosento **ito satasahassamhī**ti-ādimāha. Tattha **ito**ti Kakusandhādīnaṁ uppannabhaddakappato heṭṭhā kappasatasahassamatthaketi attho.

29. **Padumākāravadano**ti supupphitapadumasassirīkamukho. **Padumapatta'kkho**ti setapadumapupphavaṇṇasadisa-akkhīti attho.

30. **Padumuttaragandhovā**ti padumagandhamukhoti attho.

31. **Andhānaṁ nayanūpamo**ti cakkhuvirahitānaṁ sattānaṁ nayanasadiso, dhammadesanāya sabbasattānaṁ paññācakkhādicakkhudāyakoti attho. **Santaveso**ti santasabhāvo santa-iriyāpatho. **Giṇanidhī**ti guṇānaṁ nidhi, sabbaguṇagaṇānaṁ nidhānaṭṭhānabhūtoti attho. **Karuṇāmati-ākaro**ti sādhūnaṁ cittakampanasaṅkhātāya karuṇāya ca [3]atthānatthaminanaparicchinnamatiyā[3] ca ākaro ādhārabhūto.

32. **Brāhmasurasuraccito**ti brahmehi ca asurehi ca devehi ca accito pūjitoti attho.

33. **Madhurena rutena cā**ti karavīkarutamadhurena saddena sakalaṁ janaṁ rañjayantīti sambandho. **Santhavī sāvakaṁ sakan**ti attano sāvakaṁ madhuradhammadesanāya santhavī, thutiṁ akāsīti attho.

34. **Saddhādhimutto**ti saddahanasaddhāya sāsane adhimutto patiṭṭhitoti attho. **Mama dassanalālaso**ti mayhaṁ dassane byāvaṭo tapparo[4].

---

1. Khu 2. 278 piṭṭhe.
2. Thera-Ṭṭha 2. 57 piṭṭhādīsu.
3-3. Suparisuddhāya matiyā (Sī)
4. Parāyaṇo (Sī)

35. **Taṁ ṭhānamabhirocayin**ti taṁ saddhādhimuttaṭṭhānantaraṁ abhirocayiṁ, icchiṁ patthesinti attho.

40. **Pītamaṭṭhanivāsanan**ti siliṭṭhasuvaṇṇavaṇṇavatthe nivatthanti attho. **Hemayaññopacitaṅgan**ti suvaṇṇapāmaṅgalaggitagattanti attho.

47-48. **Nonītasukhumālaṁ man**ti navanītamiva mudutaluṇahatthapādaṁ. **Jātapallavakomalan**ti asokapallavapattakomalamiva mudukanti attho. **Pisācībhayatajjitā**ti tadā evaṁbhūtaṁ kumāraṁ maṁ aññā pisācī ekā rakkhasī bhayena tajjesi bhiṁsāpesīti attho. Tadā **Mahesissa** Sammāsambuddhassa pādamūle maṁ **sāyesuṁ** nipajjāpesuṁ. **Dīnamānasā** bhītacittā mama mātāpitaro **imaṁ** dārakaṁ te dadāma, imassa **saraṇaṁ** patiṭṭhā hotu nātha nāyakāti sambandho.

49. **Tadā paṭiggahi so man**ti so Bhagavā tadā tasmiṁ mama mātuyā dinnakāle **jālinā** jālayuttena[1] saṅkhālakena[2] cakkalakkhaṇādīhi lakkhitena **mudukomalapāṇinā** mudukena visuddhena hatthatalena maṁ aggahesīti attho.

52. **Sabbapāramisambhūtan**ti sabbehi dānapāramitādīhi sambhūtaṁ jātaṁ. **Nīlakkhinayanaṁ varaṁ** puññasambhārajaṁ uttamanīla-akkhivantaṁ. **Sabbasubhākiṇṇaṁ** sabbena subhena vaṇṇena saṇṭhānena ākiṇṇaṁ gahanībhūtaṁ **rūpaṁ** Bhagavato hatthapādasīsādirūpaṁ disvāti attho, tittiṁ apatto viharāmi ahanti sambandho.

61. **Tadā maṁ caraṇantago**ti tasmiṁ mayhaṁ arahattaṁ pattakāle sīlādipannarasannaṁ caraṇadhammānaṁ antago, pariyosānappatto paripūrakārīti attho. "Maraṇantago"tipi pāṭho. Tassa maraṇassa antaṁ nibbānaṁ pattoti attho. Saddhādhimuttānaṁ aggaṁ paññapesīti sambandho. Atha Satthā bhikkhusaṁghamajjhe nisinno "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ saddhādhimuttānaṁ yadidaṁ Vakkalī"ti[3] maṁ etadaggaṭṭhāne ṭhapesīti vuttaṁ hoti. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Vakkalitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Jālasuttena (Sī) 2. Saṅkhalaṅkena (Sī) 3. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.

3. Mahākappinatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṁ āyasmato Kappinattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu santike dhammadesanaṁ suṇanto Satthārā ekaṁ bhikkhuṁ ovādakānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapitaṁ disvā adhikārakammaṁ katvā taṁ ṭhānantaraṁ patthesi.

So tattha yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto Bārāṇasito avidūre ekasmiṁ Pesakāragāme jeṭṭhapesakāragehe nibbatto tadā sahassamattā Paccekabuddhā Himavante aṭṭha māse vasitvā vassike cattāro māse janapade vasanti. Te ekavāraṁ Bārāṇasiyā avidūre otaritvā "senāsanaṁ karaṇatthāya hatthakammaṁ yācathā"ti rañño santikaṁ aṭṭha Paccekabuddhe pahiṇiṁsu. Tadā pana rañño vappamaṅgalaṁ ahosi. So "Paccekabuddhā kira āgatā"ti sutvā nikkhamitvā āgatakāraṇaṁ pucchitvā "ajja bhante okāso natthi sve amhākaṁ vappamaṅgalaṁ, tatiyadivase karissāmā"ti vatvā Paccekabuddhe animantetvāva pāvisi. Paccekabuddhā "aññaṁ gāmaṁ pavisissāmā"ti pakkamiṁsu.

Tasmiṁ samaye jeṭṭhapesakārassa bhariyā kenacideva karaṇīyena Bārāṇasiṁ gacchantī te Paccekabuddhe disvā vanditvā "kiṁ bhante avelāya ayyā āgatā"ti pucchi. Te ādito paṭṭhāya kathesuṁ. Taṁ sutvā saddhāsampannā buddhisampannā itthī "sve bhante amhākaṁ bhikkhaṁ gaṇhathā"ti nimantesi. Bahukā mayaṁ bhaginīti. Kittakā bhanteti. Sahassamattā bhaginīti. "Bhante imasmiṁ no gāme sahassamattā vasimhā, ekeko ekekassa bhikkhaṁ dassati, bhikkhaṁ adhivāsetha, ahameva vo vasanaṭṭhānaṁ kārāpessāmī"ti āha. Paccekabuddhā adhivāsesuṁ.

Sā gāmaṁ pavisitvā ugghosesi "ammatātā ahaṁ sahassamatte Paccekabuddhe disvā nimantesiṁ, ayyānaṁ nisīdanaṭṭhānaṁ saṁvidahatha, yāgubhattādīni sampādethā"ti gāmamajjhe maṇḍapaṁ kārāpetvā āsanāni paññāpetvā punadivase Paccekabuddhe nisīdāpetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisitvā bhattakiccapariyosāne tasmiṁ gāme sabbā

itthiyo ādāya tāhi saddhiṁ Paccekabuddhe vanditvā temāsaṁ vasanatthāya paṭiññaṁ gaṇhitvā puna gāme ugghosesi “ammatātā ekekakulato ekekapuriso vāsipharasu-ādīni gahetvā araññaṁ pavisitvā dabbasambhāre āharitvā ayyānaṁ vasanaṭṭhānaṁ karotū”ti. Gāmavāsino tassāyeva vacanaṁ sutvā ekeko ekekaṁ katvā saddhiṁ rattidivāṭṭhānehi paṇṇasālasahassaṁ niṭṭhāpetvā attano attano paṇṇasālāyaṁ upagataṁ Paccekabuddhaṁ “ahaṁ sakkaccaṁ upaṭṭhahissāmi, ahaṁ sakkaccaṁ upaṭṭhahissāmī”ti vatvā upaṭṭhahiṁsu. Sā vassaṁvuṭṭhakāle “attano attano paṇṇasālāya vassaṁvuṭṭhānaṁ Paccekabuddhānaṁ cīvarasāṭake sajjethā”ti samādapetvā ekekassa sahassa sahassamūlaṁ cīvaraṁ dāpesi. Paccekabuddhā vuṭṭhavassā anumodanaṁ katvā pakkamiṁsu. Gāmavāsinopi idaṁ puññakammaṁ katvā tato cuto Tāvatiṁsadevaloke nibbattitvā gaṇadevatā nāma ahesuṁ.

Te tattha dibbasampattiṁ anubhavitvā Kassapasammāsambuddhakāle kuṭumbikagehesu nibbattiṁsu. Pubbe jeṭṭhakapesakāro jeṭṭhakakuṭumbikassa putto ahosi. Bhariyāpissa ekassa jeṭṭhakakuṭumbikassa dhītā ahosi. Sesānaṁ bhariyāyo sesakuṭumbikānaṁ dhītaro ahesuṁ, tā sabbāpi vayappattā parakulaṁ gacchantiyo tesaṁ tesaṁyeva gehāni agamaṁsu. Athekadivasaṁ vihāre dhammassavane saṁghuṭṭhe “Satthā dhammaṁ desessatī”ti sutvā te sabbepi kuṭumbikā “dhammaṁ sossāmā”ti bhariyāhi saddhiṁ vihāraṁ agamaṁsu. Tesaṁ vihāramajjhaṁ paviṭṭhakkhaṇe vassaṁ vassi. Yesaṁ kulūpakā vā ñātisāmaṇerādayo vā atthi, te tesaṁ pariveṇādīni pavisiṁsu[1]. Te pana tathārūpānaṁ natthitāya katthaci pavisituṁ avisahantā vihāramajjheyeva aṭṭhaṁsu. Atha ne jeṭṭhakakuṭumbiko āha “passatha bho amhākaṁ vippakāraṁ, kulaputtehi nāma ettakena lajjituṁ yuttan”ti. Ayya kiṁ karomāti. Mayaṁ vissāsikaṭṭhānassa abhāvena imaṁ vippakāraṁ pattā, sabbe dhanaṁ saṁharitvā pariveṇaṁ karissāmāti. “Sādhu ayyā”ti jeṭṭhako sahassaṁ adāsi. Sesā pañca pañca satāni. Itthiyo aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni satāni. Te taṁ dhanaṁ āharitvā sahassakūṭāgāraparivāraṁ satthu vasanatthāya mahāpariveṇaṁ

1. Sesajanā kulūpagānaṁ ñātakānaṁ sāmaṇerādīnaṁ pariveṇādīni pavisiṁsu (Sī)

nāma kārāpesuṁ. Navakammassa mahantatāya dhane appahonte pubbe dinnadhanato puna upaḍḍhūpaḍḍhuṁ adaṁsu. Niṭṭhite pariveṇe vihāramahaṁ karontā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sattāhaṁ mahādānaṁ datvā vīsatiyā bhikkhusahassānaṁ cīvarāni sajjayiṁsu.

Jeṭṭhakakuṭumbikassa pana bhariyā attano paññāya ṭhitā ahaṁ tehi samakaṁ akatvā atirekataraṁ katvā "Satthāraṁ pūjessāmī"ti anojapupphavaṇṇena sahassamūlena sāṭakena saddhiṁ anojapupphacaṅkoṭakaṁ gahetvā Satthāraṁ anojapupphehi pūjetvā taṁ sāṭakaṁ Satthu pādamūle ṭhapetvā "bhante nibbattanibbattaṭṭhāne anojapupphavaṇṇaṁyeva me sarīraṁ hotu, Anojātveva ca nāmaṁ hotū"ti patthanaṁ akāsi. Satthā "evaṁ hotū"ti anumodanaṁ akāsi. Te sabbepi yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cutā devaloke nibbattiṁsu. Te imasmiṁ Buddhuppāde devalokā cavitvā jeṭṭhako Kukkuṭavatīnagare rājakule nibbattitvā viññutaṁ patto Mahākappinarājā nāma ahosi. Sesā amaccakulesu nibbattiṁsu. Jeṭṭhakassa bhariyā Maddaraṭṭhe Sākalanagare rājakule nibbatti anojapupphavaṇṇamevassā sarīraṁ ahosi, tena **Anojā**tvevassā nāmaṁ akaṁsu, sā vayappattā Mahākappinarañño gehaṁ gantvā **Anojādevī**ti pākaṭā ahosi.

Sesitthiyopi amaccakulesu nibbattitvā vayappattā tesaṁyeva amaccaputtānaṁ gehāni agamaṁsu. Te sabbepi rañño sampattisadisaṁ sampattiṁ anubhaviṁsu. Yadā hi rājā alaṅkārapaṭimaṇḍito hatthiṁ abhiruhitvā gicarati, tadāpi te tatheva vicaranti. Tasmiṁ assena vā rathena vā vicarante tepi tatheva vicaranti. Evaṁ te ekato hutvā katānaṁ puññānaṁ balena ekatova sampattiṁ anubhaviṁsu. Rañño pana vālo, vālavāhano[1], puppho, pupphavāhano, supattoti pañceva assā honti. Tesu rājā supattaṁ assaṁ sayaṁ ārohati, itare cattāro asse assārohānaṁ sāsanāharaṇatthāya adāsi. Rājā te pātova bhojetvā "gacchatha bhaṇe dve vā tīṇi vā yojanāni āhiṇḍitvā Buddhassa vā dhammassa vā saṁghassa vā uppannabhāvaṁ sutvā mayhaṁ

1. Balo, balavāhano, (Dhammapada-Ṭṭha 1. 353 piṭṭhe.)

sukhasāsanaṁ ārocethā”ti pesesi. Te catūhi dvārehi nikkhamitvā dve tīṇi yojanāni āhiṇḍitvā kiñci sāsanaṁ alabhitvāva paccāgamiṁsu.

Athekadivasaṁ rājā supattaṁ āruhitvā amaccasahassaparivuto uyyānaṁ gacchanto kilantarūpe pañcasatamatte vāṇijake nagaraṁ pavisante disvā “ime addhānakilantā, addhā imesaṁ santikā ekaṁ bhaddakaṁ sāsanaṁ sossāmī”ti te pakkosāpetvā “kuto āgatatthā”ti pucchi. Atthi deva ito vīsatiyojanasatamatthake Sāvatthi nāma nagaraṁ, tato āgatamhāti. Atthi pana vo dese kiñci sāsanaṁ uppannanti. Deva aññaṁ kiñci natthi, Sammāsambuddho uppannoti. Rājā tāvadeva balavapītiyā phuṭṭhasarīro kiñci sallakkhetuṁ asakkonto muhuttaṁ vītināmetvā puna “tātā kiṁ vadethā”ti pucchi. Buddho deva uppannoti. Rājā dutiyampi tatiyampi tatheva vītināmetvā catutthavāre “kiṁ vadetha tātā”ti pucchitvā “Buddho uppanno”ti vutte “tātā sukhasāsanasavanāya satasahassaṁ vo dammī”ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṁ atthi tātā”ti pucchi. Atthi deva dhammo uppannoti. Rājā tampi sutvā purimanayeneva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “dhammo uppanno”ti vutte “idhāpi vo satasahassaṁ dammī”ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṁ atthi tātā”ti pucchi. Atthi deva saṁgho uppannoti. Rājā tampi sutvā tatheva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “saṁgho uppanno”ti vutte “idhāpi vo satasahassaṁ dammī”ti vatvā amaccasahassaṁ oloketvā “tātā kiṁ karissāmā”ti[1] pucchi. Deva tumhe kiṁ karissathāti. Ahaṁ tātā “Buddho uppanno dhammo uppanno saṁgho uppanno”ti sutvā na puna nivattissāmi, Bhagavantaṁ uddhissa gantvā tassa santike pabbajissāmīti. Mayampi deva tumhehi saddhiṁ pabbajissāmāti. Rājā suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhāpetvā vāṇijakānaṁ datvā “imaṁ Anojāya nāma deviyā detha sā tumhākaṁ tīṇi satasahassāni dassati, evañca pana naṁ vadeyyātha ‘raññā kira te issariyaṁ vissaṭṭhaṁ, yathāsukhaṁ sampattiṁ paribhuñjāhī’ti, sace pana ‘vo rājā kahan’ti pucchati, ‘Satthāraṁ uddissa pabbajissāmīti vatvā gato’ti[2] āroceyyāthā”ti āha. Amaccāpi attano attano bhariyānaṁ

1. Karissathāti (Dhammapada-Ṭṭha 1. 354)
2. Gatāti (Sī)

tatheva sāsanaṁ pahiṇiṁsu. Rājā vāṇijake uyyojetvā assaṁ abhiruyha amaccasahassaparivuto taṁkhaṇaññeva nikkhami.

Satthāpi taṁdivasaṁ paccūsakāle lokaṁ volokento Mahākappinarājānaṁ saparivāraṁ disvā "ayaṁ Mahākappino vāṇijakānaṁ santikā tiṇṇaṁ ratanānaṁ uppannabhāvaṁ sutvā tesaṁ vacanaṁ tīhi satasahassehi pūjetvā rajjaṁ pahāya amaccasahassaparivuto maṁ uddissa pabbajitukāmo sve nikkhamissati, so saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇissati, paccuggamanaṁ karissāmī"ti punadivase cakkavattī viya khuddakagāmabhojakaṁ rājānaṁ paccuggacchanto sayameva pattacīvaramādāya vīsayojanasataṁ maggaṁ paccuggantvā Candabhāgāya nadiyā tīre Nigrodharukkhamūle chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjetvā nisīdi. Rājāpi āgacchanto ekaṁ nadiṁ patvā "kā nāmāyan"ti pucchi. Aparacchā nāma[1] devāti. Kimassā parimāṇaṁ tātāti. Gambhīrato gāvutaṁ, puthulato dve gāvutāni devāti. Atthi panettha nāvā vā uḷumpo vāti. Natthi devāti. "Dāvādīni olokente[2] amhe jāti jaraṁ upaneti, jarā maraṇaṁ. Ahaṁ nibbematiko hutvā tīṇi ratanāni uddissa nikkhanto, tesaṁ me ānubhāvena idaṁ udakaṁ udakaṁ viya mā hotū"ti ratanattayassa guṇaṁ āvajjetvā "itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho"ti Buddhaguṇaṁ anussaranto saparivāro assasahassena udakapiṭṭhe pakkhandi. Sindhavā piṭṭhipāsāṇe viya pakkhandiṁsu. Khurānaṁ aggaṭṭhāneva[3] temiṁsu.

So taṁ uttaritvā purato gacchanto aparampi nadiṁ disvā "ayaṁ kā nāmā"ti pucchi. Nīlavāhā[4] nāma devāti. Kimassā parimāṇanti, gambhīratopi puthulatopi aḍḍhayojanaṁ devāti. Sesaṁ purimasadisameva. Taṁ pana nadiṁ disvā "Svākkhāto Bhagavato dhammo"ti dhammānussatiṁ anussaranto pakkhandi. Tampi atikkamitvā gacchanto aparampi nadiṁdisvā "ayaṁ kā nāmā"ti pucchi. Candabhāgā nāma devāti. Kimassā parimāṇanti. Gambhīratopi puthulatopi yojanaṁ devāti. Sesaṁ purimasadisameva. Taṁ pana nadiṁ disvā "Suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti saṁghānussatiṁ

1. Aravacchā (Sī) 2. Rājā nadiṁ olokento (Sī)
3. Aggaggāneva (Sī), Aṁ-Ṭṭha 1. 248; Saṁ-Ṭṭha 2. 225 piṭṭhesupi passitabbaṁ.
4. Nīlavāhanā (Ka), nīlavāhinī (Aṁ-Ṭṭha 1. 248; Saṁ-Ṭṭha 2. 225 piṭṭhe.)

anussaranto pakkhandi. Tampi nadiṁ atikkamitvā gacchanto Satthu sarīrato nikkhantā chabbaṇṇabuddharasmiyo Nigrodharukkhassa sākhāviṭapapalāsāni obhāsayamānā disvā cintesi "ayaṁ obhāso neva candassa, na sūriyassa, na devamārabrāhmaṇasupaṇṇanāgānaṁ aññatarassa, addhā ahaṁ Satthāraṁ uddissa āgacchanto Sammāsambuddhena diṭṭho bhavissāmī"ti. So tāvadeva assapiṭṭhito otaritvā onatasarīro rasmiyānusārena Satthāraṁ upasaṅkamitvā manosilārase nimujjanto viya Buddharasmīnaṁ anto pāvisi. So Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdi saddhiṁ amaccasahassena. Satthā tesaṁ anupubbiṁ kathaṁ kathesi. Desanāpariyosāne saparivāro rājā sotāpattiphale patiṭṭhahi.

Atha sabbe uṭṭhahitvā pabbajjaṁ yāciṁsu. Satthā "āgamissati nu kho imesaṁ kulaputtānaṁ iddhimayapattacīvaran"ti upadhārento "ime kulaputtā Paccekabuddhasahassānaṁ cīvarasahassaṁ adaṁsu, Kassapabuddhakāle vīsatiyā bhikkhusahassānaṁ vīsaticīvarasahassānipi adaṁsu, anacchariyaṁ imesaṁ kulaputtānaṁ iddhimayapattacīvarāgamanan"ti ñatvā dakkhiṇahatthaṁ pasāretvā "etha bhikkhavo, caratha brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā"ti āha. Te tāvadeva aṭṭhaparikkhāradharā vassasaṭṭhi[1]kattherā viya hutvā vehāsaṁ abbhuggantvā paccorohitvā Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

Te pana vāṇijakā rājagehaṁ gantvā deviyā raññā pahitasāsanaṁ ārocetvā deviyā "āgacchantū"ti vutte pavisitvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Atha ne devī pucchi "tātā kiṁkāraṇā āgatatthā"ti. Mayaṁ raññā tumhākaṁ santikaṁ pesitā, tīṇi kira no satasahassāni dethāti. Bahuṁ bhaṇe bhaṇatha, kiṁ tumhehi rañño santike kataṁ, kismiṁ vo rājā pasanno ettakaṁ dhanaṁ dāpetīti. Devi na aññaṁ kiñci kataṁ, ekaṁ pana sāsanaṁ ārocayimhāti. Sakkā pana tātā mayhampi taṁ ārocetunti. Sakkā devīti suvaṇṇabhiṅgārena mukhaṁ vikkhāletvā devi Buddho loke uppannoti. Sāpi taṁ sutvā pītiyā phuṭṭhasarīrā tikkhattuṁkiñci asallakkhetvā catutthavāre "Buddho uppanno"ti sutvā kiṁ tātā imasmiṁ pade raññā dinnanti. Satasahassaṁ devīti. Tātā ananucchavikaṁ raññā kataṁ evarūpaṁ

1. Vissasatika (Sī, I)

sāsanaṁ sutvā tumhākaṁ satasahassadadamānena. Ahaṁ vo mama duggatapaṇṇākāre tīṇi satasahassāni dammi, aparaṁ kiñci tumhehi ārocitanti. Te idañca idañcāti itarānipi dve sāsanāni ārocesuṁ. Devī purimanayeneva tayo tayo vāre asallakkhetvā catutthacatutthavāre tīṇi tīṇi satasahassāni adāsi. Evaṁ te sabbāni dvādasasatasahassāni labhiṁsu.

Atha ne devī pucchi "rājā kahaṁ tātā"ti. Devi rājā "Satthāraṁ uddissa pabbajissāmī"ti vatvā gatoti. Mayhaṁ tena kiṁ sāsanaṁ dinnanti. Sabbaṁ kira issariyaṁ tumhākaṁ vissaṭṭhaṁ "tumhe kira yathāsukhaṁ sampattiṁ anubhavathā"ti. Amaccā pana kuhiṁ tātāti. Tepi raññā saddhiṁ "pabbajissāmā"ti gatā devīti. Sā tesaṁ bhariyāyo pakkosāpetvā "ammā tumhākaṁ sāmikā raññā saddhiṁ 'pabbajissāmā'ti gatā, tumhe kiṁ karissathā"ti. Kiṁ pana tehi amhākaṁ sāsanaṁ pahitaṁ devīti. Tehi kira attano sampatti tumhākaṁ vissaṭṭhā "tumhe kira sampattiṁ yathāsukhaṁ paribhuñjathā"ti. Tumhe pana devi kiṁ karissathāti. Amhākaṁ[1] so tāva rājā magge ṭhito tīhi satasahassehi tīṇi ratanāni pūjetvā kheḷapiṇḍaṁ viya sampattiṁ pahāya "pabbajissāmī"ti nikkhanto, mayāpi tiṇṇaṁ ratanānaṁ sāsanaṁ sutvā tāni navahi satasahassehi pūjitāni, na kho panesā sampatti nāma raññoyeva dukkhā, mayhampi dukkhā eva. Ko raññā chaḍḍhitakheḷapiṇḍaṁ jaṇṇukehi bhūmiyaṁ patiṭṭhahitvā mukhena gaṇhissati, na mayhaṁ sampattiyā attho, Satthāraṁ uddissa pabbajissāmīti. Devi mayampi tumhehi saddhiṁ pabbajissāmāti. Sace sakkotha, sādhūti. Sakkoma devīti. Tena hi "ethā"ti rathasahassaṁ yojāpetvā rathaṁ āruyha tāhi saddhiṁ nikkhamitvā antarāmagge paṭhamaṁ nadiṁ disvā yathā raññā paṭhamaṁ pucchitā, tatheva pucchitvā sabbaṁ pavattiṁ sutvā "raññā gatamaggaṁ olokethā"ti vatvā "sindhavānaṁ padavalañjaṁ na passāmā"ti vutte rājā "tīṇi ratanāni uddissa nikkhantosmī"ti saccakiriyaṁ karitvā tiṇṇaṁ ratanānaṁ guṇe anussaritvā gato bhavissati, ahampi tīṇi ratanāni uddissa nikkhantā, tesaṁ me ānubhāvena idaṁ udakaṁ udakaṁ viya mā hotūti tiṇṇaṁ ratanānaṁ guṇe anussarantī

---

1. Ammā (Sī, Ka)

rathasahassaṁ pesesi, udakaṁ piṭṭhipāsāṇasadisaṁ ahosi, cakkānaṁ aggaṭṭhāneva temiṁsu. Eteneva upāyena itarā dvepi nadiyo uttariṁsu.

Satthā tāsaṁ āgatabhāvaṁ ñatvā yathā tā attano santike nisinne sāmike bhikkhū na passanti, tathā adhiṭṭhāsi. Devīpi āgacchantī Satthu sarīrato nikkhantā rasmiyo disvā tatheva cintetvā Satthāraṁ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṁ ṭhitā pucchi "bhante Mahākappino rājā tumhe uddissa nikkhamitvā gato, kahaṁ nu kho so, amhākaṁ taṁ dassethā"ti. Nisīdatha tāva, idheva naṁ passissathāti. Tā sabbāpi haṭṭhatuṭṭhā "idheva kira nisinnā sāmike no passissāmā"ti nisīdiṁsu. Satthā anupubbiṁ kathaṁ kathesi. Anojādevī desanāpariyosāne tāhi saddhiṁ sotāpattiphalaṁ pāpuṇi. Mahākappino thero tāsaṁ desiyamānaṁ dhammadesanaṁ sutvā saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi. Tasmiṁ khaṇe Satthā tāsaṁ te bhikkhū dassesi. Tāsaṁ hi āgatakkhaṇeyeva attano sāmike kāsāvadhare muṇḍasīse disvā cittaṁ ekaggaṁ na bhaveyya, maggaphalaṁ nibbattetuṁ sakkā na bhaveyya. Tasmā acalasaddhāya patiṭṭhitakālato paṭṭhāya tāsaṁ te bhikkhū arahattappatte dassessi. Tāpi te disvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā "bhante tumhākaṁ pabbajitakiccaṁ matthakappattan"ti vatvā Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ ṭhatvā pabbajjaṁ yāciṁsu.

Evaṁ vutte Satthā Uppalavaṇṇāya theriyā āgamanaṁ cintesi. Sā Satthu cintitakkhaṇeyeva ākāsenāgantvā tā sabbā itthiyo gahetvā ākāsena bhikkhunupassayaṁ netvā pabbājesi. Tā sabbā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇiṁsu. Satthā bhikkhusahassaṁ ādāya ākāsena Jetavanaṁ agamāsi. Tatra sudaṁ āyasmā Mahākappino rattiṭṭhānādīsu "aho sukhaṁ, aho sukhan"ti udānaṁ udānento vicarati. Bhikkhū Bhagavato ārocesuṁ "bhante Mahākappino 'aho sukhaṁ, aho sukhan'ti udānaṁ udānento vicarati, attano rajjasukhaṁ ārabbha udāneti maññe"ti. Satthā taṁ pakkosāpetvā "saccaṁ kira tvaṁ Kappina kāmasukhaṁ ārabbha udānaṁ udānesī"ti. Bhagavā me bhante taṁ ārabbha udānabhāvaṁ vā aññaṁ ārabbha udānabhāvaṁ vā jānātīti. Atha Satthā "na bhikkhave mama putto kāmasukhaṁ rajjasukhaṁ ārabbha udānaṁ udāneti,

puttassa pana me dhammaṁ carato dhammapīti nāma uppajjati, so amatamahānibbānaṁ ārabbha evaṁ udānaṁ udānesī"ti anusandhiṁ ghaṭetvā dhammaṁ desento imaṁ gāthamāha—

"Dhammapīti sukhaṁ seti, vippasannena cetasā.

Ariyappavedite dhamme, sadā ramati paṇḍito"ti[1].

Athekadivasaṁ Satthā bhikkhū āmantesi "kacci bhikkhave Kappino bhikkhūnaṁ dhammaṁ desetī"ti. Appossukko bhante diṭṭhadhammasukhavihāraṁ anuyutto viharati, ovādamattampi na detīti. Satthā theraṁ pakkosāpetvā "saccaṁ kira tvaṁ Kappina antevāsikānaṁ ovādamattampi na desī"ti. Saccaṁ bhagavāti. Brāhmaṇa mā evaṁ akāsi, ajja paṭṭhāya upagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ desehīti. "Sādhu bhante"ti thero Bhagavato vacanaṁ sirasā sampaṭicchitvā ekovādeneva samaṇasahassaṁ arahatte patiṭṭhāpesi. Tena naṁ Satthā paṭipāṭiyā attano sāvake ṭhānantare ṭhapento "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhu-ovādakānaṁ yadidaṁ Mahākappino"ti[2] etadagge ṭhapesi.

66. Evaṁ thero patta-arahattaphalo attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. **Udito ajaṭākāse**ti sakalākāse udito uṭṭhito pākaṭabhūto. **Saradambare** saradakāle ākāse **ravīva** sūriyo ivāti attho.

70. **Akkhadasso tadā āsin**ti tasmiṁ Padumuttarassa Bhagavato kāle Sāradassī Hitadassī ācariyo pākaṭo ahosinti attho.

71. **Sāvakassa katāvino**ti tassa Bhagavato **me manaṁ** mama cittaṁ, **tappayantassa** tosayantassa sāvakassa ovādakassa guṇaṁ pakāsayato aggaṭṭhāne ṭhapentassa katāvino sātaccakiccayuttassa vacanaṁ sutvāti sambandho.

---

1. Khu 1. 24 piṭṭhe Dhammapade. 2. Aṁ 1. 26 piṭṭhe.

73. **Haṁsasamabhāgo**ti haṁsasadisagāmi. **Haṁsadundubhinissano**ti haṁsaravo dundubhibherisaddasadisavacano "etaṁ mahāmattaṁ passatha bhikkhavo"ti āhāti sambandho.

74. **Samuggatatanūruhan**ti suṭṭhu uggatalomaṁ uddhaggalomaṁ, udagyamanaṁ vā. **Jīmūtavaṇṇan**ti muttaphalasamānavaṇṇaṁ sundarasarīrapabhanti attho. **Pīṇaṁsan**ti paripuṇṇaṁ aṁsaṁ. **Pasannanayanānanan**ti pasanna-akkhipasannamukhanti attho.

75. **Katāvino**ti katādhikārassa etadagge ṭhitassa bhikkhuno ṭhānaṁ so eso muditāya pahaṭṭhacittatāya patthetīti sambandho.

81. **Sataso anusāsiyā**ti dhammena samena vacanena kāraṇavasena anusāsitvāti attho. **Bārāṇasiyamāsanne**ti Bārāṇasiyā samīpe Pesakāragāme. **Jāto keniyajātiyan**ti tantavāyajātiyā pesakārakule jātoti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Mahākappinatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Dabbamallaputtatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Dabbamallaputtattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare seṭṭhiputto hutvā jāto vibhavasampanno ahosi, Satthari pasanno Satthu dhammadesanaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ senāsanapaññāpakānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā pasannamānaso Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā sattāhaṁ mahādānaṁ datvā sattāhaccayena Bhagavato pādamūle nipatitvā taṁ ṭhānaṁ patthesi. Bhagavāpissa samijjhanabhāvaṁ ñatvā byākāsi. So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā tato cuto Tusitādīsu devesu dibbasampattiṁ anubhavitvā tato cuto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto asappurisasaṁsaggena tassa sāvakaṁ bhikkhuṁ arahāti jānantopi abbhūtena abbhācikkhi. Tasseva sāvakānaṁ khīrasalākabhattaṁ adāsi. So

yavatāyukaṁ puññāni katvā devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Kassapadasabalassa kāle kulagehe nibbatto osānakāle sāsane pabbajito parinibbute Bhagavati sakalaloke kolāhale jāte satta bhikkhavo pabbajito paccantajanapade vanamajjhe ekaṁ pabbataṁ abhiruhitvā "jīvitāsā orohantu nirālayā nisīdantū"ti nisseṇiṁ pātesuṁ. Tesaṁ ovādadāyako jeṭṭhakatthero sattāhabbhantare arahā ahosi. Tadanantaratthero anāgāmī, itare pañca parisuddhasīlā tato cutā devaloke nibbattā. Tattha ekaṁ Buddhantaraṁ dibbasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Pukkusāti[1], Sabhiyo[2], Bāhiyo[3], Kumārakassapo[4]ti ime cattāro tattha tattha nibbattiṁsu. Ayaṁ pana Mallaraṭṭhe Anupiyanagare[5] nibbatti. Tasmiṁ mātukucchito anikkhanteyeva mātā kālamakāsi, atheko tassā sarīraṁ jhāpanatthāya citakasmiṁ āropetvā kumāraṁ dabbantare patitaṁ gahetvā jaggāpesi. Dabbe patitattā **Dabbo Mallaputto**ti pākaṭo ahosi. Aparabhāge pubbasambhāravasena pabbaji, so kammaṭṭhāna-manuyutto na cirasseva saha paṭisambhi dāhi arahattaṁ pāpuṇi.

Atha naṁ Satthā majjhattabhāvena ānubhāvasampannabhāvena ca bhikkhūnaṁ senāsanaṁ paññāpane bhattuddesane ca niyojesi. Sabbo ca bhikkhusaṁgho taṁ samannesi. Taṁ Vinayakhandhake[6] āgatameva. Aparabhāge thero ekassa varasalākadāyakassa salākabhattaṁ Mettiyabhūmajakānaṁ bhikkhūnaṁ uddisi. Te haṭṭhatuṭṭhā "sve mayhaṁ muggaghatamadhumissakabhattaṁ bhuñjissāmā"ti ussāhajātā ahesuṁ. So pana upāsako tesaṁ vārappattabhāvaṁ sutvā dāsiṁ āṇāpesi "ye je bhikkhū sve idha āgamissanti, te kaṇājakena bilaṅgadutiyena parivisāhī"ti. Sāpi tatheva te bhikkhū āgate koṭṭhakapamukhe nisīdāpetvā bhojesi. Te bhikkhū anattamanā kopena taṭataṭāyantā there āghātaṁ bandhitvā "madhurabhattadāyakaṁ amhākaṁ amadhurabhattaṁ dāpetuṁ esova niyyojesī"ti dukkhī dummanā nisīdiṁsu. Atha te Mettiyā nāma bhikkhunī "kiṁ bhante dummanā"ti pucchi. Te "bhagini kiṁ amhe

---

1. Ma 3. 281 piṭṭhe. 2. Khu 1. 355 piṭṭhe Suttanipāte. 3. Khu 1. 84 piṭṭhe udāne.
4. Ma 1. 195 piṭṭhe. 5. Rājagehe (I, Ka) 6. Vi 4. 192 piṭṭhe.

Dabbena Mallaputtena viheṭhiyamāne ajjhupekkhasī"ti āhaṁsu. Kiṁ bhante mayā sakkā kātunti. Tassa dosaṁ āropehīti. Sā tattha tattha therassa abhūtāropanaṁ akāsi. Taṁ sutvā bhikkhū Bhagavato ārocesuṁ. Atha Bhagavā Dabbaṁ Mallaputtaṁ pakkosāpetvā "saccaṁ kira tvaṁ Dabba Mettiyāya bhikkhuniyā vippakāramakāsī"ti pucchi. Yathā maṁ bhante Bhagavā jānātīti. Na kho Dabba Dabbā evaṁ nibbeṭhenti, kārakabhāvaṁ vā akārakabhāvaṁ vā vadehīti. Akārako ahaṁ bhanteti. Bhagavā "Mettiyaṁ bhikkhuniṁ nāsetvā te bhikkhū anuyuñjathā"ti āha. Upālittherappamukhā bhikkhū taṁ bhikkhuniṁ uppabbājetvā Mettiyabhūmajake bhikkhū anuyuñjitvā tehi "amhehi niyojitā sā bhikkhunī"ti vutte Bhagavato etamatthaṁ ārocesuṁ. Bhagavā Mettiyabhūmajakānaṁ bhikkhūnaṁ amūlakasaṁghādisesaṁ paññapesi.

Tena ca samayena Dabbatthero bhikkhūnaṁ senāsanaṁ paññāpento Veḷuvanavihārassa sāmantā aṭṭhārasamahāvihāre sabhāge bhikkhū pesento rattibhāge andhakāre aṅguliyā padīpaṁ jāletvā tenevālokena aniddhimante bhikkhū pesesi. Evaṁ therassa senāsanapaññāpanabhattuddesanakicce pākaṭe jāte Satthā ariyagaṇamajjhe Dabbattheraṁ ṭhānantare ṭhapento "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ senāsanapaññāpakānaṁ yadidaṁ Dabbo Mallaputto"ti[1] etadagge ṭhapesi.

108. Thero attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttatthameva. Ito ekanavute kappe Vipassī nāma Nāyako loke uppajjīti sambandho.

125. **Duṭṭhacitto**ti dūsitacitto asādhusaṅgamena apasannacittoti attho. **Upavadiṁ sāvakaṁ tassā**ti tassa Bhagavato khīṇāsavaṁ sāvakaṁ upavadiṁ, upari abhūtaṁ vacanaṁ āropesiṁ, abbhakkhānaṁ akāsinti attho.

---

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

132. **Dundubhiyo**ti dunduṁ iti saddāyanato dundubhisaṅkhātā bheriyo. **Nādayiṁsū**ti saddaṁ kariṁsu. **Samantato asaniyo**ti sabbadisābhāgato asane vināsane niyuttoti asaniyo, devadaṇḍā bhayāvahā phaliṁsūti sambandho.

133. **Ukkā patiṁsu nabhasā**ti ākāsato aggikkhandhā ca patiṁsūti attho. **Dhūmaketu ca dissatī**ti dhūmarājisahito aggikkhandho ca dissati paññāyatīti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Dabbamallaputtatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

5. Kumārakassapatthera-apadānavaṇṇanā

Pañcamāpadāne **ito satasahassamhī**ti-ādikaṁ āyasmato Kumārakassapattherassa apadānaṁ. Ayaṁ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṁ patvā ekadivasaṁ Satthu santike dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ cittakathikānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento paṇidhānaṁ katvā tadanurūpāni puññāni karonto yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Kassapassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto tassa Bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṁ katvā sugatīsuyeva saṁsaranto dibbasukhaṁ mānusasukhañca anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Rājagahe ekissā seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatto. Sā kira kumārikākāleyeva pabbajitukāmā mātāpitaro yācitvā pabbajjaṁ alabhamānā patikulaṁ gantvā gabbhaṁ gaṇhitvā taṁ ajānitvā "sāmikaṁ ārādhetvā pabbajjaṁ anujānāpessāmī"ti cintesi. Sā sāmikaṁ ārādhentī ayyaputta—

"Sace imassa kāyassa, anto bāhirako siyā.
Daṇḍaṁ nūna gahetvāna, kāke soṇe nivāraye"ti[1]—

ādinā sarīrassa dosaṁ dassentī taṁ ārādhesi.

---

1. Visuddhi 1. 190 piṭṭhe.

Sā sāmikena anuññātā gabbhinibhāvaṁ ajānantī devadattapakkhiyāsu bhikkhunīsu pabbaji. Tassā gabbhinibhāvaṁ disvā bhikkhuniyo Devadattaṁ pucchiṁsu. So "assamaṇī"ti āha. Sā "nāhaṁ Devadattaṁ uddissa pabbajitā, Bhagavantaṁ uddissa pabbajitā"ti Bhagavato santikaṁ gantvā Dasabalaṁ pucchi. Satthā Upālittheraṁ paṭicchāpesi. Thero Sāvatthinagaravāsīni kulāni Visākhañca upāsikaṁ pakkosāpetvā sarājikāya parisāya taṁ vinicchinanto "pure laddho gabbho, arogā pabbajjā"ti āha. Taṁ sutvā Satthā "sādhu suvinicchitaṁ Upālinā adhikaraṇan"ti therassa sādhukāraṁ adāsi.

Sā bhikkhunī suvaṇṇabimbasadisaṁ puttaṁ vijāyi. Taṁ rājā Pasenadi Kosalo "dārakapariharaṇaṁ bhikkhunīnaṁ palibodho"ti dhātīnaṁ dāpetvā posāpesi, **Kassapo**tissa nāmaṁ kariṁsu. Aparabhāge alaṅkaritvā Satthu santikaṁ netvā pabbājesi. Kumārakāle pabbajitattā pana Bhagavatā "Kassapaṁ pakkosatha, idaṁ phalaṁ vā khādanīyaṁ vā Kassapassa dethā"ti vutte "Katarakassapassā"ti "Kumārakassapassā"ti evaṁ gahitanāmattā raññā posāvanīyaputtattā ca vuddhakālepi **Kumārakassapo**tveva paññāyittha.

So pabbajitakālato paṭṭhāya vipassanāya kammaṁ karoti, Buddhavacanañca uggaṇhāti. Atha tena saddhiṁ pabbatamatthake samaṇadhammaṁ katvā anāgāmī hutvā Suddhāvāse nibbattamahābrahmā "vipassanāya mukhaṁ dassetvā maggaphaluppattiyā upāyaṁ karissāmī"ti pañcadasapañhe abhisaṅkharitvā Andhavane vasantassa therassa "ime pañhe Satthāraṁ puccheyyāsī"ti ācikkhi. Tato so te pañhe Bhagavantaṁ pucchi. Bhagavāpissa vissajjesi. Thero Bhagavato kathitaniyāmeneva te uggaṇhitvā vipassanaṁ gabbhaṁ gāhāpetvā arahattaṁ pāpuṇi.

150. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ito satasahassamhī**ti-ādimāha. Tattha yaṁ heṭṭhā vuttanayañca uttānatthañca, taṁ sabbaṁ na vaṇṇayissāma. Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

169. **Āpannasattā me mātā**ti mayhaṁ mātā garugabbhā gabbhinī pasutāsannagabbhāti attho.

173. **Vammikasadisaṁ kāyan**ti sarīraṁ nāma vammikasadisaṁ yathā vammiko ito cito ca chiddāvachiddo gharagoḷika-upacikādīnaṁ āsayo, evameva ayaṁ kāyo navachiddo dhuvassavoti **Buddhena** Bhagavatā **desitaṁ** pakāsetaṁ taṁ sutvā me cittaṁ āsave aggahetvā asesetvā kilesato vimucci, arahatte patiṭṭhāsīti attho. Aparabhāge tattha tattha bhikkhūnaṁ vicittadhammakathikabhāvaṁ sutvā Satthā "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ cittakathikānaṁ yadidaṁ Kumārakassapo"ti[1] etadagge ṭhapesīti.

Kumārakassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Bāhiyatthera-apadānavaṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **ito satasahassamhī**ti-ādikaṁ āyasmato Bāhiyassa Dārucīriyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto brāhmaṇasippesu nipphattiṁ gantvā vedaṅgesu anavayo ekadivasaṁ Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ suṇanto pasannamānaso Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ khippābhiññānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā taṁ ṭhānaṁ pattukāmo sattāhaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā sattāhassa accayena Bhagavato pādamūle nipanno "Bhagavā bhante ito sattame divase yaṁ bhikkhuṁ khippābhiññānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi, so viya ahampi anāgate ekassa Buddhassa sāsane khippābhiññānaṁ aggo bhaveyyan"ti patthanaṁ akāsi. Bhagavā anāgataṁsañāṇena oloketvā samijjhanabhāvaṁ ñatvā "anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane pabbajitvā khippābhiññānaṁ aggo bhavissatī"ti byākāsi. So yāvatāyukaṁ puññāni katvā tato cuto devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā puna manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anekakappakoṭisatesu anubhavitvā Kassapassa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto, Bhagavati parinibbute pabbajito yadā sāsane osakkamāne satta bhikkhū catunnaṁ parisānaṁ

---

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

ajjhācāraṁ disvā saṁvegappattā araññaṁ pavisitvā "yāva sāsanassa antaradhānaṁ na hoti, tāva attano patiṭṭhaṁ karissāmā"ti suvaṇṇacetiyaṁ vanditvā tattha araññe ekaṁ pabbataṁ disvā "jīvitasālayā nivattantu, nirālayā imaṁ pabbataṁ abhiruhantū"ti nisseṇiṁ bandhitvā sabbe taṁ pabbataṁ abhiruyha nisseṇiṁ pātetvā samaṇadhammaṁ kariṁsu. Tesu saṁghatthero ekarattātikkamena arahattaṁ pāpuṇi. So Anotattadahe nāgalatādantakaṭṭhaṁ khāditvā mukhaṁ dhovitvā uttarakuruto piṇḍapātaṁ āharitvā te bhikkhū āha "āvuso imaṁ piṇḍapātaṁ bhuñjathā"ti. Te āhaṁsu "kiṁ bhante amhehi evaṁ katikā katā 'yo paṭhamaṁ arahattaṁ pāpuṇāti, tenābhataṁ piṇḍapātaṁ avasesā paribhuñjantū'ti". No hetaṁ āvusoti. "Tena hi sace mayampi tumhe viya visesaṁ nibbattessāma, sayaṁ āharitvā bhuñjissāmā"ti na icchiṁsu.

Dutiyadivase dutiyatthero anāgāmī hutvā tatheva piṇḍapātaṁ āharitvā itare nimantesi. Te evamāhaṁsu "kiṁ panāvuso katikā katā, 'mahātherena ābhataṁ piṇḍapātaṁ abhuñjitvā anutherena ābhataṁ bhuñjissāmā'tī". No hetaṁ āvusoti. "Evaṁ sante tumhe viya mayampi visesaṁ nibbattetvā attano attano purisakārena bhuñjituṁ sakkontā bhuñjissāmā"ti na icchiṁsu. Tesu arahattappattatthero parinibbāyi, dutiyo anāgāmī brahmaloke nibbatti, itare pañca visesaṁ nibbattetuṁ asakkontā sussitvā sattame divase kālaṁ katvā devaloke nibbattiṁsu. Tattha dibbasukhaṁ anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde tato cavitvā manussesu nibbattiṁsu. Tesu eko Pukkusāti rājā ahosi, eko Gandhāraraṭṭhe Takkasilāyaṁ Kumārakassapo, eko Bāhiyo Dārucīriyo, eko Dabbo Mallaputto, eko Sabhiyo paribbājakoti. Tesu ayaṁ Bāhiyo Dārucīriyo suppārakapaṭṭane vāṇijakule nibbatto vāṇijakamme nipphattiṁ gato mahaddhano mahābhogo, so suvaṇṇabhūmiṁ gacchantehi vāṇijehi saddhiṁ nāvamāruyha videsaṁ gacchanto katipāhaṁ gantvā bhinnāya nāvāya sesesu macchakacchapabhakkhesu jātesu ekoyeva avasiṭṭho ekaṁ phalakaṁ gahetvā vāyamanto sattame divase Suppārakapaṭṭanatīraṁ okkami. Tassa nivāsanapārūpanaṁ natthi, so aññaṁ kiñci apassanto sukkhakaṭṭhadaṇḍake

vākehi paliveṭhetvā nivāsetvā pārupitvā ca devakulato kapālaṁ gahetvā Suppārakapaṭṭanaṁ agamāsi. Manussā taṁ disvā yāgubhattādīni datvā "ayaṁ eko arahā"ti sambhāvesuṁ. So vatthesu upanītesu "sacāhaṁ nivāsemi, pārupāmi vā, lābhasakkāro me parihāyissatī"ti tāni paṭikkhipitvā dārucīrāneva parihari.

Athassa "arahā, arahā"ti bahūhi sambhāviyamānassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "ye keci loke arahanto vā arahattamaggaṁ vā samāpannā, ahaṁ tesaṁ aññataro"ti so tena niyāmena kuhanakammena jīvikaṁ kappeti.

Kassapadasabalassa sāsane sattasu janesu pabbataṁ āruyha samaṇadhammaṁ karontesu eko anāgāmī hutvā Suddhāvāsabrahmaloke nibbattitvā attano brahmasampattiṁ olokento āgataṭṭhānaṁ āvajjento pabbatamāruyha samaṇadhammaṁ karaṇaṭṭhānaṁ disvā sesānaṁ nibbattanaṭṭhānaṁ āvajjento ekassa parinibbutabhāvaṁ itaresañca pañcannaṁ kāmāvacaradevaloke nibbattabhāvaṁ ñatvā te kālānukālaṁ āvajjesi "imasmiṁ pana kāle kahaṁ nu kho te"ti āvajjento dārucīriyaṁ Suppārakapaṭṭanaṁ nissāya kuhanakammena jīvikaṁ kappentaṁ disvā "naṭṭho vatāyaṁ bālo, pubbe samaṇadhammaṁ karonto ati-ukkaṭṭhabhāvena arahatāpi ābhataṁ piṇḍapātaṁ aparibhuñjitvā idāni udarahetu anārahāva samāno arahattaṁ paṭijānitvā lokaṁ vañcento vicarati, Dasabalassa uppannabhāvaṁ na jānāti, gacchāmi naṁ saṁvejetvā Buddhuppādaṁ jānāpessāmī"ti khaṇeneva brahmalokato otaritvā Suppārakapaṭṭane rattibhāgasamanantare dārucīriyassa sammukhe pāturahosi. So attano vasanaṭṭhāne obhāsaṁ disvā bahi nikkhamitvā mahābrahmānaṁ disvā añjaliṁ paggayha "ke tumhe"ti pucchi. "Ahaṁ tumhākaṁ porāṇakasahāyo anāgāmiphalaṁ patvā brahmaloke nibbatto, amhākaṁ sabbajeṭṭhako arahā hutvā parinibbuto, tumhe pana pañcajanā devaloke nibbattā. Svāhaṁ dāni taṁ imasmiṁ ṭhāne kuhanakammena jīvikaṁ kappentaṁ disvā damituṁ āgato"ti vatvā idaṁ kāraṇaṁ āha "neva kho tvaṁ Bāhiya arahā nāpi arahattamaggaṁ vā samāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya tvaṁ arahā vā assa arahattamaggaṁ vā samāpanno"ti. Athassa Satthu uppannabhāvaṁ Sāvatthiyaṁ

vasanabhāvañca ācikkhitvā "Satthu santikaṁ gacchā"ti taṁ uyyojetvā brahmalokameva agamāsi.

Bāhiyo pana ākāse ṭhatvā kathentaṁ mahābrahmānaṁ oloketvā cintesi "aho bhāriyaṁ kammaṁ mayā kataṁ, anarahaṁ arahā ahanti cintesiṁ, ayañca maṁ 'na tvaṁ arahā, nāpi arahattamaggaṁ vā samāpannāsī'ti vadati, atthi nu kho loke añño arahā"ti. Atha naṁ pucchi "atha ke carahi sadevake loke arahanto vā arahattamaggaṁ vā samāpannā"ti. Athassa devatā ācikkhi "atthi Bāhiya uttaresu janapadesu Sāvatthi nāma nagaraṁ, tattha so Bhagavā etarahi viharati Arahaṁ Sammāsambuddho. So hi Bāhiya Bhagavā arahā ceva arahattāya ca dhammaṁ desesī"ti. Bāhiyo rattibhāge devatāya kathaṁ sutvā saṁviggamānaso taṁkhaṇaṁyeva suppārakā nikkhamitvā ekarattivāsena[1] Sāvatthiṁ agamāsi, gacchanto ca pana devatānubhāvena Buddhānubhāvena ca vīsayojanasatikaṁ maggaṁ atikkamitvā Sāvatthiṁ anuppatto, tasmiṁ khaṇe Satthā Sāvatthiyaṁ piṇḍāya paviṭṭho hoti. So Jetavanaṁ pavisitvā abbhokāse caṅkamante sambahule bhikkhū pucchi "kuhiṁ etarahi Satthā"ti. Bhikkhū "Sāvatthiyaṁ piṇḍāya paviṭṭho"ti vatvā "tvaṁ pana kuto āgatosī"ti pucchiṁsu. Suppārakā āgatomhīti. Kadā nikkhantosīti, hiyyo sāyanhasamaye nikkhantomhīti. "Dūratopi āgato, nisīda tāva pāde dhovitvā telena makkhetvā thokaṁ vissamāhi, āgatakāle Satthāraṁ dakkhissatī"ti āhaṁsu. "Ahaṁ bhante Satthu vā attano vā jīvitantarāyaṁ na jānāmi, katthaci aṭṭhatvā anisīditvā ekaratteneva vīsayojanasatikaṁ maggaṁ āgato, Satthāraṁ passitvāva vissamissāmī"ti āha. So evaṁ vatvā taramānarūpo Sāvatthiṁ pavisitvā Bhagavantaṁ anopamāya Buddhasiriyā carantaṁ disvā "cirassaṁ vata me Gotamo Sammāsambuddho diṭṭho"ti diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatasarīro gantvā antaravīthiyaṁ pañcapatiṭṭhitena vanditvā gopphakesu daḷhaṁ gahetvā evamāha "desetu bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Sugato dhammaṁ, yaṁ mamassa dīgharattaṁ hitāya sukhāyā"ti. Atha naṁ Satthā "akālo kho tāva Bāhiya antaragharaṁ paviṭṭhamhā piṇḍāyā"ti paṭikkhipi.

---

1. Nikkhamitvā sabbattha ekarattivāsena (Ka)

Taṁ sutvā Bāhiyo “bhante saṁsāre saṁsarantena kabaḷīkārāhāro na aladdhapubbo, tumhākaṁ vā mayhaṁ vā jīvitantarāyaṁ na jānāmi, desetu me bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Sugato dhamman”ti puna yāci. Satthā dutiyampi tatheva paṭikkhipi. Evaṁ kirassa ahosi “imassa diṭṭhakālato paṭṭhāya sakalasarīraṁ pītiyā nirantaraṁ ajjhotthaṭaṁ hoti, balavapītivego dhammaṁ sutvāpi na sakkhissati paṭivijjhituṁ, majjhattupekkhāya tāva tiṭṭhatu, ekaratteneva vīsayojanasatikaṁ maggaṁ āgatassapi cassa daratho balavā sopi tāva paṭippassambhatū”ti. Tasmā dvikkhattuṁ paṭikkhipitvā tatiyaṁ yācito antaravīthiyaṁ ṭhitova “tasmātiha te Bāhiya evaṁ sikkhitabbaṁ, diṭṭhe diṭṭhamattaṁ bhavissatī”ti-ādinā[1] nayena anekapariyāyena dhammaṁ desesi. So Satthu dhammaṁ suṇantoyeva sabbāsave khepetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi.

178. So arahattaṁ pattakkhaṇeyeva pubbakammaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ito satasahassamhī**ti-ādimāha. Taṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva. Anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

181. **Hasanaṁ**[2] **paccavekkhaṇan**ti paripuṇṇasomanassajātaṁ paccavekkhaṇaṁ, komāravaṇṇaṁ atikomalanti attho.

182. **Hemayaññopacitaṅgan**ti suvaṇṇasuttayaññopacitasutta-avayavaṁ sarīraṁ dehanti attho. **Palambabimbatamboṭṭhan**ti olambitabimbaphalasadisaṁ rattavaṇṇaṁ oṭṭhadvayasamannāgatanti attho. **Setatiṇhasamaṁ dijan**ti sunisitatikhiṇa-ayalohaghaṁsanena ghaṁsitvā samaṁ kataṁ viya samadantanti attho.

183. **Pītisamphullitānanan**ti pītiyā suṭṭhu phullitaṁ vikasitaṁ ānanaṁ mukhaṁ ādāsatalasadisamukhavantanti attho.

184. **Khippābhiññassa bhikkhuno**ti khippaṁ desanāya samugghāṭitakkhaṇeyeva abhivisesena ñātuṁ samatthassa bhikkhunoti attho.

186. **Saggaṁ agaṁ sabhavanaṁ yathā**ti attano gehaṁ viya saggaṁ lokaṁ agamāsinti attho.

---

1. Khu 1. 85 piṭṭhe udāne. 2. Cariyaṁ (Pāḷi)

196. **Na tvaṁ upāyamaggaññū**ti tvaṁ nibbānādhigamūpāyabhūtamaggaññū na ahosīti attho.

200. **Satthuno sadā Jinan**ti sadā sabbakālaṁ jinaṁ jinanto parājitakopo Satthuno Sammāsambuddhassa **vimalānanaṁ** ādāsatalasadisamukhaṁ **passissāmi** passituṁ nikkhamāmīti yojanā. **Dije apucchiṁ kuhiṁ lokanandano**ti kuhiṁ ṭhāne lokapasādakaro satthāti dije brāhmaṇe ahaṁ bhikkhū apucchinti attho.

201. **Sasova khippaṁ Munidassanussuko**ti Munidassane Tathāgatadassane ussukko ussāhajāto saso iva khippaṁ pāpuṇātīti attho.

202. **Tuvaṭaṁ gantvā**ti sīghaṁ gantvā. **Piṇḍatthaṁ apihāgidhan**ti piṇḍapātaṁ paṭicca apihaṁ apagatapihaṁ agidhaṁ nittaṇhaṁ.

203. **Alolakkhan**ti ito cito ca anolokayamānaṁ uttame Sāvatthinagare piṇḍāya vicarantaṁ adakkhinti sambandho. **Sirīnilayasaṅkāsan**ti siriyā lakkhaṇānubyañjanasobhāya nilayaṁ saṅkāsaṁ jalamānatoraṇasadisaṁ. **Ravidittiharānanan**ti vijjotamānasūriyamaṇḍalaṁ viya vijjotamānamukhamaṇḍalaṁ.

204. **Kupathe vippanaṭṭhassā**ti kucchitapathe sopaddavamagge mūḷhassa micchāpaṭipannassa me **saraṇaṁ hohi** patiṭṭhā hohi. **Gotamā**ti Bhagavantaṁ gottena ālapati.

218. **Na tattha sukkā jotantī**ti sukkapabhāsampannā jotamāna-osadhitārakādayo na jotanti nappabhāsanti. Sesaṁ uttānatthameva. So evaṁ pubbacaritāpadānaṁ pakāsetvā tāvadeva ca Bhagavantaṁ pabbajjaṁ yāci. “Paripuṇṇaṁ te pattacīvaran”ti ca puṭṭho “na paripuṇṇan”ti āha. Atha naṁ Satthā “tena hi pattacīvaraṁ pariyesāhī”ti vatvā pakkāmi. So kira vīsativassasahassāni samaṇadhammaṁ karonto “bhikkhunā nāma attanā paccaye labhitvā aññaṁ anoloketvā sayameva paribhuñjituṁ vaṭṭatī”ti vatvā ekabhikkhussāpi pattena vā cīvarena vā saṅgahaṁ nākāsi, “na

tenassa iddhimayaṁ pattacīvaraṁ uppajjissatī”ti ñatvā Bhagavā ehibhikkhubhāvena pabbajjaṁ nādāsi. Tampi pattacīvaraṁ pariyesamānameva saṅkāraṭṭhānato coḷakkhaṇḍāni saṁkaḍḍhentaṁ pubbaveriko amanusso ekissā taruṇavacchāya gāviyā sarīre adhimuccitvā vāma-ūrumhi paharitvā jīvitakkhayaṁ pāpesi. Satthā piṇḍāya caritvā katabhattakicco sambahulehi bhikkhūhi saddhiṁ nikkhamanto Bāhiyassa sarīraṁ saṅkāraṭṭhāne patitaṁ disvā “gaṇhatha bhikkhave etaṁ Bāhiyaṁ dārucīriyanti ekasmiṁ gehadvāre ṭhatvā mañcakaṁ āharāpetvā imaṁ sarīraṁ nagaradvārato nīharitvā jhāpetvā dhātuyo gahetvā thūpaṁ karothā”ti bhikkhū āṇāpesi.

Te bhikkhū dhātuṁ mahāpathe thūpaṁ kāretvā Satthāraṁ upasaṅkamitvā attano katakammaṁ ārocesuṁ. Tato saṁghamajjhe kathā udapādi “Tathāgato bhikkhusaṁghena sarīrajhāpanakiccaṁ kāresi, dhātuyo ca gāhāpetvā cetiyaṁ kārāpesi, kataramaggo nu kho tena samadhigato, sāmaṇero nu kho so, bhikkhu nu kho”ti. Satthā taṁ aṭṭhuppattiṁ katvā “patiṭṭhito bhikkhave Bāhiyo dārucīriyo arahatto”ti upari dhammadesanaṁ vaḍḍheti. Tassa parinibbutabhāvañca ācikkhitvā “etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ khippābhiññānaṁ yadidaṁ Bāhiyo dārucīriyo”ti[1] etadagge ṭhapesi.

Atha naṁ bhikkhū pucchiṁsu “tumhe bhante ‘Bāhiyo dārucīriyo arahattaṁ patto’ti vadetha, kadā so arahattaṁ patto”ti. Mama dhammaṁ sutakāle bhikkhaveti. Kadā panassa bhante tumhehi dhammo kathitoti. Bhikkhāya carantena antaravīthiyaṁ ṭhitenāti. Appamattako bhante tumhehi antaravīthiyaṁ ṭhatvā kathitadhammo kathaṁ so tāvattakena visesaṁ nibbattesīti. Atha ne Satthā “bhikkhave mama dhammaṁ ‘appaṁ’ vā ‘bahuṁ vā’ti mā cintayittha. Anekānipi hi anatthapadasaṁhitāni gāthāsahassāni na seyyo, atthanissitaṁ pana ekampi gāthāpadaṁ seyyo”ti vatvā anusandhiṁ ghaṭetvā dhammaṁ desento imaṁ gāthamāha—

“Sahassamapi ce gāthā, anatthapadasaṁhitā.
Ekaṁ gāthāpadaṁ seyyo, yaṁ sutvā upasammatī”ti[2]—

---

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.
2. Khu 1. 28 piṭṭhe Dhammapade.

desanāpariyosāne caturāsītiyā pāṇasahassānaṁ dhammābhisamayo ahosīti.

Bāhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Mahākoṭṭhikatthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Mahākoṭṭhikattherassa apadānaṁ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare mahābhogakule nibbattitvā viññutaṁ patto mātāpitūnaṁ accayena kuṭumbaṁ saṇṭhapetvā gharāvāsaṁ vasanto ekadivasaṁ Padumuttarassa Bhagavato dhammadesanākāle Haṁsavatīnagaravāsino gandhamālādihatthe yena Buddho yena dhammo yena saṁgho, tanninne tappoṇe tappabbhāre gacchante disvā tehi saddhiṁ Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ paṭisambhidāppattānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā "ayaṁ imasmiṁ sāsane paṭisambhidāppattānaṁ aggo, yannūnāhampi ekassa Buddhassa sāsane ayaṁ viya paṭisambhidāppattānaṁ aggo bhaveyyan"ti cintetvā Satthu desanāpariyosāne vuṭṭhitāya parisāya Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā "bhante sve mayhaṁ gehe bhikkhaṁ gaṇhathā"ti nimantesi. Satthā adhivāsesi. So Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā sakanivesanaṁ gantvā sabbarattiṁ Buddhassa ca bhikkhusaṁghassa ca nisajjaṭṭhānaṁ gandhamālādīhi alaṅkaritvā khādanīyabhojanīyaṁ paṭiyādāpetvā tassā rattiyā accayena sakanivesane bhikkhusatasahassaparivāraṁ Satthāraṁ vividhayāgukhajjakaparivāraṁ sasūpabyañjanaṁ gandhasālibhojanaṁ bhojāpetvā bhattakiccapariyosāne cintesi "mahantaṁ kho ahaṁ ṭhānantaraṁ patthemi, na pana yuttaṁ mayā ekadivasameva dānaṁ datvā taṁ ṭhānantaraṁ patthetuṁ, anupaṭipāṭiyā sattāhaṁ dānaṁ datvā patthessāmī"ti. So teneva niyāmena sattāhaṁ mahādānaṁ datvā bhattakiccapariyosāne dussakoṭṭhāgāraṁ vivarāpetvā uttamaṁ ticīvarappahonakaṁ sukhumavatthaṁ Buddhassa pādamūle ṭhapevā bhikkhusatasahassassa ca ticīvaraṁ datvā Tathāgataṁ upasaṅkamitvā "bhante yo so bhikkhu tumhehi ito sattame

divasamatthake paṭisambhidāppattānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapito, ahampi so bhikkhu viya anāgate uppajjanakassa Buddhassa sāsane pabbajitvā paṭisambhidāppattānaṁ aggo bhaveyyan"ti Satthu pādamūle nipajjitvā patthanaṁ akāsi. Satthā tassa samijjhanabhāvaṁ ñatvā "anāgate ito kappasatasahassamatthake Gotamo nāma Buddho loke uppajjissati, tassa sāsane tava patthanā samijjhissatī"ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṁ puññāni katvā tato cuto devasampattiṁ anubhavitvā aparāparaṁ devamanussesu paribbhami.

Evaṁ so devamanussesu saṁsaranto tattha tattha bhave puññañāṇasambhāre sambharanto imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ brāhmaṇamahāsālakule nibbatti, **Koṭṭhiko**tissa nāmaṁ akaṁsu. Kasmā mātuyā vā ayyakapayyakādīnaṁ vā nāmaṁ aggahetvā evaṁ nāmaṁ kariṁsūti ce? Attano paññavantatāya vedaṅgesu satakkaparatakkesu sanighaṇḍukeṭubhesu sākkharappabhedesu sakalabyākaraṇesu ca chekabhāvena ca diṭṭhadiṭṭhe jane mukhasattīhi koṭṭhento pakkoṭṭhento vitudanto vicaratīti anvatthanāmaṁ kariṁsūti veditabbaṁ. So vayappatto tayo vede uggahetvā brāhmaṇasippe nipphattiṁ patto ekadivasaṁ Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya vipassanāya kammaṁ karonto saha paṭisambhidāhi arahattaṁ patvā paṭisambhidāsu ciṇṇavasī hutvā abhīto mahāthere upasaṅkamitvā pañhaṁ pucchantopi Dasabalaṁ upasaṅkamitvā paṭisambhidāsuyeva pañhaṁ pucchi. Evamayaṁ thero tattha katādhikāratāya tattha ciṇṇavasībhāvena ca paṭisambhidāppattānaṁ aggo jāto. Atha naṁ Satthā Mahāvedallasuttaṁ aṭṭhuppattiṁ katvā paṭisambhidāppattānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi, "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ paṭisambhidāppattānaṁ yadidaṁ Mahākoṭṭhiko"ti[1].

221. So aparena samayena vimuttisukhaṁ paṭisaṁvedento somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva.

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

Itthaṁ sudamāyasmā Mahākoṭṭhikoti ettha **sudan**ti nidassane nipāto. **Āyasmā**ti gāravādhivacanaṁ, yathā taṁ āyasmā Mahāmoggallānoti.

Mahākoṭṭhikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Uruvelakassapatthera-apadānavaṇṇanā

Aṭṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Uruvelakassapattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vayappatto Satthu santike dhammaṁ sutvā Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ mahāparivārānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento mahādānaṁ datvā paṇidhānaṁ akāsi. Bhagavā cassa anantarāyataṁ disvā "anāgate Gotamabuddhassa sāsane mahāparivārānaṁ aggo bhavissatī"ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṁ puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto ito dvenavutikappamatthake Phussassa Bhagavato vemātikakaniṭṭhabhātā hutvā nibbatto, aññepissa dve kaniṭṭhabhātaro ahesuṁ. Te tayo Buddhappamukhabhikkhusaṁghaṁ nimantetvā paramāya pūjāya pūjetvā yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato uppattito puretarameva Bārāṇasiyaṁ brāhmaṇakule tayo bhātaro hutvā nibbattā gottavasena tayopi **Kassapā**ti evaṁ nāmakā ahesuṁ. Te tayo vayappattā tayo vede uggaṇhiṁsu. Tesaṁ jeṭṭhabhātikassa pañcamāṇavakasatāni parivārā, majjhimassa tīṇi, kaniṭṭhassa dve, te attano ganthesu sāraṁ olokentā diṭṭhadhammikameva atthaṁ disvā pabbajjaṁ rocesuṁ. Tesu jeṭṭhabhātā attano parivārena saddhiṁ Uruvelaṁ gantvā isipabbajjaṁ pabbajitvā **Uruvelakassapo** nāma jāto, majjhimo Gaṅgānadīvaṅke pabbajito **Nadīkassapo** nāma jāto, kaniṭṭho Gayāsīse pabbajito **Gayākassapo** nāma jāto. Evaṁ tesu isipabbajjaṁ pabbajitvā tattha tattha vasantesu bahūnaṁ divasānaṁ accayena amhākaṁ bodhisatto mahābhinikkhamanaṁ

nikkhamitvā paṭividdhasabbaññutaññāṇo anukkamena dhammacakkaṁ pavattetvā Pañcavaggiyatthere arahatte patiṭṭhāpetvā Yasakulaputtappamukhe pañcapaññāsajane sahāyake vinetvā saṭṭhi arahante "caratha bhikkhave cārikan"ti[1] vissajjetvā Tiṁsabhaddavaggiye vinetvā Uruvelakassapassa vasanaṭṭhānaṁ gantvā vasanatthāya agyāgāraṁ pavisitvā tattha gatanāgadamanādīhi aḍḍhuḍḍhasahassehi pāṭihāriyehi Uruvelakassapaṁ saparivāraṁ vinetvā pabbājesi. Tassa pabbajjāvidhānañca iddhipāṭihāriyakaraṇañca sabbaṁ Nadīkassapassa Apadānaṭṭhakathāyaṁ āvi bhavissati. Tassa pabbajitabhāvaṁ sutvā itarepi dve bhātaro saparisā āgantvā Satthu santike pabbajiṁsu. Sabbeva te iddhimayapattacīvaradharā ehibhikkhukā ahesuṁ. Satthā taṁ samaṇasahassaṁ ādāya Gayāsīsaṁ gantvā piṭṭhipāsāṇe nisinno Ādittapariyāyadesanāya[2] te sabbe arahatte patiṭṭhāpesi.

251. So evaṁ arahattaṁ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

268. **So ca sabbaṁ tamaṁ hantvā**ti so Phusso Bhagavā rāgadosa-mohādikilesandhakāraṁ viddhaṁsetvā. **Vijaṭetvā mahājaṭan**ti taṇhāmānādīhi diyaḍḍhasahassehi kilesagaṇehi mahābyākulaṁ jaṭaṁ **vijaṭetvā** padāletvā phāletvāti attho. **Sadevakaṁ** devalokasahitaṁ sakalaṁ lokasannivāsaṁ **tappayanto** santappayanto pīṇento **amataṁ vuṭṭhiṁ** mahānibbānavuṭṭhidhāraṁ **vassate** paggharāpetīti yojanā.

269. **Tadā hi Bārāṇasiyan**ti "bārasa manussā"ti-ādīsu viya bārasa dvādasarāsī hutvā purā, Himavantato isayo ca paccekamunisaṅkhātā isayo ca Gandhamādanato ākāsenāgantvā ettha gacchanti otaranti pavisantīti Bārāṇasī, atha vā Sammāsambuddhasaṅkhātānaṁ anekasatasahassānaṁ dhammacakkapavattanatthāya otaraṭṭhānaṁ nagaraṁ liṅgavipallāsaṁ katvā itthiliṅgavasena Bārāṇasīti vuccati, tissaṁ Bārāṇasiyaṁ.

---

1. Vi 3. 27 piṭṭhe. 2. Vi 3. 44 piṭṭhe.

273. **Nikkhittasatthaṁ paccantan**ti chaḍḍitasatthaṁ pātita[1]āvudhaṁ paccantajanapadaṁ nibbisevanaṁ **katvā punarupacca tan**ti puna rapi taṁ nagaraṁ upecca upagamma sampattāti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Uruvelakassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Rādhatthera-apadānavaṇṇanā

296. Navamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Rādhattherassa apadānaṁ. Taṁ sabbaṁ pāṭhānusārena nayānucintanena viññūhi suviññeyyameva. Kevalaṁ puññanānattamevāti.

Rādhatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dasamaṁ Mogharājatthera-apadānaṁ suviññeyyamevāti.

Catupaññāsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

55. Bhaddiyavagga

1. Lakuṇḍakabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pañcapaññāsamavagge paṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Lakuṇḍakabhaddiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare mahābhogakule nibbattitvā viññutaṁ patto Satthu dhammaṁ suṇanto nisinno Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ mañjussarānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sappisakkharādimadhurarasasammissaṁ mahādānaṁ datvā "ahampi bhante anāgate ayaṁ bhikkhu viya ekassa Buddhassa sāsane mañjussarānaṁ aggo bhaveyyan"ti paṇidhānaṁ akāsi. Bhagavā tassa anantarāyaṁ disvā byākaritvā pakkāmi.

---

1. Bāhita (Sī)

So yāvatāyukaṁ puññāni katvā devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Phussabhagavato kāle Citrakokilo[1] hutvā nibbatto rājuyyānato madhuraṁ ambaphalaṁ tuṇḍenādāya gacchanto Satthāraṁ disvā pasannamānaso "dassāmi Buddhassā"ti cittaṁ uppādesi. Satthā tassa cittācāraṁ ñatvā pattaṁ gahetvā nisīdi. Kokilo Dasabalassa patte ambapakkaṁ ṭhapesi. Satthā tassa somanassuppādanatthaṁ tassa passantasseva taṁ paribhuñji. Atha so Kokilo pasannamānaso teneva pītisukhena sattāhaṁ vītināmesi. Teneva puññakammena uppannuppannabhave mañjussaro ahosi. Kassapasammāsambuddhakāle vaḍḍhakikule nibbattetvā jeṭṭhakavaḍḍhakī hutvā pākaṭo ahosi. Parinibbute Bhagavati tassa sarīradhātuyo nidahituṁ sattayojanappamāṇe thūpe āraddhe so āha "yojanāvaṭṭaṁ yojanubbedhaṁ karomā"ti. Te sabbe tassa vacane aṭṭhaṁsu. Iti appamāṇassa Buddhassa orappamāṇaṁ cetiyaṁ kāresi, tena kammena nibbattaṭṭhāne aññehi hīnappamāṇo[2] ahosi. So amhākaṁ Bhagavato kāle kulagehe nibbattivā atirassatāya ca suvaṇṇapaṭimā viya sundarasarīratāya ca **Lakuṇḍakabhaddiyo**ti paññāyittha. So aparabhāge Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā bahussuto dhammakathiko hutvā madhurena sarena paresaṁ dhammaṁ kathesi.

Athekasmiṁ ussavadivase ekena brāhmaṇena saddhiṁ rathena gacchantī ekā gaṇikā theraṁ disvā dantavidaṁsakaṁ hasi. Thero tassā dantaṭṭhike nimittaṁ gahetvā jhānaṁ uppādetvā taṁ pādakaṁ katvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā anāgāmī ahosi, so abhiṇhaṁ kāyagatāya satiyā viharanto ekadivasaṁ āyasmatā Dhammasenāpatinā ovadiyamāno anusāsiyamāno arahatte patiṭṭhahi. Ekacce bhikkhū ca sāmaṇerā ca tassa arahattappattabhāvaṁ ajānantā kaṇṇesu gahetvā kaḍḍhanti, sīse bāhāya hatthapādādīsu vā gahetvā cāletvā kīḷantā viheṭhesuṁ. Atha Bhagavā sutvā "mā bhikkhave mama puttaṁ viheṭhethā"ti āha. Tato paṭṭhāya taṁ "arahā"ti jānitvā na viheṭhesuṁ.

1. Cittapattakokilo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe)
2. Nīcatarappamāṇo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe.)

12. So arahā hutvā sañjātasomanasso attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. **Mañjunābhinikūjahan**ti madhurena pemaniyena sarena abhinikūjiṁ saddaṁ nicchāresiṁ ahanti attho. Sesamettha suviññeyyamevāti.

Lakuṇḍakabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

2. Kaṅkhārevatatthera-apadānavaṇṇanā

34. Dutiyāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Kaṅkhārevatattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto, taṁ sabbaṁ pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Kaṅkhārevatatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Sīvalitthera-apadānavaṇṇanā

Tatiyāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Sīvalittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto heṭṭhā vuttanayena vihāraṁ gantvā parisāya pariyante ṭhito dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ lābhīnaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā "mayāpi anāgate evarūpena bhavituṁ vaṭṭatī"ti Dasabalaṁ nimantetvā sattāhaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā "bhante iminā adhikārakammena na aññaṁ sampattiṁ patthemi, anāgate pana ekassa Buddhassa sāsane ahampi tumhehi so etadagge ṭhapitabhikkhu viya lābhīnaṁ aggo bhaveyyan"ti patthanaṁ akāsi. Satthā tassa anantarāyataṁ disvā "ayaṁ te patthanā anāgate Gotamassa Buddhassa santike samijjhissatī"ti byākaritvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā Vipassissa

Bhagavato kāle Bandhumatīnagarato avidūre ekasmiṁ gāmake nibbatti, tasmiṁ samaye Bandhumatīnagaravāsino raññā saddhiṁ sākacchitvā[1] Dasabalassa dānaṁ adaṁsu.

Ekadivasaṁ sabbe ekato hutvā dānaṁ dentā "kiṁ nu kho amhākaṁ dānagge natthī"ti[2] olokentā madhuñca guḷadadhiñca nāddasaṁsu. Te "yato kutoci āharissāmā"ti janapadato nagarapavisanamaggesu purise ṭhapesuṁ. Tadā esa kulaputto attano gāmato guḷadadhivārakaṁ gahetvā "kiñcideva āharissāmī"ti nagaraṁ gacchanto "mukhaṁ dhovitvā dhotahatthapādo pavisissāmī"ti phāsukaṭṭhānaṁ olokento naṅgalasīsappamāṇaṁ nimmakkhikadaṇḍakamadhuṁ disvā "puññena me idaṁ uppannan"ti gahetvā nagaraṁ pāvisi. Nāgarehi ṭhapitapuriso taṁ disvā "mārisa kassa imaṁ harasī"ti pucchi. Na kassaci sāmi, vikkāyikaṁ me idanti. Tena hi imaṁ kahāpaṇaṁ gahetvā etaṁ madhuñca guḷadadhiñca dehīti.

So cintesi "idaṁ me na bahuṁ agghati, ayañca ekappahāreneva bahuṁ deti, vīmaṁsissāmī"ti. Tato naṁ āha "nāhaṁ ekakahāpaṇena demī"ti. Yadi evaṁ dve gahāpaṇe gahetvā dehīti. Dvīhipi na demīti. Etenupāyena vaḍḍhetvā yāva sahassaṁ pāpuṇi, so cintesi "ati-añchituṁ na vaṭṭati, hotu tāva iminā kattabbakammaṁ pucchissāmī"ti. Atha naṁ āha "na idaṁ bahu-agghanakaṁ, tvaṁ pana bahuṁ desi, kena kammena idaṁ gaṇhasī"ti. Idha bho nagaravāsino raññā saddhiṁ paṭivirujjhitvā Vipassisammāsambuddhassa dānaṁ dentā idaṁ dvayaṁ dānagge apassantā maṁ pariyesāpenti. Sace idaṁ dvayaṁ na labhissanti, nāgarānaṁ parājayo bhavissati. Tasmā sahassaṁ datvā gaṇhāmīti. Kiṁ panetaṁ nāgarānaṁ eva vaṭṭati, udāhu aññesampi dātuṁ vaṭṭatīti. Yassa kassaci dātuṁ avāritametanti. Atthi pana koci nāgarānaṁ dāne ekadivasaṁ sahassaṁ dātāti. Natthi sammāti. Imesaṁ me dvinnaṁ sahassagghanakabhāvaṁ jānāsīti. Āma jānāmīti. Tena hi gaccha, nāgarānaṁ ārocehi "eko puriso imāni dve mūlena na deti, tumhehi saddhiṁ sahattheneva dātukāmo, tumhe imesaṁ dvinnaṁ kāraṇā nibbitakkā[3] hothā"ti. "Tvaṁ imasmiṁ dāne

1. Mantetvā (Sī)
2. Aṁ-Ṭṭha 1. 191; Thera-Ṭṭha 1. 170 piṭṭhesu.
3. Nirussukkā (Sī)

jeṭṭhakabhāgassa[1] kāyasakkhī hohī"ti vatvā gato. So pana kulaputto gāmato paribbayatthaṁ gahitakahāpaṇena pañcakaṭukaṁ gahetvā cuṇṇaṁ katvā dadhito kañciyaṁ vāhetvā tattha madhupaṭalaṁ pīḷetvā pañcakaṭukacuṇṇena yojetvā paduminipatte pakkhipitvā taṁ saṁvidahitvā ādāya Dasabalassa avidūre nisīdi. Mahājanehi āhariyamānassa sakkārassa antare attano pattavāraṁ olokento okāsaṁ ñatvā Satthu santikaṁ gantvā "bhante ayaṁ me duggatasakkāro, imaṁ me anukampaṁ paṭicca paṭiggaṇhathā"ti. Satthā tassānukampaṁ paṭicca catumahārājehi dattiyena selamayapattena taṁ paṭiggahetvā yathā aṭṭhasaṭṭhiyā bhikkhusatasahassassa diyyamānaṁ na khīyati, evaṁ adhiṭṭhāsi.

So kulaputto niṭṭhitabhattakiccaṁ Bhagavantaṁ vanditvā ekamantaṁ nisinno āha "diṭṭho me bhante Bhagavā ajja Bandhumatīnagaravāsīhi tumhākaṁ sakkāro āhariyamāno, ahampi imassa nissandena nibbattanibbattabhave lābhaggayasaggappatto bhaveyyan"ti. Satthā "evaṁ hotu kulaputtā"ti vatvā tassa ca nagaravāsīnañca bhattānumodanaṁ katvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Suppavāsāya rājadhītuyā kucchimhi paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya sāyaṁ pātañca[2] pañcapaṇṇakārasatāni Suppavāsāya upanīyanti. Athassa sā puññavīmaṁsanatthaṁ[3] hatthena bījapacchiṁ phusāpentī aṭṭhāsi. Ekekabījato salākasataṁ salākasahassampi niggacchati, ekekakarīsakhettato paṇṇāsampi saṭṭhipi sakaṭapamāṇāni uppajjanti[4]. Koṭṭhapūraṇakālepissā koṭṭhadvāraṁ hatthena phusantiyā rājadhītāya puññena gaṇhantānaṁ gahitagahitaṁ puna pūrati. Paripuṇṇabhattakumbhitopi "rājadhītāya puññan"ti vatvā yassa kassaci dentā naṁ yāva na ukkaḍḍhanti[5], na tāva bhattaṁ khīyati. Dārake kucchigateyeva satta vassāni atikkamiṁsu.

Gabbhe pana paripakke sattāhaṁ mahādukkhaṁ anubhosi. Sā sāmikaṁ āmantetvā "pure maraṇā jīvamānā dānaṁ dassāmī"ti Satthu

---

1. Jeṭṭhakabhāvassa (Sī)
2. Satataṁ (Sī, Ka)
3. Athassā taṁ puññavīmaṁsanatthaṁ (Sī)
4. Nipphajjanti (Sī)
5. Dentānaṁ yāva na sakkonti (Sī), dentā yāva na uṭṭhahanti (Ka)

santikaṁ pesesi "gaccha sāmi imaṁ pavattiṁ Satthu ārocetvā Satthāraṁ nimantehi, yañca Satthā vadati, taṁ sādhukaṁ upalakkhetvā āgantvā mayhaṁ kathehī"ti. So gantvā tassā sāsanaṁ Satthu ārocesi "Satthu bhante koḷiyadhītā pāde vandatī"ti. Satthā tassā anukampaṁ paṭicca "sukhinī hotu Suppavāsā koḷiyadhītā arogā, arogaṁ puttaṁ vijāyatū"ti āha. So taṁ sutvā Bhagavantaṁ vanditvā attano gāmābhimukho pāyāsi. Tassa pure āgamanāyeva Suppavāsāya kucchito dhammakaraṇato udakaṁ viya gabbho nikkhami, parivāretvā nisinnajano [1]assumukho rodituṁ āraddho haṭṭhatuṭṭhova[1] tassā sāmikassa tuṭṭhisāsanaṁ ārocetuṁ agamāsi. So tesaṁ iṅgitaṁ disvā "Dasabalena kathitakathā nipphannā bhavissati maññe"ti cintesi. So āgantvā Satthu kathaṁ rājadhītāya kathesi. Rājadhītā tayā nimantitaṁ jīvabhattameva maṅgalabhattaṁ bhavissati, gaccha sattāhaṁ Dasabalaṁ nimantehīti. So tathā akāsi. Sattāhaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ pavattayiṁsu. So dārako ñātīnaṁ santattacittaṁ nibbāpento sītalabhāvaṁ kurumāno jātoti **Sīvali**tveva nāmaṁ kariṁsu. So satta vassāni gabbhe vasitattā jātakālato paṭṭhāya sabbakammakkhamo ahosi. Dhammasenāpati Sāriputtatthero sattame divase tena saddhiṁ kathāsallāpamakāsi. Satthāpi imaṁ gāthaṁ abhāsi—

"Yo'maṁ palipathaṁ duggaṁ, saṁsāraṁ mohamaccagā.
Tiṇṇo pāraṅgato jhāyī, anejo akathaṁkathī.
Anupādāya nibbuto, tamahaṁ brūmi brāhmaṇan"ti[2].

Atha naṁ thero evamāha "kiṁ pana tayā evarūpaṁ dukkhaṁ anubhavitvā pabbajituṁ na vaṭṭatī"ti. Labhanto pabbājeyyaṁ bhanteti. Suppavāsā taṁ therena saddhiṁ kathentaṁ disvā "kiṁ nu kho me putto Dhammasenāpatinā kathetī"ti theraṁ upasaṅkamitvā pucchi "mayhaṁ putto tumhehi saddhiṁ kiṁ katheti bhante"ti. Attanā anubhuttagabbhavāsadukkhaṁ kathetvā "tumhehi anuññāto pabbajissāmī"ti vadatīti. Sādhu bhante pabbājetha nanti. Thero taṁ vihāraṁ netvā tacapañcakakammaṭṭhānaṁ datvā pabbājento

1-1. Assumukhova hasituṁ āraddho, haṭṭhatuṭṭho (Aṁ-Ṭṭha 1. 193 piṭṭhe)
2. Khu 1. 72, 377 piṭṭhesu.

"Sīvali tuyhaṁ aññena ovādena kammaṁ natthi, tayā satta vassāni anubhuttadukkhameva paccavekkhāhī"ti. Bhante pabbajjāyeva tumhākaṁ bhāro, yaṁ pana mayā sakkā kātuṁ, tamahaṁ jānissāmīti. So pana paṭhamakesavaṭṭiyā oropitakkhaṇeyeva sotāpattiphale patiṭṭhāsi, dutiyāya oropitakkhaṇe sakadāgāmiphale, tatiyāya anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Sabbesaṁyeva kesānaṁ oropanañca arahattaphalasacchikiriyā ca apure apacchā ahosi.

Atha bhikkhusaṁghe kathā udapādi "aho evaṁ puññavāpi thero sattamāsādhikāni satta saṁvaccharāni mātugabbhe vasitvā satta divasāni mūḷhagabbhe vasī"ti. Satthā āgantvā "kāya nuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā"ti pucchitvā "imāya nāmā"ti vutte "na bhikkhave iminā kulaputtena imāha jātiyā katakamman"ti vatvā atītaṁ āharitvā atīte bhikkhave Buddhuppādato puretarameva esa kulaputto Bārāṇasiyaṁ rājakule nibbatto, pitu accayena rajje patiṭṭhāya vibhavasampanno pākaṭo ahosi. Tadā eko paccantarājā "rajjaṁ gaṇhissāmī"ti āgantvā nagaraṁ uparundhitvā khandhāvāraṁ kāretvā vihāsi. Atha rājā mātuyā saddhiṁ samānacchando hutvā sattāhaṁ khandhāvāranagare catūsu disāsu dvāraṁ pidhāpesi, nikkhamantānaṁ pavisantānañca dvāramūḷhaṁ ahosi. Atha migadāyavihāre Paccekabuddhā ugghosesuṁ. Rājā sutvā dvāraṁ vivarāpesīti. Paccantarājāpi palāyi. So tena kammavipākena narakādīsu dukkhamanubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde rājakule nibbattopi mātuyā saddhiṁ imaṁ evarūpaṁ dukkhamanubhavi. Tassa pana pabbajitakālato paṭṭhāya bhikkhusaṁghassa cattāro paccayā yadicchakaṁ uppajjanti. Evaṁ ettha vatthu samuṭṭhitaṁ.

Aparabhāge Satthā Sāvatthiṁ agamāsi. Thero Bhagavantaṁ abhivādetvā "bhante mayhaṁ puññabalaṁ vīmaṁsissāmi, pañcabhikkhusatāni dethā"ti. Gaṇha Sīvalīti. So pañcasate bhikkhū gahetvā Himavantābhimukhaṁ gacchanto aṭavimaggaṁ gacchati. Tassa paṭhamaṁ diṭṭhanigrodhe adhivatthā devatā satta divasāni dānaṁ adāsi. Iti so—

Nigrodhaṁ paṭhamaṁ passi, dutiyaṁ Paṇḍavapabbataṁ.
Tatiyaṁ Aciravatiyaṁ, catutthaṁ Varasāgaraṁ.

Pañcamaṁ Himavantaṁ so, chaṭṭhaṁ Chaddantupāgami.
Sattamaṁ Gandhamādanaṁ, aṭṭhamaṁ atha Revatanti[1]—

sabbaṭṭhānesu satta satta divasāneva dānaṁ adaṁsu. Gandhamādanapabbate pana Nāgadattadevarājā sattasu divasesu ekadivasaṁ khīrapiṇḍapātaṁ adāsi, ekadivasaṁ sappipiṇḍapātaṁ adāsi. Atha naṁ bhikkhusaṁgho āha "āvuso imassa devarañño neva dhenuyo duyhamānā paññāyanti, na dadhinimmathanaṁ, kuto te devarāja idaṁ uppajjatī"ti. "Bhante Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabhattadānassetaṁ phalan"ti devarājā āha.

Aparabhāge Satthā Khadiravaniyarevatattherassa paccuggamanaṁ akāsi. Kathaṁ? Athāyasmā Sāriputto Satthāraṁ āha "bhante mayhaṁ kira kaniṭṭhabhātā Revato pabbajito, so abhirameyya vā na vā, gantvā naṁ passissāmī"ti. Bhagavā Revatassa āraddhavipassakabhāvaṁ ñatvā dve vāre paṭikkhipitvā tatiyavāre yācito arahattappattabhāvaṁ ñatvā Sāriputta ahampi gamissāmi bhikkhūnaṁ ārocehīti. Thero bhikkhū sannipātāpetvā "āvuso Satthā cārikaṁ caritukāmo, gantukāmā āgacchantū"ti sabbesaṁyeva ārocesi. Dasabalassa cārikatthāya gamanakāle ohiyyamānakabhikkhū nāma appakā honti, "Satthu suvaṇṇavaṇṇaṁ sarīraṁ passissāma, madhuradhammakathaṁ vā suṇissāmā"ti yebhuyyena gantukāmā bahutarāva honti. Iti Satthā mahābhikkhusaṁghaparivāro "Revataṁ passissāmā"ti nikkhanto.

Athekasmiṁ padese Ānandatthero dvedhāpathaṁ patvā Bhagavantaṁ pucchi "bhante imasmiṁ ṭhāne dvedhāpatho, kataramaggena bhikkhusaṁgho gacchatū"ti. Kataramaggo Ānanda ujukoti. Bhante ujumaggo tiṁsayojaniko amanussapatho. Parihāramaggo pana saṭṭhiyojaniko khemo subhikkhoti. Ānanda Sīvali amhehi saddhiṁ āgatoti. Āma bhante āgatoti. Tena hi saṁgho ujumaggameva gacchatu, Sīvalissa puññaṁ vīmaṁsissāmāti. Satthā bhikkhu saṁghaparivāro Sīvalittherassa puññavīmaṁsanatthaṁ tiṁsayojanamaggaṁ[2] abhiruhi.

1. Aṁ-Ṭṭha 1. 194; Thera-Ṭṭha 1. 173 piṭṭhesu.
2. Aṭavimaggaṁ, Aṁ-Ṭṭha 1. 178 (I, Ka)

Maggaṁ abhiruhanaṭṭhānato paṭṭhāya devasaṁgho yojane yojane ṭhāne nagaraṁ māpetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa vasanatthāya vihāre paṭiyādesi. Devaputtā raññā pesitakammakārā viya hutvā yāgukhajjakādīni gahetvā "kahaṁ ayyo Sīvalī"ti pucchantā gacchanti. Thero sakkārasammānaṁ gāhāpetvā Satthu santikaṁ gacchati. Satthā bhikkhusaṁghena saddhiṁ paribhuñji. Imināva niyāmena satthā sakkāraṁ anubhavanto devasikaṁ yojanaparamaṁ gantvā tiṁsayojanikaṁ kantāraṁ atikkamma Khadiravaniyarevatattherassa vasanaṭṭhānaṁ patto, thero Satthu āgamanaṁ ñatvā attano vasanaṭṭhāne Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa pahonakavihāre Dasabalassa Gandhakuṭiṁ rattiṭṭhānadivāṭṭhānāni ca iddhiyā māpetvā Tathāgatassa paccuggamanaṁ gato. Satthā alaṅkatapaṭiyattena maggena vihāraṁ pāvisi. Atha Tathāgate Gandhakuṭiṁ paviṭṭhe bhikkhū vassaggena pattasenāsanāni pavisiṁsu. Devatā "akālo āhārassā"ti aṭṭhavidhaṁ pānakaṁ āhariṁsu. Satthā saṁghena saddhiṁ pānakaṁ pivi. Iminā niyāmeneva Tathāgatassa sakkārasammānaṁ anubhavantasseva addhamāso atikkanto.

Athekacce ukkaṇṭhitabhikkhū[1] ekasmiṁ ṭhāne nisīditvā kathaṁ uppādayiṁsu "Dasabalo 'mayhaṁ aggasāvakassa kaniṭṭhabhātā'ti vatvā evarūpaṁ navakammikaṁ bhikkhuṁ passituṁ āgato, imassa vihārassa santike Jetavanavihāro vā Veḷuvanavihārādayo vā kiṁ karissanti. Ayampi bhikkhu evarūpassa navakammassa kārako, kiṁ nāma samaṇadhammaṁ karissatī"ti. Atha Satthā cintesi "mayi idha ciraṁ vasante idaṁ ṭhānaṁ ākiṇṇaṁ bhavissati, āraññakā nāma bhikkhū pavivekatthikā honti, Revatassa phāsuvihāro na bhavissatī"ti. Tato therassa divāṭṭhānaṁ gato. Theropi ekakova caṅkamanakoṭiyaṁ ālambanaphalakaṁ nissāya pāsāṇaphalake nisinno Satthāraṁ dūratova āgacchantaṁ disvā paccuggantvā vandi.

Atha naṁ Sathā pucchi "Revata idaṁ vāḷamigaṭṭhānaṁ, caṇḍānaṁ hatthi-assādīnaṁ saddaṁ sutvā kiṁ karosī"ti. Tesaṁ me bhante saddaṁ suṇato araññapīti[2] nāma uppannāti. Satthā imasmiṁ ṭhāne Revatattherassa pañcahi gāthāsatehi araññānisaṁsaṁ nāma kathetvā punadivase avidūraṭṭhāne

1. Uddhatabhikkhū (Sī) 2. Araññarati (Ka)

piṇḍāya caritvā Revatattheraṁ āmantetvā[1] yehi bhikkhūhi therassa avaṇṇo kathito, tesaṁ kattarayaṭṭhi-upāhanatelanāḷichattānaṁ pamussanabhāvamakāsi. Te attano parikkhāratthāya nivattā āgatamaggeneva gacchantāpi taṁ ṭhānaṁ sallakkhetuṁ na sakkonti. Paṭhamaṁ hi te alaṅkatapaṭiyattena maggena gantvā, taṁdivasaṁ pana visamaggena gacchantā tasmiṁ tasmiṁṭhāne ukkuṭikaṁ nisīdantā jaṇṇukehi gacchanti. Te gumbe ca gacche ca kaṇḍake ca maddantā attanā vasitasabhāgaṭṭhānaṁ gantvā tasmiṁ tasmiṁ khadirakhāṇuke laggitaṁ attano chattaṁ sañjānanti, upāhanaṁ kattarayaṭṭhiṁ telanāḷiñca sañjānanti. Te tasmiṁ samaye "iddhimā ayaṁ bhikkhū"ti ñatvā attano parikkhāramādāya "Dasabalassa paṭiyattasakkāro nāma evarūpo hotī"ti vadantā agamaṁsu.

Purato āgate bhikkhū Visākhā upāsikā attano gehe nisinnakāle pucchi "manāpaṁ nu kho bhante Revatassa vasanaṭṭhānan"ti. Manāpaṁ upāsike Nandavanacittalatāvanapaṭibhāgaṁ taṁ senāsananti. Atha tesaṁ pacchato āgate bhikkhū pucchi "manāpaṁ ayyā Revatassa vasanaṭṭhānan"ti. Mā puccha upāsike, kathetuṁ ayuttaṭṭhānaṁ, etaṁ ujjaṅgalasakkharapāsāṇavisamakhadiravanaṁ eva, tattha so bhikkhu vasatīti.

Visākhā purimānaṁ pacchimānañca bhikkhūnaṁ kathaṁ sutvā "kesaṁ nu kho kathā saccā"ti pacchābhattaṁ gandhamālaṁ ādāya Dasabalassa upaṭṭhānaṁ gantvā vanditvā ekamantaṁ nisinnā Satthāraṁ pucchi "bhante Revatattherassa vasanaṭṭhānaṁ ekacce ayyā vaṇṇanti, ekacce nindanti, kimetaṁ bhante"ti. "Visākhe ramaṇiyaṁ vā hotu mā vā, yasmiṁ ṭhāne ariyānaṁ cittaṁ ramati, tadeva ṭhānaṁ ramaṇiyaṁ nāmā"ti vatvā imaṁ gāthamāha—

"Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale.
Yattha arahanto viharanti, taṁ bhūmirāmaṇeyyakan"ti[2].

Aparabhāge Bhagavā ariyagaṇamajjhe nisinno theraṁ "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ lābhīnaṁ yadidaṁ Sīvalī"ti[3] etadagge ṭhapesi.

54. Athāyasmā Sīvalitthero arahattaṁ patvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ

---

1. Nivattetvā (Ka)
2. Khu 1. 27; Khu 2. 344; Saṁ 2. 234 piṭṭhesu.
3. Aṁ 1. 24 piṭṭhe.

pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Anuttānatthapadavaṇṇanameva karissāma.

55. **Sīlaṁ tassa asaṅkheyyan**ti tassa Parumuttarassa Bhagavato sīlaṁ asaṅkheyyaṁ.

Nava koṭisahassāni, asītisatakoṭiyo.
Paññāsasatasahassāni, chattiṁsā ca punāpare.

Ete saṁvaravinayā, Sambuddhena pakāsitā.
Peyyālamukhena niddiṭṭhā, sikkhāvinayasaṁvareti[1]—

evaṁ vuttasikkhāpadāni bhikkhūnaṁ sāvakapaññattivasena vuttāni. Bhagavato pana sīlaṁ **asaṅkheyyameva** saṁkhātuṁ gaṇetuṁ asakkuṇeyyanti attho. **Samādhivajirūpamo** yathā vajiraṁ indanīlamaṇiveḷuriyamaṇiphalikamasāragallādīni ratanāni vijjhati chiddāvachiddaṁ karoti, evameva Padumuttarassa Bhagavato lokuttaramaggasamādhi paṭipakkhapaccanīkadhamme vijjhati bhindati samucchindatīti attho. **Asaṅkheyyaṁ ñāṇavaraṁ** tassa Buddhassa cattāri saccāni sattatiṁsa bodhipakkhiyadhamme saṅkhatāsaṅkhatadhamme ca jānituṁ paṭivijjhituṁ samatthaṁ sayambhūñāṇasabbaññutaññāṇādiñāṇasamūhaṁ **asaṅkheyyaṁ,** atītānāgata-paccuppannādibhedena saṁkhāvirahitanti attho. **Vimutti ca anopamā**ti saṁkilesehi vimuttattā sotāpattiphalādikā catasso vimuttiyo anupamā upamārahitā "imā viya bhūtā"ti upametuṁ na sakkāti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Sīvalitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Vaṅgīsatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Vaṅgīsattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare mahābhogakule nibbatto vuddhippatto dhammaṁ

1. Visuddhi 1. 44; Paṭīsaṁ-Ṭṭha 1. 188 piṭṭhesu.

sotuṁ gacchantehi nagaravāsīhi saddhiṁ vihāraṁ gantvā dhammaṁ suṇanto Satthāraṁ ekabhikkhuṁ paṭibhānavantānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā Satthu adhikārakammaṁ katvā "ahampi anāgate paṭibhānavantānaṁ aggo bhaveyyan"ti patthanaṁ katvā Satthārā byākato yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbattitvā mātu paribbājikābhāvena aparabhāge paribbājakoti pākaṭo **Vaṅgīso**ti ca laddhanāmo tayo vede uggaṇhitvā tato ācariyaṁ ārādhetvā chavasīsajānanamantaṁ nāma sikkhitvā chavasīsaṁ nakhena ākoṭetvā "ayaṁ satto asukayoniyaṁ nibbatto"ti jānāti.

Brāhmaṇā "ayaṁ amhākaṁ jivikāya maggo"ti Vaṅgīsaṁ gahetvā gāmanigamarājadhāniyo vicariṁsu. Vaṅgīso tivassamatthake matānampi sīsaṁ āharāpetvā nakhena ākoṭetvā "ayaṁ satto asukayoniyaṁ nibbatto"ti vatvā mahājanassa kaṅkhācchedanatthaṁ te te jane āvāhetvā[1] attano attano gatiṁ kathāpeti. Tena tasmiṁ mahājano abhippasīdati. So taṁ nissāya mahājanassa hatthato satampi sahassampi labhati. Brāhmaṇā Vaṅgīsaṁ ādāya yathāruci vicariṁsu. Vaṅgīso Satthu guṇe sutvā Satthāraṁ upasaṅkamitukāmo ahosi. Brāhmaṇā "samaṇo Gotamo māyāya taṁ āvaṭṭessatī"ti paṭikkhipiṁsu.

Vaṅgīso tesaṁ vacanaṁ anādiyitvā Satthu santikaṁ gantvā paṭisanthāraṁ katvā ekamantaṁ nisīdi. Satthā taṁ pucchi "Vaṅgīsa kiñci sippaṁ jānātī"ti. Āma bho Gotama chavasīsamantaṁ nāmekaṁ jānāmi, tena tivassamatthake matānampi sīsaṁ nakhena ākoṭetvā nibbattaṭṭhānaṁ jānāmīti. Atha Satthā tassa ekaṁ niraye nibbattassa sīsaṁ, ekaṁ manussesu, ekaṁ devesu, ekaṁ parinibbutassa sīsaṁ ārarāpetvā dassesi. So paṭhamasīsaṁ ākoṭetvā "bho Gotama ayaṁ satto niraye nibbatto"ti āha. Sādhu Vaṅgīsa suṭṭhu tayā diṭṭhaṁ, "ayaṁ satto kuhiṁ nibbatto"ti pucchi. Manussaloketi. Ayaṁ kuhinti. Devaloketi. Tiṇṇannampi nibbattaṭṭhānaṁ kathesi. Parinibbutassa pana sīsaṁ nakhena ākoṭento

1. Āvisāpetvā (Sī)

neva antaṁ na koṭiṁ passi. Atha naṁ Satthā "na sakkosi Vaṅgīsā"ti pucchi. Passatha bho Gotama upaparikkhāmi tāvāti punappunaṁ parivattetvāpi bāhirakamantena khīṇāsavassa sīsaṁ jānituṁ na sakkoti. Athassa matthakato sedo mucci. So lajjitvā tuṇhī ahosi. Atha naṁ Satthā "kilamasi Vaṅgīsā"ti āha. Āma bho Gotama imassa nibbattaṭṭhānaṁ jānituṁ na sakkomi. Sace tumhe jānātha, kathethāti. "Vaṅgīsa ahaṁ etampi jānāmi, ito uttaripi jānāmī"ti vatvā—

"Cutiṁ yo vedi sattānaṁ, upapattiñca sabbaso.
Asattaṁ sugataṁ Buddhaṁ, tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Yassa gatiṁ na jānanti, devā gandhabbamānusā.
Khīṇāsavaṁ arahantaṁ, tamahaṁ brūmi brāhmaṇan"ti[1]—

imā dve gāthāyo abhāsi. So tena hi bho Gotama taṁ vijjaṁ me dethāti apacitiṁ dassetvā Satthu santike nisīdi. Satthā "amhehi samānaliṅgassa demā"ti āha. Vaṅgīso "yaṁ kiñci katvā mayā imaṁ mantaṁ gahetuṁ vaṭṭatī"ti brāhmaṇe upagantvā āha "tumhe mayi pabbajante mā cintayittha, ahaṁ mantaṁ uggaṇhitvā sakalajambudīpe jeṭṭhako bhavissāmi, tumhākampi tena bhaddameva bhavissatī"ti so mantatthāya Satthu santikaṁ upasaṅkamitvā pabbajjaṁ yāci. Tadā ca thero Nigrodhakappo Bhagavato santike ṭhito hoti, taṁ Bhagavā āṇāpesi "Nigrodhakappa imaṁ pabbājehī"ti. Thero Satthu āṇāya taṁ pabbājetvā "mantaparivāraṁ tāva uggaṇhāhī"ti dvattiṁsākārakammaṭṭhānaṁ vipassanākammaṭṭhānañca ācikkhi. So dvattiṁsākārakammaṭṭhānaṁ sajjhāyantova vipassanāya kammaṭṭhānaṁ paṭṭhapesi. Brāhmaṇā taṁ upasaṅkamitvā "kiṁ bho Vaṅgīsa samaṇassa Gotamassa santike sippaṁ uggahitan"ti pucchiṁsu, āma sikkhitaṁ, tena hi ehi gamissāmāti kiṁ sippasikkhanena, gacchatha tumhe na mayhaṁ tumhehi kattabbakiccanti. Brāhmaṇā "tvampi dāni samaṇassa Gotamassa vasaṁ āpanno, māyāya āvaṭṭito, kiṁ mayaṁ tava santike karissāmā"ti āgatamaggeneva pakkamiṁsu. Vaṅgīso vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ sacchākāsi.

---

1. Khu 1. 73, 378 piṭṭhesu.

96. Evaṁ thero arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Anuttānatthameva vaṇṇayissāma.

99. **Pabhāhi anurañjanto**ti so Padumuttaro Bhagavā nīlapītādichabbaṇṇapabhāhi raṁsīhi anurañjanto jalanto sobhayamāno vijjotamānoti attho. **Veneyyapadumāniso**ti Padumuttarasūriyo attano vacanasaṅkhātena sūriyaraṁsiyā veneyyajanasaṅkhātapadumāni visesena bodhento pabodhento arahattamaggādhigamena phullitāni karotīti attho.

100. **Vesārajjehi sampanno**ti—

> "Antarāye ca niyyāne, Buddhatte āsavakkhaye.
> Etesu catuṭṭhānesu, Buddho suṭṭhu visārado"ti—

evaṁ vuttacatuvesārajjañāṇehi sampanno samaṅgībhūto samannāgatoti attho.

105. **Vāgīso vādisūdano**ti vādīnaṁ paṇḍitajanānaṁ īso padhāno "vādīso"ti vattabbe dakārassa gakāraṁ katvā evaṁ vuttanti daṭṭhabbaṁ. Sakatthaparatthavādaṁ sūdati paggharāpeti pākaṭaṁ karotīti vādisūdano.

110. **Māramasanā**ti khandhamārādayo pañcamāre masati parāmasati viddhaṁsetīti māramasano. **Diṭṭhisūdanā**ti vohāraparamatthasaṅkhātaṁ diṭṭhidassanaṁ sūdati paggharaṁ dīpetīti diṭṭhisūdano.

111. **Vissāmabhūmi santānan**ti sakalasaṁsārasāgare santānaṁ kilamantānaṁ sotāpattimaggādi-adhigamāpanena vissamabhūmi vissamaṭṭhānaṁ vūpasamanaṭṭhānanti attho.

132. **Tatohaṁ vihatārambho**ti tato Paccekabuddhassa sarīradassanena ahaṁ vihatārambho vinaṭṭhasārambho, vinaṭṭhamāno nimmado hutvā pabbajjaṁ saṁ suṭṭhu yāciṁ saṁyāciṁ ārocesinti attho. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Vaṅgīsatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Nandakatthera-apadānavaṇṇanā

Pañcamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Nandakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāroti-ādi sabbaṁ pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Nandakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Kāḷudāyittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbatto viññutaṁ patto Satthu dhammadesanaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ kulappasādakānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā tajjaṁ abhinīhārakammaṁ katvā taṁ ṭhānantaraṁ patthesi. Satthāpi byākāsi. So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ bodhisattassa mātukucchiyaṁ paṭisandhiggahaṇadivase devalokato cavitvā Kapilavatthusmiṁyeva amaccakule paṭisandhiṁ gaṇhi. Bodhisattena saha ekadivaseyeva jāto, taṁdivasaṁyeva naṁ dukūlacumbaṭakena nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānaṁ nayiṁsu. Bodhisattena hi saddhiṁ Bodhirukkho, Rāhulamātā, cattāro nidhī, Ārohaniyahatthī, Kaṇḍako, Channo, Kāḷūdāyīti ime satta ekadivase jātattā sahajātā nāma ahesuṁ. Athassa nāmaggahaṇadivase sakalanagarassa udaggacittadivase jātattā **Udāyī**tveva nāmaṁ kariṁsu. Thokaṁ kāḷadhātukattā pana Kāḷūdāyīti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṁ kumārakīḷaṁ kīḷanto vuddhiṁ agamāsi.

Aparabhāge Lokanāthe mahābhinikkhamanaṁ nikkhamitvā anukkamena sabbaññutaṁ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṁ upanissāya Veḷuvane viharante Suddhodanamahārājā taṁ pavattiṁ sutvā purisasahassaparivāraṁ ekaṁ amaccaṁ "puttaṁ me idhānehī"ti pesesi. So Satthu dhammadesanāvelāyaṁ Satthu santikaṁ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṁ sutvā

saparivāro arahattaṁ pāpuṇi. Atha ne Satthā "etha bhikkhavo"ti hatthaṁ pasāresi. Sabbe taṁkhaṇaṁyeva iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṁ. Arahattappattato paṭṭhāya ariyā nāma majjhattāva honti, tasmā raññā pesitasāsanaṁ Dasabalassa nārocesi. Rājā neva gato āgacchati, na sāsanaṁ suyyatīti aparampi amaccaṁ purisasahassaparivāraṁ pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparampīti etena nayena navapurisasahassaparivāre nava amacce pesesi. Sabbe gantvā arahattaṁ patvā tuṇhībhūtā ahesuṁ.

Atha rājā cintesi "ettakā janā mayi sinehābhāvena Dasabalassa idhāgamanatthāya na kiñci kathayiṁsu, ayaṁ kho pana Udāyī Dasabalena samavayo sahapaṁsukīḷiko, mayi ca sinehavā, imaṁ pesessāmī"ti. Atha taṁ pakkosāpetvā "tāta tvaṁ purisasahassaparivāro gantvā Dasabalaṁ idhānehī"ti vatvā pesesi. So pana gacchanto "sacāhaṁ deva pabbajituṁ labhissāmi, evāhaṁ Bhagavantaṁ idhānessāmī"ti vatvā raññā "pabbajitopi mama puttaṁ dassehī"ti vutto Rājāgahaṁ gantvā Satthu dhammadesanāvelāya parisapariyante ṭhito dhammaṁ sutvā saparivāro arahattaṁ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi. So arahattaṁ patvā "na tāvāyaṁ Dasabalassa kulanagaraṁ gantuṁ kālo, vassante pana upagate pabbatesu vanasaṇḍesu haritatiṇasañchannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissatī"ti gamanakālaṁ āgamento vassante sampatte Satthu kulanagaraṁ gantuṁ gamanavaṇṇaṁ saṁvaṇṇesi. Vuttañcetaṁ theragāthāya[1]—

"Aṅgārino dāni dumā bhadante,
Phalesino chadanaṁ vippabhāya.
Te accimantova pabhāsayanti,
Samayo mahāvīra bhāgī rasānaṁ.

Dumāni phullāni manoramāni,
Samantato sabbadisā pavanti.
Pattaṁ pahāya phalamāsasānā,
Kālo ito pakkamanāya vīra.

1. Khu 2. 300 piṭṭhādīsu.

Nevā'tisītaṁ na panā'ti-uṇhaṁ,
Sukhā utu addhaniyā bhadante.
Passantu taṁ sākiyā koḷiyā ca,
Pacchāmukhaṁ rohiniyaṁ tarantaṁ.

Āsāya kasate khettaṁ, bījaṁ āsāya vappati.
Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṁ dhanahārakā.
Yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu.

Nā'tisītaṁ nā'ti-uṇhaṁ, nā'tidubbhikkhachātakaṁ.
Saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni.

Punappunaṁ ceva vapanti bījaṁ,
Punappunaṁ vassati devarājā.
Punappunaṁ khettaṁ kasanti kassakā,
Punappunaṁ dhaññamupeti raṭṭhaṁ.

Punappunaṁ yācanakā caranti,
Punappunaṁ dānapatī dadanti.
Punappunaṁ dānapatī daditvā,
Punappunaṁ saggamupenti ṭhānaṁ.

Vīro[1] have sattayugaṁ puneti,
Yasmiṁ kule jāyati bhūripañño.
Maññāmahaṁ sakkati devadevo,
Tayā hi jāto Muni saccanāmo.

Suddhodano nāma pitā Mahesino,
Buddhassa mātā pana Māyanāmā.
Yā bodhisattaṁ parihariya kucchinā,
Kāyassa bhedā tidivamhi modati.

Sā Gotamī kālakatā ito cutā,
Dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā.
Sā modati kāmaguṇehi pañcahi,
Parivāritā devagaṇehi tehi.

---

1. Dhīro (Ka)

Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
Aṅgīrasassa’ppaṭimassa tādino.
Pitupitā mayhaṁ tuvaṁ’si sakka,
Dhammena me Gotama ayyakosī”ti.

“Ambā panasā kapiṭṭhā ca, pupphapallavalaṅkatā.
Dhuvapphalāni savanti, khuddāmadhukakūpamā.
Sevamāno ubho passe, gantukālo mahāyasa.

Jambū sumadhurā nīpā, madhugaṇḍidivapphalā.
Tā ubhosu pajjotanti, gantukālo mahāyasa.

Tiṇḍukāni piyālāni, soṇṇavaṇṇā manoramā.
Khuddakappaphalā niccaṁ, gantukālo mahāyasa.

Kadalī pañcamocci ca, supakkaphalabhūsitā[1].
Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

Madhupphaladharā niccaṁ, morarukkhā manoramā.
Khuddakappaphalā niccaṁ, gantukālo mahāyasa.

Hintālatālapantī ca, rajatakkhandhova jotare.
Supakka[2]phalasañchannā, khuddakappā madhussavā.
Phalāni tāni khādante, gantukālo mahāyasa.

Udumbarā’ruṇāvaṇṇā, sadāsumadhurapphalā.
Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāsaya.

Itthambhūtā anekā te, nānāphaladharā dumā.
Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

Campakā salaḷā nāgā, sugandhā māluteritā.
Supupphitaggā jotanti, sugandhenābhipūjayuṁ.
Sādarā vinatāneva, gantukālo mahāyasa.

Punnāgā giripunnāgā, pupphitā dharaṇīruhā.
Supupphitaggā jotanti, sugandhenābhipūjayuṁ.
Sādarā vinatuggaggā, gantukālo mahāyasa.

---

1. Supattaphalagopitā (I) 2. Supatta (Ka)

Asokā koviḷārā ca, somanassakarā varā.
Sugandhā kaṇṇikā bandhā[1], rattavaṇṇehi bhūsitā.
Sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

Kaṇṇikārā phullitā niccaṁ, sovaṇṇaraṁsijotakā.
Dibbagandhā pavāyanti, disā sabbāni sobhayaṁ.
Sādarā vinatāneva, samayo te mahāyasa.

Supattā gandhasampannā, ketakī dhanuketakī[2].
Sugandhā sampavāyanti, disā sabbābhigandhino.
Sādarā pūjayantāva, samayo te mahāyasa.

Mallikā jitisumanā, sugandhā khuddamallikā.
Disā sabbā pavāyanti, ubho magge pasobhayaṁ.
Sādarā te palambanti, samayo te mahāyasa.

Sindhuvārā sītagandhā, sugandhā māluteritā.
Disā sabbābhipūjentā, ubho magge pasobhayaṁ.
Sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

Sīhā kesarasīhā ca, catuppadanisevitā.
Acchambhītā surāpāne, migarājā patāpino.

Sīhanādena pūjenti, sādarā te migābhibhū.
Maggamhi ubhato vūḷhā, samayo te mahāyasa.

Byagghā sindhavā nakulā, sādhurūpā bhayānakā.
Ākāse sampatantāva, nibbhītā yena kenaci.
Tehi te sādarā natā, samayo te mahāyasa.

Tidhā pabhinnā[3] chaddantā, surūpā sussarā subhā.
Sattappatiṭṭhitaṅgā te, ubho maggesu kūjino.
Sādarā hāsamānāva, samayo te mahāyasa.

Migā varāhā pasadā, citrāsā'vayavā subhā.
Ārohapariṇāhena, surūpā aṅgasaṁyutā.
Ubho magge gāyamānāva, samayo te mahāyasa.

---

1. Kaṇṇikā gandhā (Ka)   2. Manuketakī (Ka)   3. Tidhammabhinnā (I)

Gokaṇṇā sarabhā rurū, ārohapariṇāhino.
Surūpā aṅgasampannā, sevamānāva accharuṁ.
Sevamānā tehi tadā, samayo te mahāyasa.

Dīpī acchā taracchā ca, tudarā varuṇā sadā.
Te dāni sikkhitā sabbe, mettāya tava tādino.
Te paccasevakā addhā, samayo te mahāyasa.

Sasā siṅgālā nakulā, kalandakāḷakā bahū.
Kasturā sūrā gandhā te, kevalā gāyamānāva.
Samayo te mahāyasa.

Mayūrā nīlagīvā te, susikhā subhapakkhikā.
Supiñchā te sunādā ca, veḷuriyamaṇisannibhā.
Nādaṁ karontā pūjenti, kālo te pitudassane.

Suvaṇṇacitrahaṁsā ca, javahaṁsā vihācarā.
Te sabbe āsayā chuddhā, Jinadassanabyāvaṭā.
Madhurassarena kūjanti, kālo te pitudassane.

Haṁsā koñcā sunadā te, cakkavākā nadīcarā.
Bakā balākā rucirā, jalakākā sarakukkuṭā.
Sādarābhinādino ete, kālo te pitudassane.

Citrā surūpā sussarā, sāḷikā suvataṇḍikā.
Rukkhaggā sampatantā te, ubho maggesu kūjino.
Tesu tesu nikūjanti, kālo te pitudassane.

Kokilā sakalā citrā, sadā mañjussarā varā.
Vimhāpitā te janataṁ, saddhimittādike surā.
Sarehi pūjayantāva, kālo te pitudassane.

Bhiṅkā kurarā sārā, pūritā kānane sadā[1].
Ninnādayantā pavanaṁ, aññamaññasamaṅgino.
Gāyamānā sareneva, kālo te pitudassane.

---

1. Pūritakānanāsadā (Ka)

Tittirā susarā sārā, susarā vanakukkuṭā.
Mañjussarā rāmaṇeyyā, kālo te pitudassane.

Setavālukasañchannā, supatitthā manoramā.
Madhurodakasampuṇṇā, sarā jotanti te sadā.
Tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.

Kumbhīrāmakarākiṇṇā, valayā muñjarohitā.
Macchakacchapabyāviddhā, sarā sītodakā[1] subhā.
Tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.

Nīluppalasamākiṇṇā, tathā rattuppalehi ca.
Kumuduppalasaṁkiṇṇā, sarā sobhanti'nekadhā.
Tattha sītalakā toyā, samayo te ñātidassane.

Puṇḍarīkehi sañchannā, padumehi samohatā.
Ubho maggesu sobhanti, pokkharañño tahiṁ tahiṁ.
Tatthodakāni nhāyanti, samayo te ñātidassane.

Setapulinasaṁkiṇṇā, supatitthā manoramā.
Sītodakamahoghehi, sampuṇṇā tā nadī subhā.
Ubho maggehi sandanti, samayo te ñātidassane.

Maggassa ubhatopasse, gāmanigamasamākulā.
Saddhā pasannā janatā, ratanattayamāmakā.
Tesaṁ sampuṇṇasaṅkappo, samayo te ñātidassane.

Tesu tesu padesesu, devā mānussakā ubho.
Gandhamālābhipūjenti, samayo te ñātidassane"ti.

Evaṁ thero saṭṭhimattāhi gāthāhi Satthu gamanavaṇṇaṁ saṁvaṇṇesi. Atha kho Bhagavā "Kāḷudāyī mama gamanaṁ pattheti, pūressāmissa saṅkappan"ti tattha gamane bahūnaṁ visesādhigamaṁ disvā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto Rājagahato aturitacārikāvasena vuttappakāraphalāphale[2] anubhavanto dvipadacatuppadādisamūhānaṁ sevanapūjāya pūjiyamāno vuttappa-kārasugandhapupphagandhehi gandhiyamāno gāmanigamavāsīnaṁ saṅgahaṁ kurumāno

1. Setodakā (I) 2. Pītisukhaṁ (Sī)

Kapilavatthugāmimaggaṁ paṭipajji. Thero iddhiyā Kapilavatthuṁ gantvā rañño purato ākāse ṭhito adiṭṭhapubbaṁ vesaṁ disvā raññā "kosi tvan"ti pucchito "sace amaccaputtaṁ tayā Bhagavato santike pesitaṁ na jānāsi, evaṁ jānāhī"ti vadanto—

"Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
Aṅgīrasassa'ppaṭimassa tādino.
Pitupitā mayhaṁ tuvaṁ'si sakka,
Dhammena me Gotama ayyakosī"ti[1]—

gāthamāha.

Tattha **Buddhassa puttomhī**ti Sabbaññubuddhassa ure vāyāmajanitāhi dhammadesanāhi jātatāya orasaputto amhi. **Asayhasāhino**ti abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṁ aññehi sahituṁ asakkuṇeyyattā asayhassa sakalabodhisambhārassa, mahākaruṇākarassa ca sahanato tato parampi aññehi sahituṁ abhibhavituṁ asakkuṇeyyattā asayhānaṁ pañcannaṁ mārānaṁ sahanato abhibhavanato āsayānusayacaritādhimutti-ādivibhāgāvabodhena[2] yathārahaṁ veneyyānaṁ diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi anusāsanīsaṅkhātassa aññehi asayhassa Buddhakiccassa sahanato tattha vā sādhukārībhāvato asayhasāhino. **Aṅgīrasassā**ti aṅgīkatasīlādisampattikassa. "Aṅgamaṅgehi niccharaṇaka-obhāsassā"ti apare. Keci pana "Aṅgīraso Siddhatthoti imāni dve nāmāni pitarāyeva gahitānī"ti vadanti. **Appaṭimassā**ti anupamassa iṭṭhādīsu tādilakkhaṇasampattiyā tādino. **Pitupitā mayhaṁ tuvaṁ'sī**ti ariyajātivasena mayhaṁ pitu Sammāsambuddhassa lokavohāravasena tvaṁ pitā asi. **Sakkā**ti vaṁsena[3] rājānaṁ ālapati. **Dhammenā**ti sabhāvena ariyajātilokiyajātīhi dvinnaṁ jātīnaṁ sabhāvasamodhānena. **Gotamā**ti gottena rājānaṁ ālapati. **Ayyakosī**ti pitāmaho ahosi. Ettha ca "Buddhassa puttomhī"ti-ādiṁ vadanto thero aññaṁ byākāsi.

---

1. Khu 2.301 piṭṭhe. 2. ...vabodhane (Sī) 3. Jātivasena (Sī)

Evaṁ pana attānaṁ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṁ pūretvā patte dinne gamanākāraṁ dassesi. "Kasmā gantukāmattha, bhuñjathā"ti vutte Satthu santikaṁ gantvā bhuñjissāmīti. Kahaṁ pana Satthāti. Vīsatisahassabhikkhuparivāro tumhākaṁ dassanatthāya maggaṁ paṭipannoti. Tumhe imaṁ piṇḍapātaṁ bhuñjatha, aññaṁ Bhagavato haratha. Yāva ca mama putto imaṁ nagaraṁ pāpuṇāti, tāvassa itoyeva piṇḍapātaṁ harathāti. Thero bhattakiccaṁ katvā rañño ca parisāya ca dhammaṁ desetvā Satthu āgamanato puretarameva rājanivesanaṁ ratanattayaguṇesu abhippasannaṁ karonto sabbesaṁ passantānaṁyeva Satthu āharitabbabhattapuṇṇaṁ pattaṁ ākāse vissajjetvā sayampi vehāsaṁ abbhuggantvā piṇḍapātaṁ upanetvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthāpi taṁ piṇḍapātaṁ paribhuñji. Evaṁ saṭṭhiyojanaṁ maggaṁ divase divase yojanaṁ gacchantassa Bhagavato rājagehato bhattaṁ āharitvā adāsi. Bhagavā kamena Kapilavatthunagaraṁ patvā punadivase rājavīthiyaṁ piṇḍāya carati. Taṁ sutvā Suddhodanamahārājā tattha gantvā "mā evaṁ kattabbaṁ maññi, nayidaṁ rājavaṁsappaveṇī"ti. "Ayaṁ tumhākaṁ mahārāja vaṁso, idiso amhākaṁ pana Buddhavaṁso"ti vatvā—

"Uttiṭṭhe nappamajjeyya, dhammaṁ sucaritaṁ care.
Dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi ca.

Dhammaṁ care sucaritaṁ, na naṁ duccaritaṁ care.
Dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi cā"ti[1]—

dhammaṁ desesi. Rājā sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tato rājā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā sakamandire bhojetvā sampavāretvā bhojanāvasāne **Dhammapāla**jātakaṁ[2] sutvā sapariso anāgāmiphale patiṭṭhahi. Aparabhāge setacchattassa heṭṭhā nipannova arahattaṁ patvā parinibbāyi.

Tato Bhagavā Rāhulamātuyā bimbādeviyā pāsādaṁ gantvā tassā dhammaṁ desetvā sokaṁ vinodetvā **Candakinnarī**jātakadesanāya[3] pasādaṁ janetvā Nigrodhārāmaṁ agamāsi. Atha bimbādevī puttaṁ Rāhulakumāraṁ āha "gaccha tava pitu santakaṁ dhanaṁ yācāhī"ti. Kumāro

---

1. Khu 1. 38. 39 piṭṭhesu. 2. Khu 5. 214 piṭṭhādīsu. 3. Khu 5. 277 piṭṭhādīsu.

“dāyajjaṁ me samaṇe dehī”ti vatvā Bhagavantaṁ anubandhitvā “sukhā te samaṇa chāyā”ti vadanto gacchati. Taṁ Bhagavā Nigrodhārāmaṁ netvā “lokuttaradāyajjaṁ gaṇhāhī”ti vatvā pabbājesi. Atha Bhagavā ariyagaṇamajjhe nisinno “etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ kulappasādakānaṁ yadidaṁ Kāḷudāyī”ti[1] theraṁ etadagge ṭhapesi.

165. Thero patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādigāthāyo abhāsi. Tattha anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

166. **Guṇāguṇavidū**ti guṇañca aguṇañca guṇāguṇaṁ, vaṇṇāvaṇṇaṁ, kusalākusalaṁ vā taṁ jānātīti guṇāguṇavidū. **Kataññū**ti aññehi kataguṇaṁ jānātīti kataññū, ekadivasampi bhattadānādinā katūpakārassa rajjampi dātuṁ samatthattā kataññū. **Katavedī**ti kataṁ vindati anubhavati sampaṭicchatīti katavedī. **Titthe yojeti pāṇine**ti sabbasatte nibbānapavesanupāye kusalapathe magge dhammadesanāya yojeti sampayojeti patiṭṭhāpetīti attho. Sesaṁ uttānatthameva. Gamanavaṇṇanagāthānamattho theragāthāyaṁ vuttoyevāti.

Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

7. Abhayatthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Abhayattherassa apadānaṁ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare brāhmaṇakule nibbatto. So vuddhimanvāya vedaṅgapārago sakaparasamayakusalo ekadivasaṁ Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannamānaso Bhagavantaṁ gāthāhi thomesi. So tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā puññāni katvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṁ

---

1. Aṁ 1. 25 piṭṭhe.

sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Rājagahe Bimbisārarañño putto hutvā nibbatti, **Abhayo**tvevassa nāmaṁ kariṁsu. So vayappatto Nigaṇṭhehi saddhiṁ vissāsiko hutvā caranto ekadivasaṁ Nigaṇṭhena Nāṭaputtena Satthu vādāropanatthāya pesito nipuṇapañhaṁ pucchitvā nipuṇabyākaraṇaṁ sutvā pasanno Satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānānurūpaṁ ñāṇaṁ pesetvā na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

195. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ suviññeyyamevāti.

Abhayatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Lomasakaṅgiyatthera-apadānavaṇṇanā

Aṭṭhamāpadāne **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādikaṁ[1] āyasmato Lomasakaṅgiyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Kassapassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto saddho pasanno ahosi. Aparo Candano nāma tassa sahāyo cāsi. Te dvepi Satthu santike dhammaṁ sutvā pasannamānasā pabbajitvā yāvajīvaṁ sīlaṁ rakkhitvā suparisuddhasīlā tato cutā devaloke nibbattitvā ekaṁ Buddhantaraṁ dibbasukhaṁ anubhaviṁsu. Tesu ayaṁ imasmiṁ Buddhuppāde Sākiyakule nibbattitvā aparo Candano devaputto hutvā Tāvatiṁsabhavane nibbatti. Atha so Sakyakulappasādakena Kāḷudāyinā ārādhitena Bhagavatā Sakyarājūnaṁ mānamaddanāya kataṁ **Vessantaradhammadesanāyaṁ**[2] pokkharavassa-iddhipāṭihāriyaṁ disvā pasannamānaso pabbajitvā Majjhimanikāye vuttaṁ **Bhaddekaratta**suttantadesanaṁ[3] sutvā araññavāsaṁ vasanto Bhaddekarattasuttantadesanānusāsanaṁ saritvā tadanusārena ñāṇaṁ pesetvā kammaṭṭhānaṁ manasi karitvā arahattaṁ pāpuṇi.

---

1. Imamhi bhaddakappamhi (I) 2. Khu 6. 312 piṭṭhādīsu. 3. Ma 3. 240 piṭṭhādīsu.

225. Arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādimāha. Tattha kappo tāva catubbidho—sārakappo varakappo maṇḍakappo bhaddakappoti. Tesu yasmiṁ kappe eko Buddho uppajjati, ayaṁ **sārakappo** nāma. Yasmiṁ dve vā tayo vā Buddhā uppajjanti, ayaṁ **varakappo** nāma. Yasmiṁ cattāro Buddhā uppajjanti, ayaṁ **maṇḍakappo** nāma. Yasmiṁ pañca Buddhā uppajjanti, ayaṁ **bhaddakappo** nāma. Aññattha pana—

"Sārakappo maṇḍakappo, sāramaṇḍakappo tathā.
Varakappo bhaddakappo, kappā pañcavidhā siyuṁ.

Eko dve tayo cattāro, pañca Buddhā yathākkamaṁ.
Etesu pañcakappesu, uppajjanti vināyakā"ti—

evaṁ pañca kappā vuttā. Tesu ayaṁ kappo "Kakusandho Koṇāgamano Kassapo Gotamo Metteyyo"ti pañcabuddhapaṭimaṇḍitattā bhaddakappo nāma jāto.

Tasmā imasmiṁ bhaddakappamhi Kassapo Nāyako uppajjīti sambandho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Lomasakaṅgiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Vanavacchatthera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādikaṁ āyasmato Vanavacchattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Kassapassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā saddhājāto pabbajitvā parisuddhaṁ brahmacariyaṁ caritvā tato cuto devaloke nibbatto, tato cuto araññāyatane bhikkhūnaṁ samīpe kapotayoniyaṁ nibbatto. Tesu mettacitto dhammaṁ sutvā tato cuto devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Kapilavatthusmiṁ brāhmaṇakule nibbatti. Tassa mātukucchigatakāleyeva mātu dohaḷo udapādi vane vasituṁ vane

vijāyituṁ. Tato icchānurūpavasena vane vasantiyā gabbhavuṭṭhānaṁ ahosi. Gabbhato nikkhantañca naṁ kāsāvakhaṇḍena paṭiggahesuṁ. Tadā bodhisattassa uppannakālo, rājā taṁ kumāraṁ āharāpetvā saheva posesi. Atha bodhisatto mahābhinikkhamanaṁ nikkhamitvā pabbajitvā chabbassāni dukkarakārikaṁ katvā Buddhe jāte so Mahākassapassa santikaṁ gantvā tassovāde pasanno tassa santikā Buddhuppādabhāvaṁ sutvā Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ sutvā pabbajitvā na cirasseva chaḷabhiñño arahā ahosi.

251. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādimāha. Tattha **brahmabandhu mahāyaso**ti ettha brāhmaṇānaṁ bandhu ñātakoti brāhmaṇabandhūti vattabbe gāthābandhasukhatthaṁ "Brahmabandhū"ti vuttanti veditabbaṁ. Lokattayabyāpakayasattā Mahāyaso[1]. Sesaṁ sabbaṁ suviññeyyamevāti.

Vanavacchatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Cūḷasugandhatthera-apadānavaṇṇanā

Dasamāpadāne **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādikaṁ āyasmato Sugandhattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Kassapasammāsambuddhakāle Bārāṇasiyaṁ vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṁ patvā Satthu santike dhammaṁ sutvā sabbadā namassamāno mahādānaṁ dadamāno māsassa sattakkhattuṁ Bhagavato Gandhakuṭiyā catujjātigandhena vilimpesi. "Mama nibbattanibbattaṭṭhāne sarīrato sugandhagandho nibbattatū"ti patthanaṁ akāsi. Bhagavā taṁ byākāsi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā puññāni karonto tato cuto devaloke nibbatto kāmāvacaralokaṁ sarīragandhena sugandhaṁ kurumāno **Sugandhadevaputto**ti pākaṭo ahosi. So devalokasampattiyo anubhavitvā tato cuto imasmiṁ Buddhuppāde

---

1. Natthi (Sī)

mahābhogakule nibbatti, tassa mātukucchigatasseva mātuyā sarīragandhena sakalagehaṁ sakalanagarañca sugandhena ekagandhaṁ ahosi, jātakkhaṇe sakalaṁ Sāvatthinagaraṁ sugandhakaraṇḍako viya ahosi, tenassa **Sugandho**ti nāmaṁ kariṁsu. So vuddhiṁ agamāsi. Tadā Satthā Sāvatthiyaṁ patvā Jetavanamahāvihāraṁ paṭiggahesi, taṁ disvā pasannamānaso Bhagavato santike pabbajitvā na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi. Tassa uppannadivasato paṭṭhāya yāva parinibbānā etthantare nipannaṭṭhānādīsu sugandhameva vāyi. Devāpi dibbacuṇṇadibbagandhapupphāni okiranti.

272. Sopi thero arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **imamhi Bhaddake kappe**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthatthā ca suviññeyyameva, kevalaṁ puññanānattaṁ nāmanānattañca viseso.

Cūḷasugandhatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Pañcapaññāsamavaggavaṇṇanā samattā.

---

56. Yasavagga

1. Yasatthera-apadānavaṇṇanā

Chappaññāsame vagge paṭhamāpadāne **mahāsamuddaṁ oggayhā**ti-ādikaṁ āyasmato Yasattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle mahānubhāvo nāgarājā hutvā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ attano bhavanaṁ netvā mahādānaṁ pavattesi, Bhagavantaṁ mahagghena ticīvarena acchādesi, ekekañca bhikkhuṁ mahaggheneva paccekadussayugena sabbena ca samaṇaparikkhārena. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto Siddhatthassa Bhagavato kāle seṭṭhiputto hutvā Mahābodhimaṇḍalaṁ sattahi ratanehi pūjesi. Kassapassa Bhagavato kāle sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṁ akāsi. Evaṁ so sugatīsuyeva saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato kāle Bārāṇasiyaṁ Mahāvibhavassa seṭṭhino

putto hutvā Sujātāya Bhagavato khīrapāyāsaṁ dinnāya seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatti, **Yaso** nāma nāmena paramasukhumālo. Tassa tayo pāsādā honti—eko hemantiko, eko gimhiko, eko vassikoti. So vassike pāsāde vassike cattāro māse nippurisehi tūriyehi paricārayamāno vasati, heṭṭhāpāsādaṁ na otarati. Hemantike pāsāde cattāro māse suphusitavātapānakavāṭe tattheva paṭivasati. Gimhike pāsāde bahukavāṭavātapānajālāhi sampanne tattheva vasati. Hatthapādānaṁ sukhumālatāya bhūmiyaṁ nisajjādikiccaṁ natthi. Simbalitulādipuṇṇasabhāve[1] attharitvā tattha upadhānāni kiccāni karoti. Evaṁ devaloke devakumāro viya pañcahi kāmaguṇehi samappitassa samaṅgībhūtassa paricārayamānassa paṭikacceva niddā okkami, parijanassāpi niddā okkami, sabbarattiyo ca telapadīpo jhāyati. Atha kho Yaso kulaputto paṭikacceva pabujjhitvā addasa sakaṁ parijanaṁ supantaṁ aññissā kacche vīṇaṁ, aññissā kaṇṭhe mudiṅgaṁ, aññissā kacche āḷambaraṁ, aññaṁ vikesikaṁ, vikkheḷikaṁ, aññā vippalapantiyo hatthapattaṁ susānaṁ maññe, disvānassa ādīnavo pāturahosi, nibbidāya cittaṁ saṇṭhāsi. Atha kho Yaso kulaputto udānaṁ udānesi "upaddutaṁ vata bho, upassaṭṭhaṁ vata bho"ti.

Atha kho Yaso kulaputto suvaṇṇapādukāyo ārohitvā yena nivesanadvāraṁ tenupasaṅkami, amanussā dvāraṁ vivariṁsu "mā Yasassa kulaputtassa koci antarāyamakāsi agārasmā anagāriyaṁ pabbajjāyā"ti. Atha kho Yaso kulaputto yena nagaradvāraṁ tenupasaṅkami, amanussā dvāraṁ vivariṁsu "mā Yasassa kulaputtassa koci antarāyamakāsi agārasmā anagāriyaṁ pabbajjāyā"ti. Atha kho Yaso kulaputto yena Isipatanaṁ Migadāyo tenupasaṅkami.

Tena kho pana samayena Bhagavā rattiyā paccūsasamayaṁ paccuṭṭhāya ajjhokāse caṅkamati, addasā kho Bhagavā Yasaṁ kulaputtaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna caṅkamā orohitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Yaso kulaputto Bhagavato avidūre udānaṁ udānesi "upaddutaṁ vata bho, upassaṭṭhaṁ vata bho"ti. Atha kho Bhagavā Yasaṁ

---

1. Pabhāve (Ka)

kulaputtaṁ etadavoca "idaṁ kho Yasa anupaddutaṁ, idaṁ anupassaṭṭhaṁ, ehi Yasa nisīda, dhammaṁ te desessāmī"ti. Atha kho Yaso kulaputto "idaṁ kira anupaddutaṁ, idaṁ anupassaṭṭhan"ti haṭṭho udaggo suvaṇṇapādukāhi orohitvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnassa kho Yasassa kulaputtassa Bhagavā anupubbiṁ kathaṁ kathesi, seyyathidaṁ, dānakathaṁ sīlakathaṁ saggakathaṁ kāmānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nekkhamme ānisaṁsaṁ pakāsesi. Yadā Bhagavā aññāsi Yasaṁ kulaputtaṁ kallacittaṁ muducittaṁ vinīvaraṇacittaṁ udaggacittaṁ pasannacittaṁ, atha yā Buddhānaṁ sāmukkaṁsikā dhammadesanā, taṁ pakāsesi dukkhaṁ samudayaṁ nirodhaṁ maggaṁ. Seyyathāpi nāma suddhaṁ vatthaṁ apagatakāḷakaṁ sammadeva rajanaṁ paṭiggaṇheyya, evameva Yasassa kulaputtassa tasmiṁyeva āsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi "yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman"ti.

Atha kho Yasassa kulaputtassa mātā pāsādaṁ abhiruhitvā Yasaṁ kulaputtaṁ apassantī yena seṭṭhi gahapati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā seṭṭhiṁ gahapatiṁ etadavoca "putto te gahapati Yaso na dissatī"ti. Atha kho seṭṭhi gahapati catuddisā assadūte uyyojetvā sāmaṁyeva yena Isipatanaṁ Migadāyo tenupasaṅkami. Addasā kho seṭṭhi gahapati suvaṇṇapādukānaṁ nikkhepaṁ, disvāna taṁyeva anugamāsi. Addasā kho Bhagavā seṭṭhiṁ gahapatiṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna Bhagavato etadahosi "yannūnāhaṁ tathārūpaṁ iddhābhisaṅkhāraṁ abhisaṅkhareyyaṁ, yathā seṭṭhi gahapati idha nisinno idha nisinnaṁ Yasaṁ kulaputtaṁ na passeyyā"ti. Atha kho Bhagavā tathārūpaṁ iddhābhisaṅkhāraṁ abhisaṅkharesi. Atha kho seṭṭhi gahapati yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca "api bhante Bhagavā Yasaṁ kulaputtaṁ passeyyā"ti. Tena hi gahapati nisīda, appeva nāma idha nisinno idha nisinnaṁ Yasaṁ kulaputtaṁ passeyyāsīti. Atha kho seṭṭhi gahapati "idheva kirāhaṁ nisinno idha nisinnaṁ Yasaṁ kulaputtaṁ passissāmī"ti haṭṭho udaggo Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnassa kho seṭṭhissa gahapatissa Bhagavā anupubbiṁ kathaṁ kathesi -pa-. Aparappaccayo Satthu sāsane Bhagavantaṁ etadavoca "abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante,

seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhantī’ti, evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsakaṁ maṁ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gatan”ti. Sova loke paṭhamaṁ upāsako ahosi tevāciko.

Atha kho Yasassa kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭhaṁ yathāviditaṁ bhūmiṁ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṁ vimucci. Atha kho Bhagavato etadahosi “Yasassa kho kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭhaṁ yathāviditaṁ bhūmiṁ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṁ vimuttaṁ, abhabbo kho Yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṁ, seyyathāpi pubbe agārikabhūto, yannūnāhaṁ taṁ iddhābhisaṅkhāraṁ paṭippassambheyyan”ti. Atha kho Bhagavā taṁ iddhābhisaṅkhāraṁ paṭippassambhesi. Addasā kho seṭṭhi gahapati Yasaṁ kulaputtaṁ nisinnaṁ, disvāna yasaṁ kulaputtaṁ etadavoca “mātā te tāta Yasa paridevasokasamāpannā, dehi mātuyā jīvitan”ti. Atha kho Yaso kulaputto Bhagavantaṁ ullokesi. Atha kho Bhagavā seṭṭhiṁ gahapatiṁ etadavoca “taṁ kiṁ maññasi gahapati, Yassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭhaṁ yathāviditaṁ bhūmiṁ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṁ vimuttaṁ, bhabbo nu kho so gahapati hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṁ seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti. No hetaṁ bhante. Yasassa kho gahapati kulaputtassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭhaṁ yathāviditaṁ bhūmiṁ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṁ vimuttaṁ, abhabbo kho gahapati Yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṁ seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti. Lābhā bhante Yasassa kulaputassa, suladdhaṁ bhante Yasassa kulaputtassa, yathā Yasassa kulaputtassa anupādāya āsavehi cittaṁ vimuttaṁ, adhivāsetu me bhante Bhagavā ajjatanāya bhattaṁ Yasena kulaputtena pacchāsamaṇenāti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho seṭṭhi

gahapati Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Atha kho Yaso kulaputto acirapakkante seṭṭhimhi gahapatimhi Bhagavantaṁ etadavoca "labheyyāhaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyaṁ upasampadan"ti. "Ehi bhikkhū"ti Bhagavā avoca "Svākkhāto dhammo, cara brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā"ti, sāva tassa āyasmato upasampadā ahosi.

1. Arahā pana hutvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **mahāsamuddaṁ oggayhā**ti-ādimāha. Tattha **samuddan**ti aṅgulimuddāya saṁ suṭṭhu dassetabbato samuddo, atha vā saṁ suṭṭhu udiyati khobhiyati pasodhiyati ghosanaṁ karonto āluḷiyatīti samuddo, mahanto ca so samuddo cāti mahāsamuddo, taṁ mahāsamuddaṁ. **Oggayhā**ti ajjhogāhetvā abbhantaraṁ pavisitvā tassa mahāsamuddassa anto pavisitvā, sāmyatthe cetaṁ upayogavacananti daṭṭhabbaṁ. **Bhavanaṁ me sumāpitan**ti ettha bhavanti nibbattanti nivasanti catūhi iriyāpathehi vāsaṁ kappenti etthāti bhavanaṁ, mayhaṁ taṁ bhavanaṁ taṁ vimānaṁ taṁ pāsādaṁ pañca-pākārakūṭāgārehi saṁ suṭṭhu māpitaṁ nagaraṁ, attano balena suṭṭhu nimmitanti attho. **Sunimmitā pokkharaṇī**ti sumahantā hutvā bhūtā itā gatā pavattā khaṇitā katāti pokkharaṇī, macchakacchapapupphapulina-titthamadhurodakādīhi suṭṭhu nibbattā nimmitāti attho. **Cakkavākūpakūjitā**ti cakkavākakukkuṭahaṁsādīhi kūjitā ghositā nāditā sā pokkharaṇīti sambandho. Ito paraṁ nadīvanadvipadacatuppadapādapapakkhīnaṁ vaṇṇañca Sumedhassa Bhagavato dassanañca nimantetvā Sumedhassa Bhagavato dānakkamañca suviññeyyameva.

Lokāhutipaṭiggahanti ettha loke āhuti lokāhuti, kāmarūpārūpasaṅkhātassa lokassa āhutiṁ pūjāsakkāraṁ paṭiggaṇhātīti lokāhutipaṭiggahaṁ, Sumedhaṁ Bhagavantanti attho. Sesaṁ byākaraṇadānañca arahattappattaphalañca suviññeyyamevāti.

Yasatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Nadīkassapatthera-apadānavaṇṇanā

Dutiyāpadāne **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādikaṁ āyasmato Nadīkassapattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto ekadivasaṁ Satthāraṁ piṇḍāya carantaṁ disvā pasannamānaso attanā ropitassa ambarukkhassa paṭhamuppannaṁ manosilāvaṇṇaṁ ekaṁ ambaphalaṁ adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Magadharaṭṭhe brāhmaṇakule Uruvelakassapassa bhātā hutvā nibbatto vayappatto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṁ anicchanto tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā tīhi tāpasasatehi saddhiṁ Nerañjarāya nadiyā tīre assamaṁ māpetvā viharati. Nadītīre vasanato Kassapagottatāya ca **Nadīkassapo**ti samaññā ahosi. Tassa Bhagavā saparisassa ehibhikkhubhāvena upasampadaṁ adāsi. So Bhagavato Gayāsīse **Ādittapariyāya desanāya**[1] arahatte patiṭṭhāsi.

Tatrāyaṁ anupubbikathā—Satthā Yasaṁ kulaputtaṁ pabbājetvā Uruvelāyaṁ tayo bhātikajaṭile dametuṁ yena Uruvelā tadavasari. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṁ tayo jaṭilā paṭivasanti Uruvelakassapo Nadīkassapo Gayākassapoti, tesu Uruvelakassapo jaṭilo pañcannaṁ jaṭilasatānaṁ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho, Nadīkassapo jaṭilo tiṇṇaṁ jaṭilasatānaṁ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho, Gayākassapo jaṭilo dvinnaṁ jaṭilasatānaṁ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho. Atha kho Bhagavā yena Uruvelakassapassa jaṭilassa assamo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca "sace te Kassapa agaru, vaseyyāma ekarattaṁ agyāgāre"ti. Na kho me mahāsamaṇa garu, caṇḍettha nāgarājā iddhimā āsiviso ghoraviso, so taṁ mā viheṭṭhesīti. Dutiyampi kho Bhagavā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca -pa-. Tatiyampi -pa- so taṁ mā viheṭhesīti. Appeva maṁ na viheṭheyya, iṅgha tvaṁ Kassapa anujānāhi

1. Vi 3. 44; Saṁ 2. 251 piṭṭhādīsu.

agyāgāranti. Vihara mahāsamaṇa yathāsukhanti. Atha kho Bhagavā agyāgāraṁ pavisitvā tiṇasanthārakaṁ paññapetvā nisīdi pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā.

Addasā kho so nāgo Bhagavantaṁ paviṭṭhaṁ, disvā dummano padhūpāyi. Atha kho Bhagavato etadahosi "yannūnāhaṁ imassa nāgassa anupahacca chaviñca cammañca maṁsañca nhāruñca aṭṭhiñca aṭṭhimiñjañca tejasā tejaṁ pariyādiyeyyan"ti. Atha kho Bhagavā tathārūpaṁ iddhābhisaṅkhāraṁ abhisaṅkharitvā padhūpāyi. Atha kho so nāgo makkhaṁ asahamāno pajjali. Bhagavāpi tejodhātuṁ samāpajjitvā pajjali. Ubhinnaṁ sajotibhūtānaṁ agyāgāraṁ ādittaṁ viya hoti sampajjalitaṁ sajotibhūtaṁ. Atha kho te jaṭilā agyāgāraṁ parivāretvā evamāhaṁsu "abhirūpo vata bho mahāsamaṇo nāgena viheṭhiyatī"ti. Atha kho Bhagavā tassā rattiyā accayena assa nāgassa anupahacca chaviñca cammañca maṁsañca nhāruñca aṭṭhiñca aṭṭhimiñjañca tejasā tejaṁ pariyādiyitvā patte pakkhipitvā Uruvelakassapassa jaṭilassa dassesi "ayaṁ te Kassapa nāgo pariyādinno assa tejasā tejo"ti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma caṇḍassa nāgarājassa iddhimato āsivisassa ghoravisassa tejasā tejaṁ pariyādiyissati, na tveva kho arahā yathā ahan"ti.

Nerañjarāyaṁ Bhagavā,
Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ avoca.
Sace te Kassapa agaru,
Viharemu ajjaṇho aggisālamhīti.

Na kho me mahāsamaṇa garu,
Phāsukāmova taṁ nivāremi.
Caṇḍettha nāgarājā,
Iddhimā āsiviso ghoraviso.
So taṁ mā viheṭhesīti.

Appeva maṁ na viheṭheyya,
Iṅgha tvaṁ Kassapa anujānāhi agyāgāranti.
Dinnanti naṁ viditvā,
Abhīto pāvisi bhayamatīto.

Disvā isiṁ paviṭṭhaṁ,
Ahināgo dummano padhūpāyi.
Sumanamanaso adhimano,
Manussanāgopi tattha padhūpāyi.

Makkhañca asahamāno,
Ahināgo pāvakova pajjali.
Tejodhātusukusalo,
Manussanāgopi tattha pajjali.

Ubhinnaṁ sajotibhūtānaṁ,
Agyāgāraṁ ādittaṁ hoti sampajjalitaṁ sajotibhūtaṁ.
Udicchare jaṭilā,
Abhirūpo vata bho mahāsamaṇo.
Nāgena viheṭhiyatīti bhaṇanti.

Atha tassā rattiyā accayena,
Hatā nāgassa acciyo honti.
Iddhimato pana ṭhitā,
Anekavaṇṇā acciyo honti.

Nīlā atha lohitikā,
Mañjiṭṭhā pītakā phalikavaṇṇāyo.
Aṅgīrasassa kāye,
Anekavaṇṇā acciyo honti.

Pattamhi odahitvā,
Ahināgaṁ brāhmaṇassa dassesi.
Ayaṁ te Kassapa nāgo,
Pariyādinno assa tejasā tejoti.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavato iminā iddhipāṭihāriyena abhippasanno Bhagavantaṁ etadavoca "idheva mahāsamaṇa vihara, ahaṁ te dhuvabhattenā[1]"ti.

Paṭhamaṁ pāṭihāriyaṁ.

Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa assamassa avidūre aññatarasmiṁ vanasaṇḍe vihāsi. Atha kho cattāro mahārājāno abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā catuddisā aṭṭhaṁsu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca "kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattaṁ, ke nu kho te mahāsamaṇa abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena tvaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā taṁ abhivādetvā catuddisā aṭṭhaṁsu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā"ti. Ete kho Kassapa cattāro mahārājāno yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cattāropi mahārājāno upasaṅkamissanti dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan"ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁ yeva vanasaṇḍe vihāsi.

Dutiyaṁ pāṭihāriyaṁ.

Atha kho Sakko Devānamindo abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca "kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattaṁ, ko nu kho so mahāsamaṇa

---

1. Upaṭṭhāmi dhuvabhattena (Sī)

abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena tvaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā"ti. Eso kho Kassapa Sakko Devānamindo yenāhaṁ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma Sakkopi Devānamindo upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan"ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Tatiyaṁ pāṭihāriyaṁ.

Atha kho brahmā Sahampati abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca "kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattaṁ, ko nu kho so mahāsamaṇa abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṁ vanasaṇḍaṁ obhāsetvā yena tvaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā"ti. Eso kho Kassapa brahmā Sahampati yenāhaṁ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma brahmāpi Sahampati upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan"ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Catutthaṁ pāṭihāriyaṁ.

Tena kho pana samayena Uruvelakassapassa jaṭilassa mahāyañño paccupaṭṭhito hoti, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṁ khādanīyaṁ

bhojanīyaṁ ādāya abhikkamitukāmā honti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṁ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Uttarakuruṁ gantvā tato piṇḍapātaṁ āharitvā Anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṁ akāsi. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattaṁ, kiṁ nu kho mahāsamaṇa hiyyo nāgamāsi, apica mayaṁ taṁ sarāma, ‘kiṁ nu kho mahāsamaṇo nāgacchatī’ti, khādanīyassa ca bhojanīyassa ca te paṭivīso ṭhapito”ti. Nanu te Kassapa etadahosi “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṁ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti, so kho ahaṁ Kassapa tava cetasā cetoparivitakkamaññāya Uttarakuruṁ gatvā tato piṇḍapātaṁ āharitvā Anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṁ akāsinti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cetasāpi cittaṁ pajānissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Pañcamaṁ pāṭihāriyaṁ.

Tena kho pana samayena Bhagavato paṁsukūlaṁ uppannaṁ hoti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kattha nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ dhoveyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā

cetoparivitakkamaññāya pāṇinā pokkharaṇiṁ khaṇitvā Bhagavantaṁ etadavoca “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ dhovatū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ parimaddeyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṁ silaṁ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ parimaddatū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ ālambitvā uttareyyan”ti. Atha kho kakudhe adhivatthā devatā Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya sākhaṁ onāmesi “idha bhante Bhagavā ālambitvā uttaratū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ vissajjeyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṁ silaṁ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ vissajjetū”ti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattaṁ, kiṁ nu kho mahāsamaṇa nāyaṁ pubbe idha pokkharaṇī sā’yaṁ idha pokkharaṇī, nayimā silā pubbe upanikkhittā, kenimā silā upanikkhittā, nayimassa kakudhassa pubbe sākhā onatā, sā’yaṁ sākhā onatā”ti. Idha me Kassapa paṁsukūlaṁ uppannaṁ ahosi, tassa mayhaṁ onatā”ti. Idha me Kassapa paṁsukūlaṁ uppannaṁ ahosi, tassa mayhaṁ Kassapa etadahosi “kattha nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ dhoveyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā cetoparivitakkamaññāya pāṇinā pokkharaṇiṁ khaṇitvā maṁ etadavoca “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ dhovatū”ti. Sā’yaṁ Kassapa amanussena pāṇinā khaṇitā pokkharaṇī. Tassa mayhaṁ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ parimaddeyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṁ silaṁ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ parimaddatū”ti, sā’yaṁ Kassapa amanussena upanikkhittā silā. Tassa mayhaṁ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ ālambitvā uttareyyan”ti, atha kho Kassapa kakudhe adhivatthā devatā mama cetasā cetoparivitakkamaññāya sākhaṁ onāmesi “idha bhante Bhagavā ālambitvā uttaratū”ti, svāyaṁ āharahattho kakudho. Tassa mayhaṁ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṁ paṁsukūlaṁ vissajjeyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā

cetoparivitakkamaññāya mahatiṁ silaṁ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṁsukūlaṁ vissajjetū”ti, sā’yaṁ Kassapa amanussena upanikkhittā silāti. Atha kho Uruvelakassapassa etadahosi “mahiddhiko mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma Sakkopi Devānamindo veyyāvaccaṁ karissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavato kālaṁ ārocesi “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattan”ti. “Gaccha tvaṁ Kassapa āyāmahan”ti Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisīdi. Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantaṁ agyāvāre nisinnaṁ, disvāna Bhagavantaṁ etadavoca “katamena tvaṁ mahāsamaṇa maggena āgato, ahaṁ tayā paṭhamataraṁ pakkanto, so tvaṁ paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisinno”ti. Idhāhaṁ Kassapa taṁ uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisinno, idaṁ kho Kassapa jambuphalaṁ vaṇṇasampannaṁ gandhasampannaṁ rasasampannaṁ, sace ākaṅkhasi paribhuñjāti. Alaṁ mahāsamaṇa tvaṁyeva taṁ arahasi, tvaṁyeva taṁ paribhuñjāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma maṁ paṭhamataraṁ uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṁ bhuñjitvā tasmiṁyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavato kālaṁ ārocesi “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṁ bhattan”ti. “Gaccha tvaṁ Kassapa āyāmahan”ti Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tassā avidūre ambo -pa- tassā avidūre

āmalakī -pa- tassā avidūre harītakī -pa- tāvatiṁsaṁ gantvā pāricchattakapupphaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisīdi. Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantaṁ agyāgāre nisinnaṁ, disvāna Bhagavantaṁ etadavoca “katamena tvaṁ mahāsamaṇa maggena āgato, ahaṁ tayā paṭhamataraṁ pakkanto, so tvaṁ paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisinno”ti. Idhāhaṁ Kassapa taṁ uyyojetvā Tāvatiṁsaṁ gantvā pāricchattakapupphaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisinno, idaṁ kho Kassapa pāricchattakapupphaṁ vaṇṇasampannaṁ gandhasampannaṁ, (sace ākaṅkhasi gaṇhāti. Alaṁ mahāsamaṇa tvaṁyeva taṁ arahasi, tvaṁyeva taṁ gaṇhāti.)[1] Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma maṁ paṭhamataraṁ uyyojetvā Tāvatiṁsaṁ gantvā pāricchattakapupphaṁ gahetvā paṭhamataraṁ āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggiṁ paricaritukāmā na sakkonti kaṭṭhāni phāletuṁ. Atha kho tesaṁ jaṭilānaṁ etadahosi “nissaṁsayaṁ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṁ na sakkoma kaṭṭhāni phāletun”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca “phāliyantu Kassapa kaṭṭhānī”ti. Phāliyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca kaṭṭhasatāni phāliyiṁsu. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma kaṭṭhānipi phāliyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggiṁ paricaritukāmā na sakkonti aggiṁ ujjaletuṁ. Atha kho tesaṁ jaṭilānaṁ etadahosi “nissaṁsayaṁ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṁ na sakkoma aggiṁ ujjaletun”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca “ujjaliyantu Kassapa aggī”ti. Ujjaliyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca aggisatāni ujjaliyiṁsu. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma aggīpi ujjaliyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

---

1. ( ) Sī-Syā-potthakesu natthi.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggiṁ paricaritvā na sakkonti aggiṁ vijjhāpetuṁ. Atha kho tesaṁ jaṭilānaṁ etadahosi "nissaṁsayaṁ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṁ na sakkoma aggiṁ vijjhāpetun"ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca "vijjhāyantu Kassapa aggī"ti. Vijjhāyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca aggisatāni vijjhāyiṁsu. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma aggīpi vijjhāyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan"ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhakāsu himapātasamaye najjā Nerañjarāya ummujjantipi nimujjantipi ummujjananimujjanampi karonti. Atha kho Bhagavā pañcamattāni mandāmukhisatāni abhinimmini yattha te jaṭilā uttaritvā visibbesuṁ. Atha kho tesaṁ jaṭilānaṁ etadahosi "nissaṁsayaṁ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathayimā mandāmukhiyo nimmitā"ti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma tāva bahū mandāmukhiyopi abhinimminissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan"ti.

Tena kho pana samayena mahā akālamegho pāvassi, mahā udakavāhako sañjāyi, yasmiṁ padese Bhagavā viharati so padeso udakena na otthaṭo[1] hoti. Atha kho Bhagavato etadahosi "yannūnāhaṁ samantā udakaṁ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkameyyan"ti. Atha kho Bhagavā samantā udakaṁ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkami. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo "māheva kho mahāsamaṇo udakena vūḷho ahosī"ti nāvāya sambahulehi jaṭilehi saddhiṁ yasmiṁ padese Bhagavā viharati, taṁ padesaṁ agamāsi. Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantaṁ samantā udakaṁ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkamantaṁ, disvāna Bhagavantaṁ etadavoca "idaṁ nu tvaṁ mahāsamaṇā"ti. "Ayamahamasmi Kassapā"ti Bhagavā vehāsaṁ abbhuggantvā nāvāya paccuṭṭhāsi. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi "mahiddhiko kho mahāsamaṇo

1. Udakena otthaṭo (Ka)

mahānubhāvo, yatra hi nāma udakampi na pavāhissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Atha kho Bhagavato etadahosi “cirampi kho imassa moghapurisassa evaṁ bhavissati ‘mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, na tveva ca kho arahā yathā ahan’ti, yannūnāhaṁ imaṁ jaṭilaṁ saṁvejeyyan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṁ jaṭilaṁ etadavoca “neva ca kho tvaṁ Kassapa arahā, nāpi arahattamaggasamāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya tvaṁ arahā vā assassi arahattamaggaṁ vā samāpanno”ti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantaṁ etadavoca “labheyyāhaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyaṁ upasampadan”ti. Tvaṁ khosi Kassapa pañcannaṁ jaṭilasatānaṁ nāyako vināyako aggopamukho pāmokkho, tepi tāva apalokehi, yathā te maññissanti, tathā te karissantīti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo yena te jaṭilā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te jaṭile etadavoca “icchāmahaṁ bho mahāsamaṇe brahmacariyaṁ carituṁ, yathā bhavanto maññanti tathā karontū”ti. Cirapaṭikā mayaṁ bho mahāsamaṇe abhippasannā, sace bhavaṁ mahāsamaṇe brahmacariyaṁ carissati, sabbeva mayaṁ mahāsamaṇe brahmacariyaṁ carissāmāti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṁ jaṭāmissaṁ khārikājamissaṁ aggihutamissaṁ udake pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantaṁ etadavocuṁ “labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyāma upasampadan”ti. “Etha bhikkhavo”ti Bhagavā avoca “Svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti. Sāva tesaṁ āyasmantānaṁ upasampadā ahosi.

Addasā kho Nadīkassapo jaṭilo kesamissaṁ jaṭāmissaṁ khārikājamissaṁ aggihutamissaṁ udake vuyhamāne, disvānassa etadahosi “māheva me bhātuno upasaggo ahosī”ti, jaṭile pāhesi “gacchatha me bhātaraṁ jānāthā”ti, sāmañca tīhi jaṭilasatehi saddhiṁ yenāyasmā Uruvelakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Uruvelakassapaṁ etadavoca “idaṁ nu kho Kassapa seyyo”ti. Āmāvuso idaṁ seyyoti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṁ jaṭāmissaṁ khārikājamissaṁ

aggihutamissaṁ udake pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyāma upasampadan"ti. "Etha bhikkhavo"ti Bhagavā avoca "Svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā"ti. Sāva tesaṁ āyasmantānaṁ upasampadā ahosi.

Addasā kho Gayākassapo jaṭilo kesamissaṁ jaṭāmissaṁ khārikājamissaṁ aggihutamissaṁ udake vuyhamāne, disvānassa etadahosi "māheva me bhātūnaṁ upasaggo ahosī"ti, jaṭile pāhesi "gacchatha me bhātaro jānāthā"ti, sāmañca dvīhi jaṭilasatehi saddhiṁ yenāyasmā Uruvelakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Uruvelakassapaṁ etadavoca "idaṁ nu kho Kassapa seyyo"ti. Āmāvuso idaṁ seyyoti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṁ jaṭāmissaṁ khārikājamissaṁ aggihutamissaṁ udake pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyāma upasampadan"ti. "Etha bhikkhavo"ti Bhagavā avoca "Svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā"ti. Sāva tesaṁ āyasmantānaṁ upasampadā ahosi.

Bhagavato adhiṭṭhānena pañca kaṭṭhasatāni na phāliyiṁsu, phāliyiṁsu, aggī na ujjaliyiṁsu, ujjaliyiṁsu, na vijjhāyiṁsu, vijjhāyiṁsu, pañca mandāmukhisatāni abhinimmini, etena nayena aḍḍhuḍḍhapāṭihāriyasahassāni honti.

Atha kho Bhagavā Uruvelāyaṁ yathābhirantaṁ viharitvā yena Gayāsīsaṁ tena cārikaṁ pakkāmi mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ sahassena sabbeheva purāṇajaṭilehi. Tatra sudaṁ Bhagavā Gayāyaṁ viharati Gayāsīse saddhiṁ bhikkhusahassena. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi— [1] "sabbaṁ bhikkhave ādittaṁ, kiñca bhikkhave sabbaṁ ādittaṁ, cakkhu bhikkhave ādittaṁ, rūpā ādittā,

1. Saṁ 2. 251 piṭṭhādīsu.

cakkhuviññāṇaṁ ādittaṁ, cakkhusamphasso āditto, yamidaṁ cakkhusampassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā tampi ādittaṁ. Kena ādittaṁ, rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṁ, jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittanti vadāmi. Sotaṁ ādittaṁ, saddā ādittā -pa-. Ghānaṁ ādittaṁ, gandhā ādittā -pa-. Jivhā ādittā, rasā ādittā -pa-. Kāyo āditto, phoṭṭhabbā ādittā -pa-. Mano āditto, dhammā ādittā, manoviññāṇaṁ ādittaṁ, manosamphasso āditto, yamidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā tampi ādittaṁ. Kena ādittaṁ, rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṁ, jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittan"ti vadāmi.

Evaṁ passaṁ bhikkhave sutavā ariyasāvako cakkhusmimpi nibbindati, rūpesupi nibbindati, cakkhuviññāṇepi nibbindati, cakkhusamphassepi nibbindati, yamidaṁ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā tasmimpi nibbindati. Sotasmimpi nibbindati, saddesupi nibbindati -pa-. Ghānasmimpi nibbindati, gandhesupi nibbindati -pa-. Jivhāyapi nibbindati, rasesupi nibbindati -pa-. Kāyasmimpi nibbindati, phoṭṭhabbesupi nibbindati -pa-. Manasmimpi nibbindati, dhammesupi nibbindati, manoviññāṇepi nibbindati, manosamphassepi nibbindati, yamidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā tasmimpi nibbindati. Nibbindaṁ virajjati, virāgā vimuccati, vimuttasmiṁ vimuttamiti ñāṇaṁ hoti, khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthatthāyāti pajānātīti.

Imasmiṁ ca pana veyyākaraṇasmiṁ bhaññamāne tassa bhikkhusahassassa anupādāya āsavehi cittāni vimucciṁsu.

29. Evaṁ Ādittapariyāyadesanaṁ sutvā saha paṭisambhidāhi arahattaṁ sampatto Nadīkassapo thero somanassajāto attano

pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādimāha. Tattha **aggaphalan**ti uttamaphalaṁ, attanā ropita-ambarukkhassa ādimhi gahitaphalaṁ vā. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Nadīkassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

3. Gayākassapatthera-apadānavaṇṇanā

Tatiyāpadāne **ajinacammavatthohan**ti-ādikaṁ āyasmato Gayākassapattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayaṁ kusalaṁ upacinanto ito ekatiṁsakappe Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṁ patto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā araññāyatane assamaṁ māpetvā vanamūlaphalāhāro vasati. Tena ca samayena Bhagavā eko adutiyo tassa assamasamīpenāgacchi, so Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṁ ṭhito velaṁ olokento manoharāni kolaphalāni Satthu upanesi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṁ pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā dvīhi tāpasasatehi saddhiṁ Gayāya viharati. Gayāya vasanato hissa Kassapagottatāya ca **Gayākassapo**ti samaññā ahosi. So Bhagavatā saddhiṁ parisāya ehibhikkhūpasampadaṁ datvā Nadīkassapassa vuttanayena Ādittapariyāya desanāya ovadiyamāno arahatte patiṭṭhāsi.

35. So arahattaṁ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **ajinacammavatthohan**ti-ādimāha. Tattha **ajinacammavattho**ti tāpasapabbajitattā ajinacammanivāsanapāvuraṇoti attho. **Khāribhāradharo**ti tāpasakāle tāpasaparikkhāraparipuṇṇakājadharoti attho. Khārikatāpasaparikkhāre pūretvā. **Kolaṁ ahāsi assaman**ti kolaphalaṁ assame pūretvā assame nisinnoti attho.

Agopayinti pāṭhe[1] kolaphalaṁ pariyesitvā assamaṁ gopesiṁ rakkhinti attho. Sesaṁ sabbaṁ uttānatthamevāti.

Gayākassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

4. Kimilatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **nibbute Kakusandhamhī**ti-ādikaṁ āyasmato Kimilattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Kakusandhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto parinibbute Satthari tassa dhātuyo uddissa salalamālāhi maṇḍapaṁ kāretvā pūjaṁ akāsi. So tena puññakammena Tāvatiṁsesu uppajjitvā aparāparaṁ devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Kapilavatthunagare Sakyarājakule nibbattitvā **Kimilo**ti tassa nāmaṁ akāsi. So vayappatto bhogasampattiyā pamatto viharati. Tassa ñāṇaparipākaṁ ñatvā saṁvegajananatthaṁ anupiyāyaṁ viharanto Satthā paṭhamayobbane ṭhitaṁ ramaṇīyaṁ itthirūpaṁ abhinimminitvā purato dassetvā puna anukkamena yathā jarārogavipattīhi abhibhūtā dissati, tathā akāsi. Taṁ disvā Kimilakumāro ativiya saṁvegajāto attano saṁvegaṁ pakāsento Bhagavato pākaṭaṁ katvā laddhānusāsano arahattaṁ pāpuṇi.

42. So arahattaṁ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Kakusandhamhī**ti-ādimāha. **Brāhmaṇamhi vusīmatī**ti pañcahi vasitāhi vasippattamhi Bhagavati. Brāhmaṇassa sabbaguṇagaṇehi maṇḍitattā abhivūḷhītattā brāhmaṇamhi Kakusandhe Bhagavati parinibbuteti attho. Sesaṁ sabbaṁ uttānamevāti.

Kimilatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

1. Agopayintipi pāṭho (I)

5. Vajjiputtatthera-apadānavaṇṇanā

Sahassaraṁsī Bhagavāti-ādikaṁ āyasmato Vajjiputtattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayaṁ puññaṁ upacinanto ito catunavutikappe ekaṁ Paccekabuddhaṁ bhikkhāya gacchantaṁ disvā pasannamānaso kadaliphalāni adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Vesāliyaṁ Licchavirājakumāro hutvā nibbatti, Vajjirājaputtattā **Vajjiputto**tvevassa samaññā. So daharo hutvā hatthisippādisikkhanakālepi hetusampannatāya nissaraṇajjhāsayova hutvā vicaranto Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho Satthu santike pabbajitvā vipassanāya kammaṁ katvā na cirasseva chaḷabhiñño ahosi. Chaḷabhiñño pana hutvā aparabhāge aciraparinibbute Satthari dhammaṁ saṅgāyituṁ saṅketaṁ katvā mahātheresu tattha tattha viharantesu ekadivasaṁ āyasmantaṁ Ānandaṁ sekhaṁyeva samānaṁ mahatiyā parisāya parivutaṁ dhammaṁ desentaṁ disvā tassa uparimaggādhigamāya ussāhaṁ janento—

> "Rukkhamūlagahanaṁ pasakkiya, nibbānaṁ hadayasmiṁ opiya.
> Jhāya Gotama mā ca pamādo, kiṁ te biḷibiḷikā karissatī"ti[1]—

gāthaṁ abhāsi.

Tattha **rukkhamūlagahanan**ti rukkhamūlabhūtaṁ gahanaṁ, gahanañhi atthi, na rukkhamūlaṁ, rukkhamūlañca atthi, na gahanaṁ[2], tesu rukkhamūlaggahaṇena ṭhānassa chāyāya sampannatāya vātātapaparissāyābhāvaṁ dīpeti, gahanaggahaṇena nivātabhāvena vātaparissayābhāvaṁ janasambādhābhāvañca dasseti, tadubhayena ca bhāvanāyogyataṁ. **Pasakkiyā**ti upagantvā. **Nibbānaṁ hadayasmiṁ opiyā**ti "evaṁ mayā paṭipajjitvā nibbānaṁ adhigantabban"ti nibbutiṁ hadaye ṭhapetvā citte katvā. **Jhāyā**ti tilakkhaṇūpanijjhānena jhāya, vipassanābhāvanāsahitaṁ maggabhāvanaṁ bhāvehi. **Gotamā**ti Dhammabhaṇḍāgārikaṁ gottenālapati. **Mā ca pamādo**ti adhikusalesu dhammesu mā pamādaṁ āpajji. Idāni

---

1. Khu 2. 245 piṭṭhe.
2. Gahanañhi atthi rukkhamūlaṁ na rukkhamūlañca atthi gahanaṁ (Ka)

yādiso therassa pamādo, taṁ paṭikkhepavasena dassento **"kiṁ te biḷibiḷikā karissatī"**ti āha. Tattha **biḷibiḷikā**ti biḷibiḷikiriyā, biḷibiḷitisaddapavatti yathā niratthakā, evaṁ biḷibiḷikāsadisā janapaññatti. **Kiṁ te karissatī**ti kīdisaṁ atthaṁ tuyhaṁ sādhessati, tasmā janapaññattiṁ pahāya sadatthapasuto hohīti ovādaṁ adāsi.

Taṁ sutvā aññehi vuttena vissagandhavāyanavacanena saṁvegajāto bahudeva rattiṁ caṅkamena vītināmento vipassanaṁ ussukkāpetvā senāsanaṁ pavisitvā mañcake nisinnamattova "kiñci sayāmī"ti sīsaṁ bimbohanamasampattaṁ pādaṁ bhūmito uggataṁ sarīrassa ākāsagatakkhaṇeyeva arahattaṁ pāpuṇi.

49. Vajjiputtatthero aparabhāge somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **sahassaraṁsī Bhagavā**ti-ādimāha. Tattha **sahassaraṁsī**ti ettha "anekasatasahassaraṁsī"ti vattabbe gāthābandhasukhatthaṁ "sahassaraṁsī"ti vuttanti veditabbaṁ. Sesaṁ suviññeyyamevāti.

Vajjiputtatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

6. Uttaratthera-apadānavaṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Sumedho nāma Sambuddho**ti-ādikaṁ āyasmato Uttarasāmaṇerassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhage vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāsena vicarati. Tena ca samayena Satthā tasseva anuggaṇhanatthaṁ vanantare aññatarasmiṁ rukkhamūle nisīdi chabbaṇṇabuddharaṁsiyo vissajjento. So antalikkhena gacchanto Bhagavantaṁ disvā pasannamānaso ākāsato oruyha suvisuddhehi vipulehi kaṇikārapupphehi Bhagavantaṁ pūjesi, pupphāni Buddhānubhāvena Satthu upari chattākārena aṭṭhaṁsu, so tena bhiyyoso mattāya pasannacitto hutvā aparabhāge kālaṁ katvā Tāvatiṁsesu nibbattitvā dibbasampattiṁ anubhavanto yāvatāyukaṁ tattha ṭhatvā tato cuto devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇamahāsālassa putto

hutvā nibbatti, **Uttaro**tissa nāmaṁ ahosi. So viññutaṁ patto brāhmaṇavijjāsu nipphattiṁ gantvā jātiyā rūpena vijjāya vayena sīlācārena ca lokassa sambhāvanīyo jāto.

Tassa taṁ sampattiṁ disvā Vassakāro magadhamahāmatto attano dhītaraṁ dātukāmo hutvā attano adhippāyaṁ pavedesi. So nissaraṇajjhāsayatāya taṁ paṭikkhipitvā kālena kālaṁ Dhammasenāpatiṁ payirupāsanto tassa santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vattasampanno hutvā theraṁ upaṭṭhahati.

Tena ca samayena therassa aññataro ābādho uppanno, tassa bhesajjatthāya Uttaro sāmaṇero pātova pattacīvaramādāya vihārato nikkhanto antarāmagge taḷākassa samīpe [1]pattaṁṭhapetvā udakasamīpaṁ gantvā mukhaṁ dhovati. Atha aññataro umaṅgacoro katakammo ārakkhapurisehi anubaddho aggamaggena[2]nagarato nikkhamitvā palāyanto attano gahitaṁ ratanabhaṇḍikaṁ sāmaṇerassa patte pakkhipitvā palāyi. Sāmaṇeropi pattasamīpaṁ upagato. Coraṁ anubandhantā rājapurisā sāmaṇerassa patte bhaṇḍikaṁ disvā "ayaṁ coro, iminā coriyaṁ katan"ti sāmaṇeraṁ pacchābāhaṁ bandhitvā Vassakārassa brāhmaṇassa dassesuṁ. Vassakāro ca tadā rañño vinicchaye niyutto hutvā chejjabhejjaṁ anusāsati, so "pubbe mama vacanaṁ nādiyi, suddhapāsaṇḍiyesu pabbajī"ti[3] kammaṁ asodhetvā ghātukāmattāva jīvantameva taṁ sūle uttāsesi.

Athassa Bhagavā ñāṇaparipākaṁ oloketvā taṁ ṭhānaṁ gantvā vipphurantahatthanakhamaṇimayūkhasambhinnasitābhatāya paggharantajātihiṅgulaka-suvaṇṇarasadhāraṁ viya jālāguṇṭhitamudutalunadīghaṅgulihatthaṁ Uttarassa sīse ṭhapetvā "Uttara idaṁ te purimakammassa phalaṁ uppannaṁ, tattha tayā paccavekkhaṇa-balena adhivāsanā kātabbā"ti vatvā ajjhāsayānurūpaṁ dhammaṁ desesi. Uttaro amatābhisekasadisena Satthu hatthasamphassena sañjāta-ppasādasomanassatāya uḷārapītipāmojjaṁ paṭilabhitvā yathāparicitaṁ vipassanāmaggaṁ samārūḷho ñāṇassa paripākaṁ gatattā Satthu ca desanāvilāsena tāvadeva maggapaṭipāṭiyā sabbe kilese khepetvā

---

1. Tīre (Ka) 2. Aggadvārena (Ka) 3. Thera-Ṭṭha 1. 305 piṭṭhe.

chaḷabhiñño ahosi. Chaḷabhiñño pana hutvā sūlato uṭṭhahitvā parānuddayāya ākāse ṭhatvā pāṭihāriyaṁ dassesi. Mahājano acchariyabbhutacittajāto ahosi. Tāvadevassa vaṇo saṁrūḷhi, so bhikkhūhi "āvuso tādisadukkhaṁ anubhavanto kathaṁ tvaṁ vipassanaṁ anuyuñjituṁ asakkhī"ti puṭṭho "pageva me āvuso saṁsāre ādīnavo, saṅkhārānañca sabhāvo sudiṭṭho, evāhaṁ tādisaṁ dukkhaṁ anubhavantopi asakkhiṁ vipassanaṁ vaḍḍhetvā visesaṁ adhigantun"ti āha. "Pubbajātiyā daharakāle makkhikaṁ gahetvā nimbasūlakaṁ gahetvā sūlāropanakīḷaṁ paṭicca evaṁ anekajātisatesu sūlāropana-dukkhamanubhavitvā imāya pariyosānajātiyā evarūpaṁ dukkhamanubhūtan"ti āha.

55. Atha aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Sumedho nāma Sambuddho**ti-ādimāha. Tattha anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

57. **Vijjādharo tadā āsin**ti bāhirakamantādivijjāsiddhiyā ākāsagāmisamattho hutvā caraṇavasena taṁ vijjaṁ rakkhitvā avināsetvā pariharaṇavasena vijjādharayoni āsiṁ ahosinti attho. **Antalikkhacaro ahan**ti antaṁ pariyosānaṁ koṭiṁ likhate saṁkarissatīti antalikkhaṁ. Atha vā antaṁ pariyosānaṁ likhyate olokiyate etenāti antalikkhaṁ, tasmiṁ antalikkhe, ākāse caraṇasīlo ahanti attho. **Tisūlaṁ sukataṁ gayhā**ti tikhiṇaṁ sūlaṁ, aggaṁ āvudhaṁ. Tisūlaṁ sundaraṁ kataṁ, koṭṭanaghaṁsanamaddanapaharaṇavasena suṭṭhu kataṁ sūlāvudhaṁ gayha gahetvā ambarato gacchāmīti attho. Sesaṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattāva nayānuyogena suviññeyyamevāti.

Uttaratthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Apara-uttaratthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādikaṁ āyasmato aparassa Uttarattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto ito catunnavutikappe Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā vayappatto viññutaṁ patvā sāsane laddhappasādo hutvā upāsakattaṁ nivedesi. So Satthari parinibbute attano ñātake sannipātetvā bahupūjāsakkāraṁ saṁharitvā dhātupūjaṁ akāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Sākete brāhmaṇakule nibbattitvā **Uttaro**ti laddhanāmo vayappatto kenacideva karaṇīyena Sāvatthiṁ gato kaṇḍambamūle kataṁ yamakapāṭihāriyaṁ disvā pasīditvā puna kāḷakārāma[1] suttadesanāya abhivaḍḍhamānasaddho pabbajitvā Satthārā saddhiṁ Rājagahaṁ gantvā upasampadaṁ labhitvā tatheva caranto vipassanaṁ paṭṭhapetvā na cirasseva chaḷabhiñño ahosi. Chaḷabhiñño pana hutvā Satthari Sāvatthiyaṁ viharante Buddhupaṭṭhānatthaṁ Rājagahato Sāvatthiṁ upagato bhikkhūhi "kiṁ āvuso pabbajjākiccaṁ tayā matthakaṁ pāpitan"ti puṭṭho aññaṁ byākāsi.

93. Arahattaṁ pana patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **nibbute Lokanāthamhī**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Apara-uttaratthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

8. Bhaddajitthera-apadānavaṇṇanā

Aṭṭhamāpadāne **ogayhāhaṁ pokkharaṇin**ti-ādikaṁ āyasmato Bhaddajittherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbattitvā viññutaṁ patto brāhmaṇānaṁ vijjāsippesu pāraṁ gantvā kāme pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā araññāyatane

---

1. Kālakārāma (I) (Aṁ 1. 333 piṭṭhādīsu.)

assamaṁ kāretvā vasanto ekadivasaṁ Satthāraṁ ākāsena gacchantaṁ disvā pasannamānaso añjaliṁ paggayha aṭṭhāsi. Satthā tassa ajjhāsayaṁ disvā ākāsato otari. Otiṇṇassa pana Bhagavato madhuñca bhisamuḷālañca sappikhīrañca upanāmesi, tassa taṁ Bhagavā anukampaṁ upādāya paṭiggahetvā anumodanaṁ katvā pakkāmi. So tena puññakammena Tusitesu nibbatto tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto aparāparaṁ sugatīsuyeva saṁsaranto Vipassissa Bhagavato kāle mahaddhano seṭṭhi hutvā aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ bhojetvā ticīvarena acchādesi.

Evaṁ bahuṁ kusalaṁ katvā devaloke nibbatti. Tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cavitvā manussalokesu uppanno Buddhasuññe loke pañca Paccekabuddhasatāni catūhi paccayehi upaṭṭhahitvā tato cuto rājakule nibbattitvā rajjaṁ anusāsanto attano puttaṁ paccekabodhiṁ adhigantvā ṭhitaṁ upaṭṭhahitvā tassa parinibbutassa dhātuyo gahetvā cetiyaṁ katvā pūjesi. Evaṁ tattha tattha tāni tāni puññāni katvā imasmiṁ Buddhuppāde Bhaddiyanagare asītikoṭivibhavassa Bhaddiyaseṭṭhissa ekaputtako hutvā nibbatti, **Bhaddajī**tissa nāmaṁ ahosi. Tassa kira issariyabhogaparivārasampatti carimabhave bodhisattassa viya ahosi.

Tadā Satthā Sāvatthiyaṁ vasitvā Bhaddajikumāraṁ saṅgaṇhanatthāya mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ Bhaddiyanagaraṁ gantvā jātiyāvane vasi tassa ñāṇaparipākaṁ āgamayamāno. Sopi uparipāsāde nisinno sīhapañjaraṁ vivaritvā olokento Bhagavato santike dhammaṁ sotuṁ gacchantaṁ mahājanaṁ disvā "katthāyaṁ mahājano gacchatī"ti vucchitvā taṁ kāraṇaṁ sutvā sayampi mahatā parivārena Satthu santikaṁ gantvā dhammaṁ suṇanto sabbābharaṇapaṭimaṇḍitova sabbakilese khepetvā arahattaṁ pāpuṇi. Arahatte pana tena adhigate Satthā Bhaddiyaseṭṭhiṁ āmantesi "tava putto alaṅkatapaṭiyatto dhammaṁ suṇanto arahatte patiṭṭhāsi, tenassa idāneva pabbajituṁ yuttaṁ, no ce pabbajissati, parinibbāyissatī"ti. Seṭṭhi "na mayhaṁ puttassa daharasseva sato parinibbānena kiccaṁ atthi, pabbājetha nan"ti āha. Taṁ Satthā pabbājetvā upasampādetvā tattha sattāhaṁ vasitvā Koṭigāmaṁ pāpuṇi, so ca gāmo Gaṅgātīre

ahosi. Koṭigāmavāsino ca Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ pavattesuṁ. Bhaddajitthero Satthārā anumodanāya āraddhamattāya bahigāmaṁ gantvā "Gaṅgātīre maggasamīpe Satthu āgatakāle vuṭṭhahissāmī"ti kālaparicchedaṁ katvā aññatarasmiṁ rukkhamūle samāpattiṁ samāpajjitvā nisīdi. Mahātheresu āgacchantesupi avuṭṭhahitvā Satthu āgatakāleyeva vuṭṭhāsi. Puthujjanā bhikkhū "ayaṁ adhunā pabbajito, mahātheresu āgacchantesu mānathaddho hutvā na vuṭṭhāsī"ti ujjhāyiṁsu.

Koṭigāmavāsino Satthu bhikkhusaṁghassa ca bahū nāvāsaṅghāṭe bandhiṁsu. Satthā "Bhaddajissānubhāvaṁ pakāsemī"ti nāvāya ṭhatvā "kahaṁ Bhaddajī"ti pucchi. Bhaddajitthero "esāhaṁ bhante"ti Satthāraṁ upasaṅkamitvā añjaliṁ katvā aṭṭhāsi. Satthā "ehi Bhaddaji, amhehi saddhiṁ ekanāvaṁ abhiruhā"ti. So uppatitvā Satthu ṭhitanāvāyaṁ aṭṭhāsi. Satthā Gaṅgāya majjhe gatakāle "Bhaddaji tayā mahāpanādakāle ajjhāvuṭṭharatanapāsādo kahan"ti āha. Imasmiṁ ṭhāne nimuggo bhanteti. Tena hi Bhaddaji sabrahmacārīnaṁ kaṅkhaṁ chindāti. Tasmiṁ khaṇe thero Satthāraṁ vanditvā iddhibalena gantvā pāsādathūpikaṁ pādaṅgulantarena sannirujjhitvā[1] pañcavīsati-yojanaṁ pāsādaṁ gahetvā ākāse uppati, uppatanto ca paññāsayojanāni ukkhipi. Athassa purimabhave ñātakā pāsādagatena lobhena macchakacchapamaṇḍūkā hutvā nibbattā tasmiṁ pāsāde uṭṭhahante parivattitvā patiṁsu. Satthā te sampatante disvā "ñātakā te Bhaddaji kilamantī"ti āha. Thero Satthu vacanena pāsādaṁ vissajjesi. Pāsādo yathāṭhāneyeva patiṭṭhahi. Satthā pāraṅgato bhikkhūhi "kadā bhante Bhaddajittherena ayaṁ pāsādo ajjhāvuṭṭho"ti puṭṭho **Mahāpanādajātakaṁ**[2] kathetvā bahujanaṁ dhammāmataṁ pāyesi.

98. Thero pana arahattaṁ patto pubbasambhāraṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsetuṁ **ogayhāhaṁ pokkharaṇin**ti-ādimāha. Tattha **ogayhāhaṁ pokkharaṇin**ti puthunānā-anekamahoghehi khaṇitattā "pokkharaṇī"ti laddhanāmaṁ jalāsayaṁ ogayha ogahetvā pavisitvā ajjhogāhetvā ghāsahetukhādanatthāya tattha pokkharaṇiyaṁ

---

1. Sannirumbhitvā (Ka)   2. Khu 5. 76 piṭṭhe.

pavisitvā **bhisaṁ** padumapuṇḍarīkamūlaṁ uddharāmīti attho. Sesaṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānapadatthattā ca nayānusārena suviññeyyamevāti.

Bhaddajitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

9. Sivakatthera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne **esanāya carantassā**ti-ādikaṁ āyasmato Sivakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṁ patto ekadivasaṁ Bhagavantaṁ piṇḍāya carantaṁ disvā pasannamānaso pattaṁ ādāya kummāsassa pūretvā adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇakulagehe nibbattitvā **Sivako**tissa nāmaṁ ahosi. So vayappatto vijjāsippesu nipphattiṁ gato nekkhammajjhāsayatāya kāme pahāya tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā vicaranto Satthāraṁ upasaṅkamitvā dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṁ karonto na cirasseva arahattaṁ pāpuṇi.

117. Arahattaṁ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **esanāya carantassā**ti-ādimāha. Taṁ sabbaṁ suviññeyyamevāti.

Sivakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

10. Upavānatthera-apadānavaṇṇanā

Dasamāpadāne **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādikaṁ āyasmato Upavānattherassa apadānaṁ. Ayaṁ kira purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto kenaci kammacchiddena Padumuttarassa Bhagavato kāle daliddakule nibbattitvā viññutaṁ patto Bhagavati parinibbute tassa dhātuṁ gahetvā manussadevanāgagaruḷayakkhakumbhaṇḍagandhabbehi sattaratanamaye sattayojanike thūpe

kate tattha sudhotaṁ attano uttarāsaṅgaṁ veḷagge ābandhitvā dhajaṁ katvā pūjaṁ akāsi. Taṁ gahetvā Abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇatthaṁ ṭhapito adissamānakāyo ākāse dhārento cetiyaṁ tikkhattuṁ padakkhiṇaṁ akāsi. Taṁ disvā bhiyyoso mattāya pasannamānaso ahosi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Sāvatthiyaṁ brāhmaṇakule nibbattitvā **Upavāno**ti laddhanāmo vayappatto Jetavanapaṭiggahaṇe Buddhānubhāvaṁ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṁ karonto chaḷabhiñño ahosi. Athāyasmā Upavāno Bhagavato upaṭṭhako ahosi. Tena ca samayena Bhagavato vātābādho uppajji. Therassa gihisahāyo Devahito[1] nāma brāhmaṇo Sāvatthiyaṁ paṭivasati. So theraṁ catūhi paccayehi pavāresi. Athāyasmā Upavāno nivāsetvā pattacīvaraṁ gahetvā tassa brāhmaṇassa nivesanaṁ upagañchi. Brāhmaṇo "kenaci maññe[2] payojanena thero āgato bhavissatī"ti ñatvā "vadeyyātha bhante kenattho"ti āha. Thero tassa brāhmaṇassa payojanaṁ ācikkhanto—

"Arahaṁ Sugato loke, vātehā'bādhiko Muni.
Sace uṇhodakaṁ atthi, Munino dehi brāhmaṇa.

Pūjito pūjaneyyānaṁ, sakkareyyāna sakkato.
Apacito'paceyyānaṁ, tassa icchāmi hātave"ti[3]—

gāthādvayaṁ abhāsi.

Tassattho—yo imasmiṁ loke pūjaneyyānaṁ pūjetabbehi sakkādīhi devehi mahābrahmādīhi ca brahmehi pūjito, sakkareyyānaṁ sakkotabbehi Bimbisārakosalarājādīhi sakkato, apaceyyānaṁ apacāyitabbehi mahesīhi khīṇāsavehi apacito, kilesehi ārakattādinā Arahaṁ, sobhanagamanādinā Sugato sabbaññū Muni mayhaṁ Satthā devadevo sakkānaṁ atisakko brahmānaṁ atibrahmā, so dāni vātehi vātahetu vātakkhobhanimittaṁ ābādhiko jāto.

---

1. Devasito (I, Ka) 2. Aññena (Ka) 3. Khu 2. 256 piṭṭhe.

Sace brāhmaṇa uṇhodakaṁ atthi, tassa vātābādhavūpasamanatthaṁ taṁ hātave upanetuṁ icchāmīti.

Taṁ sutvā brāhmaṇo uṇhodakaṁ tadanurūpaṁ vātaharañca bhesajjaṁ Bhagavato upanāmesi. Tena ca Satthu rogo vūpasami. Tassa Bhagavā anumodanaṁ akāsi.

122. Athāyasmā Upavāno aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaro nāma Jino**ti-ādimāha. Tattha **Padumuttaro**ti-ādīni pubbe vuttatthāneva.

123. **Mahājanā samāgammā**ti sakalajambudīpavāsino rāsibhūtāti attho. **Citakaṁ katvā**ti yojanubbedhaṁ candanarāsicitakaṁ katvā Bhagavato sarīraṁ tattha abhiropayiṁsūti sambandho.

124. **Sarīrakiccaṁ katvānā**ti ādahanāti agginā dahanakiccaṁ katvāti attho.

127-28. **Jaṅghā maṇimayā āsī**ti manussehi katathūpe jaṅghā pupphavāhatthaṁ caritaṭṭhānaṁ maṇimayā indanīlamaṇinā katāti attho. **Mayampī**ti sabbe devā thūpaṁ karissāmāti attho.

129. **Dhātu āveṇikā natthī**ti devamanussehi visuṁ visuṁ cetiyaṁ kātuṁ āveṇikā visuṁ dhātu natthi, taṁ dassento **sarīraṁ ekapiṇḍitan**ti āha. Adhiṭṭhānabalena sakalasarīradhātu ekaghanasilāmayapaṭimā viya ekameva ahosīti attho. **Imamhi Buddhathūpamhī**ti sakalajambudīpavāsīhi katamhi imamhi suvaṇṇathūpamhi mayaṁ sabbe samāgantvā kañcukathūpaṁ karissāmāti attho.

133. **Indanīlaṁ mahānīlan**ti indīvarapupphavaṇṇābhaṁ maṇi indanīlamaṇi. Tato adhikavaṇṇatā mahāmaṇi indanīlamaṇayo ca mahānīlamaṇayo ca jotirasamaṇijātiraṅgamaṇayo ca **ekato sannipātetvā** rāsī katvā suvaṇṇathūpe kañcukathūpaṁ katvā achādayunti sambandho.

144. **Paccekaṁ Buddhaseṭṭhassā**ti Buddhuttamassa pati ekaṁ visuṁ uparichadanena thūpaṁ akaṁsūti attho.

147. **Kumbhaṇḍā guyhakā tathā**ti kumbhamattāni aṇḍāni yesaṁ devānaṁ te kumbhaṇḍā, paṭicchādetvā niguhitvā paṭicchādanato garuḷā guyhakā nāma jātā, te kumbhaṇḍā guyhakāpi thūpaṁ akaṁsūti attho.

151. **Atibhonti na tassābhā**ti tassa cetiyassa pabhaṁ candasūriyatārakānaṁ pabhā na atibhonti, na ajjhottharantīti attho.

158. **Ahampi kāraṁ kassāmī**ti tādino Lokanāthassa thūpasmiṁ ahampi kāraṁ puññakiriyaṁ kusalakammaṁ dhajapaṭākapūjaṁ karissāmīti attho.

Upavānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

---

11. Raṭṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā

Ekādasamāpadāne **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādikaṁ āyasmato Raṭṭhapālattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissāyāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle tassa uppattito puretarameva Haṁsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse patiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṁ aparimāṇaṁ kulavaṁsānugataṁ dhanaṁ disvā "imaṁ ettakaṁ dhanarāsiṁ mayhaṁ ayyakapayyakādayo attanā saddhiṁ gahetvā gantuṁ nāsakkhiṁsu, mayā pana gahetvā gantuṁ vaṭṭatī"ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṁ mahādānaṁ deti. So abhiññālābhiṁ ekaṁ tāpasaṁ upaṭṭhahanto tena devalokādhipacce uyyojito yāvajīvaṁ puññāni katvā tato cuto devo hutvā nibbatti. So tattha devaloke devarajjaṁ karonto yāvatāyukaṁ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṁ raṭṭhaṁ sandhāretuṁ samatthassa kulassa ekaputto hutvā nibbatti. Tena ca samayena Padumuttaro nāma Bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyyasattaṁ nibbānamahānagarasaṅkhātakhemantabhūmiṁ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṁ patto ekadivasaṁ

upasakehi saddhiṁ vihāraṁ gato Satthāraṁ dhammaṁ desentaṁ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena ca samayena Satthā ekaṁ bhikkhuṁ saddhāpabbajitānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapesi, taṁ disvā pasanamānaso tadatthāya cittaṁ ṭhapetvā satasahassabhikkhu-parivārassa Bhagavato mahatā sakkārena sattāhaṁ mahādānaṁ pavattetvā paṇidhānaṁ akāsi. Satthā tassa anantarāyena ijjhanabhāvaṁ disvā "anāgate Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṁ aggo bhavissatī"ti byākāsi. So Satthāraṁ bhikkhusaṁghañca vanditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. So tattha yāvatāyukaṁ puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṁsaranto ito dvānavutikappe Phussassa Bhagavato kāle Satthu vemātikabhātikesu tīsu rājaputtesu Satthāraṁ upaṭṭhahantesu tesaṁ puññakiriyāya sahāyakiccaṁ akāsi. Evaṁ tattha tattha bhave taṁ taṁ bahuṁ kusalaṁ upacinitvā sugatīsuyeva saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde Kururaṭṭhe Thullakoṭṭhikanigame Raṭṭhapālaseṭṭhigehe nibbatti, tassa bhinnaṁ raṭṭhaṁ sandhāretuṁ samatthe kule nibbattattā **Raṭṭhapālo**ti vaṁsānugatameva nāmaṁ ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanaṁ patto mātāpitūhi patirūpena dārena saṁyojetvā mahante ca yase patiṭṭhāpito dibbasampattisadisaṁ sampattiṁ paccanubhoti. Atha Bhagavā Kururaṭṭhe janapadacārikaṁ caranto Thullakoṭṭhikaṁ[1] anupāpuṇi. Taṁ sutvā Rsaṭṭhapālo kulaputto Satthāraṁ upasaṅkamitvā Satthu santike dhammaṁ sutvā paṭiladdhasaddho sattavāre bhattacchede katvā kicchena kasirena mātāpitaro anujānāpetvā Satthāraṁ upasaṅkamitvā pabbajjaṁ yācitvā Satthu āṇattiyā aññatarassa therassa santike pabbajitvā yonisomanasikārena kammaṁ karonto vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pāpuṇi.

179-180. Athāyasmā aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavato**ti-ādimāha. **Sunāgo so mayā dinno**ti tadā mahādhanaseṭṭhi hutvā sabbaṁ sāpateyyaṁ dānamukhe vissajjanasamaye sattappatiṭṭho sundaro

---

1. Thullakoṭṭhitaṁ (Sī, Ka)

nāgo hatthirājā mayā dinno ahosi. Taṁ dassento **Īsādanto**ti-ādimāha. Īsādanto ratha-īsappamāṇadanto, so mayā dinno hatthināgo. **Urūḷhavā**ti rājāvahanayoggasamattho, rājāraho vā. **Setacchatto**ti alaṅkaratthāya upaṭṭhahanasetacchattasahitoti attho. **Pasobhito**ti ārohapariṇāhavā rūpasobhāhi sampannoti attho. **Sakappano sahatthipo**ti hatthi-alaṅkārasahito hatthigopakasahitoti attho. Itthambhūto hatthināgo Padumuttarassa Bhagavato mayā dinnoti attho.

181. **Mayā bhattaṁ kāretvānā**ti mayā kārāpitavihāre vasantānaṁ koṭisaṅkhānaṁ bhikkhūnaṁ niccabhattaṁ paṭṭhapetvā Mahesino niyyādesinti sambandho.

183. **Jalajuttamanāmako**ti jalato jāto jalajo, kiṁ taṁ? Padumaṁ, padumena samānanāmattā uttamattā ca Padumuttaro nāma Bhagavāti attho. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Raṭṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Chappaññāsamamahāvaggavaṇṇanā samattā.

Iti Visuddhajanavilāsiniyā Apadānaṭṭhakathāya

Ettāvatā Buddhapaccekabuddhasāvakattherāpadānaṭṭhakathā samattā.

Nigamanakathā

Sīhaḷadīpake appicchatādiguṇavantānaṁ theravaṁsappadīpānaṁ Ānandattherādīnaṁ sabbasattānaṁ taṇhāmānadiṭṭhādayo chedananiggahavivecanādyatthaṁ sattahi māsehi ativiya ārādhanena laddhakosallena bodhisambhāraṁ gavesantena satidhitigativīriyaparakkamantena mahāsamantaguṇasobhanena tipiṭakadharena paṇḍitena ābhataṁ imaṁ Apadānaṭṭhakathaṁ sabbo sadevaloko jānātūti.

Anena lobhādimalā pajānaṁ,
Cakkhādirogā vividhā ca dukkhā.
Kalahādibhayā dukkhitā jātā[1],
Corādayonatthakarā ca loke.

Nassantu me pañca verā ca pāpā,
Nassantu gimhe yathā vuṭṭhivātā.
Aṭṭhaṅgikamaggavarena patvā,
Nibbānapuraṁ paṭipādayāmi.

Sabbadiṭṭhiñca maddanto, rāgadosādipāpake.
Saṁsāravaṭṭaṁ chinditvā, upemi saggamokkhake.

Āṇākhettamhi sabbattha, Avīcimhi Bhavaggato.
Sabbe dhammānuyāyantu, tayo lokā utupi cāti.

Apadānaṭṭhakathā samattā.

1. Kalahā vivādā ca dubbhikkhajātā (Sī)

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Lakkhitabbapadānaṁ anukkamaṇikā

Nāmānaṁ anukkamaṇikā

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho.

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Akkamanatthāya = Atikkamanatthāya (Sī)	195
Agopayinti pāṭhe = Agopayintipi pāṭho (I)	289
Aggaṭṭhāneva = Aggaggāneva (Sī)	222
Aggamaggena = Aggadvārena (Ka)	292
Aggaseṭṭhissa = Upaseṭṭhissa (Aṁ-Ṭṭha 1. 183), Usabhaseṭṭhissa (Thera-Ṭṭha 2. 228 piṭṭhe)	199
Aṅgato = Aṅgito (?)	68
Añjanīva navā = Añjanīvaṇṇavā	21
Atthānatthaminanaparicchinnamatiyā = Suparisuddhāya matiyā (Sī)	216
Athassa sā puññavīmaṁsanatthaṁ = Athassā taṁ puññavīmaṁsanatthaṁ (Sī)	247
Anugītiṁ = Anuthutiṁ (Ka)	21
Anupiyanagare = Rājagehe (I, Ka)	228
Anojapupphamocinitvā = Pupphaṁ okiritvā (Sī)	96
Antogataṁ = Antogadhaṁ (Ka)	26
Aparacchā nāma = Aravacchā (Sī)	222
Aparena = Āsanne (Sī)	130
Abbhuṭṭhāsi ca caṅkameti = Abbhuṭṭhāsiṁ ca caṅkame (Sī), Abbhuṭṭhāhiya caṅkame (Pāḷi)	88
Amhākaṁ = Ammā (Sī, Ka)	224
Araññapīti = Araññarati (Ka)	251
Araññāvāse = Araññavāsaṁ (Sī)	112

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Ariyagabbhaṁ = Ācariyagabbhaṁ (Sī)	18
Assumukho rodituṁ āraddho haṭṭhatuṭṭhova = Assumukhova hasituṁ āraddho, haṭṭhatuṭṭho (Aṁ-Ṭṭha 1. 193 piṭṭhe)	248
Ahaṁ puna antaraṁ antarābhave majjhe = Ahaṁ puna antarā vemajjhe (Sī)	211
[Ā]	
Āgacchantaṁyeva naṁ = Āgacchantassevassa (Aṁ-Ṭṭha 1. 204 piṭṭhe)	48
Āgāriyaṁ = Agāriyaṁ (Sī, Ka)	107
Āpāṭaliṁ = Apāṭaliṁ (Pāḷi)	97
Āmantetvā = Nivattetvā (Ka)	252
Ārādhetvā = Ārocetvā (I)	69
Āvāhetvā = Āvisāpetvā (Sī)	254
Āsayānusayacaritādhimutti-ādivibhāgāvabodhena = ...vabodhane (Sī)	264
[I]	
Iddhiyā = Iddhimayaṁ (Ka)	9
Imamhi Bhaddake kappeti-ādikaṁ = Imamhi Bhaddakappamhi (I)	267
[U]	
Ukkaṇṭhitabhikkhū = Uddhatabhikkhū (Sī)	251
Uṭṭhāsi = Uṭṭhāsiṁ (Sī)	88
Uttiya = Uttariya (Sī)	44
Udakena na otthaṭo = Udakena otthaṭo (Ka)	284
Uppajjanti = Nipphajjanti (Sī)	247
Uppannattā = Uppanno (Sī)	178
Ubhinnaṁ devarājūnanti ādimāha = Ubhinnaṁ devarājūnanti āha (?)	130

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[E]

Ekantapasīdanavasena = Etampi siddhivasena (Sī)
Ekappasiddhivasena (I) 91
Ekamantaṁ = Ekamante (Sī) 32
Ekasmiṁ = Aññatarasmiṁ (Sī) 113
Evaṁvidhabhāvaṁ = Evaṁ visabhāgaṁ (Ka),
Evaṁ viraddhabhāvaṁ (Ka) 48

[Ka - Kha]

Kakusandhassa Bhagavato = Kakudhassa Bhagavato (?) 189
Kaṇṇikā bandhā = Kaṇṇikā gandhā (Ka) 261
Karitvā = Kāretvā (Ka) 199
Karissāmāti = Karissathāti (Dhammapada-Ṭṭha 1. 354 piṭṭhe) 221
Kalahādibhayā dukkhitā jātā = Kalahā vivādā ca dubbhikkhajātā (Sī) 303
Kāyaviññāṇa = Kāyaviññāṇena (Sī) 104
Kālaṁ natthitāya = Pūjetukāmatāya (?) 137
Kāḷakārāma = Kālakārāma (I) 294
Kusaladhamme = Kusalakamme (Sī) 92
Kharājinacamma = Khurājinacamma (Ka), Sakhurājinacamma (?) 111
Khujjakāsita = Uddākāsita (Ka) 28

[Ga - Ca - Cha]

Gatoti = Gatāti (Sī) 221
Gahanañhi atthi, na rukkhamūlaṁ, rukkhamūlañca atthi, na gahanaṁ =
Gahanañhi atthi rukkhamūlaṁ na rukkhamūlañca atthi gahanaṁ (Ka) 290
Gahanībhūtoti = Gahaṇabhūtoti (Sī) 102
Gumbasamīpato = Gumbassa bhāgato (Ka) 48
Caramānaṁ = Jotamānaṁ (Sī) 122
Cittajātā = Cittā (Sī) 105
Citrakokilo = Cittapattakokilo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe) 244
Chādetvā = Sādhetvā (Sī) 18

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ja]	
Jālapacchannā = Jālasañchannā (I)	15
Jālayuttena = Jālasuttena (Sī)	217
Jitasabbamāraṁ = Jitapañcamāraṁ (I)	75
Jeṭṭhakabhāgassa = Jeṭṭhakabhāvassa (Sī)	247
Jotamāne = Jotiyamāne (?)	84
[Ta]	
Tajjaṁ = Tādisaṁ (Ka)	55
Tadā = Tato (Sī, I)	7
Tapparo = Parāyaṇo	216
Talena = Pāleti (Sī, Ka)	118
Tiṁsayojanamaggaṁ = Aṭavimaggaṁ (I, Ka) Aṁ-Ṭṭha 1. 178 piṭṭhe	250
Tidhā pabhinnā = Tidhammabhinnā (I)	261
Tusitabhavanamalaṁ kurumāno = Bhavanamaṅgalaṁ kurumāno (Ka)	113
Tena pīḷito = Rogapīḷito (I, Ka)	107
[Tha - Da]	
Thullakoṭṭhikaṁ = Thullakoṭṭhitaṁ (Sī, Ka)	301
Daṇḍadīpikānikkhantavipphurantamiva = Daṇḍadīpikāhi karavippharantamiva (Sī)	110
Duggamoti = Durāruhoti (Sī)	93
Dentā naṁ yāva na ukkaḍḍhanti = Dentānaṁ yāva na sakkonti (Sī), Dentā yāva na uṭṭhahanti (Ka)	247
Devahito = Devasito (I, Ka)	298
Domanassaṁ = Saṁvegaṁ (Sī)	134
[Dha]	
Dhanuketakī = Manuketakī (Ka)	261
Dhammatāya = Vinatāya (Thera-Ṭṭha 1. 351 piṭṭhe)	5
Dhuvabhattena = Upaṭṭhāmi dhuvabhattena (Sī)	278

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Na]

[Pa]

[Ba]

Nānāpaṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ba]	
Buddhañca aṭṭhaṅganamakkāraṁ akāsi = Buddhaṁ vanditvā patthanañcākāsi (Sī)	117
Byāmappabhāmaṇḍalehi = Sañcayehi (I)	125
[Bha]	
Bharako = Saraṇo (I)	39
Bhāravaho = Sāravaho (I)	24
Bhindanabhayena = Chindanabhayena (Sī, Ka)	17
[Ma]	
Makkhitoti = Pakkhitoti (Sī)	115
Maññe = Aññena (Ka)	298
Mayhaṁ na suṭṭhuṁ pabhātanti = Mayhaṁ atiduṭṭhu pabhātanti (Sī)	136
Mahatā = Mahā... (Sī, I)	11
Māti gaṇhāti = Māti bandhati (I, Ka)	176
Māraṇaṁ = Maraṇāya (Sī)	104
Māraṇānagganti = Samaṇanaggaṁ (Pāḷi)	97
Mālādipadumavatthā = Gandhā (I, Ka)	114
Migavadhāya = Migadāye (Sī, I)	179
Migājinavanuyyāne = Migācīra... (Sī)	21
Muttadalasadisaṁ = Muttajālasadisaṁ (Sī) Muttatalasadisaṁ (I)	73
[Ya - Ra - Va]	
Yesaṁ kulūpakā vā ñātisāmaṇerādayo vā atthi, te tesaṁ pariveṇādīni pavisiṁsu = Sesajanā kulūpagānaṁ ñātakānaṁ sāmaṇerādīnaṁ pariveṇādīni pavisiṁsu (Sī)	219
Rajjase = Rañjasi (Sī)	37
Rājakumārakālaṁ = Kumārakāleyeva rājakumāraṁ (sabbattha)	136
Ruhati = Arati (?)	116
Vaṁsena = Jātivasena (Sī)	264
Vatipākāraṭṭālagopurakaddamodakaparikhāhi = Pākāraggala... (Sī)	186

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Gāthāsūci